

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

На правах рукопису

БЕЗУГЛИЙ ЛЕОНІД АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК 343.8

**ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОННОМУ ВІДТВОРЕННЮ
ТА РОЗПОВСЮДЖЕННЮ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ І БАЗ ДАНИХ**

12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

**Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Науковий керівник
Піщенко Геннадій Іванович
кандидат юридичних наук, доцент

Київ – 2013

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ПРИРОДА НЕЗАКОННОГО ВІДТВОРЕННЯ ТА РОЗПОВСЮДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ І БАЗ ДАНИХ.....	12
1.1. Соціально-правова обумовленість криміналізації незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних	12
1.2. Кримінально-правовий аналіз незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних	21
1.3. Міжнародна та зарубіжна практика встановлення кримінально- правової відповідальності за незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних	54
Висновки до розділу 1.....	77
РОЗДІЛ 2 КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОГО ВІДТВОРЕННЯ ТА РОЗПОВСЮДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ І БАЗ ДАНИХ.....	81
2.1. Рівень, динаміка та тенденції незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних	81
2.2. Кримінологічна характеристика осіб винних у незаконному відтворенні та розповсюдженні комп'ютерних програм і баз даних	101
2.3. Причини та умови незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм та баз даних	118
Висновки до розділу 2.....	131

РОЗДІЛ 3 ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОННОМУ ВІДТВОРЕННЮ ТА РОЗПОВСЮДЖЕННЮ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ І БАЗ ДАНИХ.....	138
3.1. Загальносоціальне запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних	138
3.2. Спеціально-кримінологічне запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних	162
3.3. Зарубіжний досвід запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних	176
Висновки до розділу 3.....	191
ВИСНОВКИ	199
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	214
ДОДАТКИ	262

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах прагнення України бути повноправним членом світового співтовариства, основними завданнями сьогодення є дотримання світових стандартів у сфері охорони об'єктів інтелектуальної власності та створення такого механізму регулювання відносин у цій сфері, який за умов відповідності міжнародним вимогам служив би національним інтересам. Програмне забезпечення, що в умовах стрімкого технологічного розвитку постійно удосконалюється відповідно до вимог сучасності, є тим об'єктом інтелектуальної власності, який зазнає найбільшого впливу від правопорушень, що, в свою чергу, обумовлені суттєвою різницею між витратами інтелектуальних ресурсів на створення комп'ютерних програм та витратами на їх незаконне копіювання та розповсюдження.

Американським Альянсом виробників програмного забезпечення (BSA), який входить до Міжнародного альянсу інтелектуальної власності (ІПА) було констатовано, що у 2003 р. в Україні рівень злочинів пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних становив 91 % (на кожному з досліджених 100 комп'ютерів на 91 було виявлено піратське програмне забезпечення). Надалі спостерігалось певне зменшення цього рівня (у 2007 р. – 83 %), але починаючи з 2008 р. спостерігається поступове зростання рівня комп'ютерного піратства, і, у 2011 р. він сягнув 86 %.

Такі негативні тенденції свідчать про те, що перед правоохоронними органами постають нові завдання щодо визначення стратегічних напрямів їх діяльності, пошуку нових підходів до боротьби з комп'ютерним піратством, які б відповідали реаліям та враховували тенденції розвитку суспільства й держави.

Теоретичним підґрунтям дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних учених, присвячені проблемам запобігання злочинним порушенням авторських прав, проблеми детінізації економіки та відповідальності за вчинення злочинів у сфері інтелектуальної власності, зокрема В. І. Антипова, Л. І. Арукші,

О. М. Бандурки, Ю. В. Бауліна, В. Т. Білоуса, А. М. Бойка, А. Ф. Волобуєва, В. О. Глушкова, В. В. Голіни, Н. О. Гуторової, І. М. Даньшина, О. М. Джужі, О. О. Дудорова, А. П. Закалюка, О. Г. Кальмана, М. І. Камлика, В. В. Коваленка, О. Є. Користіна, О. М. Костенка, В. В. Лисенка, О. М. Литвинова, М. І. Мельника, П. В. Мельника, В. Ф. Опришка, М. А. Погорецького, В. М. Поповича, В. А. Предборського, Б. Г. Розовського, А. В. Савченка, С. С. Чернявського, Ю. С. Шемшученка, О. Ю. Шостко, В. І. Шакуна та ін.).

У науковій літературі ще немає монографічних праць, в яких було б системно досліджено кримінально-правову та кримінологічну характеристику злочинів, пов'язаних із незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних. Водночас комплексний концептуальний аналіз проблем запобігання злочинам у сфері незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних є актуальним завданням вітчизняної кримінологічної науки, оскільки набуває ознак масштабної міждисциплінарної наукової проблеми. Зазначені обставини й зумовили актуальність та обрання теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 12 лютого 2007 р. № 105/2007), Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про стан злочинності у державі та координацію діяльності органів державної влади у протидії злочинним проявам та корупції» (Указ Президента України від 27 жовтня 2009 р. № 870/2009), Державної програми профілактики правопорушень на період до 2015 р. (розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2011 р. № 1911), Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю (Указ Президента України від 21 жовтня 2011 р. № 1000/2011), Пріоритетних напрямів дисертаційних досліджень МВС України, що потребують першочергового розроблення і впровадження у практичну діяльність органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 рр. (наказ МВС України від

29 липня 2010 р. № 347). Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Київського національного університету внутрішніх справ (нині – Національна академія внутрішніх справ) (протокол № 15 від 27 листопада 2007 р.) та включена до планів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2010–2012 рр. Тему дисертації зареєстровано Координаційним бюро Національної академії правових наук України (№ 573, 2007 р.).

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є розроблення науково обґрунтованих концептуальних засад запобігання злочинам у сфері незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних.

Для досягнення зазначеної мети було поставлено такі задачі:

- дослідити історичний розвиток встановлення кримінальної відповідальності за порушення авторського права на комп'ютерні програми та бази даних;
- розкрити зміст міжнародного, національного та зарубіжного регулювання щодо встановлення кримінальної відповідальності за незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних;
- сформулювати поняття незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних в Україні та зарубіжних країнах;
- дати кримінально-правову характеристику незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних в Україні;
- здійснити кримінологічний аналіз незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних та осіб, які вчиняють такі незаконні дії;
- надати кримінологічну характеристику незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних;
- дослідити причини та умови незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних;
- розробити систему заходів загальносоціального та спеціально-

кримінологічного запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм та баз даних;

– підготувати та запропонувати правоохоронним органам України методичні рекомендації щодо запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм та баз даних.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у зв'язку із вчиненням злочинів, пов'язаних із порушенням авторського права і суміжних прав.

Предмет дослідження – запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних в Україні.

Методи дослідження. При проведенні дослідження для вирішення поставлених задач використовувались у комплексі загальнонаукові та спеціальноправові методи. Методологічну основу дисертації становить *діалектичний метод* наукового пізнання соціально-правових явищ в їх суперечностях, розвитку та змінах, що дає можливість об'єктивно оцінити рівень й ефективність запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм та баз даних в Україні. За допомогою *історичного* методу з'ясовано історичні передумови правового регулювання авторського права на комп'ютерні програми та бази даних (підрозділи 1.1, 1.2); *формально-логічного* методу проаналізовано сутність досліджуваних категорій і правових явищ, їх елементно-компонентний склад, виявлено елементи правового механізму запобігання злочинам, сформульовано понятійно-категорійний апарат (підрозділи 1.2, 1.3). *Порівняльно-правовий* метод використано при аналізі чинного законодавства та міжнародних нормативних актів, що визначають порядок діяльності правоохоронних органів України та міжнародних поліцейських організацій стосовно запобігання відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм та баз даних (підрозділи 1.1, 1.3, 2.1, 3.1, 3.2, 3.3); *статистичний* – при аналізі емпіричних даних та у процесі дослідження статистичного матеріалу з метою отримання математичного підґрунтя опрацювання результатів опитування, анкетування та обґрунтування

висновків дисертації (підрозділи 2.1, 2.2); *формальної логіки* (аналіз та синтез, гіпотеза) – при визначенні основних напрямів наукової роботи, головних проблемних питань, ідеї та логіки дисертаційного дослідження (підрозділ 1.1); *соціологічний метод* (опитування, експертних оцінок).

Емпіричну базу дослідження становлять аналітичні та статистичні матеріали за 2004–2012 рр. Міністерства внутрішніх справ України, Державної прикордонної служби України, Державної митної служби України та Служби безпеки України; результати аналізу слідчої практики виявлення та розслідування незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм та баз даних; результати анкетування 420 працівників підрозділів по боротьбі з економічною злочинністю МВС України, вивчення 82 кримінальних справ у різних регіонах України (Львівській, Київській, Донецькій, Харківській областях та АР Крим).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в комплексному дослідженні правових та організаційних засад діяльності правоохоронних органів щодо запобігання злочинам у сфері незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних. Сформульовані положення і рекомендації надали можливість отримати систему теоретичних та практичних поглядів на стан, тенденції і перспективи розвитку цього напрямку діяльності та запропонувати конкретні шляхи їх реалізації у законотворчому процесі та практичній діяльності правоохоронних органів України. У дисертації обґрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, що мають важливе теоретичне та практичне значення, зокрема:

вперше:

– обґрунтовано, що суспільно-правова обумовленість криміналізації незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних визначається негативними наслідками неналежного забезпечення та розповсюдження права інтелектуальної власності;

– на основі міждисциплінарного підходу (аналізу теоретичних положень кримінального права, кримінології, цивільного права та економіко-правових

дисциплін), а також узагальнення розроблень зарубіжних авторів визначено категорії «комп'ютерне піратство»; «незаконне відтворення комп'ютерних програм і баз даних» та «незаконне розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних», що є основою для подальшої диференціації профілактичних заходів;

– обґрунтовано доцільність доповнення диспозиції статті 176 КК України, щодо конкретизації суб'єкта авторського права, якому завдається матеріальна шкода в результаті протиправного діяння;

– доведено необхідність доповнення змісту примітки до статті 176 КК України положеннями, що закріплювали б механізм визначення матеріальної шкоди, завданої порушенням авторського права або суміжних прав;

– розроблено методичні рекомендації щодо запобігання правоохоронними органами незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних в Україні на основі зарубіжного досвіду та діяльності міжнародних правоохоронних органів;

удосконалено:

– класифікацію заходів загальносоціального та спеціально-кримінологічного запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, серед яких виділено заходи політичного, правового, економічного, ідеологічного, інформаційного, організаційного, технічного характеру;

– систематизацію основних причин та умов, які сприяють вчиненню незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, за політичними, правовими, організаційними, технічними та іншими ознаками;

– кримінологічну класифікацію регіональних особливостей незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, зокрема досліджено стан та тенденції такої злочинності й виокремлено специфічні її територіальні закономірності;

дістали подальший розвиток:

– основні ознаки комп'ютерного піратства, зокрема: а) протиправний та винний характер діяння; б) порушення права чужої інтелектуальної власності; в) наявність суб'єкта та специфічних мотивів і мети посягання;

– типологія осіб, винних у незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, в основі якої лежать мотиви такого посягання (корисливість, кар'єризм та ін.);

– систематизація напрямів запобігання незаконному відтворенню і розповсюдженню комп'ютерних програм і баз, до яких віднесено: виявлення осіб, схильних до вчинення аналізованих злочинів; вивчення таких осіб; безпосередня профілактична роботи з особами, які раніше вчиняли злочинні порушення авторських і суміжних прав; контроль, перевірка та оцінка органами внутрішніх справ результатів індивідуальної профілактики щодо таких осіб.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що матеріали дослідження впроваджено як рекомендації:

– *у законотворчу діяльність* – для вдосконалення законодавчого та відомчого нормативно-правового регулювання діяльності з протидії зазначеним злочинам (акт впровадження Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 22.05.2012 р. № 04-19/14-1150);

– *у практичну діяльність* органів внутрішніх справ України – щодо застосування законодавства про відповідальність за злочини, у сфері незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних (акт впровадження Головного слідчого управління МВС України від 24.03.2012 р.);

– *у навчальний процес* – як матеріали для підготовки відповідних навчально-методичних і наукових видань та для проведення різноманітних занять із курсу «Кримінологія» та «Профілактика злочинів» (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 31.05.2012 р.).

Особистий внесок здобувача. Викладені в дисертації положення, що становлять новизну роботи, розроблено автором особисто. Наукові ідеї та

розробки, що належать співавторам опублікованих праць, у дисертації не використовувалися. У навчальному посібнику «Протидія кіберзлочинності в Україні: правові та організаційні засади» особистий внесок дисертанта становить 20 %.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертації оприлюднені автором у виступах на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Формування громадянського суспільства та правової держави в контексті Європейської інтеграції» (м. Київ, квітень 2006 р.); «Науковий потенціал сучасної юриспруденції» (м. Тернопіль, грудень 2009 р.); «Проблеми розбудови держави та громадянського суспільства в Україні» (м. Київ, квітень 2010 р.); «Шляхи реформування правової системи України» (м. Луцьк, березень 2011 р.); «Взаємодія слідчого зі спеціалістами експертних підрозділів ОВС у ході дослідчої перевірки: проблемні питання» (м. Київ, грудень 2011 р.); «Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих науковців» (м. Тернопіль, лютий 2012 р.); «Державотворення та правотворення в період реформ: питання теорії та практики» (м. Київ, квітень 2012 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації, відображено в 18 наукових публікаціях, серед яких шість статей – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 11 статей – у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на науково-практичних конференціях і навчальному посібнику.

РОЗДІЛ 1

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ПРИРОДА НЕЗАКОННОГО ВІДТВОРЕННЯ ТА РОЗПОВСЮДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ І БАЗ ДАНИХ

1.1. Соціально-правова обумовленість криміналізації незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних

Загально визнано, що право є системою загальнообов'язкових соціальних норм, а також відносин, які закріплюються державою за допомогою цих норм і охороняються нею. Такі норми повинні базуватися на ідеї людської справедливості й волі, відповідати потребам суспільства й держави в певний історичний період. Вкрай важливим є такий підхід до кримінального права, адже у відповідності до ст. 11 КК України під злочином розуміється діяння, яке володіє не тільки ознаками протиправності, винності, караності, але й суспільної небезпеки.

Провідні фахівці з проблем кримінального права вважають, що суспільна небезпека – матеріальна ознака (внутрішня властивість) злочину, яка розкриває його соціальну сутність, закріплена в законі й, отже, набуває правового значення. Ця властивість за своїм характером об'єктивна й незмінна, її наявність або відсутність не залежить ні від волі законодавця, ні від волі органа, який застосовує закон [241, с. 158].

У зв'язку з цим, розглядаючи певний злочин, необхідно встановити, чи викликана криміналізація даного діяння об'єктивною необхідністю, якщо ні, то мабуть ми маємо справу зі сваволею законодавця.

Ще століття тому, науковці зазначали, що права авторів з'явилися спочатку «...у формі звичаю й потім уже були освячені законом писаним, так що контрафакція вважалася вже у суспільній свідомості справою ганебною й аморальною, перш ніж вона була заборонена й зробилася дією незаконною» [Цит. за 325, с. 70].

Проте сама необхідність кримінально-правового захисту авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних, усе ще має потребу в обґрунтуванні. Адже на сторінках друкованих видань, в телеэфірі неодноразово обговорювалося питання про потребу для України авторського права. Та й у повсякденному мисленні існує думка про корисність для українців масових порушень авторського права на комп'ютерні програми і бази даних, тому що піратська продукція продається по доступним для населення цінам.

Безумовно, основна роль в регулюванні суспільних відносин, які складаються із приводу реалізації авторських права на комп'ютерні програми і бази даних належить цивільному праву. Законодавства багатьох країн світу, у тому числі й України, виходять із пріоритету цивільно-правових методів регулювання відносин, пов'язаних з авторським правом на комп'ютерні програми і бази даних, що прямо впливає із приватного характеру цього інституту. У той же час, переважна більшість дослідників як українських, так і західних, визнають, що ефективний захист інтелектуальної власності можливий лише із застосуванням кримінально-карних санкцій. Свого часу один з директорів міжнародного альянсу по інтелектуальній власності, справедливо зазначив, що «... Нам не відома жодна країна світу, яка змогла б контролювати порушення авторського права без застосування суворих кримінальних санкцій...» [Цит. за 32, с. 7].

Науковці погоджуються з такою позицією – «...практика більшості країн з високим рівнем охорони інтелектуальної власності показує, що одними цивільно-правовими санкціями «піратство» викоринити не можна» [41, с. 7].

Звідси можемо зробити висновок, що не заперечуючи пріоритетності цивільно-правових методів регулювання інтелектуальної власності щодо комп'ютерних програм і баз даних, все ж стан законності в аналізованій сфері в Україні, та і світі в цілому настільки серйозний, що потрібно застосування саме кримінально-правових санкцій.

Продовжуючи аналіз основних факторів, які обумовлюють криміналізацію порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази

даних, зазначимо, що можливі два принципово різні за ступенем суспільної небезпеки види порушення авторських прав на аналізовані об'єкти – з метою систематичного отримання прибутку й без такого. Другий вид порушення може бути викликаний різною мотивацією, зокрема, бажанням слави, визнання з боку значимих для порушника осіб або груп осіб, можливе й особисте збагачення, але не продовжуваний злочин, а як разовий злочинний акт. Найбільш наочним прикладом такого порушення є плагіат – випуск чужого програмного продукту або бази даних під своїм ім'ям.

У наукових та популярно-наукових публікаціях останніх десятиліть поширилися різноманітні терміни, які пов'язані з порушенням авторських та суміжних прав, зокрема «комп'ютерне піратство», «інтелектуальне піратство», «літературне піратство». Тому доцільно зробимо незначний екскурс в історію їх виникнення та поширення.

Термін «інтелектуальне піратство» одержав широке поширення наприкінці 50-х років минулого століття, коли заповзятливі ділки почали здійснювати радіотрансляцію популярних музичних творів із морських суден у нейтральних водах, що дозволяло уникнути відповідальності за порушення авторських і суміжних прав. Це у свою чергу навіяло історичні асоціації, із флібустьєрами [286, с. 25-26]. У новому сторіччі з'явилося й нове найменування для порушників авторських прав – «пірати XXI століття» [41].

Фахівців, які у своїх публікаціях торкалися проблем інтелектуального піратства, на підставі аналізу документів Європейського Союзу, відзначали різний зміст термінів «піратські товари» і «контрафактні товари» [254, с. 11-13; 398, с. 45-47]. Законодавство про авторське право не використовує терміни «піратство» або «піратський товар», у зв'язку із чим в Україні будь-який екземпляр комп'ютерної програми чи бази даних, який виготовлений або поширений з порушення авторських прав, називається контрафактним.

На думку науковців «піратство» є «... діяльність осіб по використанню об'єктів інтелектуальної власності без згоди правовласників з метою отримання комерційної вигоди» [398, с. 47]. Під «інтелектуальним піратством» у вузькому

змісті цього слова, розуміють «... масштабні порушення авторських і суміжних прав, вчиняємі з метою отримання наживи при реалізації контрафактної продукції» [256, с. 87]. Дослідники з дальнього зарубіжжя виділяють подібні визначальні ознаки: «Піратство являє собою протиправну поведінку, яка зазіхає безпосередньо на виключне право автора на відтворення творів і іншої культурної продукції. Воно полягає у виготовленні, продажі й будь-якій формі комерційного поширення незаконних екземплярів (книг і взагалі друкованих матеріалів, дисків, касет і т.ін.) літературних, художніх, аудіовізуальних, музичних творів або їх виконань, комп'ютерних програм і банків даних...» [247, с. 478].

Як бачимо відмітною рисою «комп'ютерного піратства» є спрямованість на систематичне отримання прибутку, що відповідно вимагає певного рівня організованості злочинної діяльності.

На підставі вищевикладеного комп'ютерне піратство можна визначити як протиправне використання інтелектуальної власності на комп'ютерні програми і бази даних злочинними угрупованнями, як правило організованими, з метою систематичного одержання прибутку.

Далі у даному підрозділі, ми будемо розглядати насамперед комп'ютерне піратство як найнебезпечнішу форму порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних. При цьому для стислості будемо іменувати його піратством – використання лапок у даному випадку необов'язково тому що зі змісту роботи ясно, що мова не йде про відповідний склад злочину, а лише про суспільне явище.

Минуле ХХ століття показало, що об'єкти інтелектуальної власності сформувалися у великі галузі аудіовізуальної, комп'ютерної й іншої індустрії, включаючи віртуальний світ Інтернету, з найвищим рівнем доходів. Крадіжки, грабежі й шахрайства, не стали менш небезпечні, але в частині заподіюваної шкоди, злочини проти авторських прав становлять їм «гідну конкуренцію», що не дивно, тому що інтелектуальна власність має властивість переростати в матеріальну (комп'ютерні програми і бази даних і ін.).

Не варто думати, що проблема масового порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних актуальна тільки для України. Інтелектуальне піратство є транснаціональним злочином і входить по класифікації ООН в 17 видів таких злочинів. У тих же США через піратські операції з авторськими правами втрати підприємств при реалізації своєї продукції становлять більше 200 мільярдів доларів на рік [397, с. 65].

Поширення порушень авторських прав у сусідній Російській Федерації змусило на найвищому рівні визнати, що «... організована злочинність перетворила сферу інтелектуальної власності в одне з істотних джерел фінансування своєї протизаконної діяльності» [136, с. 4].

На десятому конгресі ООН по попередженню злочинності було ухвалене рішення про віднесення найнебезпечнішої частини інтелектуального піратства до організованої злочинності [94, с. 173]. Більше того, окремі терористичні угруповання Північної Ірландії використовували доходи від контрафакту для закупівлі зброї [254, с. 8], що і не дивно, адже у Великобританії збут контрафактної продукції повністю підконтрольний організованим злочинним угрупованням, які діють за територіальною ознакою.

Що стосується України, то хоча ми й не маємо у своєму розпорядженні відомостей про фінансування терористичних організацій за рахунок грошей від контрафакту, виключати таке явище не можна, адже сусідня Російська Федерація визнає, що «...одним з основних джерел фінансування тероризму ... є відрахування від злочинних доходів різного роду кримінальних угруповань як у Чечні, так і за її межами» [172, с. 48].

Загальновідомо, що вітчизняна організована злочинність та організовані злочинні угруповання ближнього до України зарубіжжя, вже давно розділили сфери впливу. Так, наприклад, ще недавно казанське злочинне угруповання контролювало поставки контрафактної аудіопродукції на Україну, через підприємства «Полімер-Фото» і «Тасма» [398, с. 76].

Найбільша кількість злочинних порушень авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних здійснюється в столиці України, обласних та припортових

містах, що пов'язане з великою щільністю населення, наявністю міжнародних морських портів, ринків збуту, транспортних вузлів або близькістю кордонів держави.

Проведене нами в ході підготовки дисертації дослідження показало, що 87% опитаних працівників органів внутрішніх справ, вважають, що доходи, які утворюються в сфері комп'ютерного піратства контролюються організованою злочинністю.

Незважаючи на серйозність ситуації, вітчизняна судова та правоохоронна системи як і раніше недооцінюють суспільну небезпеку порушення права інтелектуальної власності на комп'ютерні програми і бази даних, не сприймають такі злочини всерйоз, думаючи, що вони становлять небезпеку лише для іноземних корпорацій з багатомільйонними статками. При цьому не враховується, що будь-яка нелегальна діяльність, яка приносить серйозні доходи, неминуче починає контролюватися організованими злочинними угрупованнями. А комп'ютерне піратство здатне приносити не просто дохід, а надприбутки, порівнянні за розмірами з прибутками від незаконного наркобізнесу.

Так, детально досліджений механізм одержання надприбутків на прикладі нелегального аудіобізнесу (по суті при комп'ютерному піратстві він такий же) [398, с. 76], показав, що витрати на виробництво оригінального компакт-диску складаються з таких складових: авторський гонорар і витрати на запис, мито авторських прав, оплата праці працівників, витрати на виготовлення й поширення, маркетингові витрати, ризик – разом 10,32 доларів США. У той же час, як виготовляючи нелегальний компакт-диск, потрібно витратитися тільки на виготовлення й поширення. Весь комплект «піратського» продукту, який включає в себе диск, обкладинку й коробку, коштує від 30 до 70 центів, а вартість такого диска, завезеного контрабандним шляхом, становить 1,5 долара США, однак покупці купують його вже за 2-3 долари. Таким чином, фірми-реалізатори отримують прибуток у розмірі 150-200%. При цьому контрафактна

продукція в результаті застосування сучасних технологій найчастіше не відрізняється за якістю від ліцензійної.

Парадоксальним є те, що однією з основних причин високого рівня піратства є загальносвітовий науково-технічний прогрес. З одного боку інтелектуальна власність на комп'ютерні програми і бази даних набула значної цінності, а з іншого – сучасна технологія дозволяє з мінімальними видатками створити незаконну копію об'єкта авторських прав, який не відрізняється за якістю від аналогічної легальної.

Друга причина привабливості комп'ютерного піратства – у набагато меншій небезпеці кримінального переслідування. Як заявив на одному із семінарів по інтелектуальній власності високопосадовець прокуратури м. Парижа: «Обмежений ризик піддатися кримінальному покаранню (незнання законодавства тими, хто здійснює розслідування, й магістрами, які не пройшли спеціалізацію, слабкість санкції), спокуса значного прибутку приваблюють організованих злочинців» [367, с. 16].

Це безумовно є характерним і для України, адже кримінальне покарання за порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних в нашій державі не перевищує п'яти - шести років позбавлення волі, й не порівняно за своєю вагою з покаранням за розкрадання майна або незаконний наркобізнес. Дійсно, важко знайти інший вид незаконної діяльності, де б прибуток був настільки високим, а ризик судового переслідування таким малим. Згаданий нами незаконний наркобізнес карається тривалим позбавленням волі, тоді як комп'ютерне піратство, у більшості випадків, карається лише умовним покаранням.

Також справедливо, що розкриття й розслідування злочинів у сфері порушення авторського права на комп'ютерні програми і бази даних – трудомісткий процес, який потребує проведення комплексу оперативно-розшукових заходів і слідчих дій, знання оперуповноваженими, слідчими, прокурорами спеціалізованого законодавства у галузі авторського права. У зв'язку з цим можна визнати доцільними пропозиції щодо слідчої спеціалізації

під час організації протидії «інтелектуальному піратству» [136, с. 11]. Крім цього, в Україні доцільно було б створити в прокуратурах областей відділи по нагляду за дотриманням законодавства про інтелектуальну власність і розслідуванням злочинів у цій сфері.

Сподіваємося, що нам вдалося в підрозділі розкрити небезпеку комп'ютерного піратства як фінансової бази організованої злочинності. Ця незаконна діяльність схожа з іншими видами нелегального бізнесу. Однак у порушенні авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних є й своя специфіка. Ця злочинна діяльність підриває творчий потенціал націй, позбавляє людей, зокрема комп'ютерних програмістів й представників різноманітних напрямів інформаційних технологій можливості одержувати співрозмірну оплату за свою працю, захищати свої творчі здобутки від різноманітних замахів. І справа тут не тільки в розмірі гонорарів розробників комп'ютерних програм і баз даних, хоча й це не маловажливо. Питання ширше – йдеться про реалізацію положень ст. 41 Конституції України, відповідно до якої кожному гарантується право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Україна як суверенна держава зобов'язана забезпечити умови для реалізації творчих здібностей особи. Крім суто матеріальної шкоди, автор комп'ютерної програми і бази даних відчуває й моральні страждання, тому що творчий здобуток, у яке він вклав не тільки працю, але й душу, використовується для збагачення спритними ділками, найчастіше всупереч його творчому задуму. Це може спричинити найтрагічніші наслідки аж до відмови від подальшої творчої діяльності або від'їзду за кордон.

Необхідно відзначити, що «комп'ютерні пірати» нічим не сприяють розвитку творчої індустрії країни, вони лише привласнюють собі її кращі плоди. Вони не вкладають гроші в авторів-розробників програмного забезпечення, не займаються пошуком талановитої молоді, фінансуванням наукових досліджень. Таким чином, комп'ютерні пірати, наносячи матеріалу

шкоду правовласникам, підривають національну індустрію комп'ютерних програм й інших видів бізнесу, пов'язаних з інтелектуальною власністю.

Комп'ютерні пірати завдають шкоди й безпосередньо державі – як її економічному благополуччю, так і авторитету на міжнародній арені. Бюджет України недоодержує значні суми у вигляді податків.

Так, на думку фахівців, загальний рівень комп'ютерного піратства в Україні у 2008 році складав 84 %. Якщо б до 2011 р. кількість неліцензійних програм в Україні знизилася б лише на 10 %, національна економіка отримала б додаткові 4 мільярди 705 мільйонів гривень, 2 тисячі 629 нових високооплачуваних робочих місць. При цьому сума податкових надходжень до регіональних бюджетів зросла б на 345 мільйонів гривень [22, с. 2].

Ще одна негативна якість комп'ютерного піратства – сприяння правовому нігілізму, для якого характерні: юридична некомпетентність (відсутність правових знань); негативна оцінка права (заперечення його соціальної цінності); поширення навичок і стереотипів неправової й протиправної поведінки.

Злочинне порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних носить масовий характер – більша частина угод цього ринку нелегальна, і лише невелика частина його учасників діє відповідно до закону. Для наочності змоделюємо дану ситуацію стосовно відносин власності: уявимо, що основний обіг майна в Україні здійснюється не за допомогою цивільно-правових угод, а шляхом крадіжок і шахрайства. Відповідно, в ситуації, коли протиправне є нормою, уявлення населення про законність зміщується; досвід зневаги до права, отриманий у цій «малозначній», на перший погляд, сфері, громадяни переносять й на інші життєві ситуації.

Тому, підсумовуючи, уважаємо за можливе класифікувати негативні наслідки порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних (комп'ютерне піратство) за такими групами:

- 1) комп'ютерне піратство підриває індустрію інтелектуальної власності, що у свою чергу негативно позначається на можливості реалізації творчого

потенціалу конкретних авторів-розробників програмного забезпечення і баз даних;

2) комп'ютерне піратство підриває економічну міць України, тому що в бюджет не надходять значні суми податків;

3) комп'ютерне піратство підриває міжнародний авторитет України – цивілізованими країнами вона не сприймається як правова держава й надійний діловий партнер, що перешкоджає інвестуванню в економіку України іноземних капіталів;

4) масове порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних сприяє правовому нігілізму, тому що є для населення наочним прикладом відкритої зневаги законом з боку комп'ютерних піратів і нездатності держави переломити ситуацію;

5) надприбутки, які утворюються в сфері комп'ютерного піратства, контролюються й використовуються організованою злочинністю.

Тому, держава, для того щоб виконати завдання, які перед нею постають, зобов'язана використовувати весь арсенал засобів, наявних у її розпорядженні, включаючи – кримінально-правові. Їх сутність та шляхи вдосконалення будуть розкриті в наступних підрозділах нашої дисертації.

1.2. Кримінально-правовий аналіз незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних

Об'єктивні ознаки незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних. У КК України кримінально-правовій охороні комп'ютерних програм і баз даних присвячено ст. 176 «Порушення авторського права і суміжних прав».

Загальновизнано, що кожний склад злочину являє собою сукупність чотирьох елементів: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона, то і дослідження кримінально-правової характеристики незаконного

відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних ми здійснюватимемо через розкриття зазначених елементів.

Першим з елементів складу злочину є *об'єкт злочину*. Це те, на що посягає особа, яка вчиняє протиправне діяння, і чому може завдати або завдає шкоди [241, с. 282; 288, с. 6; 166, с. 94; 271, с. 96].

У публікаціях з проблем кримінального права радянського періоду, визнається, що об'єктом будь-якого злочину є суспільні відносини, тобто відносини між людьми у процесі їх спільної діяльності чи спілкування, які охороняються нормами права. Однак, згідно сучасних поглядів, вищезазначена концепція передбачає визнання у соціальній сфері лише категорії «публічного» і не сприйняття категорії «приватного». В радянський період із суспільного і особистого життя людини і громадянина було виключено право приватної та інтелектуальної власності, без яких людина позбавлялася творчості, самостійності, самовираження та ініціативи, повністю підпадала під вплив та опіку держави. Недооцінка людини як особистості у творчості, створенні об'єктів інтелектуальної власності зумовлювала те, що навіть саме поняття «людина» підмінялося та деякою мірою продовжує підмінятися знеособленим поняттям «особа як сукупність суспільних відносин» [271, с. 96].

Людина як самостійна і найвища цінність не може бути зведена до носія суспільних відносин. Вона має природне, невід'ємне і невідчужуване право па індивідуальність, самовираження та творчість. Конституцією України закладено кардинально нові ціннісні орієнтації, в ст. 3 Конституції найвищою соціальною цінністю визнано людину, а її права, свобода та їх гарантії мають визначати зміст і спрямування діяльності держави.

Отже, виходячи з вище обґрунтованої позиції об'єкт як елемент складу злочину – це не суспільні відносини, а цінності та блага, що охороняються кримінальним законом, проти яких спрямовано злочинне діяння і яким воно може заподіяти або заподіює шкоду [271, с. 100].

У кримінальному праві до об'єкта злочину як елемента складу злочину входять: потерпілий від злочину – фізична особа, якій злочином було завдано

фізичну, матеріальну або моральну шкоду, визначення якого дає відповідь на питання, проти кого спрямовано діяння, та предмет злочину – речі, коштовності тощо – це матеріалізовані об'єкти, які дають відповідь на питання, на що діє суб'єкт злочину, посягаючи на цінності та блага [217, с. 101].

Науковці у теорії кримінального права об'єкти злочинів поділяють на три групи: загальний об'єкт (уся сукупність соціальних цінностей та благ, що охороняється кримінальним законом (у стислому вигляді викладені у ч. 1 ст. 1 КК України), родовий об'єкт (соціальні цінності та блага, на які посягає певна група злочинів), безпосередній об'єкт (соціальні цінності та блага, на які посягає конкретний злочин. При цьому безпосередній об'єкт злочину «по горизонталі» можна поділити на основний та додатковий об'єкти [271, с 104].

Юридичне значення об'єкта злочину полягає у тому, що він є обов'язковим елементом будь-якого складу злочину і вирішення питань кваліфікації злочину неможливо без дослідження його об'єкта.

Науковці не виробили також єдиної точки зору до визначення об'єкта незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, як злочину передбаченого ст. 176 КК України. Важливість правильного визначення безпосереднього об'єкта злочину полягає ще й у тому, що він сприяє з'ясуванню соціальної суті злочину, зокрема, характеру і ступеня його суспільної небезпеки.

Вивчаючи поняття об'єкта незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних П. П. Андрушко наводить різноманітні точки зору [12, с. 21-27].

М. І. Хавронюк безпосереднім об'єктом незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, передбаченого ст. 176 КК України, називає авторське право. При цьому під авторським правом розуміються особисті немайнові права і майнові права авторів та їх правонаступників, пов'язані із створенням та використанням комп'ютерних програм і баз даних [301, с. 391].

Л. Б. Ільковець застосовує вищезгаданий протилежний підхід до визначення об'єкта незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, вважаючи, що об'єктом даного злочину є суспільні відносини в сфері інтелектуальної власності, які забезпечують захист авторського прав, тобто прав авторів комп'ютерних програм і баз даних, їх спадкоємців і правонаступників [296, с. 182].

А. П. Бабій об'єктом незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, передбаченого ст. 176 КК України, називає право громадян та юридичних осіб на авторське право [408, с. 387]. Дещо пізніше цей автор уточнює свою думку, називаючи об'єктом авторські права [405, с. 349].

На думку Л. М. Кривоченко об'єктом незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, передбаченого ст. 176 КК України, є авторське право [208, с. 104].

С. Я. Лихова зазначає, що об'єктом незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, передбаченого ст. 176 КК України, є право інтелектуальної власності, котре включає в себе авторське право і яке є складовою права власності взагалі, а тому через зазначений підхід до визначення об'єкта злочину «Порушення авторського права і суміжних прав» пропонує ст. 176 КК України помістити у розділі VI «Злочини проти власності» Особливої частини КК України [251; 252].

В. Б. Харченко, вважає, що об'єктом незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних є право громадян на результати своєї інтелектуальної праці [421, с. 87].

На думку провідних науковців у галузі кримінального права (П. С. Матишевський, С. С. Яценко, П. П. Андрушко, С. Д. Шапченко), об'єктом незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, за ст. 176 КК України, є права осіб, які мають авторське право на комп'ютерні програми і бази даних [199, с. 390]. Уточнюючи свою думку П. П. Андрушко, основним безпосереднім об'єктом незаконного відтворення та

розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, передбаченого ст. 176 КК України, вважає авторське право, а додатковим обов'язковим – майнові права легального виробника матеріальних носіїв, на яких зафіксовані об'єкти авторського права, а додатковим факультативним – порядок здійснення господарської діяльності, пов'язаної із виготовленням та розповсюдженням зазначених об'єктів авторського права.

С. В. Бородін, дотримуючись підходу радянського кримінального права, зазначає, що безпосереднім об'єктом «порушення авторського права» є суспільні відносини, які забезпечують авторські права [352, с. 156]. Поділяючи інший підхід Н. К. Семернева вважає об'єктом порушення авторського права охоронювані законом права: авторів; співавторів на результати їх творчої діяльності; інших творчих працівників, які на законних підставах (договорах) використовують наукові, літературні, музичні твори [406, с. 160]. Схожу думку поділяє М. І. Ветров вважаючи, що безпосереднім об'єктом незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, як злочину є соціальні права та свободи, які забезпечують авторське право [407, с. 114].

Отже, у публікаціях з аналізованої нами проблеми переважає підхід, згідно з яким основним безпосереднім об'єктом незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, передбаченого ст. 176 КК України, є у рівній мірі авторське право. Також, опубліковані погляди науковців, що основним додатковим об'єктом даного злочину є майнові права легального виробника матеріальних носіїв, на яких зафіксовані об'єкти авторського права (П. П. Андрушко) та встановлений порядок здійснення службовими особами своїх повноважень (М. І. Хавронюк), а додатковим факультативним – порядок здійснення господарської діяльності, пов'язаної із виготовленням та розповсюдженням об'єктів інтелектуальної власності (П. П. Андрушко).

На нашу думку такі погляди на визначення безпосереднього об'єкта аналізованого нами злочину базуються на вихідних засадах ст. 3 Конституції України, відповідають назві ст. 176 КК України «Порушення авторського права

і суміжних прав» та знаходять своє підтвердження у матеріалах конкретних кримінальних справ про розслідування незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, передбачених ст. 176 КК України, а отже, з цими поглядами слід погодитися.

Отже, вчинюючи незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, передбачене ст. 176 КК України, злочинець посягає саме на належне правовласникам авторське право (основний безпосередній об'єкт).

На наш погляд, слід погодитися з точкою зору П. П. Андрушка, який зазначає, що додатковим об'єктом даного злочину є майнові права легального виробника матеріальних носіїв, на яких зафіксовані об'єкти авторського права, а залежно від конкретних обставин справи факультативним об'єктом даного злочину може бути порядок здійснення господарської діяльності, пов'язаної із виготовленням та розповсюдженням об'єктів інтелектуальної власності. Це можна пояснити тим, що при незаконному відтворенні та розповсюдженні комп'ютерних програм та баз даних, їх незаконному тиражуванні та розповсюдженні на дискетах, інших носіях інформації порушуються як майнові права легального виробника матеріальних носіїв, на яких зафіксовані об'єкти авторського права, так і порядок здійснення господарської діяльності, пов'язаної із виготовленням та розповсюдженням зазначених об'єктів інтелектуальної власності, через порушення, наприклад, відповідних приписів норм чинного законодавства України.

Крім цього, слід погодитись з точкою зору М. І. Хавронюка, який додатковим об'єкт аналізованого нами злочину визнає встановлений порядок здійснення службовими особами своїх повноважень. Однак, при цьому доцільно зауважити, що такий додатковий об'єкт злочину має відношення до ч. 3 ст. 176 КК України, якою передбачено кримінальну відповідальність за порушення авторського права, вчинене службовою особою з використанням службового становища.

Предмет незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних. Предметом злочину, передбаченого ст. 176 КК України, у різних його формах є твори науки, літератури, мистецтва, комп'ютерна програма, база даних, виконання, фонограма, відеограма і програма мовлення [209, с. 139]. Обов'язковими ознаками предмета злочину науковці визнають таке: 1) він має бути для винного чужим (не належати або належати не у повному обсязі); 2) має виражатися в об'єктивній (матеріальній) формі: рукописного, машинописного, друкарського тексту, нотному записі, фонограмі, відеограмі, дискеті, електронному записі тощо; 3) він має бути новим і оригінальним. Ідеї, концепції, методи не є предметом даного злочину [201, с. 112]. Таку ж точку зору підтримують і російські науковці [406, с. 160; 160, с. 393; 407, с. 114; 352, с. 156].

На нашу думку предмет злочину, передбаченого ст. 176 КК України, у різних формах вчинення даного злочину дещо відрізняється між собою. Так, предметом злочину у першій, другій та четвертій формах його вчинення, науковці вважають будь-які об'єкти авторських прав – твори науки, літератури і мистецтва, перелік яких міститься у ст. 8 Закону «Про авторське право і суміжні права», зокрема, комп'ютерні програми і бази даних, а також об'єкти суміжних прав, перелік яких міститься у ст. 35 цього Закону і відтворений у диспозиції ч. 1 ст. 176 КК України, а предметом злочину у третій формі його вчинення, а саме: незаконного тиражування та розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, – названі об'єкти суміжних прав [300, с. 322; 304, с. 453].

Визначення окремих термінів, якими визначаються об'єкти авторського права, дається у ст. 1 Закону «Про авторське право і суміжні права», ст. 1 Закону «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних».

Комп'ютерна програма – набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної

мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах).

База даних (компіляція даних) – сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації в довільній формі, у тому числі електронній, підбір і розташування складових частин якої та її упорядкування є результатом творчої праці, складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів [300, с. 323].

При цьому предметом злочинного посягання можуть бути як самі комп'ютерні програми і бази даних, так і їх контрафактні примірники (копії) [92, с. 82].

Обов'язковою ознакою об'єкта злочину, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України, є потерпілий від злочину. На думку науковців, потерпілими при вчиненні злочину мають визнаватися суб'єкти особистих немайнових та або майнових авторських прав. Суб'єктами авторських прав є, як правило, фізичні особи – творці (автори) комп'ютерних програм і баз даних [11, с. 28]. Проте в зазначеній вище публікації не конкретизовано даних суб'єктів.

Найбільш повно визначає перелік потерпілих від незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, на нашу думку, М. І. Хавронюк, який вважає, що такими потерпілими можуть бути суб'єкти авторського права: а) автор – фізична особа, творчою працею якої створено комп'ютерну програму і базу даних та яка має особисті (немайнові) і майнові права на них; б) спадкоємці автора та особи, яким автор чи його спадкоємці передали свої авторські майнові права [304, с. 453].

Потерпілим від злочину, передбаченого ст. 176 КК України, може бути лише фізична особа. Юридична ж особа за наявності для цього підстав повинна мати статус цивільного позивача у кримінальній справі.

У ст. 176 КК України не вказано суб'єкта (ів), якому (им) повинна бути завдана матеріальна шкода, що є безумовним недоліком правил законодавчої техніки при формулюванні змісту даної статті. На наш погляд, саме суб'єктам

особистих немайнових та (або) майнових прав інтелектуальної власності на відповідні об'єкти цих прав завдається матеріальна шкода у випадку вчинення діянь, передбачених ст. 176 КК України. Так, суб'єктами авторського права є, як правило, фізичні особи – творці (автори) комп'ютерних програм та баз даних та фізичні або юридичні особи, які набули права на ці об'єкти авторського права за законом або договором. Таким чином, матеріальна шкода повинна бути завдана саме суб'єктам авторського права, які мають бути визнані потерпілими та/або цивільними позивачами у відповідній кримінальній справі по обвинуваченню за ст. 176 КК України.

Однак, оскільки у ст. 176 КК України не конкретизовано, кому має бути завдана матеріальна шкода у великому чи особливо великому розмірі, можна стверджувати, що дана шкода може завдаватись і державі Україні, а також іноземним державам. Відповідно до ЦК України вони є рівноправними учасниками цивільних відносин. Порушення авторського права на комп'ютерні програми і бази даних також заподіює значної шкоди державі, її економіці, престижу на міжнародній арені [154, с. 12]. Однак, на наш погляд, держава Україна та/або іноземні держави відповідно до ст. 49 КПК України не можуть визнаватись потерпілими від даного злочину, позаяк не підпадають під законодавче визначення потерпілого, закріплене у згаданій статті КПК України.

Вищезазначене дало змогу дійти висновку про необхідність доповнення диспозиції ст. 176 КК України вказівкою на конкретних суб'єктів, яким може бути завдано матеріальної шкоди у великому розмірі, якими мають бути відповідні суб'єкти авторського права. Такі доповнення до ст. 176 КК України дозволять виправити допущені недоліки правил законодавчої техніки, а також уникнути неоднозначності погляду на потерпілого від даного злочину.

Об'єктивна сторона незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних. Об'єктивна сторона злочину завжди пов'язана із зовнішнім виявленням протиправної поведінки особи у формі дії або бездіяльності, яка супроводжується певним психічним станом особи. Це вольова поведінка, що завдає або загрожує завдати шкоди тим чи іншим

цінностям, які охороняються кримінальним законом. Об'єктивна сторона складу злочину – це сукупність ознак, що характеризують зовнішню сторону злочину [271, с. 106], її характерними ознаками є: 1) суспільно-небезпечне діяння особи; 2) таке діяння, вчинене певним способом, у певний час, у певному місці із застосуванням певних предметів, знарядь або засобів; 3) таке діяння заподіює або створює загрозу заподіяти шкідливі наслідки; 4) між небезпечним діянням і шкідливими наслідками має існувати причиновий зв'язок.

Науковці зазначені ознаки поділяються на обов'язкові та факультативні [217, с. 107]. Обов'язковими ознаками об'єктивної сторони складу злочину вважаються: небезпечне діяння, його шкідливі наслідки (загроза їх настання) та наявність причинового зв'язку між даним діянням та наслідками (ознаки визначені в кримінальному законі або впливають з його змісту і мають бути встановлені при кваліфікації злочину). Факультативні ознаки – час, місце, спосіб вчинення злочину, використані знаряддя та засоби вчинення злочину, вони мають подвійне значення. Для одних складів злочину вони є обов'язковими, якщо зазначені у диспозиції конкретної статті або її частині, для інших – необов'язковими, позаяк вони не вказані у диспозиції статті і не впливають на кваліфікацію злочину.

Із об'єктивної сторони склад злочину, сформульований у ч. 1 ст. 176 КК України, виражається у вчиненні будь-якого діяння, альтернативно зазначеного у її диспозиції і яким порушуються авторське право на комп'ютерні програми і бази даних: 1) незаконне відтворення комп'ютерних програм, баз даних; 2) незаконне розповсюдження комп'ютерних програм, баз даних; 3) інше умисне порушення авторського права на комп'ютерні програми, баз даних.

Склад злочину визначених ст. 176 КК України матеріальний, оскільки обов'язковою ознакою його об'єктивної сторони є наслідки у вигляді завдання матеріальної шкоди у значному (ч. 1), великому (ч. 2) чи особливо великому (ч. 3) розмірі, і вважається закінченим, з моменту завдання зазначеної

матеріальної шкоди суб'єктам авторського права на комп'ютерні програми і бази даних.

Таким чином, обов'язковими ознаками об'єктивної сторони складу злочину «Порушення авторського права і суміжних прав», передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України, є діяння, його шкідливі наслідки та наявність між ними причинового зв'язку. При цьому, як вбачається зі змісту даної статті КК України, час, місце, спосіб вчинення даного злочину, використані знаряддя та засоби його вчинення є факультативними ознаками об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України, а отже, не впливають на кваліфікацію діяння винної особи.

Ми вважаємо, що з усіх елементів складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона), найбільшою проблемністю та складністю характеризується визначення кримінально-правової характеристики та з'ясування змісту юридичних ознак саме об'єктивної сторони даного складу злочину. Враховуючи, що з позиції законодавчої техніки ст. 176 КК України має суттєві вади, кримінально-правова характеристика об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України, також виявляє низку проблем, пов'язаних із можливістю неоднозначного, суперечливого визначення змісту відповідних юридичних ознак об'єктивної сторони. Особливо це стосується відсутності належної нормативної бази щодо методики визначення розміру матеріальної шкоди, завданої порушенням авторського права на комп'ютерні програми і бази даних.

Під *незаконним відтворенням* комп'ютерних програм, баз даних розуміють виготовлення одного чи більше їх примірників у будь-якій матеріальній формі, а також їх запис для тимчасового чи постійного зберігання в електронній (у тому числі цифровій), оптичній або іншій формі, яку може зчитувати комп'ютер, без згоди суб'єктів авторського права на них.

Під *незаконним розповсюдженням* комп'ютерних програм, баз даних розуміють безпосереднє чи опосередковане пропонування публіці, в тому числі доведення цих об'єктів до відома публіки таким чином, що її представники

можуть здійснити доступ до цих об'єктів з будь-якого місця і в будь-який час за власним вибором, вчинені без згоди суб'єктів авторського права на них. При цьому немає значення, ким відтворені (виготовлені) матеріальні носії інформації, на яких зафіксовані комп'ютерні програми, бази даних – особою, яка їх незаконно розповсюджує, чи іншою особою.

Під *іншим, умисним порушенням авторського права* на комп'ютерні програми, бази даних розуміють будь-які дії, як пов'язані, так і не пов'язані з незаконним відтворенням або незаконним розповсюдженням комп'ютерних програм, баз даних, якими (діями) порушуються особисті майнові права суб'єктів авторського права, якими вони наділені відповідно до законодавства, зокрема, привласнення права, тобто його використання без згоди автора (суб'єкта авторського права), за винятком випадків, коли комп'ютерна програма, база даних може бути згідно з законодавством використані вільно без згоди автора або інших осіб будь-якою особою, а також вчинення інших діянь, які ст. 50 Закону «Про авторське право та суміжні права» визнаються порушеннями майнових прав суб'єктів авторського права на комп'ютерні програми, бази даних:

1) вчинення будь-якою особою дій, які порушують особисті майнові права суб'єктів авторського права, визначені статтями 15, 39, 40 і 41 Закону «Про авторське право та суміжні права», з урахуванням передбачених статтями 21-25, 42 і 43 Закону «Про авторське право та суміжні права» обмежень майнових прав;

2) піратство у сфері авторського права на комп'ютерні програми, бази даних – відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників комп'ютерних програм, баз даних;

3) плагіат – оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужих комп'ютерних програм, баз даних під іменем особи, яка не їх автором;

4) ввезення на митну територію України без дозволу осіб, які мають авторське право комп'ютерних програм і баз даних;

5) підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами без дозволу суб'єктів авторського права чи особи, яка здійснює таке управління;

б) розповсюдження, ввезення на митну територію України з метою розповсюдження, публічне сповіщення об'єктів авторського права на комп'ютерні програми, бази даних, з яких без дозволу суб'єктів авторського права вилучена чи змінена інформація про управління правами, зокрема в електронній формі.

Слід підкреслити, що оскільки тлумачення зазначених понять КК України не дає, то при визначенні форм вчинення даного злочину слід орієнтуватись на цивільне законодавство, яке визначає, що відповідні дії можуть бути вчинені лише за згодою правовласників – суб'єктів авторського права. Натомість, якщо вони вчинені без даної згоди, то відповідні дії слід вважати незаконними [92, с. 8].

Як зазначають українські науковці, стосовно іншого умисного порушення авторського права, слід урахувати, що окремі дії, згадані у ст. 50 Закону «Про авторське право і суміжні права» як порушення авторського права, не можуть визнаватися іншим порушенням авторського права у контексті ст. 176 КК України. Це пояснюється тим, що: 1) деякі з них окремо визначені у перших трьох формах цього злочину; 2) готування до злочинів, передбачених частинами 1 та 3 ст. 176 КК України, не може тягнути за собою кримінальної відповідальності (ч. 2 ст. 14 КК України), а тому не є злочином, наприклад, вчинення дій, що створюють загрозу порушення авторського права; 3) ст. 176 КК України охороняє лише майнові права потерпілого, а тому не є злочином, наприклад, вчинення будь-якою особою дій, які порушують особисті немайнові права суб'єктів авторського права [303, с. 394].

На думку Л. Б. Ільковця, незаконними вважатимуться будь-які дії, передбачені диспозицією ч. 1 ст. 176 КК України, якщо вони вчинені без дозволу суб'єкта авторських прав – автора [299, с. 185].

Проведений аналіз діяння «Порушення авторського права і суміжних прав» дає змогу дійти висновку, що у ст. 176 КК України законодавцем достатньо широко визначено зміст даного діяння, що характеризує об'єктивну сторону даного складу злочину.

У кримінальному праві поширеною є точка зору про те, що «порушення авторського права» за ст. 176 КК України може бути вчинено винятково у формі дії. Окремі науковці прямо зазначають, що вчинення даного злочину шляхом бездіяльності є неможливим [420, с. 16]. Однак, з урахуванням форми вчинення даного злочину такої як інше умисне порушення авторського права, даний підхід можна є сумнівним.

Так, бездіяльність як форма злочинного діяння у кримінальному праві розуміється як пасивна поведінка людини, яка виражається у формі невчинення дії (дій), яку вона зобов'язана була і могла вчинити. При цьому кримінальна відповідальність за злочинну бездіяльність настає за наявності двох критеріїв у їх сукупності: 1) об'єктивного – наявності обов'язку особи діяти певним чином та 2) суб'єктивного – наявності в особи можливості виконати такий обов'язок, тобто вчинити необхідні дії. Обов'язок діяти, що має кримінально-правове значення, може впливати: а) з вимоги закону або іншого нормативного акта; б) із посадового або службового становища; в) із професійного становища; г) із узятих особою на себе юридичних обов'язків діяти певним чином [271, с. 110].

Аналізуючи зазначені форми вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України, не виникає сумнівів, що перші три з них можуть бути вчинені винятково злочинною дією (активною поведінкою особи). Водночас, четверта форма вчинення даного злочину «інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі», яка вміщує у себе невичерпний перелік діянь, очевидно, може бути вчинена як шляхом злочинної дії, так і бездіяльності.

Умисне порушення авторського права шляхом злочинної бездіяльності можливо у випадку, якщо винна особа, за домовленістю з автором (наприклад, на підставі укладеного між ними авторського договору або усної домовленості

з автором), використовує комп'ютерну програму або базу даних, однак, у порушення даної домовленості (умов договору) систематично не виплачує автору обумовленої винагороди за використання відповідної програми чи бази, що призвело до завдання йому матеріальної шкоди у значному розмірі.

На наш погляд, у наведеній ситуації діяння винної особи підпадає під визначення злочинної бездіяльності в кримінальному праві, оскільки в даній ситуації вона відповідно до ч. 5 ст. 15 Закону «Про авторське право і суміжні права» та домовленості з автором (згідно з умовами авторського договору або усної домовленості з автором) має обов'язок діяти (виплачувати винагороду), має можливість виплачувати винагороду автору (наприклад, отримує прибуток від використання відповідної програми чи бази), натомість в порушення ч. 5 ст. 15 Закону та положень договору не виплачує даної винагороди.

Така пасивна поведінка винної особи, може за наявності всіх інших необхідних ознак та елементів складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України, охоплюватись формою вчинення даного злочину – інше умисне порушення авторського права, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі.

Вищезазначене дає змогу дійти висновку, що перші дві форми вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України, можуть бути вчинені винятково злочинною дією (активною поведінкою особи), а третя форма вчинення даного злочину «інше умисне порушення авторського права, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі», очевидно, може бути вчинено як шляхом злочинної дії, так і бездіяльності. З огляду на це, на нашу думку, слід змінити термін «дія», наведений у диспозиціях частин 2 та 3 ст. 176 КК України на більш загальний термін «діяння», що включає у себе як дію винної особи (активне діяння), так і її бездіяльність (пасивне діяння) стосовно порушення авторського права, що було здійснено, наприклад, у ст. 146 КК Російської Федерації (1996 р.).

Отже, на наше переконання, не можна погодитись з думкою, за якою неможливим є порушення авторського права на комп'ютерні програми і бази даних шляхом бездіяльності.

Другою обов'язковою обов'язковою об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України, є настання наслідків – завдання зазначеним діянням матеріальної шкоди у значному розмірі. Таким чином, склад даного злочину визначений законодавцем як матеріальний, а отже, злочин вважається закінченим з моменту завдання зазначеної матеріальної шкоди і, відповідно, незавдання даної шкоди порушенням авторського права на комп'ютерну програму і базу даних, або її завдання не у значному розмірі не тягне за собою кримінальної відповідальності [301, с. 394].

Відмежування кримінальної відповідальності за порушення авторського права на комп'ютерні програми і баз даних від адміністративної відповідальності за відповідні діяння має важливе значення у практичній діяльності.

Відповідно до Примітки до ст. 176 КК України матеріальна шкода вважається завданою у значному розмірі, якщо її розмір у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Наступною проблемою у визначенні об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України, є відсутність закріпленої у даній статті КК України і чинному законодавстві України методики визначення матеріальної шкоди, завданої порушенням авторського права на комп'ютерні програми і бази даних.

На практиці визначення розміру шкоди, завданої матеріальної шкоди суб'єктам авторського права на комп'ютерні програми і бази даних, у разі їх незаконного порушення авторського права, стикатиметься із суттєвими складнощами як при визначенні завданої йому прямої матеріальної шкоди, так і втраченої вигоди [12, с. 30].

Крім того, у теорії кримінального права і в правозастосовній діяльності існують різні погляди на методику визначення матеріальної шкоди, яку мають

завдати діяння обвинувачених для того, аби вказані діяння кваліфікувати за ч. 1 ст. 176 КК України.

Слід звернути увагу, що в диспозиції ст. 176 КК України дуже детально розписано, що ж власне законодавець розуміє під «порушенням авторського права»: тут і незаконне відтворення, розповсюдження, і тиражування, й «інше умисне порушення авторського права»... Однак ні слова не йдеться про «зберігання», а під «інше використання» цей термін навряд чи можна підвести. Виникає логічне запитання: «Яким чином у разі зберігання чогось може завдаватись матеріальна шкода у великому розмірі?» [13, с. 34]. Таким чином, законодавець фактично залишив вирішення найбільш суттєвих питань, які входять до предмета доказування у кримінальній справі по обвинуваченню за ст. 176 КК України, на власний розсуд конкретного слідчого, прокурора, судді. А це – прямий шлях до свавілля і беззаконня. Дійсно, якщо не встановлені шляхи визначення юридичних ознак складу цього злочину, то слідчий, зацікавлений у певному результаті справи, може прийняти будь-яке вигідне для нього рішення: або припинити провадження через відсутність складу злочину, або висунути людині обвинувачення і передати справу до суду. Суддя також буде виходити не з приписів закону (оскільки таких у цьому аспекті наразі немає), а зі своєї правосвідомості, загальної правової політики, вказівок начальства, особистого настрою та інших чинників, що не стосуються категорій цивілізованого правосуддя. Причому за такої ситуації будь-яке рішення (як про виправдання підсудного, так і про його засудження) буде абсолютно правильним, позаяк, не суперечить приписам закону в тому вигляді, в якому він існує тепер.

Деякі дослідники вважають, що при визначенні розміру матеріальної шкоди відповідно до статті 176 КК України слід використовувати аналогію положень про злочини проти власності. Погодитися з такою позицією не можна, оскільки, по-перше, різні об'єкти злочинного посягання (там – право власності на майно, тут – авторське право), а по-друге, застосування аналогії у кримінальному праві прямо заборонене законом: «Застосування закону про

кримінальну відповідальність за аналогією заборонено» (ч. 4 ст. 3 КК України) [294, с. 9].

Отже, на даний час, маємо суперечливу практику, згідно з якою розмір шкоди часто визначають, виходячи із загального добробуту в тій чи іншій місцевості або з власних уявлень слідчого і судді про бідність і заможність [13, с. 35].

Власне визначення методики обчислення розміру шкоди у справі про порушення авторського права на комп'ютерні програми і баз даних є найважливішим моментом для формування правозастосовної практики. А наразі матеріальна шкода у значному розмірі продовжує визначатись хтозна-як і хтозна-ким (наприклад, адміністрацією міського ринку), виходячи з середньої ринкової ціни одиниці продукції, що склалася у цій місцевості.

Закон не встановлює, як обчислювати необхідний для наявності такого складу злочину елемент – матеріальну шкоду у значному розмірі. У правозастосовній практиці розмір шкоди обчислюється виходячи із кількості вилучених у винного зразків контрафактної продукції, помноженої на середню ринкову вартість однієї одиниці такої ж самої, але легальної продукції. Логіка міркувань при цьому така, що шкода полягає у витісненні з ринку певної кількості легальної продукції такою ж кількістю контрафакту. В окремих випадках, як наголошувалось, до цієї суми додається ще і моральна шкода, що нараховується абсолютно довільно. Середню вартість одиниці «піратської» і легальної продукції встановлюють у кожному конкретному випадку різні організації та особи.

Закон щодо цього наразі мовчить. Таким чином, свобода практиків не обмежена, і невже вони можуть «творити», яким заманеться? Суди ж, не маючи приписів закону, але зазвичай схильючись до звинувачення, приймають те, що їм подає «на тарілочці» досудове слідство у вигляді обвинувачення.

На наше переконання, в основу визначення матеріальної шкоди, завданої порушенням авторського права на комп'ютерні програми і бази даних, має покладатись саме вартість набуття відповідних прав на вчинення передбачених

ст. 176 КК України діянь, яку складає сума неотриманої відповідним суб'єктом авторського права винагороди за використання об'єктів, зазначених у диспозиції ст. 176 КК України. Правильність саме такої методики, на нашу думку, підтверджується положеннями ст.ст. 15, 39, 40,41 Закону про авторське право, які закріплюють право автора, осіб, котрі мають авторське право за кожне використання відповідних об'єктів авторського права.

Таким чином, виходячи з положень ст.ст. 15, 39, 40, 41 Закону про авторське право, розмір завданої суб'єкту авторського права матеріальної шкоди в її цивільно-правовому розумінні (значенні) має визначатись як сума коштів (винагороди), яку б отримав (мав отримати) суб'єкт авторського права на комп'ютерні програми і бази даних у разі, якщо б зазначені у диспозиції ст. 176 КК України дії були вчинені з дотриманням чинного законодавства України, яке визначає (регламентує) їх вчинення, тобто як сума втраченої (упущеної) вигоди. Для точного та об'єктивного визначення розміру даної матеріальної шкоди, на наш погляд, слід призначати судову експертизу.

У зв'язку із наведеним, для визначення розміру матеріальної шкоди, завданої порушенням прав інтелектуальної власності, доцільно проводити незалежну судову експертизу, яку зараз здійснюють експерти Київського науково-дослідного інституту судових експертиз та Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності Академії правових наук України. Хоча і тут ще існують певні проблеми. Наразі відсутня достатня кількість атестованих судових експертів із питань інтелектуальної власності. Як зазначають представники правоохоронних органів, експертні установи Міністерства юстиції не в змозі забезпечити проведення експертиз по порушеним кримінальним справам, не кажучи вже про проведення досліджень на етапі дослідчої перевірки. Водночас, без проведення експертного дослідження практично неможливо порушити кримінальну справу.

Стосовно методики визначення матеріальної шкоди, завданої порушенням авторського права, на думку П. П. Андрушка, розмір завданої суб'єкту авторського права матеріальної шкоди в її цивільно-правовому

розумінні (значенні) має визначатись як сума коштів, яку б отримав (мав отримати) суб'єкт авторського права на відповідні об'єкти права інтелектуальної власності у разі, якщо б зазначені у диспозиції ст. 176 КК України дії були вчинені з дотриманням чинного законодавства України, яке визначає (регламентує) їх вчинення, тобто як сума втраченої (упущеної) вигоди. Шкода може бути і матеріальною. Такою мають вважатись, зокрема, витрати суб'єкта порушених прав інтелектуальної власності на їх відновлення. Для визначення розміру матеріальної шкоди має призначатись експертиза. Цього погляду дотримується і О. А. Дворянкін, зазначаючи, що матеріальна шкода, завдана відповідним суб'єктам авторського права даним злочином, може полягати не лише у прямій матеріальній шкоді, але і в упущеній вигоді. Під реальною шкодою слід розуміти витрати, які особа, права якої порушені, здійснила або повинна буде здійснити для відновлення порушеного права, втрату або пошкодження майна даної особи. Під упущеною вигодою потрібно розуміти суму коштів, яку б ця особа (особи) отримали за звичайних умов цивільного обігу, якщо б його (їх) право (ва) не було (ли) порушено (ні) [92, с. 142].

Ми вважаємо, що оскільки у чинному законодавстві України відсутня методика визначення матеріальної шкоди у великому розмірі, при визначенні даної шкоди слід виходити із розрахунку, який надасть сам правовласник (потерпілий, цивільний позивач). При цьому з метою уникнення відповідним правовласником суб'єктивізму, необхідно перевіряти відповідні розрахунки шляхом призначення судової експертизи, поставивши на роз'яснення експертам відповідні питання.

Водночас, вважаємо, що Кримінальний закон не повинен створювати підстав для можливості різних підходів, як це вбачається з тексту Примітки до ст. 146 КК РФ (1996 р.), у ньому не має бути ні найменшої двозначності, він не повинен вирішення найбільш суттєвих питань, яким є визначення методики вирахування матеріальної шкоди, залишати на власний розсуд слідчого чи прокурора. В цьому зв'язку у Примітці до ст. 176 КК України слід на

нормативному рівні закріпити єдину і чітку методику визначення матеріальної шкоди у великому та особливо великому розмірі, завдану порушенням авторського права на комп'ютерні програми і бази даних. Крім того, необхідне офіційне надання Верховним Судом України рекомендацій стосовно практичного застосування ст. 176 КК України.

З огляду на це, Верховному Суду України доцільно було б сформулювати узагальнення судової практики кримінальних справ за ст. 176 КК України та надати відповідні роз'яснення стосовно методики визначення матеріальної шкоди у ст. 176 КК України.

На наш погляд, виходячи з положень статей 15, 39, 40, 41 Закону про авторське право, розмір завданої суб'єкту авторського права матеріальної шкоди в її цивільно-правовому розумінні (значенні) має визначатись як сума коштів (винагороди), яку б отримав (мав отримати) суб'єкт авторського права на комп'ютерні програми і баз даних у разі, якщо б зазначені у диспозиції ст. 176 КК України дії були вчинені з дотриманням чинного законодавства України, яке визначає (регламентує) їх вчинення, тобто як сума втраченої (упущеної) вигоди. Для точного та об'єктивного визначення розміру даної матеріальної шкоди, з нашої точки зору, слід призначати судову експертизу.

Серед інших питань об'єктивної сторони складу злочину, який передбачає відповідальність за незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, можна відзначити *місце вчинення злочину*, яке не є обов'язковим елементом об'єктивної сторони складу даного злочину, однак, відповідно до КПК України підлягає встановленню. Так, місцем вчинення незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних може бути підпільний «цех» з тиражування (виготовлення) контрафактної продукції, її зберігання, так звані «торгові точки», в яких реалізується «піратська» продукція. Цими «точками» можуть бути різні лотки, торговельні палатки, кіоски, окремі орендовані місця у різних магазинах, універмагах, на ринках, в місцях великого скупчення народу: вхід і вихід у метро, на ринок тощо.

Способи вчинення незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних також не є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України, проте згідно вимог КПК України також підлягають встановленню.

Закінченим злочин вважатиметься і в тому випадку, якщо порушник тільки виготовляє (тиражує) контрафактні програмне забезпечення і бази даних, одержуючи за це певну винагороду від особи, яка їх реалізує. Особа, яка тиражує таку продукцію (підробляючи упаковку компакт-дисків тощо), усвідомлює, що вона вчиняє підробку ліцензійної продукції, і свідомо допускає факт того, що її дії можуть бути кримінально караними. Така особа буде визнана «співвиконавцем» (ч. 2 ст. 27 КК України) і понесе кримінальну відповідальність за ч. 2 ст. 176 КК України (за попередньою змовою групою осіб) без посилання на ст. 27 КК України.

У тому випадку, якщо злочинці тільки виготовили контрафактну продукцію, наприклад 1000 примірників компакт-дисків з комп'ютерними програмами або базами даних, тобто мали наміри заподіяти матеріальну шкоду у значному розмірі, але не встигли її продати з причин, від них не залежних, вчинене належить кваліфікувати як замах на злочин: за відповідною частиною ст. 15 КК України і ч. 1 ст. 176 КК України.

Слідчій практиці відомі також випадки, коли злочинці самі не виготовляють (не тиражують) контрафактну продукцію, а тільки реалізують її. В цьому випадку факт реалізації продукції охоплюється диспозицією складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України, за умови спричинення правовласнику матеріальної шкоди у значному розмірі.

Обов'язковим елементом об'єктивної сторони складу злочину, який передбачає відповідальність за незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України, є наявність причинового зв'язку між наслідками злочину у вигляді спричинення відповідним суб'єктам авторського права на комп'ютерні програми і бази даних матеріальної шкоди у значному розмірі та «порушенням авторського права». А

отже, між діянням і матеріальною шкодою повинен бути встановлений причиновий зв'язок. Відповідно, кримінальна відповідальність за ч. 1 ст. 176 КК України настає за умови, якщо наслідки у вигляді спричинення матеріальної шкоди у значному розмірі знаходяться у причиновому зв'язку з «порушенням авторського права» на комп'ютерні програми і бази даних.

Статтею 176 КК України кримінальна відповідальність винної особи, яка порушує авторське право на комп'ютерні програми і бази даних, як правило, не вичерпується. Судова практика засвідчує, що доволі часто особи, які порушують авторське право на ці об'єкти, одночасно зловживають службовим становищем, а також у різних формах легалізують кошти, отримані від порушення прав на комп'ютерні програми і бази даних. У таких та подібних їм випадках, дії порушників у судовій практиці кваліфікуються за сукупністю злочинів за наведеними статтями КК України і за відповідними частинами ст. 364 КК України «Зловживання владою або службовим становищем», та/або ст. 209 КК України «Легалізація (відмивання доходів), одержаних злочинним шляхом». При цьому слід наголосити на тому, що злочини, передбачені ст. 209 чи 364 КК України, на відміну від злочину, передбаченого ст. 176 КК України, є тяжкими та особливо тяжкими злочинами, що значно посилює кримінальну відповідальність винної особи [108, с 6]. Якщо ж, наприклад, і предмет порушення авторського права викрадений (наприклад, викрадено партію компакт-дисків з програмами чи базами даних) з метою подальшого незаконного розповсюдження, то такі діяння у судовій практиці кваліфікуються за сукупністю злочинів, а саме: за ст. 176 КК України і ст. 185 КК України «Крадіжка» або стаття 186 КК України «Грабіж» чи ст. 187 КК України «Розбій».

Крім того, порушення авторського права на комп'ютерні програми і бази даних, пов'язане з незаконним виготовленням та реалізацією товарів, позначених чужим знаком для товарів і послуг за наявності для того підстав може кваліфікуватися за сукупністю злочинів за ст. 176 та ст. 229 КК України «Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування,

кваліфікованого зазначення походження товару», ст. 202 «Порушення порядку заняття господарською та банківською діяльністю», ст. 203 «Зайняття забороненими видами господарської діяльності», ст. 203¹ «Порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва», ст. 204 «Незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів» або за ст. 227 «Випуск або реалізація недоброякісної продукції». Залежно від конкретних обставин справи, дії винних осіб, крім наведених злочинів, можуть містити ознаки складів злочинів, передбачених ст. 205 «Фіктивне підприємництво», ст. 209 «Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом», ст. 212 «Ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів», ст. 216 «Незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору чи контрольних марок», ст. 225 «Обман покупців та замовників» тощо [153, с. 311].

На нашу думку, інститут кримінальної відповідальності за порушення авторського права на комп'ютерні програми і бази даних, не повинен застосовуватись ізольовано від інших статей кримінального закону, а наявності для того підстав – саме у сукупності з низкою інших кримінально-правових норм. Вважаємо, що це додатково акцентуватиме увагу на непорушності авторського права на комп'ютерні програми і бази даних, неприпустимості посягань на них з боку правопорушників, і, таким чином, більш дієво охороняти ці права та запобігати вчиненням злочинів.

Суб'єктивні ознаки незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних. Суб'єкт незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних. Відповідно до ч. 1 ст. 18 КК України суб'єктом злочину є фізична осудна особа, що вчинила злочин у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Іншими словами, суб'єктом злочину в кримінальному праві України вважається фізична особа,

яка вчинила заборонене кримінальним законом діяння у віці, з якого може наступати кримінальна відповідальність, і усвідомлювала суспільну небезпеку свого діяння та керувала ним [271, с. 123].

Суб'єктом незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, злочину, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України, може бути як приватна особа, що досягла 16-річного віку, так і службова особа. А отже, суб'єкт злочину за ч. 1 ст. 176 КК України визначений законодавцем як загальний [293, с. 424].

На думку П. П. Андрушко, суб'єкт злочину, передбаченого частинами 1, 2 ст. 176 КК України є загальним, а ч. 3 ст. 176 КК України – спеціальним [12, с. 30]. Відповідно, у ч.ч. 1, 2 ст. 176 КК України закон про кримінальну відповідальність не вимагає яких-небудь ознак спеціального суб'єкту для настання кримінальної відповідальності за вчинене, а у ч. 3 ст. 176 КК України такою спеціальною ознакою є те, що суб'єкт даного злочину має бути винятково службовою особою.

Уточнення до визначення поняття суб'єкта незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних (ст. 176 КК України) вносить Є. В. Шевченко, наголошуючи, що суб'єктом даного злочину, зокрема, може бути і сам автор у випадку, якщо він приховав співавторство іншої особи [216, с. 483].

М. І. Хавронюк вважає, що суб'єкт незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, злочину передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України, є загальним [301, с. 394; 304, с. 455].

На думку Л. Б. Ільковця, суб'єктом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України, є фізична осудна особа, якій до вчинення злочину виповнилося 16 років (загальний суб'єкт). А суб'єкт злочину, передбаченого ч. 3 ст. 176 КК України, є спеціальним: службова особа, в підлеглих якій знаходиться автор, інша особа, яка має авторське право на комп'ютерну програму або базу даних [296, с. 188].

Ми вважаємо, суб'єктом даного злочину може бути сам автор не лише у випадку, коли комп'ютерна програма або база даних створена у співавторстві, або коли він приховав співавторство іншої особи, але і у випадку, якщо виключні майнові права на відповідну комп'ютерну програму або базу даних він передав іншій особі (особам) шляхом укладення авторського договору про надання виключної ліцензії (дозволу). Адже за такої ситуації відповідно до чинного законодавства України в автора відсутнє право без дозволу вказаних осіб використовувати свої майнові права на ці комп'ютерні програми або бази даних.

Суб'єктивна сторона незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних. У кримінальному праві суб'єктивною стороною складу злочину вважається процес мислення, бажання і волі людини, в якому відображаються її об'єктивна поведінка та інші зовнішні обставини, пов'язані із вчиненням злочину [271, с. 134].

Суб'єктивна сторона складу злочину – внутрішня сутність злочинного діяння; тобто ті внутрішні процеси, які відбуваються у психіці осудної особи під час вчинення нею передбаченого законом суспільно небезпечного діяння. Характерними ознаками суб'єктивної сторони злочину є вина, мотив та мета вчинення злочину [271, с. 134].

Відповідно до ст. 23 КК України виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії або бездіяльності, передбаченої Кримінальним кодексом та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності [292, с. 44].

Мотивом вчинення злочину в кримінальному праві визначається усвідомлена спонука особи, яка викликала у неї намір вчинити злочин, метою ж вчинення злочину є бажання особи, яка вчиняє суспільно небезпечне діяння, досягти певних шкідливих наслідків [271, с. 147].

Вивчаючи суб'єктивну сторону незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, складу злочину передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України, майже всі дослідники даного питання дійшли висновку, що суб'єктивна сторона стосовно діяння «порушення

авторського права» характеризується умислом (прямим або не прямим), а мотив та мета вчинення цього злочину не мають значення для кваліфікації.

Стосовно наслідків даного злочину (завдання матеріальної шкоди у значному розмірі) – дослідники сходяться на тому, що вина особи може бути як у формі умислу, так і у формі необережності.

Так, П. С. Матишевський та С. С. Яценко зазначають, що суб'єктивна сторона даного складу злочину стосовно діяння характеризується наявністю прямого умислу [292, с. 354]. Таку ж точку зору підтримують М. І. Мельник та М. І. Хавронюк [301, с. 394].

На думку С. Д. Шапченко, суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 176 КК України, характеризується умислом (прямим або непрямим). Мотиви порушення авторських прав не мають значення для кваліфікації злочину. Ними можуть бути корисливість, кар'єризм або інша особиста зацікавленість [199, с. 393]. П. П. Андрушко вважає, що з суб'єктивної сторони незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, склад злочину передбачений ч.ч. 1, 2, 3 ст. 176 КК України, характеризується стосовно діяння лише прямим умислом, що зазначено законодавцем у диспозиції частини першої цієї статті. Психічне ж ставлення до наслідків у вигляді завдання відповідним суб'єктам авторського права на комп'ютерні програми і бази даних матеріальної шкоди у значному розмірі може бути як умисним, так і необережним. При цьому слід встановити, що винна особа усвідомлювала незаконність вчинюваних нею дій щодо використання об'єктів авторського права на комп'ютерні програми і бази даних чи іншого порушення майнових та/або особистих немайнових прав авторів, осіб, які мають авторське право [12, с. 42].

Л. Б. Ільковець також звертає увагу на те, що суб'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України, характеризується прямим умислом, а вина у формі необережності можлива лише щодо настання наслідків – матеріальної шкоди у значному розмірі [299, с. 188].

На думку Л. М. Кривоченко, суб'єктивна сторона цього злочину – прямий умисел, а мотиви можуть бути різними – помста, корить, заздрість, при цьому на кваліфікацію вони не впливають [207, с. 106].

Водночас, В. І. Антипов зазначає, що порушення авторського права на комп'ютерні програми і бази даних вчиняється тільки з прямим умислом – винна особа усвідомлює, що порушує авторські права іншої особи і бажає цього [215, с. 289].

На думку М. Й. Коржанського, порушення авторського права на комп'ютерні програми і бази даних вчиняється тільки умисно, будь-яка помилка у використанні об'єктів авторського права складу злочину не утворює [168, с. 140].

Слід зазначити, що у правозастосовній практиці у зв'язку з тим, що в диспозиції ч. 1 ст. 176 КК України кримінально-караним порушенням авторського права на комп'ютерні програми і бази даних визнається винятково умисне порушення даних прав, виникають певні складнощі. Як зазначає представник правовласника – компанії «Майкрософт» у кримінальних справах про порушення авторських прав даної компанії на комп'ютерні програми, закон про кримінальну відповідальність передбачає відповідальність винятково за умисні порушення авторського права. Це означає, що в кожному конкретному випадку слідству необхідно довести, що порушник усвідомлював суспільно небезпечний характер своїх дій, передбачав їх суспільно небезпечні наслідки й бажав або свідомо допускав їх настання. Цілком природно, що в більшості випадків обвинувачений стверджуватиме, що діяв необережно [438, с. 32]. У цьому аспекті висловлюються пропозиції виключити з контексту диспозиції ч. 1 ст. 176 КК України слово «умисне».

Проблема доказування вини у вчиненні даного злочину, на думку В. Шаповала, має ще один аспект. Оскільки на даному етапі правоохоронні органи займаються боротьбою з правопорушеннями у сфері підприємницької діяльності, більшість порушень допускають юридичні особи. Водночас, суб'єктами кримінальної відповідальності за вказані діяння можуть бути лише

фізичні особи. Українське законодавство не пропонує чіткого вирішення цієї проблеми [438, с. 32].

Так, суб'єктами даного злочину в кожному конкретному випадку можуть визнаватись такі категорії осіб: співробітники, які безпосередньо працюють з неліцензійним програмним забезпеченням, встановлюють неліцензійне програмне забезпечення на комп'ютери, що підлягають продажу, або працюють продавцями неліцензійної продукції; системні адміністратори чи інші особи, до службових обов'язків яких входить установка програмного забезпечення на комп'ютери інших співробітників, налагодження і контроль; керівники підприємств. Вбачається, що у випадку виявлення порушення авторських прав на комп'ютерні програми найбільш логічним було б притягати до кримінальної відповідальності керівників підприємств. Однак, як наголошує В. Шаповал, під час досудового слідства обвинувачення інколи пред'являється тим особам-працівникам, які мають спеціальні знання у галузі комп'ютерної техніки і програмного забезпечення. Проте, такий підхід не завжди відповідає фактичним обставинам справи і принципам справедливості та наявності вини.

Як зазначає О. А. Дворянкін, у правозастосовній діяльності порушення авторського права здійснюється, як правило, трьома суб'єктами: 1) виробником контрафактної продукції; 2) оптовим розповсюджувачем даної продукції; 3) безпосереднім розповсюджувачем (реалізатором), який і здійснює торгівлю контрафактною продукцією, її збут споживачам.

При цьому злочинні дії кожного із зазначених суб'єктів за відсутності в їх діях такої ознаки, як попередня змова, підлягають самостійній кваліфікації як «Порушення авторського права і суміжних прав» [92, с. 118]. З огляду на це, вирішальним моментом для притягнення до кримінальної відповідальності кожної з зазначених осіб є те, що з суб'єктивної сторони склад злочину, встановлений у ч.1 ст. 176 КК України, щодо діяння характеризується винятково умислом.

Зважаючи на наведене, вбачається, що притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 176 КК України продавця контрафактних примірників на

комп'ютерні програми і бази даних є можливим лише в тих випадках, коли у справі є докази, які свідчать про його умисел стосовно порушення авторських прав із завданням матеріальної шкоди у значному розмірі. Такий умисел може існувати лише у випадку, коли продавець знає про те, що здійснює торгівлю контрафактною продукцією. Наявність умислу (і, відповідно, вини) продавця може мати місце у попередній домовленості з керівником організації, де він працює, стосовно продажу контрафактної продукції, його участь у її придбанні, транспортуванні тощо [92, с. 118].

Проте, якщо докази умислу продавця відсутні, його безпосередню участь у продажу контрафактної продукції не можна визнати підставою для притягнення до кримінальної відповідальності. Натомість до кримінальної відповідальності за ст. 176 КК України має бути притягнутий виявлений слідством організатор даного злочину – підприємець або інша особа, яка організувала закупівлю чи виробництво контрафактної продукції та розповсюджувала дану продукцію як особисто, так і через продавців. Отже, притягнення до відповідальності продавця можливо лише у випадку доказаності його умислу на вчинення даного злочину, поінформованості стосовно контрафактності продукції та усвідомленої участі у вчиненні даного злочину.

Таким чином, із суб'єктивної сторони щодо діяння даний злочин вчиняється винятково у формі умислу (прямого або непрямого), про що прямо зазначається у диспозиції ч. 1 ст. 176 КК України.

Зміст умислу винної особи характеризується сукупністю тих об'єктивних ознак даного посягання, яке відбувається у її свідомості і мають значення для кваліфікації вчиненого.

Інтелектуальний момент тут охоплює не лише фактичний бік дій, але й їх соціальне значення. Він включає усвідомлення винним: а) ознак предмета злочину, а через них і самого об'єкта злочину; б) характер діяння, що вчиняється; в) суспільну небезпеку та протиправність його поведінки;

г) відсутність відповідного дозволу зі сторони суб'єктів авторського права на комп'ютерні програми і бази даних.

Вольовий момент умислу полягає у бажанні вчинити ці дії, тобто протиправно відтворити, розповсюдити, тиражувати або іншим чином використати комп'ютерні програми або бази даних, а також порушити авторське право.

Необережне вчинення самого діяння – незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних як вид «Порушення авторського права і суміжних прав» не підпадає під диспозицію ч. 1 ст. 176 КК України, а отже, не має тягти за собою кримінальної відповідальності за даною статтею КК України.

З пропозиціями деяких дослідників про виключення слова «умисне» з контексту диспозиції ч. 1 ст. 176 КК України, на наш погляд, погодитись не можна, оскільки кримінальна відповідальність є найтяжчим видом юридичної відповідальності. Слід зазначити, що поряд з кримінальною відповідальністю за порушення авторського права на комп'ютерні програми і бази даних, чинним законодавством України також передбачено цивільну та адміністративну відповідальність. А це говорить про те, що кримінальна відповідальність повинна застосовуватись за дані порушення не автоматично, а лише у випадку вчиненням даних діянь зухвало, умисно та заподіяння ними матеріальної шкоди у значному, великому та (або) особливо великому розмірі. Саме такий підхід відповідає вихідним принципам кримінального права – гуманізму та економії кримінально-правової репресії. Вчинення порушення авторського права на комп'ютерні програми і бази даних із необережності охоплюється іншими видами юридичної відповідальності (цивільною та (або) адміністративною) і не тягне та не повинно тягти за собою кримінальної відповідальності.

Водночас, стосовно заподіяння порушенням авторського права на комп'ютерні програми і бази даних матеріальної шкоди у значному розмірі (злочинних наслідків даного діяння) диспозиція ч. 1 ст. 176 КК України не зазначає про обов'язкову наявність умислу у винної особи, а тому ставлення

винної особи до заподіяння порушенням авторського права матеріальної шкоди у значному розмірі (вторинних (похідних) наслідків) може бути як у формі умислу, так і у формі необережності.

Таким чином, хоча КК України не містить норми про подвійну форму вини, виходячи з теоретичних положень науки кримінального права, можна стверджувати, що з суб'єктивної сторони склад злочину, передбачений ч. 1 ст. 176 КК України, характеризується подвійною формою вини, зокрема: умислом – щодо самого діяння (вчинення порушення авторського права на комп'ютерні програми і бази даних) та необережністю або умислом щодо спричинених таким діянням похідних (вторинних) наслідків (завдання матеріальної шкоди у значному розмірі).

При цьому у теорії кримінального права вважається, що злочини з подвійною формою вини загалом вважаються умисними, якщо відповідно до викладеного в законі складу злочину вина особи щодо вчиненого нею діяння та його «прямих» наслідків може бути лише у формі умислу, а щодо похідних (вторинних) наслідків – у формі як умислу, так і необережності. Водночас, злочини з подвійною формою вини загалом вважаються необережними, якщо відповідно до викладеного в законі складу злочину вина особи щодо вчиненого нею діяння може бути як у формі умислу, так і у формі необережності, а щодо «прямих» Наслідків такого діяння – лише у формі необережності [271, с. 146]. Зважаючи на те, що у диспозиції ч. 1 ст. 176 КК України склад даного злочину передбачає умисну форму вини щодо діяння (порушення авторського права на комп'ютерні програми і бази даних), а щодо його похідних (вторинних) наслідків (завдання матеріальної шкоди у значному розмірі) вина особи не вказана (а отже, може бути як у формі умислу, так і у формі необережності), загалом даний злочин слід вважати вчиненим умисно.

Крім наведеного, суб'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України, крім умислу, характеризується певними мотивами і метою, які не впливають на кваліфікацію діяння.

Найтипівішими мотивами його вчинення є корисливість і кар'єризм. Проте, порушення авторського права на комп'ютерні програми і бази даних може бути вчинено з найрізноманітніших мотивів, зокрема тих, що не мають низинного, зокрема, корисливого мотиву. Мета злочину у більшості випадків збігається з його мотивами, хоча іноді набуває самостійного значення. Мотиви порушення авторського права не мають значення для кваліфікації злочину [92, с. 134; 335, с. 463]. Проте мотиви даного злочину враховуються судом при обранні виду та визначення розміру покарання за його вчинення [404, с. 299].

Отже, у даному підрозділі ми розглянули склад злочину, який передбачає відповідальність за незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних.

Як ми вже зазначали, виходячи з положень законодавства про авторське право, розмір завданої суб'єкту авторського права матеріальної шкоди в її цивільно-правовому розумінні (значенні), на нашу думку, має визначатись як сума коштів (винагороди), яку б отримав (мав отримати) суб'єкт авторського права на комп'ютерні програми і баз даних у разі, якщо б зазначені у диспозиції ст. 176 КК України дії були вчинені з дотриманням чинного законодавства України, яке визначає (регламентує) їх вчинення, тобто як сума втраченої (упущеної) вигоди. Для точного та об'єктивного визначення розміру даної матеріальної шкоди, з нашої точки зору, слід призначати судову експертизу. Тому, на наш погляд, з метою удосконалення ст. 176 КК України, примітку до цієї статті слід доповнити першим абзацом такого змісту: *«Розмір завданої суб'єкту авторського права матеріальної шкоди визначається як сума коштів (винагороди), яку б отримав (мав отримати) суб'єкт авторського права у разі, якщо б зазначені у диспозиції ст. 176 КК України дії були вчинені з дотриманням чинного законодавства України, тобто як сума втраченої (упущеної) вигоди. З метою точного та об'єктивного визначення розміру даної матеріальної шкоди призначається судова експертиза»* і далі другий абзац за діючим текстом примітки.

Крім цього, як ми вже зазначали, у ст. 176 КК України не вказано суб'єкта (ів), якому (им) повинна бути завдана матеріальна шкода, що є безумовним недоліком правил законодавчої техніки при формулюванні змісту даної статті. Вважаємо, що саме суб'єктам особистих немайнових та (або) майнових прав інтелектуальної власності на відповідні об'єкти цих прав завдається матеріальна шкода у випадку вчинення діянь, передбачених зазначеною статтею.

Тому, пропонуємо, частину першу ст. 176 КК України викласти так: «Незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав *фізичної або юридичної особи, які набули таких прав за законом або договором*, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі» і далі за текстом.

1.3. Міжнародна та зарубіжна практика встановлення кримінально-правової відповідальності за незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних

Зарубіжний фахівець з авторського права М. Ансель відзначав, що «вивчення закордонного досвіду відкриває перед юристом нові обрії, дозволяє йому краще пізнати право своєї країни, тому що специфічні риси цього права особливо чітко проявляються в порівнянні з іншими системами. Порівняння здатне озброїти юриста ідеями й аргументами, які не можна одержати навіть при відмінному знанні тільки власного права» [60, с. 246]. У даному підрозділі дисертації ми не ставимо собі за мету бездумне копіювання закордонного законодавства про кримінальну відповідальність за порушення авторського

права на комп'ютерні програми і бази даних. І цілком усвідомлюємо, що будь-які подібні запозичення можливі лише з урахуванням специфіки економічного й соціального розвитку України, характеристики злочинності нашої держави, історичного досвіду й традицій нашого народу, особливостей національної психології й т.ін.

Міжнародно-правові норми мають винятково важливе значення для захисту авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних. Пояснюється це положення «особливим характером» зазначених об'єктів інтелектуальної власності. Незаконне використання, відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних можливо одночасно на території декількох іноземних держав. При цьому національне законодавство виявляється безсилим, тому що якого-небудь правопорушення на території держави, громадянином якої є автор-розробник, не відбувається: «В принципі охорона авторського права... обмежується територією кожної держави (територіальний принцип). Охорона жителів однієї країни за кордоном і іноземців у кожній іноземній державі залежить від конвенцій про міжнародне публічне право» [109, с. 21].

Проблема порушення авторських прав, на території держави де в даний час не проживає автор, права якого порушуються, актуалізувалася ще в ХІХ сторіччі. Тому, в 1886 році урядами Німеччини, Франції, Бельгії, Англії, Іспанії, Італії, Швейцарії, Тунісу, Республіки Ліберті й Гаїті була підписана *Бернська конвенція по охороні літературних і художніх творів*. Появі конвенції передував з'їзд літераторів, який проходив у Парижі в 1878 році. Метою з'їзду було домогтися міжнародно-правового захисту прав авторів, що знайшло своє відображення в преамбулі конвенції – «охороняти настільки ефективно й одноманітно, наскільки це можливо, права авторів на літературні й художні твори». Положення конвенції неодноразово переглядалися відповідно до змін соціальних, економічних і політичних реалій. Діюча редакція конвенції була прийнята в Парижі в 1971 році в зв'язку з необхідністю надання певних пільг країнам, які розвиваються.

Україна приєдналася до Бернської конвенції 31 травня 1995 року згідно Закону України № 189/95-ВР «Про приєднання України до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів (Паризького акта від 24 липня 1971 року, зміненого 2 жовтня 1979 року).

Конвенція встановила основні принципи міжнародного захисту авторського права. Головний з них – національний режим, «твори, створені в одній із країн – членів Союзу, повинні одержувати у всіх інших країнах-членах таку ж охорону, яку ці країни надають своїм власним громадянам» (ст. 5 Конвенції). Надання такої охорони не залежить від виконання автором яких-небудь формальностей (реєстрації твору й т.ін.). Безумовним позитивом принципу національного режиму є те, що він «дозволяє домогтися міжнародної охорони прав, не віднімаючи в кожній окремої країні волі законотворчої й правозастосовної діяльності» [33, с. 28].

Крім того, Конвенція встановлює мінімальний обсяг охорони, тобто той рівень захищеності інтересів авторів, якого повинні дотримуватися країни-учасниці. Таким чином, Бернська конвенція, як і інші міжнародно-правові акти, не вимагає повної уніфікації національних законодавств, лише встановлює загальні правові принципи й мінімальні стандарти для країн-учасниць. Не містить вона також і норм, які безпосередньо стосуються кримінально-правової сфери, залишаючи її на розсуд національного законодавства. Лише у статті 36 зазначено, що кожна країна у відповідності зі своєї конституції зобов'язується вжити відповідних заходів для виконання положень Конвенції.

Проте для застосування кримінально-правових норм мають значення такі положення Конвенції. У відповідності зі ст. 2 Конвенції предметом її охорони є всі твори в області літератури, науки й мистецтва, яким би способом і в якій би формі вони не були виражені, тобто включаючи комп'ютерні програми і бази даних.

Стаття 3 визначає критерії надання охорони цим творам:

(1) Охорона, передбачена справжньою Конвенцією, застосовується:

(а) до авторів, які є громадянами однієї із країн Союзу, відносно їх творів які опубліковані для загалу, так і не опубліковані;

(б) до авторів, які не є громадянами однієї із країн Союзу, відносно їх творів, опублікованих для загалу вперше в одній із цих країн або одночасно в країні, яка не входить у Союз, і в країні Союзу.

(2) Автори, які не є громадянами однієї із країн Союзу, але мають своє звичне місце проживання в одній з таких країн, прирівнюються для мети даної Конвенції до громадян цієї країни».

Отже, з урахуванням положень Бернської конвенції кримінально-правовій охороні поряд з комп'ютерними програмами і базами даних українських авторів підлягають зазначені програми і бази іноземних авторів, які є громадянами однієї із країн учасниць, або мають своє постійне місце проживання у ній, або вперше оприлюднені для загалу в одній із цих країн.

Згідно зі ст. 16 Конвенції контрафактні екземпляри комп'ютерних програм і баз даних підлягають арешту в будь-якій країні Союзу, у якій ці програми і бази користуються правовою охороною. Даною частиною Конвенції національні законодавства зобов'язуються передбачити відповідні процедури, що й зроблено в Законі України «Про авторське право і суміжні права».

Бернська конвенція створювалася й розвивалася насамперед з урахуванням європейських континентальних правових систем, у зв'язку із чим виникла необхідність прийняття нової «універсальної» конвенції здатної об'єднати країни як Європейського, так і Американського континентів.

Всесвітня конвенція про авторське право була підписана в Женеві 6 вересня 1952 р. і набула чинності 16 вересня 1955 р., переглядалася в Парижі в 1971 р. Україна бере участь в Конвенції в редакції 1955 року з 23 грудня 1993 року (як правонаступниця СРСР), а набула чинності для України конвенція з 17 січня 1994 року.

Всесвітня конвенція визначає об'єкти охорони. Критерії застосування аналогічні Бернської конвенції – громадянство або місце проживання автора, держава, у якій об'єкт охорони випущений для загалу. Об'єктам охорони на

території кожної держави-учасника надається така ж охорона, яку ця держава надає творчим доробкам своїх громадян (ст. 2). Якщо національне законодавство умовою охорони ставить виконання певних формальних вимог (наприклад, депонування, реєстрацію й т.ін.), то вони вважаються виконаними іноземними авторами, якщо починаючи з першого випуску для загалу, всі екземпляри їхніх об'єктів охорони носять знак авторського права © із вказівкою ім'я власника права й року першого випуску для загалу.

Конвенція встановлює мінімальний термін дії авторського права, який охоплює час життя автора й 25 років після його смерті (ст. 4). Однак її положення не поширюються на творчі доробки, охорона яких до моменту набрання Конвенції чинності для даної держави вже припинилася або не існувала (ст. 7). Положення ст. 17 Конвенції й прикладеної до цієї статті Декларації говорять про те, що країна, яка вийшла з Міжнародного союзу, утвореного Бернською конвенцією, не буде користуватися на його території охороною своїх об'єктів, яка надається Всесвітньою конвенцією. Це положення було спрямовано на збереження вже тривалий час існуючого Бернського союзу.

Таким чином, «розширення обсягу» – кількості країн-учасниць, привело до «звуження змісту» – рівня охорони й уніфікації. Як відзначає один з провідних фахівців з даної проблеми, «... в остаточному підсумку завдання Всесвітньої конвенції полягало в узгодженні існуючих законодавств, поза залежністю від того, на якому рівні це буде забезпечуватися. Для цього було вирішено відмовитися від такого більш кращого шляху, як вироблення єдиного законодавства, так само як і від усіх спроб запрограмувати підвищення рівня охорони» [247, с. 650]. Зрозуміло, що при такому підході встановлення єдиних критеріїв кримінально-правової охорони авторського права на комп'ютерні програми і бази даних фактично неможливо.

Певної уваги заслуговує *Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС)*. Україна не є учасником даної угоди, але має намір до неї приєднатися.

Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (англ. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, скорочено TRIPS, звідси походить український варіант назви ТРІПС) – міжнародна угода, яка адмініструється Світовою організацією торгівлі та встановлює мінімальні стандарти для визнання та захисту основних об'єктів інтелектуальної власності, включаючи комп'ютерні програми і бази даних. Цю угоду було прийнято під час Уругвайського раунду Генеральної угоди по тарифам та торгівлі (ГАТТ) у 1994 році.

Світова організація торгівлі (СОТ) була заснована 15 квітня 1994 року, і Україна вступила до неї 5 лютого 2008 року. Істотною умовою вступу у СОТ є приведення національного законодавства у відповідність із нормами, встановленими даною організацією. При цьому Угода про торговельні аспекти прав на інтелектуальну власність (ТРІПС) є однією з найважливіших частин Договору СОТ.

Відповідно до аналізованої угоди термін захисту майнових авторських прав має бути не менше 50 років після смерті автора, для фільмів та фотографій цей строк складає відповідно 50 та 25 років з моменту створення. Авторське право має надаватись автоматично і не може залежати від виконання жодних формальностей, таких як реєстрація. Комп'ютерні програми розглядаються як літературні твори з точки зору авторського права і мають ті ж самі умови захисту.

Національні обмеження авторського права, такі як добропорядне користування у Сполучених Штатах, мають бути чітко обмежені. Патенти мають надаватись у всіх галузях технології, однак дозволяються виключення з метою захисту суспільних інтересів. Термін захисту майнових прав, які надаються патентом, має складати не менше 20 років. Перелік об'єктів, що не можуть бути запатентовані, має бути обмежений так само, як і обмеження авторського права.

Відповідно до угоди кожна держава має надавати громадянам інших країн, які приєдналися до ТРІПС, такий рівень прав у галузі інтелектуальної власності, який вона надає своїм власним громадянам.

Як видно з назви, ТРІПС стосується лише майнових прав авторів, адже й сама СОТ створена для оптимізації міжнародної торгівлі. У цьому принципова відмінність аналізованої Угоди від договорів, які укладаються в рамках Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІС).

Слід зазначити, що в сучасних умовах СОТ має більш істотний потенціал по забезпеченню прав інтелектуальної власності, ніж ВОІС. У випадку невідповідності національного законодавства стандартам ТРІПС можливе застосування Організацією економічних (торговельних) санкцій. Такі заходи використовувалися США і ЄС у відношенні Індії й Пакистану [33, с. 32-33].

Тому слід визнати, що ТРІПС є на сьогоднішній день найбільш ефективним міжнародно-правовим актом у сфері інтелектуальної власності, включаючи комп'ютерні програми і бази даних.

В основу угоди, крім принципу національного режиму (ст. 3 Угоди), уперше закладений і принцип найбільшого сприяння, відповідно до якого будь-які переваги, що надаються країною-членом громадянам будь-якої іншої країни, негайно поширюються й на громадян інших країн-членів (ст. 4 Угоди).

Частина II Угоди визначає мінімальні стандарти щодо наявності, обсягу й використання прав інтелектуальної власності.

Для даної дисертації більш цікавою є III частина Угоди, яка присвячена захисту прав інтелектуальної власності. У жодному іншому міжнародно-правовому акті заходи щодо забезпечення захисту інтелектуальної власності не розроблені настільки детально. Ця сфера права інтелектуальної власності до прийняття ТРІПС залишалася винятково у веденні національного законодавства.

Відзначаючи переваги III частини Угоди професор Лондонського університету Дж. Е.Л. Стерлінг писав: «Звичайно ж, Бернська й Римська конвенції, а також конвенція по фонограмах містять положення, які

зобов'язують своїх учасників надавати права для подолання піратства, але, як уже було відзначено, ці права нічого не варті при відсутності відповідного механізму, який забезпечує їх виконання» [379, с. 21].

Розділ 1 частини III Угоди присвячений загальним зобов'язанням. В ст. 44 встановлений обов'язок країн-членів увести у своє законодавство процедури по забезпеченню захисту прав інтелектуальної власності, у тому числі і на комп'ютерні програми та бази даних, які дозволяють здійснювати ефективні дії проти будь-якого акту порушення таких прав, включаючи засоби судового захисту, які відіграють стримуючу роль щодо подальших порушень.

Третій розділ присвячений так званим тимчасовим заходам, під якими маються на увазі судові рішення, винесені до розгляду справи по суті й спрямовані на запобігання виникнення порушення будь-якого права інтелектуальної власності, збереження доказів, які відносяться до передбачуваних порушень.

На думку одного з провідних італійських дослідників авторського права, мета тимчасових заходів або заходів примусу, «завадити тому, щоб суверенітет держави, найвищим проявом якого є правосуддя, не звівся до запізнілих і марних розмов, до даремного використання надскладних механізмів, які подібно карабінерам з опери-буф приречені на те, щоб бути задіяні занадто пізно» [247, с. 494].

Четвертий розділ аналізованої Угоди спрямований на протидію перевезенню контрафактних товарів через митні кордони й передбачає право зацікавлених осіб звернутися у відповідні компетентні органи з вимогою припинити випуск таких товарів у вільний обіг.

Нарешті 5 розділ «Кримінальні процедури» містить тільки одну статтю – № 61, в якій зазначено: «Члени повинні забезпечити застосування кримінальних процедур та штрафів принаймні у випадках навмисної фальсифікації товарного знака або порушення авторських прав у комерційних масштабах. Заходи покарання повинні включати ув'язнення та/або грошові штрафи, достатні для того, щоб служити засобом стримування відповідно до

рівня покарання, яке застосовується у випадках злочинів відповідної тяжкості. У відповідних випадках заходи покарання повинні також включати накладення арешту, конфіскацію та знищення товарів, що порушують право, та будь-яких матеріалів або обладнання, які значною мірою були використані при вчиненні порушення. Члени можуть передбачити застосування кримінальних процедур та покарання і в інших випадках порушення прав інтелектуальної власності, особливо коли вони вчинені навмисно та в комерційних масштабах».

Українське кримінальне законодавство відповідає вимогам про кримінальне переслідування порушень авторського права на комп'ютерні програми і бази даних, якщо вони здійснені в комерційних масштабах. Термін «у комерційних масштабах» в українському кримінальному праві не вживається. Проте зрозуміло, що мається на увазі явище, яке характеризується кримінально-правовими ознаками «з метою отримання прибутку» «у значному розмірі» тобто, коли злочинна діяльність спрямована на систематичне збагачення порушника.

Підводячи підсумок аналізу міжнародних угод, варто виділити два аспекти, у яких міжнародно-правові акти у сфері захисту інтелектуальної власності в цілому і авторського права на комп'ютерні програми і бази даних зокрема, мають значення стосовно українського кримінального права.

З огляду на бланкетний характер ст. 176 КК України, а також те, що відповідно до ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України, мають безпосереднє значення при тлумаченні й застосуванні зазначеної вище кримінально-правової норми. У першу чергу це стосується випадків порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних іноземних громадян і юридичних осіб. При цьому кримінально-правова охорона українських об'єктів інтелектуальної власності й об'єктів інтелектуальної власності країн-учасниць міжнародних угод, до яких приєдналася Україна, здійснюється на однакових підставах.

Міжнародні договори, за винятком угоди ТРІПС, не вторгаються в сферу кримінально-правової охорони авторського права на комп'ютерні програми і бази даних, залишаючи її на розсуд національного законодавства. Однак всі вони зобов'язують своїх учасників вживати заходів до захисту інтересів правовласників. У іншому випадку будь-які угоди просто втрачають сенс.

А щодо угоди ТРІПС, то вона напряду вимагає від держав-учасників привести своє кримінальне законодавства у відповідність із встановленими стандартами. Критерій такої відповідності не формальний, а практичний – реальна й ефективна кримінально-правова охорона авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних.

Директивою Ради Європейського співтовариства від 14 травня 1991 року № 91/250 «Про юридичний захист комп'ютерних програм» (набрала чинності 1 січня 1993 року) уніфікована охорона комп'ютерних програм, визначені критерії надання охорони (результат інтелектуальної творчості). Зазначено, що копіювання, будь-яке інше публічне розповсюдження оригіналу або копії комп'ютерної програми можливе з дозволу правовласника. Директивою чітко визначені випадки вільного використання комп'ютерних програм (відтворення одного примірника, адаптація комп'ютерної програми правовласником для використання на певному комп'ютері відповідно до його призначення або для архівних цілей чи для заміни законно придбаного примірника комп'ютерної програми у разі його втрати, пошкодження або непридатності).

Слід згадати також Директиву Європейського парламенту і Ради Європейського Союзу від 11 березня 1996 року № 96/9 «Про юридичний захист баз даних». У ній дано визначення «база даних». Положення директиви торкаються не тільки електронних баз даних, але й баз даних на паперовій основі.

Згідно з вимогами даної Директиви охороні авторських прав підлягають: структура баз даних як результат інтелектуальної творчості, їх вибір і розміщення, крім змісту баз даних.

З тим щоб конкурент не зміг неправомірно привласнити результати творчої праці і капіталовкладень виробника баз даних, в аналізованій Директиві визначено за ним право забороняти виймання і повторне використання частково або повністю вмісту бази даних. Виймання спрямоване на перенесення на іншу основу, а повторне використання – на всі види надання в розпорядження публіки.

При цьому виробники баз даних можуть включати до них літературні, музичні або інші твори, які охороняються авторським правом, тільки за умови дозволу автора або його правонаступників.

Законодавці більшості країн Європейського союзу відносять порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних (комп'ютерне піратство) не до матеріальних, а до формальних складів злочинів. Диспозиції статей не містять яких-небудь кримінальноутворюючих ознак і відповідальність настає за незаконне використання навіть одного екземпляра комп'ютерної програми або бази даних з порушенням авторських прав.

Так, у *Кримінальному кодексі Голландії* у книзі 2 «Злочини» у розділі XXV, який називається «Обман», міститься стаття 326 b, яка передбачає відповідальність за порушення авторського права. У першій частині передбачена відповідальність за плагіат, а в другій – за незаконне використання об'єктів авторського права, обмежуючи відповідальність тільки осіб, які продають, пропонують продати, доставляють, мають у наявності з метою продажу або ввозять в європейську частину Королівства об'єкти захисту (включаючи комп'ютерні програми і бази даних). Караються дії, передбачені і першою і другою частинами тюремним ув'язненням на строк не більше 2 років або штрафом.

Крім того, у другій книзі Кодексу в розділі XXXI, який називається «Положення про повторні злочини, які застосовуються до різних розділів цієї книги», є ст. 421, яка передбачає покарання тюремним ув'язненням, що може бути збільшене на одну третину, якщо з часу вчинення злочину пройшло менше п'яти років з тих пір, як злочинець повністю або частково відбув покарання

тюремним ув'язненням, призначеним йому за кожний зі злочинів, зазначених у вищезгаданих статтях, або з тих пір, як він повністю або частково відбув покарання, призначене йому згідно з військовим правом за крадіжку, присвоєння, поведження з украденим майном, навмисне отримання вигоди від майна, здобутого за допомогою злочину, або обман, або з тих пір, як він був помилуваний від відбування такого покарання, або якщо право здійснити це покарання не припинилося до часу вчинення злочину.

Слід зазначити, що у багатьох кримінальних кодексах зарубіжних країн відсутні статті, аналогічні ст. 176 КК України. Норми, які передбачають кримінальну відповідальність за порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних, зокрема, містяться часто в самих законах про авторське право.

Так, у *Франції* кримінальна відповідальність за порушення авторських прав закріплена в Кодексі Інтелектуальної Власності. Як і в колишньому законодавстві Франції, так і в нинішньому, відсутня кримінальна відповідальність за порушення немайнових прав авторів і виконавців.

Стаття L 335-2 Кодексу Інтелектуальної Власності Франції проголошує, що будь-яке видання письмових праць, музичних композицій, малюнків, картин або будь-якої іншої продукції, у вигляді друкованого твору або гравюри або частково в порушення законів і нормативних актів, які стосуються власності авторів, є контрафакцією, усяка контрафакція – злочин.

Здійснювана у Франції контрафакція творів, опублікованих у Франції або за кордоном, карається позбавленням волі строком на 2 роки з виплатою штрафу в розмірі одного мільйона франків.

У ст. L 335-3 перераховуються порушення майнових авторських прав і уточнюється, що контрафактним правопорушенням є будь-яке відтворення або поширення будь-якими засобами твору в порушення авторських прав, у тому числі, як вони визначаються й регламентуються Законом.

Крім того, у ст. L 335-3 (абз. 2) зазначено, що контрафактним злочином є порушення одного із прав автора комп'ютерної програми у тому виді, як вони визначені в ст. L 122-6.

У випадку рецидиву злочинів, передбачених у перерахованих вище статтях, а також якщо злочинець був зв'язаний умовами договору з постраждалою стороною, зазначені заходи покарання подвоюються.

Досить вдалим, на нашу думку, є підхід правової системи Франції до визначення наміру й процесу доказування наміру контрафактора. Французьке право проголошує принцип «презумпції несумлінності», тобто тягар доказування того, що він не приймав участі в контрафактних діях лежить на обвинувачуваному.

Однак, як уточнює один з керівників Суду Великої інстанції Франції: «У принципі, «презумпція несумлінності» застосовується винятково у відношенні контрафакторів, а не продавців підроблених творів, експортерів або імпортерів. Однак законодавство продовжує розвиватися й стає усе більше всеосяжним» [52, с. 225-226]. Крім того, у Франції злочинним є незаконне відтворення об'єкта інтелектуальної власності, у нашому випадку комп'ютерної програми або бази даних, навіть в одиничному екземплярі. Питання про притягнення до відповідальності в цьому випадку вирішується прокуратурою.

У *Кримінальному кодексі Республіки Болгарія* виділена глава про злочини проти інтелектуальної власності. Склади злочинів можна віднести до формальних, і тільки в ч. 3 ст. 172 а призначення більш суворого покарання пов'язується з повторним вчиненням діянь, зазначених у ч. 1 і ч. 2, що заподіяли значну шкоду. Безпосередньо в статті записано так:

(1) Хто записує, відтворює, поширює, передає в ефір або передає за допомогою технічних засобів або іншим способом використовує чужий твір науки, літератури або мистецтва без передбаченої законом згоди власника авторського права на даний твір, карається позбавленням волі до трьох років і штрафом від однієї до трьох тисяч левів.

(2) Покаранню, передбаченому абзацом першим, підлягає й той, хто без передбаченої законом згоди власника відповідного права записує, відтворює, поширює, передає в ефір або передає за допомогою технічних засобів або іншим способом використовує звукозапис, відеозапис або радіопрограму, телевізійну програму, програмне забезпечення або комп'ютерну програму.

(3) Якщо діяння, передбачене абзацами першим і другим, вчинене повторно й при цьому заподіяна значна шкода, покарання – позбавлення волі від одного року до п'яти років і штраф від трьох до п'яти тисяч левів.

(4) У малозначних випадках особа карається в адміністративному порядку за Законом про авторське право й суміжні права.

(5) Предмет злочину, якщо він належить винному, вилучається на користь держави.

У цьому випадку при незаконних діях з об'єктами авторських прав, здійснених без кваліфікуючих ознак, законодавець кримінальну відповідальність за даного роду злочин не пов'язує із заподіянням певної шкоди, оскільки будь-якими незаконними діями з об'єктами інтелектуальної власності, зокрема комп'ютерними програмами чи базами даних, авторові або правовласникові заподіюється шкода. Крім того, вирішення питання в яких випадках особа може бути притягнута до адміністративної відповідальності й навіть у частині п'ятій врегульований кримінально-процесуальний момент про вилучення предмета злочину. У випадку малозначності того або іншого діяння й можливості покарання особи в адміністративному порядку КК Болгарії справедливо пропонує вирішувати слідчим і судовим органам залежно від кожного конкретного випадку.

У *Польщі* кримінальна відповідальність за злочини в сфері авторських прав передбачена в ст. 278, розміщеній в главі XXXV «Злочину проти майна» КК Польщі. Відповідно до ч. 2 ст. 278 КК Польщі, винний у тому, що без згоди уповноваженої особи одержує чужу комп'ютерну програму з метою отримання майнової вигоди, підлягає покаранню позбавленням волі на строк від 3 місяців до 5 років. Предметом злочину є тільки комп'ютерні програми. У диспозиції

ст. 278 КК Польщі є вказівка на мету вчинення злочину – отримання майнової вигоди. Склад злочину за конструкцією – формальний. Присвоєння авторства за кримінальним законодавству Польщі не є злочином.

У *Кримінальному кодексі Естонської республіки*, злочинам проти інтелектуальної власності також присвячена самостійна глава і всі склади в ній відносяться до формальних. Так, в ст. 277 про порушення особистих немайнових прав автора й виконавця зазначається: «Оприлюднення чужого твору або виконання твору від свого імені (плагіат) або інше порушення особистих прав автора або виконавця твору – караються штрафом або позбавленням волі до двох років». У ст. 278 про порушення майнових прав автора вказується, що «порушення майнових прав автора ... у випадку відсутності ознак злочинів, зазначених у статті 280 даного кодексу, – карається штрафом або позбавленням волі на строк до двох років», тобто також відноситься до формальних складів. Аналогічно сконструйована й ст. 280 про обіг піратських копій:

(1) Торгівля піратською копією – карається штрафом або арештом, або позбавленням волі на строк до двох років.

(2) Публічне виконання, демонстрація громадськості або трансляція громадськості твору з використанням при цьому піратської копії – карається штрафом або позбавленням волі на строк до двох років.

(3) Відтворення твору ... без дозволу автора твору, власника його прав ... - карається штрафом або позбавленням волі на строк до трьох років.

(4) Ввезення або вивезення піратської копії у випадку відсутності ознак злочинів, зазначених у статті 76 даного Кодексу, караються штрафом або позбавленням волі на строк до трьох років.

У *КК Латвійської Республіки*, стаття 148 про порушення авторських прав і стаття 149 про незаконні дії з об'єктами авторських прав відносяться до формальних й розміщені в главі про злочини проти конституційних прав і свобод людини й громадянина.

У Спеціальній частині *КК Литви* злочинам проти інтелектуальної власності присвячена окрема глава XXIX. Отже, їх об'єктом, на відміну від *КК України*, визначаються не особисті права людини, а окреме право інтелектуальної власності. До таких злочинів віднесені: привласнення авторства – плагіат (ст. 191); незаконне відтворення об'єктів охорони, а так само вчинені з комерційною метою імпорт, експорт, розповсюдження, перевезення або зберігання незаконних копій цих об'єктів охорони (ст. 192). Необхідною умовою відповідальності за ці діяння є певний розмір загальної вартості цих копій; знищення або заміна відомостей про авторські права (ст. 193). Йдеться про відомості, за якими встановлюється справжність (автентичність) твору, його автора тощо; незаконне зняття технічних засобів охорони авторських прав (ст. 194).

У *Кримінальному кодексі Китайської Народної Республіки*, з моменту його прийняття, була тільки одна стаття, яка передбачала відповідальність за порушення прав на інтелектуальну власність. Однак до початку 90-х рр. ситуація змінилася. Китайська Народна Республіка запланувавши вступ до СОТ, зобов'язана була адекватно реагувати на сучасні тенденції у світі, тому розпочала створювати й розвивати необхідну законодавчу базу. Відповідно до чого 5 липня 1994 р., у розвиток Закону про авторські права 1990 р. була прийнята Постанова про покарання за порушення авторських прав, де вперше передбачені санкції за злочинні порушення авторського права на комп'ютерні програми і бази даних [28, с. 118-119].

У тому ж кодексі, але зі змінами, внесеними 14 березня 1997 р., у главі про злочини, пов'язаних з порушенням порядків соціалістичного ринку, злочинам проти інтелектуальної власності присвячений § 7, куди входять 8 статей, у тому числі ст. 217 про замах на авторські права з метою отримання прибутку, якщо в результаті протизаконних дій отримана порівняно велика сума або при інших обтяжуючих обставинах.

Правда законодавче закріплення зазначених норм ще не означає вирішення проблеми, оскільки загальновідомо, що Китайська Народна

Республіка є одним з лідерів у світі по виробництву й поширенню контрафактної продукції. Але, у той же час, правильно сформульована конструкція статті й визначення відповідного їй місця в системі кримінального права – необхідна умова для протидії порушенням авторських прав.

Вищевикладене дає змогу зробити висновок, що законодавці найбільш розвинених і прогресивних країн Європи сформулювали диспозиції статей, які передбачають відповідальність за порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних, як формальні, не пов'язані необхідністю притягнення до кримінальної відповідальності за такого роду порушення з розміром шкоди, заподіяної потерпілому, що є цілком справедливим, оскільки будь-яке використання об'єктів інтелектуальної власності, включаючи і комп'ютерні програми та бази даних, без дозволу, заподіює шкоду авторові й правовласнику. І цей досвід вартий уваги й вивчення вітчизняними науковцями й законодавцем.

Усвідомлюючи доцільність координації зусиль у вживанні ефективних заходів по припиненню правопорушень в області інтелектуальної власності, держави-учасники СНД: Азербайджан, Вірменія, Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Росія, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан і Україна, уклали Угоду про співробітництво в області охорони авторського права й суміжних прав від 24 вересня 1993 р., а 6 березня 1998 р. Угоду про співробітництво по припиненню правопорушень в області інтелектуальної власності.

Згідно ст. 3 Угоди від 24.09.1993 р. зазначені країни повинні вжити необхідних заходів для розробки й прийняття законопроектів, які забезпечують охорону авторського права на рівні вимог Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, Женевської конвенції про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм, Римської конвенції про охорону інтересів артистів-виконавців, виробників фонограм і віщальних організацій.

Як справедливо зауважують науковці «для всіх держав-учасників СНД названі Угоди поставили загальне завдання: забезпечити такий правопорядок, щоб їхні внутрішні закони про охорону інтелектуальної власності були сумісні між собою, з аналогічними законами країн далекого зарубіжжя, із загальноновизнаними нормами міжнародного права в цій сфері» [435, с. 68].

Аналіз кримінального законодавства держав ближнього зарубіжжя, яке передбачає відповідальність за злочини в сфері порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних, представляє для України особливий інтерес. Цей інтерес обумовлений таким:

а) країни ближнього зарубіжжя й Україна, будучи республіками в складі СРСР, довгий час перебували в єдиному правовому просторі, мали загальну школу кримінального права, схоже кримінальне законодавство й схожі традиції правотворчості;

б) і в Україні, і в країнах ближнього зарубіжжя приблизно в один час виникла проблема необхідності вдосконалювання кримінального законодавства про охорону авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних;

в) свого часу десять держав ближнього зарубіжжя розробили Модельний кримінальний кодекс для держав-учасників СНД, і для України становить певний інтерес, як вирішили проблему вдосконалювання кримінального законодавства про охорону авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних держави ближнього зарубіжжя, наскільки вони відійшли від положень Модельного кримінального кодексу, у чому переваги й недоліки конструкцій статей кримінального кодексу країн ближнього зарубіжжя, які передбачають відповідальність за порушення авторського права на аналізовані в дисертації об'єкти.

Перш ніж перейти до аналізу кримінального законодавства держав ближнього зарубіжжя, є доцільним розглянути, як вирішена проблема кримінально-правової охорони авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних у Модельному кримінальному кодексі для держав-учасників СНД.

Модельний кримінальний кодекс для держав-учасників СНД був розроблений у 1995 році, колективом авторів, у розробці Кодексу взяли участь представники 10 держав-учасників СНД. Положення Модельного кримінального кодексу використовувалися окремими державами ближнього зарубіжжя в процесі розробки й прийняття національних кримінальних кодексів.

Кримінальна відповідальність за вчинення злочинів у сфері авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних передбачається в ст. 161 «Порушення авторських, суміжних прав і прав патентовласників», розміщеній в главі 21 «Злочину проти конституційних прав і свобод людини й громадянина» розділу VII «Злочину проти людини» Модельного кримінального кодексу.

Відповідно до ч. 1 ст. 161 Модельного кримінального кодексу випуск під своїм ім'ям чужої програми для ЕОМ і бази даних, або інше присвоєння авторства на них, а також примус до співавторства, є злочином невеликої тяжкості.

Відповідно до ч. 2 ст. 161 цього ж кодексу, незаконне використання програми для ЕОМ і бази даних, якщо це діяння навмисне або з необережності завдало великої шкоди, є злочином середньої тяжкості.

Відповідно до ч. 3 ст. 161 Модельного кримінального кодексу дії, передбачені частиною першою або другою даної статті, вчинені групою осіб за попередньою змовою є злочином середньої тяжкості [285; 284; 59].

Кримінальне законодавство країн СНД не підтримує однакового підходу до визначення місця норм про кримінальну відповідальність за порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних, у системі кримінального права цих країн.

Кримінальний кодекс Росії встановлює відповідальність за порушення авторських прав (ст. 146). Дана стаття включена до глави 19 «Злочини проти конституційних прав та свобод людини і громадянина» Однак, деякі російські науковці вважають, що їх доцільно виокремити у спеціальній главі [71].

Так, у *Кримінальному кодексі Грузії*, ст. 189 про замах на інтелектуальну власність розміщена в главі про злочини проти власності.

За аналогією у *Кримінальному кодексі Республіки Казахстан*, прийнятому 16 липня 1997 р., ст. 184 про порушення прав інтелектуальної власності розміщена законодавцем у главі про злочини проти власності. Може такий досвід і доцільний в зв'язку зі сформованою психологією й відношенням наших правоохоронних органів до розкрадачів власності.

В *кримінальних кодексах республік Таджикистан, Білорусь, а також Азербайджанської республіки* статті про порушення авторських прав законодавцем розміщені в главі про злочини проти конституційних прав і свобод людини й громадянина, тобто аналогічно розміщенню відповідної статті в КК України.

В українських науковців також неоднозначні погляди на дану проблему, так П. С. Берзін, аналізуючи зарубіжне законодавство, висловився за необхідність створення окремого розділу Особливої частини КК України «Злочини, що посягають на право інтелектуальної власності» [37, с. 168-175, 248-250, 290, 294], а П. П. Андрушко вважає, що право інтелектуальної власності є родовим об'єктом злочинів, передбачених статтями 176, 177, 229, 231, 232 КК України, якби у двох останніх з названих статей з 2005 року не з'явилося згадування про банківську таємницю [12, с. 17-67].

Визначення місця статтям про порушення прав на інтелектуальну власність у системі кримінального права не є тільки теоретичною проблемою, оскільки від способу його вирішення залежить психологічне відношення правоохоронних органів до попередження такого роду порушень закону, а також форм і методів протидії порушенням закону в даній сфері діяльності.

Немає єдиного підходу й щодо встановленні підстав і меж кримінальної відповідальності в кримінальних кодексах країн СНД за порушення авторських прав в цілому, і на комп'ютерні програми та бази даних, зокрема. Так, у кримінальних кодексах Азербайджану та Росії встановлена самостійна норма,

яка передбачає відповідальність тільки за порушення авторських і суміжних прав.

У чинний *Кримінальний кодекс Республіки Узбекистан*, ст. 149 про порушення авторських або винахідницьких прав, без будь-яких змін, перенесена із кримінального кодексу союзних часів і звучить так: «Присвоєння авторства, примус до співавторства на об'єкти інтелектуальної власності, а також розголошення без згоди автора відомостей про ці об'єкти до їх офіційної реєстрації або публікації – карається штрафом від двадцяти п'яти до сімдесятьох п'яти мінімальних розмірів заробітної плати або позбавленням певного права до п'яти років, або виправними роботами до трьох років або арештом до шести місяців».

Можливо в Республіці Узбекистан не існує інших порушень прав власників інтелектуальної власності крім плагіату й не процвітає виготовлення контрафактної продукції, однак це досить сумнівно.

Як бачимо з наведеної норми в КК Узбекистану кримінальна відповідальність встановлена за порушення прав на всі об'єкти інтелектуальної власності, включаючи комп'ютерні програми і бази даних. Подібно сконструйовані такі норми в КК Білорусі, Грузії, Казахстану, Таджикистану.

У ст. 156 КК Таджикистану, у ст. 189 КК Грузії, у ст. 201 КК Білорусі порушення немайнових прав на інтелектуальну власність виділені в самостійні норми й передбачені в ч. 1 зазначених статей. Сформульовані вони як формальні склади.

Кримінальний кодекс Таджикистану, КК Узбекистану не передбачають кримінальну відповідальність за кількаразове порушення авторських прав. Не включено в ст. 189 КК Грузії, ст. 149 КК Узбекистану таку обтяжуючу кримінальну відповідальність обставину як вчинення діянь, які зазіхають на інтелектуальну власність групою осіб за попередньою змовою.

Підвищена кримінальна відповідальність за вчинення таких діянь організованими злочинними групами не передбачена в КК Білорусі, Грузії, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану.

КК Білорусі містить норму з адміністративної преюдицією, відповідно до якої кримінальна відповідальність за порушення права на інтелектуальну власність настає лише після накладення адміністративного стягнення за таке ж порушення.

Конструювання норм із адміністративної преюдицією неодноразово зазнавало критики в публікаціях науковців, при цьому відзначалося, що адміністративні правопорушення й злочини розрізняються якісно, а не кількісно. Злочини – це суспільно небезпечні діяння, а адміністративні правопорушення, не мають кримінальну суспільну небезпеку, хоча носять антигромадський характер. Кількість незлочинних правопорушень не може перерости в якість злочинів, як «сто кішок не можуть набути якості тигра» [435, с. 70].

Немає єдиного підходу в Кримінальних кодексах країн СНД у частині встановлення й визначення такого елемента норми з матеріальним складом злочину як заподіяння шкоди. У КК Узбекистану підстава притягнення до кримінальної відповідальності не пов'язується із заподіянням значної або великої шкоди. У ст. 189 КК Грузії диспозиції ч. 1 і 2 сформульовані як формальні й тільки в ч. 3 передбачена відповідальність за вчинення тих же діянь, які потягли за собою значну шкоду.

У Кримінальних кодексах республік Таджикистану, Казахстану, Білорусі, а також у Кримінальних кодексах Азербайджанської Республіки склади злочинів, присвячені порушенням авторських прав сконструйовані як матеріальні. Так, об'єктивною умовою для настання кримінальної відповідальності за порушення авторських прав є для КК Казахстану й Таджикистану заподіяння шкоди у великому розмірі, для КК Азербайджанської республіки – заподіяння значної шкоди. Однак фіксовані розміри цих видів збитку в КК названих країн не встановлені.

Тільки в ст. 201 КК Білорусі встановлений фіксований розмір шкоди – великий розмір доходу на суму в 500 разів і більше перевищуючий розмір мінімальної заробітної плати.

Практично у всіх Кримінальних кодексах держав-учасниць СНД за порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних встановлені штрафні санкції, діапазон яких дуже широкий і коливається від 25 мінімальних розмірів оплати праці (ст. 149 КК Узбекистану) до 1500 мінімальних розмірів заробітної плати (ч. 3 ст. 156 КК Таджикистану). А в КК Білорусі й Грузії розміри штрафних санкцій за злочини проти інтелектуальної власності не визначені.

Максимальна міра покарання за замах на авторські права, вчинені при обтяжуючих обставинах, у вигляді 5 років позбавлення волі передбачена в КК Білорусі, Казахстану й Таджикистану. Зазначені діяння відносяться у всіх країнах СНД до злочинів невеликої й середньої тяжкості (у КК Білорусі до злочинів, які не являють великої суспільної небезпеки й менш тяжких).

На даний час Казахстан є єдиною державою в СНД, Кримінальний кодекс якого передбачає додаткове покарання у вигляді конфіскації майна за вчинення аналізованих діянь.

Отже, у країнах СНД існує різний підхід до визначення місця норми про кримінальну відповідальність за порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних у системі Кримінального Кодексу, конструюванню диспозиції норми як матеріальної й формальної, розмежування відповідальності за замах на аналізовані нами об'єкти інтелектуальної власності.

Враховуючи вищевикладене, думаємо, що уніфікація й гармонізація кримінального законодавства держав-учасників СНД про відповідальність за замах на інтелектуальну власність в цілому, і комп'ютерні програми і бази даних зокрема, є найважливішим засобом створення єдиної нормативно-правової бази міждержавного співробітництва країн СНД у цій області.

Висновки до розділу 1

1. Не заперечуючи пріоритетності цивільно-правових методів регулювання авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних, все ж стан законності в аналізованій сфері в Україні, та і світі в цілому настільки серйозний, що потрібне застосування саме кримінально-правових санкцій.

2. Комп'ютерне піратство – протиправне використання інтелектуальної власності на комп'ютерні програми і бази даних злочинними угрупованнями, як правило організованими, з метою систематичного одержання прибутку.

Відмітною рисою порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних є спрямованість на систематичне отримання прибутку, що відповідно вимагає певного рівня організованості злочинної діяльності.

3. Дослідження показало, що 87 % опитаних працівників органів внутрішніх справ, вважають, що доходи, які утворюються при злочинних порушеннях авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних контролюються організованою злочинністю.

4. Однією з основних причин високого рівня незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних є загальносвітовий науково-технічний прогрес. З одного боку інтелектуальна власність на комп'ютерні програми і бази даних набула значної цінності, а з іншого – сучасна технологія дозволяє з мінімальними видатками створити незаконну копію об'єкта авторських прав, який не відрізняється за якістю від аналогічної легальної.

5. Причина привабливості незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних – у набагато меншій небезпеці кримінального переслідування. Кримінальне покарання за порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних в нашій державі не перевищує п'яти - шести років позбавлення волі, й не порівняно за своєю вагою з покаранням за розкрадання майна або незаконний наркобізнес.

6. Розкриття й розслідування незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних – трудомісткий процес, який потребує проведення комплексу оперативно-розшукових заходів і слідчих дій, знання оперуповноваженими, слідчими, прокурорами спеціалізованого законодавства у галузі авторського права. У зв'язку з цим можна визнати доцільними пропозиції щодо слідчої спеціалізації під час організації протидії таким злочинним проявам.

7. Незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних має такі негативні наслідки: 1) підриває індустрію інтелектуальної власності, що у свою чергу негативно позначається на можливості реалізації творчого потенціалу конкретних авторів-розробників програмного забезпечення і баз даних; 2) підриває економічну міць України, тому що в бюджет не надходять значні суми податків; 3) підриває міжнародний авторитет України – цивілізованими країнами вона не сприймається як правова держава й надійний діловий партнер, що перешкоджає інвестуванню в економіку України іноземних капіталів; 4) масове порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних сприяє правовому нігілізму, тому що є для населення наочним прикладом відкритої зневаги законом з боку комп'ютерних піратів і нездатності держави переломити ситуацію; 5) надприбутки, які утворюються в ході злочинної діяльності контролюються й використовуються організованою злочинністю.

8. Виходячи з положень статей 15, 39, 40, 41 Закону про авторське право, розмір завданої суб'єкту авторського права матеріальної шкоди в її цивільно-правовому розумінні (значенні), на нашу думку, має визначатись як сума коштів (винагороди), яку б отримав (мав отримати) суб'єкт авторського права на комп'ютерні програми і бази даних у разі, якщо б зазначені у диспозиції ст. 176 КК України дії були вчинені з дотриманням чинного законодавства України, яке визначає (регламентує) їх вчинення, тобто як сума втраченої (упущеної) вигоди. Для точного та об'єктивного визначення розміру даної матеріальної шкоди, з нашої точки зору, слід призначати судову експертизу.

Тому, на наш погляд, з метою удосконалення ст. 176 КК України, примітку до цієї статті слід доповнити першим абзацом такого змісту: *«Розмір завданої суб'єкту авторського права матеріальної шкоди визначається як сума коштів (винагороди), яку б отримав (мав отримати) суб'єкт авторського права у разі, якщо б зазначені у диспозиції ст. 176 КК України дії були вчинені з дотриманням чинного законодавства України, тобто як сума втраченої (упущеної) вигоди. З метою точного та об'єктивного визначення розміру даної матеріальної шкоди призначається судова експертиза»* і далі другий абзац за діючим текстом примітки.

9. У ст. 176 КК України не вказано суб'єкта (ів), якому (им) повинна бути завдана матеріальна шкода, що є безумовним недоліком правил законодавчої техніки при формулюванні змісту даної статті. На наш погляд, саме суб'єктам особистих немайнових та (або) майнових прав інтелектуальної власності на відповідні об'єкти цих прав завдається матеріальна шкода у випадку вчинення діянь, передбачених ст. 176 КК України. Так, суб'єктами авторського права є, як правило, фізичні особи – творці (автори) комп'ютерних програм та баз даних та фізичні або юридичні особи, які набули права на ці об'єкти авторського права за законом або договором. Таким чином, матеріальна шкода повинна бути завдана саме суб'єктам авторського права, які мають бути визнані потерпілими та/або цивільними позивачами у відповідній кримінальній справі по обвинуваченню за ст. 176 КК України. Тому, пропонуємо, частину першу ст. 176 КК України викласти так: *«Незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програмі баз даних, а так само незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав фізичної або юридичної особи, які набули таких прав за законом або договором, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі»* і далі за текстом.

10. Найтиповішими мотивами вчинення незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних є корисливість і кар'єризм. Проте, такі злочини може бути вчинені з найрізноманітніших мотивів, зокрема тих, що не мають низинного, зокрема, корисливого мотиву. Мета злочину у більшості випадків збігається з його мотивами, хоча іноді набуває самостійного значення. Мотиви порушення авторського права не мають значення для кваліфікації злочину.

11. Дослідження показало, що у країнах СНД існує різний підхід до визначення місця норми про кримінальну відповідальність за порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних у системі Кримінального Кодексу, конструювання диспозиції норми як матеріальної й формальної, розмежування відповідальності за замах на аналізовані нами об'єкти інтелектуальної власності.

Уніфікація й гармонізація кримінального законодавства держав-учасників СНД про відповідальність за замах на інтелектуальну власність в цілому, і комп'ютерні програми і бази даних зокрема, є найважливішим засобом створення єдиної нормативно-правової бази міждержавного співробітництва країн СНД у цій області.

РОЗДІЛ 2

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОГО ВІДТВОРЕННЯ ТА РОЗПОВСЮДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ І БАЗ ДАНИХ

2.1. Рівень, динаміка та тенденції незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних

Вперше світова громадськість звернула увагу на грубі порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних в Україні у **1998** році. За що Україна і була внесена до чорного списку і до неї були застосовані санкції у вигляді 75 млн.дол. США штрафу й обмежено експорт сталі [150; 323].

У цьому ж році Україна потрапила у «Звіт 301» (назва від номера відповідної статті Закону США про торгівлю відповідно до якої укладається цей документ). За рекомендацією Міжнародної асоціації інтелектуальної власності (International intellectual property association, ІПА), яка представляє інтереси американських компаній-правовласників, Офіс торговельного представника США (ОТП США) помістив Україну в «Список спостереження» (Watch List) [318].

У **2001** році Україну було позбавлено митних переваг у відносинах зі США, а з початку 2002 року США запровадили стовідсоткове каральне мито для 23-х позицій українського експорту [317].

З середини **2002** року в Україні розпочалась державна кампанія за правомірне використання комп'ютерних програм. Держава активно приступила до вирішення проблем, які виникають у зв'язку з високим рівнем комп'ютерного піратства і зробила низку конкретних практичних кроків на цьому шляху. Були прийняті відповідні розпорядження і постанови Кабінету Міністрів України, створений Реєстр виробників і розповсюджувачів програмного забезпечення, проведені просвітницькі заходи за участю фахівців

Державного департаменту інтелектуальної власності, на яких детально висвітлювались аспекти охорони і захисту комп'ютерних програм [35].

У **2004** році Україна вийшла на друге місце у списку країн, які мають найвищий рівень комп'ютерного піратства. З піратським рейтингом у 91% Україна поступалася лише В'єтнаму (92%), обігнавши навіть Китай, який за підсумками 2003 року ділив з В'єтнамом першу позначку антирейтингу. Ці дані дослідження комп'ютерного піратства у світі були оприлюднені американським Альянсом виробників програмного забезпечення (Business Software Alliance, BSA), який входить до Міжнародного альянсу інтелектуальної власності (ІПА), останній у лютому 2004 року просив офіс торговельного представника США залишити санкції проти України за погану боротьбу з порушеннями авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних.

У 2004 році рівень комп'ютерного піратства в Україні залишався на позначці 91%, тобто на тому ж рівні що й у 2003-му. Проте збитки виробників комерційного програмного забезпечення внаслідок неліцензійного використання комп'ютерних програм в Україні зросли на 15 млн.дол. США сягнувши у 2004 році 107 млн.дол. США [319].

Цього ж року Міжнародний альянс інтелектуальної власності який об'єднує шість американських асоціацій: ААР (видавці книг та журналів) BSA та ESA (програмне забезпечення) IFTA (телебачення і фільми) МРАА (кіно) RIAA (фонограми), відзначив, що реєстр виробників та розповсюджувачів програмного забезпечення, що ведеться Державним департаментом інтелектуальної власності з 2003 року поки не виконав своєї функції – відрізнити легальних учасників ринку від нелегальних. Разом з тим Альянс висловив сподівання що минулі «історичні вибори сприятимуть тому, що Київ зробить необхідні кроки для зняття торговельних санкцій та відновлення митних переваг у відносинах зі США [317].

Починаючи з **2005** року Україна демонструє найкращу динаміку зниження рівня комп'ютерного піратства з-поміж інших країн. З 91% у 2004 році рівень використання неліцензійного програмного забезпечення

українцями знизився до 85%. Про це йшлося у звіті дослідницької компанії IDC, за результатами дослідження проведеного на замовлення асоціації розробників програмного забезпечення BSA до якої входять такі відомі компанії як «Майкрософт» «Apple» та «Adobe».

За темпами падіння рівня комп'ютерного піратства Україна у 2005 році обігнала Китай (4%) Росію (4%) і Марокко (4%). В результаті якщо за підсумками 2004 року Україна займала третю сходинку за рівнем піратства, то у 2005 році у новому звіті IDC Україну помістили на 7 місце після В'єтнаму, Зімбабве, Індонезії, Китаю, Пакистану та Казахстану.

Незважаючи на падіння відносних обсягів комп'ютерного піратства BSA повідомляло про зростання втрат правовласників від українських комп'ютерних піратів у 2005 році. Так якщо у 2004 році втрати від комп'ютерного піратства в Україні становили 107 млн.дол. США, то 2005 року – 239 млн.дол. США [2].

За рекомендаціями ПРА у 2002-2005 роках Україна підпадала під дію міжнародних санкцій за неефективність боротьби з масовим виробництвом піратських компакт-дисків. Унаслідок цього США заблокували імпорт продукції української металургії та хімічної промисловості [131].

У 2006 році у звіті ПРА зазначалося, збитки від діяльності українських комп'ютерних піратів склали 320 млн.дол. США. Ця сума складалася лише з суми збитків від контрафактного програмного забезпечення та музичних дисків, без врахування індустрії комп'ютерних ігор, книг та кіно.

При цьому стало відомо, що піратське програмне забезпечення складало 85% від усього існуючого на ринку, а музична продукція піратів – 60%.

У 2006 році з 16 країн у категорії поширеності комп'ютерного піратства Україна посіла 6-те місце. На перше місце Міжнародний альянс із захисту інтелектуальної власності поставив Китай, де пірати у 2006 р. завдали збитків на 2,2 млрд.дол. США. Далі йде Росія (2,1 млрд.дол. США) та Мексика (1 млрд.дол. США) [411].

Протягом 2005-2006 років працівниками СБ України спільно з державними інспекторами викрито та припинено протиправні дії низки суб'єктів підприємницької діяльності в сфері обігу комп'ютерних програм та баз даних. За матеріалами СБ України порушено 17 кримінальних справ з торговельної мережі тільки м. Києва вилучено понад 47 869 шт. компакт-дисків на суму 802 333 грн.

За цей час регіональними органами СБУ застосовано понад 183 заходи адміністративного впливу, в результаті чого у правопорушників конфісковано за рішенням суду та знищено контрафактної продукції у кількості 76 538 шт. на суму 1 524 936 грн., накладено штрафних санкцій на суму 44 440 грн. Попереджено нанесення економічних збитків державі в сумі 457 000 грн. [401].

У кінці січня 2007 року Міжнародна торгова палата назвала Україну дев'ятою країною у світі з виробництва контрафактної продукції та піратства. Дані ґрунтуються на основі опитування голів 48 великих компаній, які працюють в різних секторах світової економіки [411].

У цьому ж році, у зв'язку з поширеним комп'ютерним піратством Україну було знову включено до верхньої десятки складеного США спеціального списку 301 країн, які не вживають заходів для боротьби з піратством і до яких рекомендується застосувати економічні санкції. Як ми вже зазначали, за участь у цьому списку до 2006 року Україна вже мала ембарго на поставку сталі. На той час у ряді країн вже давно було введено санкції не тільки за виготовлення, а й за придбання контрафактної продукції. В Україні на той час усі зусилля фахівців з виявлення піратської продукції зводилися нанівець коли справа доходила до суду [40].

У 2007 році пріоритетним напрямом роботи МВС України було викриття каналів ввезення та розповсюдження на внутрішньому ринку держави контрафактної продукції, підпільних цехів з її виробництва. В результаті чого працівниками Державної служби боротьби з економічною злочинністю припинено діяльність 91 підпільного цеху, у яких зловмисники виробляли різноманітну контрафактну продукцію, у тому числі 48 – з виробництва

піратської аудіовізуальної продукції, комп'ютерних програм та баз даних. Вилучено 1,1 млн. примірників аудіовізуальної продукції, комп'ютерних програм і баз даних на загальну суму 19,4 млн.грн.

Загалом за 2007 рік працівниками ДСБЕЗ виявлено 985 злочинів пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності у тому числі 435 безпосередньо за фактами порушення авторських та суміжних прав, 496 за фактами незаконного обігу дисків для лазерних систем зчитування. Кримінальні справи за 688 злочинами закінчені розслідуванням та направлені до суду з обвинувальним висновком за результатами розгляду яких у 1 півріччі 2008 року притягнуто до кримінальної відповідальності 120 осіб [393].

У 2008 році на території України Асоціація виробників програмного забезпечення (Business Software Alliance) і її члени довели до суду більше 258 справ пов'язаних з фактами незаконного використання й поширення піратського програмного забезпечення.

Business Software Alliance повідомила, що в 2008 році правоохоронні органи України здійснили 258 перевірок у результаті яких виявлені порушення авторських прав компаній-членів BSA. Загальна сума збитку заподіяного компаніям-членам BSA у результаті незаконного використання їхніх продуктів становила більше 4 млн.грн. (4 007 444 грн.). При цьому більша частина піратського програмного забезпечення була виявлена в ході перевірок компаній, які працюють у сфері нерухомості, а також – рекламному та видавничому бізнесі.

Асоціація виробників програмного забезпечення активно почала працювати в Україні з початку 2008 року й уже налагодила ефективне співробітництво з органами правопорядку, що почало приносити певні результати. Була проведена досить велика кількість перевірок [413].

Юридичний представник BSA в Україні повідомив оприлюднені результати вищезазначених досліджень і підкреслив, що рівень піратства програмного забезпечення на персональних комп'ютерах в Україні у 2008 році виріс на 1 процентний пункт (до 84%) порівняно з 2007 роком. При цьому в

половині з 110 охоплених дослідженням країн світу рівень комп'ютерного піратства знизився і лише в 12% – зріс. Втрати галузі за підрахунками IDC від комп'ютерного піратства в Україні у 2008 році зросли до \$534 млн.

Робота проводилась компанією IDC провідною міжнародною організацією в області досліджень і прогнозування для галузі інформаційних технологій. Дане дослідження вивчало піратство відносно будь-якого платного програмного забезпечення, що використовується на персональних комп'ютерах (від настільних до ультрапортативних). Інші типи програмного забезпечення, зокрема програми для серверів та мейнфреймів, не були об'єктами вивчення. IDC використовувала закрити статистику із постачань програмного забезпечення і персональних комп'ютерів. З метою підтвердження тенденцій піратства програмного забезпечення аналітики IDC працювали в понад 60 країнах

Проводяться такі заходи двічі на рік та перевіряється щоразу по 500 і більше підприємств-розповсюджувачів програмного забезпечення. За результатами листопадового дослідження 2008 року та квітневого 2009 року загальний рівень піратства у каналах сертифікованих партнерів компанії Майкрософт склав 46%, тоді як під час першої хвилі перевірки у листопаді 2007 року він складав 62%. Саме тому компанія Майкрософт Україна і надалі вирішила проводити кампанію «секретні покупці» в Україні і наступна хвиля перевірок відбулася восени 2009 року [34; 347].

За даними компанії Майкрософт у 2008 році кількість піратського програмного забезпечення на Україні зменшилася з 62% до 51%. Але виключення країни з чорного списку це був скоріше аванс. Адже як свідчили результати дослідження проведеного компанією International Data Company (IDC) у 2008 році загальний рівень комп'ютерного піратства в Україні складав 84%. І він на думку фахівців асоціації виробників програмного забезпечення BSA знижуватися не збирався. Роль у виключенні України з чорного списку порушників авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних зіграв той факт що з початку 2008 року активізували боротьбу з комп'ютерним піратством

правоохоронні органи. Тільки за 2008 рік було порушено 45 кримінальних справ про комп'ютерне піратство [150].

Владислав Шаповал – юридичний представник асоціації Business Software Alliance (BSA) в Україні, зазначав, що рівень комп'ютерного піратства в Україні у 2008 році становив 84% і не знижувався. Це було пов'язано в першу чергу з тим, що ринок зростав і незважаючи на зниження певних абсолютних показників у процентному співвідношенні, рівень комп'ютерного піратства залишався величезним. І все ж початок 2008 р. охарактеризувався високою активністю правоохоронних органів у сфері захисту інтелектуальної власності, за січень-березень 2008 року працівники міліції здійснили більше 85 перевірок підприємств на предмет дотримання авторських прав на програмне забезпечення у результаті яких порушено 75 кримінальних справ і в суди направлено 10 протоколів про адміністративні правопорушення.

Але незважаючи на це у 2008 році відповідно до рейтингу компанії BSA за рівнем комп'ютерного піратства Україну випереджали усього вісім країн: Вірменія, Молдова, Азербайджан, Зімбабве, В'єтнам, Венесуела, Пакистан та Індонезія. Україна ділила почесне дев'яте місце з Камеруном і Алжиром. Фахівці радили врахувати досвід держав, у яких боротьба з інтелектуальним піратством проводиться інтегровано, за участю влади бізнесу й громадськості. Так, приміром за 8 років (з 1996-го по 2003 р.) Ізраїль, Туреччина, Словенія, Філіппіни, Єгипет, Ірландія й Саудівська Аравія домоглися зниження рівня контрафакта більш ніж на 20 % [323].

Кількість нелегального програмного забезпечення встановленого на персональних комп'ютерах в Україні в **2009** році зросла на 1% порівняно з 2008 роком і становила 85%. Про це повідомили в Асоціації виробників програмного забезпечення BSA.

За результатами сьомого щорічного міжнародного дослідження рівня комп'ютерного піратства проведеного BSA у партнерстві з компанією IDC, втрати галузі від комп'ютерного піратства в Україні в 2009 році становили 272 млн.дол. США [51].

За повідомленням офіційних представників України процент неправомірного використання комп'ютерних програм у органах виконавчої влади у 2009 році складав 50 %, що значно нижче за показники підраховані аналітичною компанією IDC для всього українського суспільства. Також з метою захисту інтелектуальної власності в Україні наприкінці 2009 року було створено Координаційну раду до якої увійшли державні установи та компанії-правовласники: Державний департамент інтелектуальної власності, Міністерство внутрішніх справ України, Служба безпеки України, Мінкульттуризму України, Державна податкова адміністрація України, Державна митна служба України, BSA, компанії Adobe, «Майкрософт Україна» та «Софтпром». І це лише був лише один із кроків для того щоб повною мірою активізувати боротьбу з поширенням неліцензійних продуктів в Україні [36].

У 2009 році, у рамках оголошеної активної регіональної кампанії з боротьби з порушеннями законодавства у сфері інтелектуальної власності Асоціація BSA, яка об'єднує провідних світових виробників програмного забезпечення, ініціювала перевірку низки суб'єктів господарської діяльності в регіонах України на предмет використання неліцензійного програмного забезпечення компаній-членів Асоціації.

Так, 7 липня 2009 року працівниками управління державної служби з боротьби з економічною злочинністю Головного управління МВС України в Дніпропетровській області була проведена перевірка ТОВ «PR&BTL Агентство Власов і Партнери». Під час перевірки виявлено та вилучено 3 персональні комп'ютери і 1 ноутбук зі встановленим неліцензійним програмним забезпеченням корпорації Microsoft і корпорації Adobe Systems. Загальна сума збитку завданого правовласникам склала 18000 грн.

Того ж дня працівниками Дніпропетровської міліції спільно з представником BSA в Україні проведена перевірка ТОВ «Промінформ». Дане підприємство надавало послуги в області поліграфії. В результаті перевірки виявлено та вилучено 12 персональних комп'ютерів зі встановленим

неліцензійним програмним забезпеченням корпорації Microsoft. Сума завданого правовласникам збитку склала 23000 грн.

За матеріалами перевірок були порушені кримінальні справи.

18 червня 2009 року працівники Дніпропетровської обласної міліції провели перевірку ТОВ «Медікум-ЛП» та ПП «Медікум-ЛК». В результаті перевірки підприємства вилучено 3 системні блоки зі встановленим неліцензійним програмним забезпеченням Microsoft і Adobe. Порушена стосовно директора даних підприємств кримінальна справа направлена до слідчого управління м. Дніпродзержинська [340].

У щорічному «Списку 301» ОТП США звернув увагу на те, що 2009 року Україна продовжила прогресувати, вдосконалюючи закони у сфері інтелектуальної власності, проте заходи для забезпечення виконання законодавства залишалися «слабкими», а піратство та підробки – і надалі були поширеними явищами.

Позитивним кроком для посилення боротьби з Інтернет-піратством у документі названо створення у складі МВС підрозділу боротьби з кіберзлочинністю, а також вжиття заходів щодо веб-сайтів, які пропонували нелегальний контент. Разом з тим офіс торговельного представника очікував надання представникам влади повноважень закривати сайти-порушники.

Крім того, американська влада розраховувала на подальші кроки України для забезпечення виключно ліцензійного використання програмного забезпечення в органах державної влади.

Чималу стурбованість викликало в ОТП США перевезення підробленої і піратської продукції через територію України, зокрема відсутність у митників повноважень діяти *ex officio* у випадку виявлення таких товарів.

Автори звіту були занепокоєні і роботою судової системи, зокрема недостатньою жорсткістю вироків, недостатньою обізнаністю суддів з проблематикою інтелектуальної власності, а також загальною неефективністю судочинства [318].

«Ми оголошуємо війну тим особам які активно пропонують до продажу на українському ринку піратське програмне забезпечення» – заявив 18 травня 2010 року на прес-конференції в інформаційному агентстві «Українські Новини» генеральний директор «Майкрософт Україна» Дмитро Шимків. Він відмітив, що згідно з даними сьомого дослідження аналітичної компанії IDC щодо світового рівня піратства: «Україна – єдина країна в Європі яка має 85% рівень використання неліцензійних програмних продуктів» [36].

У 2010 році Асоціація виробників програмного забезпечення BSA продовжила раніше анонсовану кампанію по боротьбі з порушеннями законодавства в сфері інтелектуальної власності в Україні, а саме – з поширенням і використанням неліцензійного програмного забезпечення компаній – членів BSA.

У результаті дій ініційованих членами BSA працівники органів внутрішніх справ України провели перевірку ринку «Петрівка» у м. Києві. Під час перевірки були виявлені й вилучені в цілому 63 піратські диски із програмним забезпеченням Adobe System і Microsoft. На продавця дисків була заведена кримінальна справа. У квітні 2010 року він був визнаний винним в Оболонському районному суді де його засудили до позбавлення волі на 3 роки й 6 місяців. Це був перший в Україні випадок, коли суд присудив реальний термін позбавлення волі за порушення прав інтелектуальної власності.

«Ця перевірка стала першою із серії подібних правових дій, які регулярно проводитимуться не тільки в Київській але й в інших областях України. BSA готова використовувати будь-які передбачені законом інструменти щоб особи, що порушують авторські права компаній – членів BSA, понесли кримінальну відповідальність або інше покарання передбачене законом. Ми впевнені, що результатом таких заходів буде поступова зміна ситуації в сфері інтелектуальної власності в Україні і порятунок України від образу одного зі світових центрів комп'ютерного піратства» – відзначив В. Шаповал юридичний представник BSA в Україні.

Незважаючи на бажання в першу чергу застосовувати освітні методи в боротьбі з порушниками авторських прав, BSA продовжувала ініціювати перевірки суб'єктів господарської діяльності у всіх регіонах України.

Так у період із січня по березень 2010 року юридичний представник BSA в Україні був поінформований про 59 фактів порушення авторських прав компаній – членів BSA з боку різних підприємств і організацій України. На адресу правоохоронних органів було спрямовано 42 заяви про порушення авторських прав членів Асоціації з боку кінцевих користувачів. Крім того за порушеними відносно користувачів справами було заявлено 17 цивільних позовів.

За зазначений період представник BSA направив на адреси різних підприємств 29 попереджувальних листів з інформацією про наслідки використання неліцензійного програмного забезпечення. Також представник BSA звернувся в правоохоронні органи України із запитом про проведення перевірок 26 підприємств на предмет законності використання програмних продуктів компаній – членів BSA.

Станом на березень 2010 року на розгляді судів України перебувало 13 кримінальних справ стосовно користувачів неліцензійного програмного забезпечення [412].

У 2010 році США залишили Україну в списку країн, де стан захисту прав інтелектуальної власності підлягає нагляду, але яким не загрожує застосування торговельних санкцій.

У щорічному «Звіті 301», оприлюдненому 30 квітня 2010 року Офісом торговельного представника США, Україна залишилася у «Списку спостереження» (Watch List). При цьому можливість застосування торговельних санкцій існує лише щодо країни визначених «Пріоритетними» (Priority Foreign Country).

Міжнародна асоціація інтелектуальної власності (ІПА), яка представляє інтереси американських компаній-правовласників в лютому 2010 року рекомендувала ОТП США позачергово переглянути статус України, повторно

протягом поточного року. Однак Офіс торговельного представника утримався від таких дій. До того ж частина зауважень ПРА до України навіть не знайшла свого відображення у звіті торговельного представника.

Зазначимо, що ОТП США відповідає за розробку планів торговельної політики США, пропонує їх американському Президентові, здійснює міжнародні переговори у сфері торгівлі. А «Звіт 301» ведеться для моніторингу стану дотримання прав інтелектуальної власності та вжиття щодо країн де порушень найбільше, торговельних санкцій і покарань у вигляді позбавлення пільг, за системою генералізованої системи преференцій США [131].

Роз'яснення переваг ліцензійного програмного забезпечення спрямоване не лише на кінцевих користувачів персональних комп'ютерів, а й на українські компанії малого і середнього бізнесу, які часто обслуговуються у сервісних центрах. За даними програми «таємничий покупець» компанії «Майкрософт Україна» саме у сервісних центрах один з найвищих рівнів пропозиції піратських продуктів в Україні – у деяких регіонах він сягає 60%.

Розповідаючи про діяльність МВС України один з керівників Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України підкреслив: «протягом перших чотирьох місяців 2010 року правоохоронні органи України вже виявили 107 фактів порушення авторських прав корпорації Microsoft з боку різних категорій правопорушників. Більшість правопорушників за вказаний період ми виявили у Дніпропетровській, Луганській, Донецькій, Львівській, Київській областях та в Криму. На основі цих даних було ініційовано 76 кримінальних справ за фактом порушення авторських прав корпорації Microsoft. Із них 52 заяви стосуються кінцевих користувачів 21 – поширювачів піратських дисків 3 – продавців комп'ютерної техніки. Станом на 1 травня 2010 року в судах України на розгляді знаходилося 42 кримінальні справи. В подальших планах Державної служби по боротьбі з економічною злочинністю на 2010 рік – активізувати зусилля щодо виявлення та покарання правопорушників у всіх регіонах країни» [36].

Станом на березень 2010 року на розгляді судів України перебувало 13 кримінальних справ стосовно користувачів неліцензійного програмного забезпечення [51].

У 2011 році за результатами програми «Таємний покупець», яку проводив Microsoft, із 892 торгових точок (магазини, офіси, сервісні центри), розташованих у 15 містах України, 26% активно пропонують піратське програмне забезпечення.

У період з березня по вересень 2011 року рівень піратства в торгових точках виріс на 7%. Про це повідомляли представники Microsoft.

Станом на квітень 2011 року у провадженні судів України перебувало понад 70 справ, пов'язаних із порушенням авторських прав корпорації Microsoft. З них 50 – кримінальні та більше 20 – господарські. Як повідомляв керівник департаменту інтелектуальної власності Microsoft, за допомогою звернень до судів за 2011 рік компанія домоглась відшкодування з боку комп'ютерних піратів на загальну суму 100 тис.дол. США. За його ж словами, обсяг ринку піратського програмного забезпечення в Україні складає 10 млн.дол. США [308].

У 2011 році представники компанії АВВУУ повідомляли, що тільки за 2 місяці роботи по захисту авторських прав вдалося закрити більше 1000 піратських Інтернет-роздач, провести більше 50 зустрічей з працівниками правоохоронних органів. Були подані заяви на відшкодування шкоди нанесеної діями комп'ютерних піратів в десятках кримінальних справ. У 2011 році судами розглядалися 12 кримінальних справ за фактом порушення авторського права компанії АВВУУ. У цих справах у якості «порушників» фігурували нарівні з приватними підприємцями, які поширюють контрафакт, посадові особи – керівники компаній, в яких працівники використовували неліцензійні продукти АВВУУ.

За 2011 рік у співпраці з правоохоронними органами були створені прецеденти з притягнення до кримінальної відповідальності власників Інтернет-ресурсів, на яких поширювалось піратське програмне забезпечення.

Створення прецедентів правозастосування набуло важливого значення в справі скорочення національного рівня комп'ютерного піратства [1].

У 2011 році керівник департаменту із захисту прав інтелектуальної власності «Майкрософт Україна» повідомляв, що за 8 місяців 2011 року, було порушено кримінальні справи проти 24 поширювачів і установників неліцензійного програмного забезпечення. За його словами, порушники були виявлені внаслідок перевірок організацій, які надавали послуги установки програм. Перевірки здійснювались компаніями-розробниками програмного забезпечення спільно з працівниками правоохоронних органів. Причому, часто схема з надання подібних послуг нагадувала схему поширення наркотиків, що свідчить про злагодженість бізнесу незаконних послуг. Зокрема, високий рівень комп'ютерного піратства експерти компанії «Майкрософт Україна» відзначили в таких містах, як Вінниця, Луганськ, Полтава, Черкаси, Кривий Ріг, де він сягав 40 % і навіть вище. При цьому керівник департаменту зазначив, що минулого року таких кримінальних справ було порушено усього 2. І надалі, за словами керівника департаменту, компанія «Майкрософт Україна» має намір проводити таку ж активну роботу щодо боротьби з комп'ютерним піратством [116].

У 2011 році під час проведення оперативно-розшукових заходів працівниками управління по боротьбі з кіберзлочинністю і торгівлею людьми УМВС України в Миколаївській області, за заявами українських представників корпорації Microsoft в Києві, у Миколаєві було встановлено факт розповсюдження неліцензійного програмного забезпечення власниками магазинів з продажу комп'ютерної техніки.

За даним фактом слідчим відділом Миколаївського міського управління УМВС було порушено кримінальну справу за ознаками злочину, передбаченого ст. 176 КК України. Під час проведення обшуку, санкціонованого судом, працівники зазначеного підрозділу органів внутрішніх справ вилучили диски з неліцензійним програмним забезпеченням, авторські права на які належать світовим виробникам (Microsoft, Adobe, 1С), та комп'ютерну техніку. Вилучене

направлялося на дослідження до НДЕКЦ при УМВС України в Миколаївській області, власникам авторських прав відправлялися відповідні листи для подальшого встановлення суми завданої їм шкоди [151].

У 2011 році Асоціація виробників програмного забезпечення (Business Software Alliance) повідомила, що за її дослідженням 69 % користувачів комп'ютерів в Україні завжди або в більшості випадків використовують програмне забезпечення, отримане з нелегальних джерел. Дослідження охоплювало 32 країни, в тому числі й Україну. В середньому в усіх країнах частка користувачів, які використовують програмне забезпечення нелегально, склала 47 %. Ці країни представляють понад 90% світового ринку програмного забезпечення [346].

У 2011 році директора одного з вінницьких приватних підприємств, яке займалося постачанням комп'ютерної техніки підозрювали у порушенні прав на комп'ютерні програми, які належать корпорації Microsoft. За даними відділення по боротьбі з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності та високих технологій ВДСБЕЗ УМВС директор фірми реалізував протягом двох останніх років 18 комп'ютерів з неліцензійними програмами, які були отримані шляхом підбору ідентифікаційного ключа продукту та заміни пароля у програмі блокування. Офіційний представник Microsoft на території України оцінив завдану шкоду в розмірі 35000 грн. За фактом порушення авторських прав було порушено кримінальну справу відповідно до ч. 1 ст. 176 КК України.

У березні 2011 року після проведеної за ініціативи Microsoft перевірки працівниками міліції одного з магазинів Diawest, ця компанія з продажу комп'ютерної техніки визнала факт порушення нею авторських прав Microsoft, після чого уклала угоду з представництвом корпорації зобов'язавшись використовувати виключно ліцензійне програмне забезпечення [341].

У 2011 році, під час проведення оперативно-розшукових заходів працівники податкової міліції у Дарницькому районі м. Києва в одному з офісних приміщень у центрі міста виявили склад різноманітних компакт-дисків

та велику кількість поліграфічних обкладинок до них. Загалом тут знаходилося понад 5500 компактів.

Як з'ясували податківці там не лише зберігали готову продукцію, а й виготовляли компакт-диски. Виробництво організував столичний житель. Для цього ще три роки тому, він створив фірму та найняв аж 15 працівників. Їх ролі були чітко розподілені. Одні тиражували диски, інші розвозили готову продукцію, а менеджери продавали товар. Оскільки фірма була легальною, а компакт-диски з програмним забезпеченням – ні, то поява товару на складі підтверджувалась контрактами на закупку дисків у фіктивних підприємств. На готові компакт-диски клеїлись підроблені контрольні марки. Навряд чи пересічний громадянин міг би відрізнити їх від справжніх. Але податківці помітили, що голограма була нечіткою, номери повторювалися та й взагалі не відповідали виробнику. Такі маніпуляції з марками здійснювалися з метою економії на придбанні справжнього продукту. Адже продавали комерсанти начебто ліцензійне програмне забезпечення, таке як антивіруси, операційні системи, програми для фото- та відеостудій. Оцінювали ж свій продукт аж у 200 доларів США за один диск. Тоді як собівартість такого продукту не перевищувала й 30 гривень. Компакт-диски на орієнтовну вартість 2 мільйони 780 тисяч гривень було вилучено [403].

У 2011 році департаментом Державної служби по боротьбі з економічною злочинністю МВС України було перекрито найбільший канал постачання в Україну контрафактних компакт-дисків, у тому числі із записом програмного забезпечення.

Так, у рамках проведення оперативно-розшукових заходів щодо транснаціональної злочинної групи працівниками департаменту був затриманий один з її учасників, який здійснив чергову доставку великої партії піратських програм Adobe (пакети Creative Suite, продукти Photoshop і Illustrator) з Росії в Україну залізничним транспортом (поїзд Москва - Київ).

Схема протиправної діяльності групи полягала в пропозиції неліцензійних програмних продуктів на одному з веб-ресурсів мережі Інтернет

із забезпеченням подальшого постачання дистрибутивів з Росії в Україну після проведення повної оплати обумовленої вартості. Спілкування із замовниками відбувалася за допомогою переписки в електронній пошті, а проплата за допомогою електронних платіжних систем.

За даним фактом було порушено кримінальну справу за ст. 176 КК України. Проводився комплекс оперативних і слідчих заходів щодо викриття всіх учасників групи, та притягнення їх до встановленої законом відповідальності.

Під час оприлюднення цієї інформації один з керівників ДСБЕЗ МВД України заявив, що «... широкі можливості всесвітньої мережі загального доступу Інтернет нерідко використовуються як спосіб вчинення правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Ліквідація каналу постачання неліцензійних програм Adobe в країну лише перший крок міліції у цьому напрямку. Ми здійснюємо системний моніторинг Інтернет-ресурсів на предмет пропозиції піратських продуктів і активно документуємо такі факти. При цьому багато чого щодо даної категорії справ залежить від активної позиції самого правовласника» [305].

У 2011 році результати нової хвилі дослідження ринку Mystery Shopper, яке регулярно проводить компанія «Майкрософт Україна», показали, що рівень пропозиції неліцензійного програмного забезпечення в магазинах техніки в Україні знизився майже вдвічі – до 19 %. Ще в жовтні 2010 року цей рівень був значно вищим: більше третини магазинів техніки та сервісних центрів (33 %) пропонували покупцям встановити на комп'ютери піратське програмне забезпечення або продавали персональні комп'ютери з уже встановленою неліцензійною операційною системою.

Найбільш високий рівень пропозиції піратських програм зафіксований в Одесі (у 32 % випадків консультант пропонував встановити неліцензійний софт), Кривому Розі та Львові (27 % і 26 % відповідно).

На думку керівника департаменту із захисту прав інтелектуальної власності «Майкрософт Україна»: «Результати чергової хвилі дослідження

проведеної в лютому-березні показують, що дії спрямовані на боротьбу з піратством ведуться у вірному напрямку. Всього було досліджено 709 торгових точок у 9 областях України. Однак є і тривожні тенденції. Дуже чітко видно, що піратство активно зміщується в сегмент так званих сервісних центрів. Послуги з установки неліцензійного програмного забезпечення надають компанії та приватні особи у себе в офісах і з виїздом додому. Рівень піратства в даному сегменті виріс на 3 п.п. у порівнянні з попереднім дослідженням до 40 %».

У 2011 році у кожному четвертому випадку консультант в магазині рекомендував «таємному покупцеві» звернутися за неліцензійним програмним забезпеченням на ринок у сервісний центр або за оголошеннями в газетах. На думку керівника департаменту із захисту прав інтелектуальної власності «Майкрософт Україна», послуги з установки піратського програмного забезпечення – це добре організований злочинний бізнес. За оцінками фахівців Асоціації виробників програмного забезпечення (BSA) обсяг цього ринку становить близько 11 млн.дол. США на рік при середній вартості послуги встановлення 250 грн. Але часто вартість таких послуг вища і наближається до вартості легального програмного забезпечення.

Програма Mystery Shopper регулярно проводиться по всій Україні. В її рамках проходить візит «таємного покупця» в роздрібні точки з продажу комп'ютерів де він цікавиться умовами придбання персонального комп'ютера. Завдання полягає в тому щоб виявити факти пропозиції встановити неліцензійне програмне забезпечення або продажу техніки з уже встановленими піратськими програмами [348].

31 січня 2012 року українські правоохоронці припинили діяльність популярного в Україні веб-ресурсу «EX.UA». Під час оперативного супроводу кримінальної справи встановлено, що адміністрація веб-ресурсу «EX.UA» всупереч законним вимогам правовласників і положенням Закону України «Про авторське право та суміжні права» забезпечувала масштабне розповсюдження на території держави та поза її межами протиправного контенту – сотень тисяч найменувань аудіовізуальних творів, фонограм,

відеограм та комп'ютерних програм. У листопаді 2010 року Американська асоціація звукозапису RIAA зарахувала «EX.UA» до 25-ти найбільших «піратських» веб-ресурсів світу. За твердженнями цієї міжнародної організації, на сайті немає жодного відео- чи аудіофайлу, легальність поширення якого підтверджена власником авторських прав. Приводом до порушення кримінальної справи за ч. 2 ст. 176 КК України, були звернення, що надійшли на адресу МВС України від офіційних представників провідних світових виробників програмного забезпечення – міжнародних корпорацій «Adobe Systems Inc.», «Microsoft Corporation», «Graphisoft Inc.» тощо, програмні продукти яких упродовж тривалого часу незаконно розповсюджувались через веб-сайт «EX.UA». Під час обшуків в офісі та дата-центрах веб-ресурсу працівники міліції вилучили чимало комп'ютерної техніки та мережевого обладнання, у тому числі 100 серверів із загальним обсягом інформації понад 600 терабайт. Оперативники з'ясували, що адміністрацію ресурсу очолював громадянин Латвії. Нині 16 працівників офісу компанії допитують, а вилучена техніка направлена на експертизу*.

Так як вищевказана кримінальна справа набула широкого суспільного резонансу в Україні, за ініціативи Міністра внутрішніх справ України В. Захарченка та народного депутата України В. Януковича відбувся круглий стіл, під час засідання якого вирішували питання, що виникли навколо факту припинення діяльності веб-ресурсу «EX.UA», а також захисту прав громадян – користувачів мережі Інтернет.

За словами В. Захарченка, ситуація, яка склалась із одним з найпопулярніших українських веб-ресурсів, – це лише відображення глобальних подій, пов'язаних із прийняттям так званого «антипіратського законодавства». Останні події показали, що проблема є набагато глибшою, ніж здається на перший погляд. У даному разі виник конфлікт між інтересами правовласників об'єктів інтелектуальної власності та Інтернет-користувачів. У

*За матеріалами Управління боротьби з кіберзлочинністю МВС України <http://mvs.gov.ua>

зв'язку з цим учасники наради окреслили коло проблем, які потребують вирішення. Нині існує декілька проблемних питань. Серед них, зокрема, такі: відсутність просвітницької діяльності в Україні, недостатня правова культура, невідповідність нормативно-правової бази стрімкому розвитку сучасного суспільства. Через це трапляються ситуації, коли дії міліції в межах законодавства викликають у громадян обурення. В. Захарченко запропонував створити робочу групу за участі фахівців, щоб обговорити необхідні зміни до законодавства, адже це допоможе віднайти точку балансу інтересів зацікавлених сторін. Народний депутат України В. Янукович зазначив, що озвучена на засіданні круглого столу проблема є світовою. Його як громадянина не може не хвилювати це питання, а як народний депутат він всебічно сприятиме його вирішенню: «Разом ми створимо принципово нову модель співпраці, яка влаштуватиме користувачів, правовласників та державу, зробимо законодавство максимально прогресивним. Я впевнений, що Україна має задавати темп розвитку ІТ-індустрії у світі. І зараз у нашої держави є унікальна можливість створити ефективну Національну стратегію розвитку Інтернету». Світ поки що не знайшов єдиного вирішення питання боротьби з піратством. Від його вирішення в Україні залежатиме ставлення до нашої держави на міжнародній арені. Такий діалог, як в Україні, поки що є безпрецедентним. Законодавство недостатньо чітко визначає межі захисту авторських прав, що викликає конфлікт інтересів користувачів і правовласників. Поняття «вільної ліцензії» законодавчо не визначене і в окремих випадках підміняється поняттям «свідоме поширення з незаконним умислом». У даному разі в нагоді нашої державі може стати досвід країн Євросоюзу, в законодавстві яких передбачена відповідальність за незаконне поширення об'єктів інтелектуальної власності з порушенням авторських та суміжних прав. За результатами вивчення громадської думки і моніторингу вітчизняного та іноземного законодавства буде напрацьовано пакет необхідних змін до нормативно-правової бази України [402].

Отже, на підставі результатів аналізу (див. додаток табл. А.1 та рис. А.1) можна констатувати, що на початку досліджуваного періоду (2003 р.), рівень комп'ютерного піратства становив 91 %. Надалі спостерігалось певне зменшення цього рівня (у 2007 р. він становив 83 %). Але починаючи з 2008 р. спостерігається поступове зростання рівня комп'ютерного піратства, і, у 2011 р. він досягнув 86 %. Це красномовно свідчить про недостатність і недовість боротьби з комп'ютерним піратством в Україні.

Виробники в Україні несуть великі збитки від діяльності комп'ютерних піратів. Згідно отриманих даних (див. додаток табл. А.2 і рис. А.2) найбільші збитки вони мали у 2008 р. Далі намітилася незначна тенденція до зменшення таких збитків, але вони і надалі продовжують обчислюватися сотнями мільйонів доларів США.

Лідерами по кількості виявлених злочинів у сфері інтелектуальної власності являються такі регіони, як м. Київ, Донецька область, Дніпропетровська область, Харківська область, Одеська область. На другому місці після них ідуть Запорізька, Львівська, Івано-Франківська та Луганська області. Структура розподілу хоча і змінюється з роками (наприклад, у 2004 р. абсолютним лідером по кількості виявлених злочинів була Донецька область, а у 2005 р. – м. Київ), але якісних змін не відбувається. Регіони-лідери так ними й залишаються. Порівняно велика кількість злочинів у деяких регіонах в порівнянні з іншими пов'язана як з кількістю населення у цих регіонах, так і з обставинами, які сприяють вчиненню таких злочинів.

2.2. Кримінологічна характеристика осіб винних у незаконному відтворенні та розповсюдженні комп'ютерних програм і баз даних

Загальновідомо, що успішне попередження злочинів можливе лише тоді, коли будуть встановлені дійсні причини й умови їх вчинення, а це неможливо, без дослідження особи злочинця, яка є «основною й найважливішою ланкою

механізму злочинної поведінки, й її особливості, що породжують таку поведінку або сприяють їй, повинні бути безпосереднім об'єктом попереджувального впливу» [7, с. 123].

Вивчення особи злочинця передбачає дослідження власне особистості злочинця, злочинної поведінки, способу життя злочинця, особливостей його соціального середовища, зв'язків і відносин, дозволяє, як відомо, виявити й вивчити зовнішні соціальні фактори формування негативних рис даної особи (антигромадської спрямованості, поглядів які їй відповідають, уявлень, орієнтації й т.ін.), які, у свою чергу, стають безпосередньою причиною злочинної поведінки, взаємодіючи з конкретними життєвими ситуаціями [25, с. 28].

Аналізуючи з кримінологічної точки зору особу злочинця, який вчинив незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, ми виходимо з того, що така особа реально існує й має властивості, які відрізняють її від інших людей, і що поняття «особа злочинця», хоча певною мірою й умовне, з гносеологічною метою може поєднувати усіх тих, хто вчинив злочин, хто переступив кримінальний закон, незалежно від важкості вчиненого й глибини моральної деградації.

Поряд з цим особа злочинця володіє низкою істотних особливостей. Як підкреслюють науковці, «основне положення, відповідно до якого злочинці відрізняються від незлочинців властивостями особи, виявилось настільки стійким, що воно, незважаючи на вагому критику, дотепер не похитнуто...» [141, с. 100].

Конкретний індивід, як суб'єкт суспільних відносин, характеризується сукупністю різноманітних індивідуальних інтегрованих у ній соціально значимих властивостей і якостей, які утворилися в процесі різноманітної й систематичної взаємодії з іншими людьми. Із цього слідує, що структура особи злочинця є сукупністю властивостей і дозволяє, у свою чергу, розглядати особу як члена суспільства, соціальних груп або інших спільнот, як носія соціально-типових рис. Для кримінологічної характеристики особи злочинця найбільш

важливим є виявлення й вивчення трьох наступних основних компонентів: а) соціальний статус особи (стать, вік, освіта, родинний стан і т.ін.); б) соціальні функції особи, які включають сукупність видів діяльності особи в системі суспільних відносин як громадянина, члена родини й т.ін.; в) морально-психологічна характеристика, яка відображає відношення особи до соціальних цінностей і виконуваних соціальних функцій [183, с. 87].

Характеристиці властивостей осіб, які порушують авторські права на комп'ютерні програми і бази даних присвячена значна кількість досліджень. Разом з тим, необхідно визнати, що переважна більшість таких досліджень торкається окремих характеристик зазначеної категорії осіб, адже такі дослідження проводилися в основному в рамках криміналістики, адміністративного або цивільного права. Разом з тим, робіт в яких був би об'єднаний кримінологічний портрет особи, яка порушує авторські права на комп'ютерні програми і бази даних ще немає, хоча для цього існує чимало теоретичних і практичних передумов.

Зокрема, у дослідників даної проблеми не викликає сумніву та обставина, що кримінологічний портрет осіб, які порушують авторські права на комп'ютерні програми і бази даних, істотно відрізняється від кримінологічного портрета середньостатистичного українського злочинця, який як правило виховувався в неповній родині, схильного до вживання спиртних напоїв, без вищої освіти, чоловічої статі, 30-літнього віку, перша судимість якого була завершена позбавленням волі строком на 2 роки.

Багато хто із цих характеристик невласиві для тих, хто займається незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних. Навпроти, властивості особи такого злочинця є досить подібними з характеристиками економічних злочинців і, таким чином, не є надійним критерієм для виділення їх з маси базових властивостей особи процвітаючого громадянина.

З вищевикладеного безпосередньо випливає низька ефективність і безперспективність застосування до таких осіб жорстких репресивних

кримінально-правових заходів (насамперед, тривалих строків позбавлення волі), як масового інструмента протидії порушенням авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних. З іншої сторони ця теза не зайвий раз підтверджує правильність ідеї про те, що злочинця необхідно позбавляти лише того, чим він дорожить. Таким чином, нарощування карної репресії може бути виправдане відносно найбільш небезпечної групи порушників авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних – членів організованих злочинних угруповань, діяльність яких загрожує інформаційній безпеці громадян, суспільству, державі.

Також, слід зазначити, що кримінологічний портрет особи, яка займається незаконним відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних сам по собі досить неоднорідний, оскільки припускає поєднання не зовсім схожих портретів осіб, які порушують авторські права на аудіо та відеопродукцію, фахівців в галузі промислового шпигунства, літературних плагіаторів в області белетристики, поезії, науки, музичних плагіаторів, плагіаторів в області художнього, паркового й міського дизайну та ін. Останні групи порушників авторських прав взагалі погано відрізняються від інтелектуальної еліти суспільства (надійним критерієм такої відмінності може бути лише судове рішення, яке відносно даної категорії осіб виноситься вкрай рідко, скоріше, у вигляді виключення із правила) і нерідко є собою найбільш процвітаючою (у майновому відношенні). Звідси виникають досить помітні відмінності в мотивації поведінки різних підвидів особи порушників авторських і суміжних прав на різні об'єкти захисту.

На нашу думку, особливе місце в системній кримінологічній характеристиці осіб, які займаються незаконним відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, повинен займати кримінологічний опис членів організованих злочинних угруповань, які майже за одностайною оцінкою усіх опитаних нами фахівців, становлять найнебезпечнішу частину порушників авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних.

Крім цього слід відзначити, що кримінологічний опис особи, яка займається незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних, як правило, не може будуватися переважно на матеріалах судової практики через вкрай незначні обсяги останньої, викликані надлатентністю такої злочинності. Через це при проведенні відповідних кримінологічних досліджень різко зростає значення експертних оцінок, опитувань потерпілих, опитувань представників груп ризику (об'єктивно орієнтованих потенційних порушників авторських прав, наприклад, дрібних розповсюджувачів комп'ютерних програм і баз даних).

Кримінологічний опис осіб, які порушують авторські права на комп'ютерні програми і бази даних, тяжіє до кримінологічного портрета корисливого злочинця взагалі й незаконного підприємця, зокрема, що з врахуванням висловлених вище положень уявляється нам занадто спрощеним підходом.

Розглянемо спершу результати досліджень з даної проблеми науковців які у своїх роботах вже торкалися проблеми кримінологічного опису особи, яка порушує авторські права на комп'ютерні програми і бази даних.

Так, Р. Б. Хаметов в ході проведеного ним дослідження отримав такі дані: більшість порушників (75 %) становили чоловіки, 97 % порушників мали позитивні характеристики за місцем проживання, роботи або навчання, 78 % мали вищу або незакінчену вищу освіту, 5 % злочинців мали вчені ступені, 94 % порушників не мали судимостей.

Вік правопорушників коливався в широких межах (14-50 років). Більше 60 % злочинців мали вік до 30 років, 13 % порушників мали вік від 40 до 53 років, 16 % порушників мали вік до 20 років [418, с. 14-16].

За дослідженням А. Х. Гацолоасвої, віковий склад осіб, які вчинили злочини у сфері інтелектуальної власності, у тому числі незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, дещо відрізняється від загальних показників, які характеризують економічну злочинність у цілому. Так, у віковій групі 16-18 років вчиняється 2,9 % злочинів, в 19-21 років –

5,7 %, 22-25 років – 11,4 %, 25-30 років – 18,6 %, 31-35 років – 21,4 %, 36-41 рік – 22,9 %, 42-50 років – 15,7 %, 50 і більше – 1,4 %. У даному дослідженні на перше місце по кримінальній активності претендує вікова група від 36 до 40 років, а найнижчий показник у групі 50 років. При вивченні особи злочинця автор звернула увагу на високу питому вагу «холостяків» серед осіб, які вчинили аналізовані злочини. На її думку несприятливі сімейні відносини й важке матеріальне становище завжди несуть у собі кримінальне навантаження й при поєднанні певних умов сприяють вчиненню злочинів. Освітній рівень осіб, які вчинили злочини в сфері інтелектуальної власності, досить високий. Так, вищу освіту мають 43,3 %, не закінчену вищу – 16,7 %; середню спеціальну – 26,2 %, середню – 12,4 %, незакінчену середню – 1,4 %. Серед виявлених злочинців, які вчинили злочини у сфері інтелектуальної власності, 40,5 % вчинили їх у групі, з них у складі організованої групи й злочинного угруповання – 11,8 %. На думку авторки яка проводила це дослідження груповий характер діянь найбільш характерний для осіб, які займаються виготовленням і реалізацією контрафактної продукції [69, с. 82-90].

Проведений О. В. Таран аналіз (за матеріалами кримінальних справ) відомостей про стать, соціальний портрет, вік, професійну діяльність злочинців, як займалися порушення авторських і суміжних прав, показав, що більшість з них (75 %) складають чоловіки. Більша частина злочинців має «позитивний» соціальний портрет; 97 % мають позитивні характеристики за місцем проживання, роботи або навчання; 78 % мають вищу або незакінчену вищу освіту; 5% мають науковий ступінь, 94 % порушників не мали судимості. Вік правопорушників коливається від 14 до 50 років. Більше 60 % злочинців мають вік до 30 років, 13 % порушників – від 40 до 53 років, 16 % – до 20 років.

Професійна діяльність більшої частини порушників (17 %) пов'язана із шоу-бізнесом, рекламною діяльністю, сферою культури, 20 % порушників – приватні підприємці. Більше 40 % злочинців займали керівні посади у державних і приватних установах і організаціях; 80 % правопорушників не мали постійного місця роботи. У зв'язку з цим половина з них укладали

договори на продаж і охорону контрафактної аудіо-, відеопродукції і компакт-дисків. Відповідаючи на запитання, чи знали вони, що продукція, яка реалізується є контрафактною, 70 % заперечували цю обставину, інші вважали, що продаж вказаної продукції не є кримінально караним діянням, а може потягнути лише адміністративну відповідальність, 62 % – місцеві жителі [383, с. 38-39].

Проведене нами вивчення поодиноких матеріалів кримінальних справ щодо незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, і зіставлення цих даних з результатами опитування експертів і матеріалами, отриманими іншими дослідниками проблеми, дозволяють у загальному виді описати основні соціально-демографічні, соціально-рольові, соціально-психологічні й правові характеристики особи.

Найбільшу частину осіб, які займаються незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних, становлять чоловіки (82% у середньому), що дещо нижче аналогічного показника для середньостатистичного злочинця в нашій країні. Даний феномен, на наш погляд, може бути пояснений тим, що серед осіб, які займаються незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних, досить великий прошарок жінок, які займаються незаконним поширенням комп'ютерних програм і баз даних.

Середньостатистичний вік осіб, які займаються незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних, становить 34 роки, що, насамперед, обумовлено статусними вимогами до осіб, залученими у сферу обігу комп'ютерних програм і баз даних. Частка осіб у віці старше 60 років серед осіб, які займаються незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних, відносно велика (8%), що обумовлено тими ж статусними вимогами.

Рівень освіти осіб, які займаються незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних, у середньому майже в 2 рази вище освітнього рівня середньостатистичного злочинця (84 % порушників

авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних мали вищу освіту (включаючи незакінчену).

Звертає на себе увагу те, що лише 28 % осіб, які займалися незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних, мали формальну трудову зайнятість (не враховуючи 5 % пенсіонерів), пов'язану з виконанням, як правило, низько або середньо офіційно оплачуваної роботи.

Як показує вивчення матеріалів кримінальних справ, більшість осіб, які збували контрафактні примірники комп'ютерних програм і баз даних, влаштувалися на роботу на основі усної домовленості із власниками контрафактної продукції на період відпустки, канікул або на вихідні дні. Нерідко в серед них виявлялися родичі.

Більша частина осіб, які займалися незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних, перебували в зареєстрованому шлюбі (58%) і мали, як правило, одну неповнолітню дитину (51 %).

На наше переконання, складність об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 176 КК України, вимагає від суб'єкта даного злочину розвинених інтелектуальних та вольових здібностей. Відповідно, вчинення даного злочину особою з психічними патологіями фактично неможливо.

Як правило, суб'єкти злочину, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України, не значаться на обліку в психоневрологічних та наркологічних диспансерах, не були судимі раніше, хоча 7 % із загальної кількості вказаних осіб притягались до кримінальної відповідальності, за аналогічні злочини – 3 %, інші – за різними статтями КК України (крадіжки, хуліганство).

Із загальної кількості осіб, щодо яких проводилось розслідування за фактом порушення авторського права на комп'ютерні програми і бази даних у вигляді реалізації контрафактної продукції (компакт-дисків), 62 % були місцевими мешканцями, тобто мали прописку в містах України, де вчинювали злочинні діяння. Слід зазначити, що мешканців сільської місцевості серед вказаних осіб не зустрічається. Очевидно, це пояснюється тим, що місцями

реалізації контрафактної продукції, як правило, є торговельні точки у міських населених пунктах, у центральних містах України [344, с. 20].

За місцем роботи та навчання дана категорія осіб характеризувалась переважно позитивно: наприклад, студенти не мали академічної заборгованості та претензій з боку адміністрації. У більшості випадків, виходячи з показань допитаних реалізаторів контрафактної продукції, більшість з них влаштувалися на таку роботу за усною домовленістю з власниками контрафактної продукції у вільний від основної роботи чи навчання, час, у вихідні дні, аби заробити гроші для сімейних та особистих потреб. Слід зазначити, що у багатьох випадках, як вбачається, і матеріалів кримінальних справ, до складу злочинної групи входять родичі: жінка або батьки – пенсіонери, брат, сестра, неповнолітні діти.

Об'єктивні дані стосовно особистих характеристик суб'єктів злочину, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України, є досить важливими, особливо для етапу досудового слідства, оскільки об'єктивна інформація зможе зорієнтувати слідство на встановлення характеру, форм взаємин між різними суб'єктами, допитаними стосовно факту реалізації контрафактної продукції. Судово-слідча практика засвідчує, що для здійснення даної діяльності коло суб'єктів злочину (власники товару, продавці, охоронці тощо) формується з числа осіб, які були раніше знайомі один з одним за місцем роботи, навчання, а також у зв'язку з проведенням спільного відпочинку. У матеріалах кримінальних справ, порушених за ст. 176 КК України, містяться відомості стосовно того, що про можливість заробити гроші шляхом продажу контрафактної продукції суб'єкт дізнається з особистого спілкування з тими, хто вже здійснює дану діяльність упродовж певного часу без будь-яких санкцій з боку контролюючих органів. Вибір джерела отримання контрафактної продукції також не є випадковим.

Як правило, злочинці отримують контрафактну продукцію спочатку у невеликій кількості на оптових ринках, складах (по 20-30 примірників) і відразу ж реалізують її у роздріб у схожих торгових точках. В результаті, якщо

реалізація відбувається на ринках, продавці отримують разовий торговельний патент на торговельне місце.

Одним з різновидів отримання контрафактної продукції у вигляді комп'ютерних компакт-дисків є покупка цього товару в осіб, які прибувають з інших міст (переважно називають громадян РФ), причому епізоди мають як разовий характер, так і повторний, неодноразовий.

Наприклад, за матеріалами однієї кримінальної справи, особа, яка здійснювала поставку контрафактної продукції, називала себе тільки за ім'ям, щоденно привозила товар на ринок до початку робочого дня, а після його закінчення приїздила особисто або через водія свого автомобіля забирала виручку у продавця, з яким був укладений усний договір про реалізацію цієї продукції. Через два місяці, дізнавшись про проведення контрольної закупки на поставлений товар, вказана особа особисто вже не з'явилася на ринку, поставку контрафактної продукції припинила, навіть не з'явилася за виручкою з продажу останньої партії цієї продукції. Допитаний у ході досудового слідства продавець контрафактної продукції детально описав зовнішність даної особи, в зв'язку з чим слідство оголосило його розшук, однак, це не вдалось, як і у переважній більшості інших кримінальних справ. У слідчій практиці також є випадки, коли особа, яка реалізує контрафактну продукцію, купує її оптом у незнайомих осіб, потім зберігає її тривалий час на складі, який на законних підставах бере в оренду. При цьому продаж контрафактної продукції здійснюється як у приміщенні складу, так і на ринку [344, с. 21].

Досить часто продавці контрафактної продукції мають свідоцтва про державну реєстрацію підприємця, який здійснює свою діяльність без створення юридичної особи (у матеріалах кримінальних справ є відповідні документи). Проте ці особи досить часто купують контрафактну продукцію у незнайомих оптових продавців, не з'ясовуючи, хто ці особи, чи мають вони дозвіл на торгівлю. Відповідно, у цих випадках стосовно продажу комп'ютерних компакт-дисків ніхто договорів не укладає [344, с. 21].

Як правило, з продавцями контрафактного товару укладається або усна домовленість, або передбачений законом трудовий договір. До обов'язків продавця входить реалізація, збереження товару, здача виручки у кінці кожного робочого дня. При цьому між сторонами договору не зазначається характер продукції, яка буде реалізуватись: на практиці поряд з іншими товарами продавцю поставляються комп'ютерні компакт-диски контрафактного характеру, які він реалізує, не з'ясовуючи дані обставини. Однак, на мій погляд, здебільшого реалізатори контрафактного товару можуть розпізнати характер даної продукції за її зовнішніми ознаками, а також виходячи із реальної ціни такого товару. Адже як і сам незаконний запис, так і його упаковка відрізняється від оригіналу низькою якістю: в такому випадку для них характерним є нечіткий друк, розмитість меж кольорів (розпливчастість), у деяких випадках зміст запису, зазначений на обкладинці не відповідає змісту на касеті, інколи зміст звукозапису виконується у вигляді рукописного тексту на картці, яка слугує вкладишем.

Як зазначає В. Шаповал, директор департаменту інтелектуальної власності юридичної фірми «Салком» та представник компанії «Майкрософт» у кримінальних справах про порушення авторських прав на комп'ютерні програми: операційні системи Microsoft Windows (95, 98, 2000, Millenium, XP); пакети офісних додатків Microsoft: Office (97, 2000, XP), що були порушені за ст. 176 КК України, суб'єктами даного злочину в кожному конкретному випадку можуть визнаватись такі категорії осіб: співробітники, які безпосередньо працюють з неліцензійним програмним забезпеченням, встановлюють неліцензійне програмне забезпечення на комп'ютери, що підлягають продажу, або працюють продавцями неліцензійної продукції; системні адміністратори чи інші особи, до службових обов'язків яких входить установка програмного забезпечення на комп'ютери інших співробітників, налагодження і контроль; керівники підприємств [438, с. 32]. Вбачається, що у випадку виявлення порушення авторських прав на комп'ютерні програми найбільш логічним було б притягати до кримінальної відповідальності

керівників підприємств. Однак, як наголошує В. Шаповал, під час досудового слідства обвинувачення інколи пред'являється тим особам-працівникам, які мають спеціальні знання у галузі комп'ютерної техніки і програмного забезпечення. Водночас, такий підхід не завжди відповідає фактичним обставинам справи і принципам справедливості [438, с. 32].

Слід зазначити, що найбільш вразливими посадовими особами у разі спроби виявити контрафактну програмну продукцію, є системний адміністратор і технічний директор підприємства. Якщо трудовим договором або контрактом не передбачено інше, то відповідальними за програмне забезпечення підприємства вважаються саме вони. Однак, якщо у договорі передбачено цілковиту відповідальність лише однієї особи, зазвичай системного адміністратора, іншого навряд чи буде притягнуто до відповідальності. Найбільшій небезпеці бути покараними за використання неліцензійного програмного забезпечення піддаються, хоч як дивно, дрібні порушники. Здебільшого до «групи ризику» потрапляє також дрібний і середній бізнес. На підтвердження наведеної характеристики суб'єкта злочину, передбаченого ст. 176 КК України, пропонуємо звернутись до матеріалів відповідних кримінальних справ.

Так, у кримінальній справі № 64-1962 за обвинуваченням Ж. у вчиненні злочину, передбаченого ст. 136 КК УРСР (1960 р.) «Порушення авторських прав», що розглядалась Шевченківським районним судом м. Києва у серпні 2001 р., суб'єкт даного злочину характеризувався такими ознаками: «підсудний Ж., 9 жовтня 1964 року народження, уродженець м. Києва, громадянин України, українець, освіта – середня, одружений, має двох неповнолітніх дітей: дочку В. 1987 р.н. та сина Є. 1991 р.н., працює директором приватного підприємства «Д», мешкає у м. Києві, вперше притягається до кримінальної відповідальності...».

У другій кримінальній справі № 20-3242 за обвинуваченням К. у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 176 КК України, що розглядалась Шевченківським районним судом м. Києва у вересні 2003 р., суб'єкт даного

злочину характеризувався такими ознаками: «підсудний К, 1965 р.н., уродженець м. Потсдам, Німеччина, угорець, освіта незакінчена вища, займається підприємницькою діяльністю на підставі свідоцтва про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності – фізичної особи, виданого державною адміністрацією м. Києва, одружений, має на утриманні неповнолітню дитину – сина С, 23 липня 1988 року народження, громадянин України, зареєстрований та проживає в м. Києві, вперше притягається до кримінальної відповідальності...».

Проведений аналіз вивчених нами матеріалів кримінальних справ про незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних і результатів раніше згадуваного експертного опитування дозволили описати на основі критерію переважаючого мотиву кримінальної поведінки таку типологію особи, яка порушує авторські права на комп'ютерні програми і бази даних (у порядку убутання поширеності): 1) корисливий тип (30%); 2) економічний тип (24%); 3) ігровий тип (14%); 4) хуліганський тип (12%); 5) випадковий тип (4%); 6) марнолюбний тип (4,5%); 7) донкіхотський тип (0,5%); 8) невизначений (11%).

Визначені нами типи осіб, які займаються незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних (за винятком, мабуть, першого) потребують спеціальних коментарів.

Щодо корисливого типу, то дослідження показало, що серед осіб, які вчинили незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, швидко збільшується число осіб з антисоціальною установкою, тобто тих, які свідомо обирають злочинну діяльність як ефективний засіб одержання бажаних матеріальних благ, як спосіб життя, тобто людей, для яких злочинна діяльність стає своєрідною діяльністю. Це дає підставу стверджувати, що злочини ними вчиняють тільки з метою одержання матеріальних благ. Підтвердженням цьому є відомості, отримані нами в ході соціологічного опитування осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності по ст. 176 КК України. Так, на питання: «Назвіть причину, що спонукала Вас вчинити

злочин», 58,6 % відповіли, що це матеріальна зацікавленість. У цій ситуації варто говорити саме про корисливий мотив.

Відомий радянський кримінолог А. Б. Сахаров уважав, що корисливі міркування проявляються тільки при прагненні до одержання незаконної матеріальної вигоди [364, с. 135]. На думку науковців, користь – одне з найсильніших спонукань, яке штовхає людей на вчинення злочинів; воно породжує найбільше зла на землі й виникло разом із приватною власністю [276, с. 29].

До економічного типу віднесені особи, для яких основним мотивом незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних є мотиви виживання й розвитку бізнесу. Для цього типу на відміну від корисливого характерно вкладання значної частини отриманої від порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних прибутку в розвиток бізнесу до такого рівня, що дозволяє знизити рівень або зовсім звільнитися від незаконного використання чужої інтелектуальної власності.

Основна відмінність ігрового й хуліганського типів полягає в тому, що для першого характерна діяльна турбота про запобігання тяжких наслідків для авторів, власників і інших правовласників комп'ютерних програм і баз даних.

До випадкового типу віднесені особи, які займаються незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних переважно через недбайливість внаслідок збігу несприятливих обставин (надмірна службова завантаженість, утома й т.ін.), що не мають корисливої або іншої особистої зацікавленості.

Марнославний тип поєднує забезпечених плагіаторів і «інтелектуальних» рекетирів.

Вкрай рідко зустрічається «донкіхотський» тип, до якого відносяться особи, які порушують авторське право на комп'ютерні програми і бази даних переважно в інтересах забезпечення соціальної справедливості – зробити доступними дорогі комп'ютерні програми і бази даних для малозабезпечених

громадян (не тільки друзів або знайомих, але й для невизначеного кола товаришів по службі, земляків і т.ін.).

До невизначеного типу віднесені особи, мотиви поведінки яких ніяк не підтверджені або не впливають із змісту самого вчинку. Дійсна мотивація в цьому випадку може бути різноманітною: помста процвітаючому колезі, патріотизм, який неправильно розуміється, інтереси держави, які також неправильно розуміються й т.д.

Серед осіб, які займаються незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних, рівень кримінально-правового рецидиву значно нижчий середньостатистичного показника (усього 6% проти 20-25%), що, швидше за все, свідчить про ефективне володіння відповідною категорією осіб навичками некараної поведінки.

Специфіка кримінологічного портрета особи, яка займається незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних полягає у тому, що нею може виступати як фізична, так і юридична особа. При цьому, зрозуміло, доводиться абстрагуватися від факту відсутності в Україні кримінальної відповідальності для юридичних осіб.

Іншою особливістю кримінологічного портрета особи яка займається незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних, як ми вже відзначали, є, наявність виражених характеристик організованого злочинця. Про це, зокрема, свідчить досить «класична» лінійна функціонально-рольова схема найпоширенішого незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних: а) директор «куща» – власник мережі торговельних яток із продажу контрафактних комп'ютерних програм і баз даних; б) бухгалтер «куща» – особа, яка виконує бухгалтерські функції стосовно мережі торговельних яток, що здійснюють продаж контрафактних комп'ютерних програм і баз даних; в) оператор, який здійснює незаконне тиражування комп'ютерних програм і баз даних за допомогою копіювання з ліцензійного носія; г) експедитор-постачальник, який закуповує чисті носії інформації (CD-ROM, DVD) для виготовлення контрафактних

продуктів; д) касир-товарознавець-водій, який поширює контрафактні диски по торговельних ятках, здійснює також облік товару й збір виторгу.

Для переважаючої частини організованих угруповань характерні відносини, побудовані на родинних стосунках або властивості (насамперед, шлюбі).

На думку науковців, для ефективного розслідування інтелектуального піратства, у тому числі незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, має значення поділ учасників відповідних організованих угруповань на три категорії: 1) організатори, 2) активні учасники, 3) другорядні учасники.

Роль організаторів, як правило, полягає в укладанні фактичних договорів на незаконне тиражування екземплярів об'єктів інтелектуальної власності, забезпеченні роботи продавця, водія-експедитора, керівництві діяльністю по створенню фіктивних підприємств прикриття.

Роль активного учасника, як правило, пов'язана з керуванням окремими етапами злочинного технологічного циклу обігу контрафактних примірників комп'ютерних програм і баз даних. У низці випадках активні учасники формально очолюють комерційні структури, створені для прикриття протизаконної діяльності.

Роль другорядних учасників, як правило, зводиться до виконання разових малозначних завдань активних учасників і керівників відповідних організованих груп [418, с. 12-14].

О. В. Таран, визначаючи склад злочинної групи, яка займається порушенням авторських прав шляхом незаконних дій з контрафактом, і функції кожного її члена виділила таких суб'єктів цієї злочинної діяльності: а) керівник – очолює і організовує злочинний бізнес; б) оператор – здійснює тиражування того чи іншого твору шляхом перезапису твору з ліцензійного носія у копію; в) постачальник – закуповує чисті аудіо, відеокасети та компакт-диски для наступного виготовлення контрафактних екземплярів; г) водії – перевозять продукцію по торговельним точкам, збирають грошову виручку; д) бухгалтер –

веде відповідну документацію; є) продавці – безпосередньо розповсюджують продукцію через торгівельні точки (дослідження свідчать, що, як правило, така злочинна група складається з родичів або близьких знайомих) [383, с. 38].

Отже, провівши аналіз соціально-демографічних особливостей особи злочинця, який вчинив незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, не можна не зупинитися на більш глибоких суб'єктивних змінах у рівні й стані моральної й правової свідомості, мотивації злочинної поведінки. Варто визнати той факт, що в ході реформування українського суспільства відбулися якісні зрушення суспільної свідомості й суспільної психології, що відображається на особливостях особи сучасного злочинця.

Загальновідомо, що формування особи злочинця, який вчинив незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, відбувається в результаті як об'єктивного впливу того середовища, у якому він проживає (характер, умови життя колективу, оточуючих людей, відношення між колективом і суспільством, між членами колективу й т.ін.), так і цілеспрямованого виховання, здійснюваного різними державними й іншими організаціями.

Через те, що метою правового виховання є формування в людей правосвідомості, адекватної споконвічним моральним цінностям людського суспільства, значення правового виховання неможливо переоцінити. На жаль, в останні роки рівень правосвідомості громадян помітно знизився. За результатами багатьох досліджень, усе більше проявляються невір'я в юридичні гарантії держави, девальвація законності в уявленні різних верств населення, правовий нігілізм. Насамперед, чітко проявляється правовий нігілізм.

Відомо, що суспільна небезпека особи визначається не тільки характером вчиненого, але й місцем, яке займає злочинна поведінка і її мотивація у всій системі особистісних якостей і поведінки суб'єкта в цілому, співвідношенням між соціально значимими негативними й позитивними властивостями особи.

Дослідження показало, що серед осіб, які вчинили злочини, швидко збільшується кількість осіб з антисоціальною установкою, тобто тих, які свідомо обирають злочинну діяльність як ефективний засіб одержання бажаних матеріальних благ, як спосіб життя, тобто людей, для яких злочинна діяльність стає своєрідною діяльністю. Це дає підставу стверджувати, що злочини ними вчиняються тільки з метою одержання матеріальних благ.

2.3. Причини та умови незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм та баз даних

Ефективне дослідження проблем протидії незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних неможливе без вивчення етіології даного виду злочинності, його факторного комплексу. Виведення причин і умов, аналізованого нами в дисертації виду злочинності, безпосередньо з факторів злочинності взагалі неможливе в силу низки об'єктивних підстав. У нашому дослідженні факторів порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних ми виходили з таких теоретичних посилок.

По перше. У більшості випадків неможливо чітко розмежувати явища, які як наслідок породжують аналізовані нами злочини, і явища, що сприяють їх появі або поширенню (зростанню). Тому в нашому дослідженні ми використовуємо поняття криміногенного фактору незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, який охоплює як явище, що породжують такі злочини або окремі його види, так і сприяє їх поширенню або зростанню їх суспільної небезпеки [181, с. 140-141].

По друге. Серед криміногенних факторів незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних відбиралися тільки ті, кореляційний взаємозв'язок ознак яких з ознаками аналізованого виду злочинності, характеризується за коефіцієнтами Спірмена й Кендалла як тісний (нижче - 0,5 або понад +0,5). При цьому ми не виключали можливості використання для вирішення даної проблеми показників інших видів взаємозв'язку незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних і його факторів [181].

По третє. Проведене нами дослідження показало, що варто розрізняти причини й умови незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних й окремих його видів, які можуть значно відрізнятися одна від одної за змістом предмета (наприклад, поодинокі розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних через файлообмінники в мережі Інтернет; таке ж розповсюдження однак у вигляді промислу програм і баз даних на носіях інформації (комп'ютерних дисках); тільки продаж комп'ютерних дисків із записаними на них комп'ютерними програмами і базами даних та ін.).

По четверте. З чисельних криміногенних факторів незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, які відносяться до різних рівнів соціальної спільності (макросоціальний, мікросоціальний, субмікросоціальний, індивідуальний) ми відібрали тільки ті фактори, які діють на макросоціальному рівні.

По п'яте. Відповідно до цього, виправданим можна вважати об'єднання груп однорідних за своєю природою факторів незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних у факторні комплекси [283, с. 14; 180, с. 15].

По шосте. Об'єднання в рамках рівневих факторних комплексів однорідних причин і умов, які сукупно відтворюють незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, хоча і є умовним, все-таки ґрунтується скоріше на об'єктивних закономірностях, ніж на умоглядних побудовах [233, с. 5-118].

По сьоме. Незважаючи на значну кількість науково виправданих класифікацій факторів злочинності і її окремих видів [129], сучасна дослідницька практика досить переконливо свідчить на користь об'єднання груп однорідних за природою причин і умов злочинності у факторні комплекси на основі критерію відособленої сфери соціального життя, до якого переважно відносяться відповідні групи факторів: економічні, політичні, правові, психологічні, організаційні, технічні [180, с. 15].

По восьме. Стосовно незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних варто враховувати високу ймовірність «рокіровки» традиційних криміногенних і антикриміногенних факторів (наприклад, рівень освіти, наявність судимості, пияцтво, наркотизм і ін.).

По дев'яте. Специфіка системи криміногенних факторів незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних в значній мірі обумовлена підвищеною питомою вагою організаційного (технологічного) і технічного факторних комплексів.

Як показують результати проведеного нами дослідження, а також висновки багатьох вітчизняних і закордонних дослідників даної проблеми, саме ці групи криміногенних факторів вимагають найбільшої уваги правоохоронних органів.

Економічні фактори. Більшість провідних фахівців в області етіології злочинності (Г. А. Аванесов, А. І. Алексєєв, С. В. Бородін, Ю. Д. Блувштейн, І. І. Карпець, В. Н. Кудрявцев, Н. Ф. Кузнєцова, В. Є. Ємінов, А. М. Яковлев і ін.) справедливо, на наш погляд, відносять економічні криміногенні фактори до системоутворюючих [45, с. 67-87] стосовно всієї сукупності криміногенних факторів злочинності й більшої частини її видів. Активне заперечення марксизму як ідеології не применшує, на погляд, одного з основних постулатів його економічної складової – про первинність економічних відносин. Саме первинність економічних відносин створює «логіку» дослідження всього факторного комплексу незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних.

Проведене дослідження дозволяє включити до основних економічних криміногенних факторів незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних в Україні:

1. Надвисоку рентабельність таких злочинів, що в 3-10 разів (залежно від виду) перевищує прибутковість легального бізнесу. Навіть високі непродуктивні витрати (насамперед, на хабарі для посадових осіб правоохоронних і контролюючих органів) виявляються при такій рентабельності малозначною економічною перешкодою для поширення незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних.

2. Несформованість ринку комп'ютерних програм і баз даних, що насамперед виражається в низькій купівельній спроможності 80% зайнятого населення. При середньому розмірі місячної заробітної плати в Україні, тількино перевищила в 2011 р. за даними Державного комітету статистики України 300 доларів США, придбання одиничного екземпляра основних типів оригінальної ліцензійної продукції (комп'ютерна програма на CD-ROM – 100-350 доларів США) може становити від 10 до 110% такої заробітної плати.

3. Критично високий рівень оподатковування легального бізнесу (від 70 до 104% прибутку), що майже ніяк не зменшився після встановлення єдиного прибуткового податку для фізичних осіб.

4. Відносна економічна слабкість найбільших легітимних учасників національного ринку комп'ютерних програм і баз даних, які мають недолік засобів для економічного «видавлювання» з ринку комерційних організацій здійснюючих, сприяючих або свідомо допускаючи порушення авторських прав на зазначені охоронювані об'єкти.

5. Занадто велика кількість дрібних продавців комп'ютерних програм і баз даних. За оцінками експертів до 80 % усіх комп'ютерних програм і баз даних сьогодні збувається індивідуальними підприємцями й малими підприємствами, більша частина яких не має економічної зацікавленості.

б. Менша «уразливість» незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних перед несприятливими економічними факторами (інфляцією, падінням кон'юнктури ринку й т.п.) [139 с. 22; 255] у порівнянні з легальними формами відповідного виду бізнесу.

Особливо варто підкреслити, що певною мірою наведений перелік основних криміногенних економічних факторів незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних збігається із криміногенними факторами незаконної підприємницької діяльності, які були виявлені В. Еміновим. До факторів останньої (у порядку убавання значимості) він, зокрема, відніс: а) гостра економічна криза (58 % опитаних експертів); б) надмірний тиск «податкового преса» (48 %); в) неузгоджена міжрегіональна цінова політика (35 %); г) низький рівень попиту на ринку зайнятості (32 %); д) більш високий рівень прибутковості в порівнянні з легальним підприємництвом (30 %); е) аморфність національного ринку (22 %); ж) необґрунтовано високий рівень плати за реєстрацію підприємств і ліцензування окремих видів підприємницької діяльності (16 %) [436, с. 53-54].

Порівняння наведених шкал економічних факторних комплексів показує, що етіологія незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз й незаконної підприємницької діяльності частково співвідносяться як загальне й особливе. Разом з тим, таке порівняння показує, що вплив на економічні фактори незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних не можна будувати винятково на доктрині протидії тіньовій економіці.

Доцільно врахувати, що такі економічні криміногенні фактори незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних як надмірний податковий прес або непомірні ставки за ліцензування відповідного виду діяльності (реєстрацію комерційної організації або індивідуального підприємця) не можна, на наш погляд, розглядати винятково як економічні фактори, оскільки їхній зміст багато в чому визначається відносно суб'єктивно – законом.

Політичні фактори. Проведений нами аналіз показує, що політичні фактори незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних не мають значної специфіки в порівнянні з політичними факторами тіньової економіки взагалі й незаконного підприємництва, зокрема.

У публікаціях науковців останнього часу традиційно виділяються такі криміногенні політичні фактори названих явищ: а) нестабільність курсу соціальних реформ; б) критично високий рівень корумпованості правоохоронної системи, системи податкового й іншого видів контролю за підприємницькою діяльністю (у тому числі, пов'язаної з обігом комп'ютерних програм і баз даних); в) незаконне лобіювання вузькокорпоративних інтересів окремих найбільш великих економічних суб'єктів і фінансово-промислових груп на шкоду інтересам індивідуальних підприємців, дрібних і середніх підприємств; г) необґрунтована орієнтація на закордонні моделі економічного устрою, що істотно відрізняється від вітчизняних умов; д) зловживання принципом «дозволене все, що не заборонено законом»; е) самоусунення держави від керування багатьма сферами економіки (у тому числі, підприємництвом); ж) протидія іноземних держав просуванню вітчизняної продукції на закордонні ринки [436, с. 55; 381; 427, с. 45].

Однак, як свідчить проведене нами дослідження, стосовно незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних названих перелік треба уточнити. Низку відповідних криміногенних політичних факторів – загальних для тіньової економіки в цілому, на нашу думку, необхідно доповнити такими специфічними для незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних факторами: 1) державна зневага розвитком національного наукового потенціалу; 2) самоусунення держави зі сфери контролю за використанням наукової інформації (недоліком такої політики стало неконтрольоване «перекачування» передових досягнень вітчизняної науки в закордонні центри, у тому числі прямим конкурентам за допомогою так званих мінігрантів «обміну» досвідом і науковими кадрами; 3) надмірно ліберальна адміністративно-правова й карна політика в області

боротьби з незаконним відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних (держава з моменту початку новітніх економічних реформ жодного разу не продемонструвала послідовного прагнення забезпечити інтелектуальній власності рівний з речовою власністю захист); 4) корупція в сфері державних і місцевих закупівель комп'ютерних програм і баз даних (насамперед для роботи державних офісів).

Правові фактори. З поміж зазначених нами криміногенних комплексів незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних його правовий комплекс вивчений, мабуть, щонайкраще. Деякі дослідники навіть схильні дещо, на наш погляд, перебільшувати значення даного комплексу факторів у механізмі детермінації незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних. Зокрема, один з дослідників даної проблеми відзначає, що «недосконалість правового механізму охорони об'єктів інтелектуальної власності призвела до масового використання з комерційною метою аудіо-, відеокaset, компакт-дисків, передач радіо й телебачення, товарних знаків і, в остаточному підсумку, до *виникнення організованої злочинності у цій області*» [397, с. 20].

Виокремлені у першому розділі даної дисертації недоліки, у тому числі пробіли, національного законодавства, яке забезпечує захист авторських прав, показують, що перелік таких факторів значний і важкий для ранжирування. Традиційний підхід, при якому коло таких факторів обмежується недоліками адміністративного й (або) кримінального законодавства, нам уявляється недостатньо ефективним, незважаючи на значну кількість прихильників такого підходу.

На нашу думку, оскільки захист авторських прав забезпечується національним правовим комплексом у цілому, правові криміногенні фактори варто шукати не тільки й навіть не стільки в недосконалості норм про відповідальність за порушення в області авторських прав, скільки в стані правосвідомості, правового виховання, правової культури в цілому, ефективності правозастосовної практики в області захисту авторських прав,

стані судів і інших правоохоронних органів, стані законотворчості. Разом з тим, ми не може не відзначити, що у вітчизняній кримінології криміногенні фактори, які відносяться до названих сфер, як правило, розглядаються серед психологічних (стан правосвідомості, правового виховання й ін.) або організаційних (стан правоохоронної системи, ефективність правозастосовної практики й ін.). Враховуючи дану обставину ми вважаємо за можливе не змінювати традиційного підходу при вивченні групи правових криміногенних факторів незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, обмежившись тим самим розглядом власне законодавчих факторів (тобто правових у вузькому значенні даного поняття).

Відповідно до результатів проведеного нами опитування експертів і зіставлення їх з результатами досліджень інших авторів дозволяє виділити такі основні правові (законодавчі) криміногенні фактори незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних. Дослідження різних наукових джерел показує, що до найбільш характерних правових факторів збереження й росту поширеності незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних відносяться:

1) незавершеність правової регламентації захисту авторських прав, у тому числі, у частині, яка відноситься до: а) основ державної політики в області захисту авторських прав; б) регулювання порядку лобіювання в органах законодавчої й виконавчої влади інтересів авторів, виробників і розповсюджувачів комп'ютерних програм і баз даних; в) використання зазначених програм і баз даних в інформаційних мережах і, насамперед, у глобальній інформаційній мережі Інтернет; г) ліцензування окремих видів підприємницької діяльності, пов'язаної з обігом комп'ютерних програм і баз даних; д) майнової відповідальності держави за неприйняття або несвоєчасне вживання заходів по захисту авторських прав; є) встановлення кримінальної й адміністративної відповідальності для юридичних осіб за правопорушення, пов'язані із замахами на авторські права; ж) критеріїв і порядку визначення розмірів компенсації майнової шкоди, заподіяної порушеннями авторських

прав; з) забезпечення цивільного позову при розслідуванні кримінальних справ про злочини, які зазіхають на авторські права; к) моніторинг ефективності засобів захисту авторських прав від різних видів правопорушень; л) комплексне планування боротьби з порушеннями авторських прав на державному, обласному та локальних рівнях;

2) протиріччя між: а) конституційним законодавством, яке регламентує право на волю інформації, і цивільно-правовим, адміністративно-правовим і кримінально-правовим регулюванням відповідальності за різні види порушень авторських прав; б) рівнями кримінально-правового захисту інтелектуальної й речової власності;

3) низький рівень диференціації відповідальності за замаху, пов'язані з різними об'єктами інтелектуальної власності (насамперед, аудіо, відео й комп'ютерними продуктами);

4) невизначеність низки правових настанов, пов'язаних з: а) здійсненням процедур ліцензування й реєстрації в сфері обігу комп'ютерних програм і баз даних; б) регулюванням претензійного порядку врегулювання суперечок, пов'язаних з обігом авторських прав; в) санкціями норм про кримінальну відповідальність за порушення авторських прав; г) порядком відшкодування шкоди, заподіяної порушеннями авторських прав;

5) недостатній максимальний рівень суворості відповідальності за порушення авторських прав (насамперед, за злочини, вчинені в складі організованих груп, у тому числі, злочинних угруповань (злочинних організацій)).

Науковцями виділяються також і більш загальні криміногенні правові фактори, які діють у сфері підприємництва взагалі (у тому числі, пов'язаного з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних): а) невпорядкованість загальної нормативної бази підприємницької діяльності на рівні держави і її структурних одиниць; б) недосконалість податкового законодавства (у тому числі, в частині оподаткування доходів від обігу комп'ютерних програм і баз даних); в) неврегульованість

профілактики правопорушень (у тому числі злочинів) у частині, яка відноситься до обов'язкової кримінологічної експертизи законів і інших нормативних актів, які торкаються інтересів суб'єктів економічної діяльності (у тому числі інтересів виробників, розповсюджувачів і споживачів комп'ютерних програм і баз даних).

Проведений нами аналіз наведених груп правових криміногенних факторів показує, що лише невелика частина з них відносяться до сфери кримінально-правового регулювання, що в цілому, на наш погляд, спростовує раніше згадану міфічну тезу про вирішальну роль недоліків кримінального законодавства в детермінації незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних.

Психологічні фактори. Найскладніша проблема у дослідженні психологічної обумовленості незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних полягає в тому, що майже неможливо виділити «чисто» психологічні криміногенні фактори. В остаточному підсумку, всі вони так чи інакше є економіко-психологічними, політико-психологічними, юридико-психологічними й т.п. Проте, ця констатація, на наш погляд, не є перешкодою для відособленого розгляду цієї групи криміногенних факторів незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, оскільки ніяк не торкається психологічної (суб'єктивно-інформаційної) сутності відповідних явищ. Варто також підкреслити, що зведення психологічних факторів незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних до корисливої мотивації, до наживи, як це іноді робиться в сучасних публікаціях з проблем захисту авторських і суміжних прав, на наш погляд, необґрунтовано звужує межі проблеми й не дозволяє знайти адекватні засоби впливу на психологічний криміногенний комплекс незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних. На нашу думку психологічна детермінація незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних (у тому числі, його мотиваційна сфера) незрівнянно різноманітніша й складніша.

Проведене дослідження дозволило виявити таку систему криміногенних психологічних факторів незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних й розмістити їх у порядку убунання значимості з урахуванням результатів експертного опитування: 1) прагнення до наживи (64%); 2) зневага чужою інтелектуальною власністю (31%); 3) упевненість у безкарності (29%); 4) надія на безкарність (26%); 5) презирство до незначного покарання (14%); 6) марнославство (12%); 7) незнання про існування конкретного захищеного авторського або суміжного права (11%); 8) ігрова пристрась (зокрема, хакерство в основному побудоване на ігровому мотиві) (8%); 9) відновлення справедливості (допомога малозабезпеченим споживачам, які не мають достатніх засобів для користування дорогими комп'ютерними програмами і базами даних (8%).

Здійснений аналіз наведеної системи криміногенних психологічних факторів незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних показує, що майже половина з них пов'язана із суб'єктивно сприйнятими дефектами юридичної відповідальності за розглянутий вид правопорушень. Разом з тим, не можна не звернути уваги, що кожний третій експерт включив у психологічний факторний комплекс аналізуємих нами злочинів, по суті, хуліганський мотив (зневага чужою інтелектуальною власністю), до якого примикає ігрова мотивація комп'ютерних хакерів, якими нерідко одночасно рухають марнославство й цинізм.

Отримані нами дані підтверджуються результатами інших досліджень [255, с. 148]. Зокрема, В. Є. Емінов називає серед загальних факторів незаконної підприємницької діяльності: 1) несприйнятливність підприємців до будь-яких заборон, що обмежують їх майнові й підприємницькі права (16% експертів); 2) сприйняття держави як ворога бізнесу (24 %); 3) моральна допустимість вчинення злочинів незначної тяжкості на тлі безкарності тяжких замахів на економічні інтереси (14%) [437, с. 75].

Організаційні (технологічні) фактори. Майже всі сучасні дослідники проблем незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і

баз даних звертають увагу на організаційно-структурну й функціональну невідповідність системи заходів боротьби з такими злочинними проявами, специфіці аналізованого явища і меті такої боротьби. При цьому, однак, не приводиться скільки-небудь систематизований перелік відповідних недоліків, які підлягають усуненню або мінімізації. Проведене нами дослідження дозволяє говорити про таку сукупність основних організаційних факторів незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних:

1) перевага в системі органів, наділених повноваженнями по захисту інтелектуальної власності, структур, які забезпечують застосування заходів відповідальності за порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних (нерідко на шкоду застосуванню заходів профілактики);

2) відсутність комплексної державної програми посилення захисту інтелектуальної власності, яка б включала систему правових (цивільно-правових, адміністративно-правових, фінансових, податкових, кримінально-правових, кримінально-процесуальних, оперативно-розшукових і інших), а також організаційно-правових заходів підвищення ефективності боротьби з інтелектуальним піратством;

3) малоефективний механізм моніторингу (збору інформації, аналізу, оцінки, прогнозу) стану незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, його факторів і ефективності заходів боротьби з такими злочинними проявами;

4) недоліки у системі органів законодавчої, виконавчої й судової влади, підрозділів (посадових осіб), які спеціалізуються на захисті інтелектуальної власності (зокрема, як показало проведене нами опитування експертів, у правоохоронних органах, уповноважених на проведення розслідування по кримінальних справах про порушення авторських і суміжних прав, украй рідко (лише в кожному чотирнадцятому випадку) забезпечується відповідна спеціалізація);

5) украй низький рівень реального розкриття незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних. У значній мірі високий

рівень латентності незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних обумовлений відсутністю на сьогодні чітких якісно-кількісних розходжень між адміністративно-караними й кримінально-карними порушеннями в аналізованій області;

б) слаборозвинена система професійної підготовки й підвищення кваліфікації фахівців в області протидії незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних;

в) малоефективний механізм взаємодії недержавних структур по забезпеченню протидії незаконному відтворенню та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних (насамперед, підрозділів служби безпеки компаній) з державними правоохоронними органами;

г) низький рівень кооперації національних і закордонних правоохоронних органів, які здійснюють функції щодо протидії незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних.

Крім названих, до криміногенних організаційних факторів незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних може бути включена відсутність відособленого статистичного обліку всіх видів правопорушень, пов'язаних із незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних (злочинів, адміністративних проступків і цивільно-правових деліктів).

Технічні фактори. Нарешті, існує практичний сенс у виділенні ще однієї групи факторів незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, яка, як правило, називається у вітчизняних кримінологічних дослідженнях технічним криміногенним комплексом і піддається спеціальному аналізу, як правило, лише відносно необережних злочинів.

Аналіз наукових публікацій по даній проблемі й уточнення отриманих результатів за допомогою експертного опитування дозволили виділити такі найбільш значимі технічні фактори незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних:

1) недоліки засобів ефективного маркування оригіналів комп'ютерних програм і баз даних, що дозволяють однозначно ідентифікувати автора або правовласника;

2) відносна простота знищення або заміни авторських знаків і знаків правовласників без ушкодження основного об'єкта інтелектуальної власності;

3) низький рівень спеціальної технічної оснащеності правоохоронних органів, що не дозволяє з високою ефективністю виявляти й фіксувати факти незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних.

Розглянутими факторами, зрозуміло, не вичерпується все різноманіття криміногенних факторів незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних. Разом з тим, отримані дані становлять, на наш погляд, достатній мінімум для розробки адекватної сукупності правових і організаційних заходів протидії аналізованим злочинам.

Висновки до розділу 2

1. На підставі результатів аналізу можна констатувати, що на початку досліджуваного періоду (2003 р.), рівень комп'ютерного піратства становив 91 %. Надалі спостерігалось певне зменшення цього рівня (у 2007 р. він становив 83 %). Але починаючи з 2008 р. спостерігається поступове зростання рівня комп'ютерного піратства, і, у 2011 р. він досягнув 86 %. Це красномовно свідчить про недостатність і недієвість боротьби з комп'ютерним піратством в Україні.

Виробники в Україні несуть великі збитки від діяльності комп'ютерних піратів. Згідно отриманих даних найбільші збитки вони мали у 2008 р. Далі намітилася незначна тенденція до зменшення таких збитків, але вони і надалі продовжують обчислюватися сотнями мільйонів доларів США.

Лідерами по кількості виявлених злочинів у сфері інтелектуальної власності являються такі регіони, як м. Київ, Донецька область, Дніпропетровська область, Харківська область, Одеська область. На другому місці після них ідуть Запорізька, Львівська, Івано-Франківська та Луганська області. Структура розподілу хоча і змінюється з роками, але якісних змін не відбувається. Регіони-лідери так ними й залишаються. Порівняно велика кількість злочинів у деяких регіонах в порівнянні з іншими пов'язана як з кількістю населення у цих регіонах, так і з обставинами, які сприяють вчиненню таких злочинів.

2. Проведене дослідження дозволяє включити до основних економічних криміногенних факторів незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних в Україні: а) надвисоку рентабельність таких злочинів, що в 3-10 разів (залежно від виду) перевищує прибутковість легального бізнесу; б) несформованість ринку комп'ютерних програм і баз даних, що насамперед виражається в низькій купівельній спроможності 80% зайнятого населення; в) критично високий рівень оподаткування легального бізнесу; г) відносна економічна слабкість найбільших легітимних учасників національного ринку комп'ютерних програм і баз даних, які мають недолік засобів для економічного «видавлювання» з ринку комерційних організацій здійснюючих, сприяючих або свідомо допускаючи порушення авторських прав на зазначені охоронювані об'єкти; д) занадто велика кількість дрібних продавців комп'ютерних програм і баз даних; є) менша «уразливість» незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних перед несприятливими економічними факторами (інфляцією, падінням кон'юнктури ринку й т.п.) у порівнянні з легальними формами відповідного виду бізнесу.

3. Виділено такі криміногенні політичні фактори комп'ютерного піратства: а) нестабільність курсу соціальних реформ; б) критично високий рівень корумпованості правоохоронної системи, системи податкового й іншого видів контролю за підприємницькою діяльністю (у тому числі, пов'язаної з

обігом комп'ютерних програм і баз даних); в) незаконне лобіювання вузькокорпоративних інтересів окремих найбільш великих економічних суб'єктів і фінансово-промислових груп на шкоду інтересам індивідуальних підприємців, дрібних і середніх підприємств; г) необґрунтована орієнтація на закордонні моделі економічного устрою, що істотно відрізняється від вітчизняних умов; д) зловживання принципом «дозволене все, що не заборонено законом»; є) самоусунення держави від керування багатьма сферами економіки (у тому числі, підприємництвом); ж) протидія іноземних держав просуванню вітчизняної продукції на закордонні ринки. Низку відповідних криміногенних політичних факторів – загальних для тіньової економіки в цілому, на нашу думку, необхідно доповнити такими специфічними для незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних факторами: 1) державна зневага розвитком національного наукового потенціалу; 2) самоусунення держави зі сфери контролю за використанням наукової інформації (недоліком такої політики стало неконтрольоване «перекачування» передових досягнень вітчизняної науки в закордонні центри, у тому числі прямим конкурентам за допомогою так званих мінігрантів «обміну» досвідом і науковими кадрами; 3) надмірно ліберальна адміністративно-правова й карна політика в області боротьби з незаконним відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних (державна з моменту початку новітніх економічних реформ жодного разу не продемонструвала послідовного прагнення забезпечити інтелектуальній власності рівний з речовою власністю захист); 4) корупція в сфері державних і місцевих закупівель комп'ютерних програм і баз даних (насамперед для роботи державних офісів).

4. До найбільш характерних правових факторів збереження й росту поширеності незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних віднесено: 1) незавершеність правової регламентації захисту авторських прав, у тому числі, у частині, яка відноситься до: а) основ державної політики в області захисту авторських прав; б) регулювання порядку

лобіювання в органах законодавчої й виконавчої влади інтересів авторів, виробників і розповсюджувачів комп'ютерних програм і баз даних; в) використання зазначених програм і баз даних в інформаційних мережах і, насамперед, у глобальній інформаційній мережі Інтернет; г) ліцензування окремих видів підприємницької діяльності, пов'язаної з обігом комп'ютерних програм і баз даних; д) майнової відповідальності держави за неприйняття або несвоєчасне вживання заходів по захисту авторських прав та ін.; 2) протиріччя між: а) конституційним законодавством, яке регламентує право на волю інформації, і цивільно-правовим, адміністративно-правовим і кримінально-правовим регулюванням відповідальності за різні види порушень авторських прав; б) рівнями кримінально-правового захисту інтелектуальної й речової власності; 3) низький рівень диференціації відповідальності за замах, пов'язані з різними об'єктами інтелектуальної власності (насамперед, аудіо, відео й комп'ютерними продуктами); 4) невизначеність низки правових настанов, пов'язаних з: а) здійсненням процедур ліцензування й реєстрації в сфері обігу комп'ютерних програм і баз даних; б) регулюванням претензійного порядку врегулювання суперечок, пов'язаних з обігом авторських прав; в) санкціями норм про кримінальну відповідальність за порушення авторських прав; г) порядком відшкодування шкоди, заподіяної порушеннями авторських прав; 5) недостатній максимальний рівень суворості відповідальності за порушення авторських прав (насамперед, за злочини, вчинені в складі організованих груп, у тому числі, злочинних угруповань (злочинних організацій)).

5. Дослідження дозволило виявити систему криміногенних психологічних факторів незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних й розмістити їх у порядку убавання значимості з урахуванням результатів експертного опитування: 1) прагнення до наживи (64%); 2) зневага чужою інтелектуальною власністю (31%); 3) упевненість у безкарності (29%); 4) надія на безкарність (26%); 5) презирство до незначного покарання (14%); 6) марнославство (12%); 7) незнання про існування конкретного захищеного

авторського або суміжного права (11%); 8) ігрова пристрасть (зокрема, хакерство в основному побудоване на ігровому мотиві) (8%); 9) відновлення справедливості (допомога малозабезпеченим споживачам, які не мають достатніх засобів для користування дорогими комп'ютерними програмами і базами даних (8%).

б. Проведене дослідження дозволяє говорити про таку сукупність основних організаційних факторів незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних: 1) перевага в системі органів, наділених повноваженнями по захисту інтелектуальної власності, структур, які забезпечують застосування заходів відповідальності за порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних (нерідко на шкоду застосуванню заходів профілактики); 2) відсутність комплексної державної програми посилення захисту інтелектуальної власності, яка б включала систему правових (цивільно-правових, адміністративно-правових, фінансових, податкових, кримінально-правових, кримінально-процесуальних, оперативно-розшукових і інших), а також організаційно-правових заходів підвищення ефективності боротьби з інтелектуальним піратством; 3) малоефективний механізм моніторингу (збору інформації, аналізу, оцінки, прогнозу) стану незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, його факторів і ефективності заходів боротьби з такими злочинними проявами; 4) недоліки у системі органів законодавчої, виконавчої й судової влади, підрозділів (посадових осіб), які спеціалізуються на захисті інтелектуальної власності (зокрема, як показало проведене нами опитування експертів, у правоохоронних органах, уповноважених на проведення розслідування по кримінальних справах про порушення авторських і суміжних прав, украй рідко (лише в кожному чотирнадцятому випадку) забезпечується відповідна спеціалізація); 5) украй низький рівень реального розкриття незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних. У значній мірі високий рівень латентності незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних обумовлений відсутністю на сьогодні чітких

якісно-кількісних розходжень між адміністративно-караними й кримінально-карними порушеннями в аналізованій області; 6) слаборозвинена система професійної підготовки й підвищення кваліфікації фахівців в області протидії незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних; 7) малоефективний механізм взаємодії недержавних структур по забезпеченню протидії незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних (насамперед, підрозділів служби безпеки компаній) з державними правоохоронними органами; 8) низький рівень кооперації національних і закордонних правоохоронних органів, які здійснюють функції щодо протидії незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних.

7. Аналіз наукових публікацій по даній проблемі й уточнення отриманих результатів за допомогою експертного опитування дозволили виділити такі найбільш значимі технічні фактори незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних: 1) недоліки засобів ефективного маркування оригіналів комп'ютерних програм і баз даних, що дозволяють однозначно ідентифікувати автора або правовласника; 2) відносна простота знищення або заміни авторських знаків і знаків правовласників без ушкодження основного об'єкта інтелектуальної власності; 3) низький рівень спеціальної технічної оснащеності правоохоронних органів, що не дозволяє з високою ефективністю виявляти й фіксувати факти незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних.

8. Проведене вивчення поодиноких матеріалів кримінальних справ про незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, і зіставлення цих даних з результатами опитування експертів і матеріалами, отриманими іншими дослідниками проблеми, дозволяють у загальному виді описати основні соціально-демографічні, соціально-рольові, соціально-психологічні й правові характеристики особи.

9. Проведений аналіз вивчених матеріалів кримінальних справ про незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних і

результатів експертного опитування дозволили описати на основі критерію переважаючого мотиву кримінальної поведінки таку типологію особи, яка порушує авторські права на комп'ютерні програми і бази даних (у порядку убутання поширеності): 1) корисливий тип (30%); 2) економічний тип (24%); 3) ігровий тип (14%); 4) хуліганський тип (12%); 5) випадковий тип (4%); 6) марнолюбний тип (4,5%); 7) донкіхотський тип (0,5%); 8) невизначений (11%).

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОННОМУ ВІДТВОРЕННЮ ТА РОЗПОВСЮДЖЕННЮ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ І БАЗ ДАНИХ

3.1. Загальносоціальне запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних

В ході проведеного вивчення нами публікацій провідних науковців-кримінологів було встановлено, що вони по різному розуміють термін «профілактика злочинів». У нашій дисертації ми не будемо акцентувати увагу на термінологічних розбіжностях профілактики і запобігання злочинам, тому що, на нашу думку це цілком однорідні поняття, та й більшість науковців і практиків використовують дані терміни як взаємозамінні. Ми погоджуємося з науковцями, які пропонують в основу розмежування попереджувальної діяльності за рівнями, напрямками та видами покласти аналіз її змісту, а не дослідження доцільності виокремлення випадків використання терміна «попередження», чи «профілактика» [54; 249; 250; 279; 310; 395; 417, с. 44-53].

Однак, ми погоджуємося, що використання термінів «запобігання», «попередження» та «профілактика», як рівноцінних та взаємозамінних, не виключає того, що кожен із цих термінів може набувати специфічного значення та різних змістовних відтінків [142; 174; 179].

Слід також визнати доцільність використання терміну «попередження злочинності» як загального родового поняття, а терміну «профілактика» та інших («запобігання», «припинення») як частини попереджувальних заходів [27; 76; 132; 386].

Використання терміну «запобігання» поряд із терміном «припинення» та «кримінологічна профілактика» доцільне для визначення лише частини заходів із спеціально-кримінологічного попередження та (або) індивідуального попередження. Запобігання злочинам має місце лише тоді, коли злочинна

поведінка проходить етап від моменту формування злочинного мотиву до початку вчинення злочину [76; 82; 223].

Даючи визначення терміну «запобігання злочинам», окремі автори розуміють під ним напрям діяльності, який складається із сукупності заходів, спрямованих на окремі групи та конкретних осіб, що виношують злочинні наміри, замислюють вчинення злочинів і позитивно сприймають злочинний спосіб життя, з метою дискредитування злочинної поведінки, відмови від злочинної мотивації та наміру або продовження злочинної діяльності [223, с. 99].

Вивчення нами наукових публікацій та документів практичних підрозділів органів внутрішніх справ показало, що там широковживаним є термін «запобігання злочинності». На нашу думку, слід погодитися, що запобігання злочинності охоплює всі сфери, види й рівні профілактики злочинів і є складовою частиною боротьби зі злочинністю поряд із: загальною організацією боротьби зі злочинністю; правоохоронною діяльністю [104, с. 8].

На думку В.В. Голіни, запобігання злочинності – це здійснення економічних, політичних, ідеологічних, виховних, правових та інших заходів з протидії злочинності; це діяльність з виявлення й усунення причин злочинності, окремих видів і груп злочинів, конкретних злочинів, недопущення закінчення злочину на різних етапах становлення злочинної поведінки [79].

Відомий науковець-кримінолог А. І. Долгова вважає, що вдале здійснення профілактики злочинів зменшує витрати зусиль і засобів щодо недопущення, розкриття і розслідування злочинів, внаслідок чого звужується сфера застосування репресивних кримінально-правових заходів. Отже, на думку більшості науковців «профілактика злочинів є найгуманнішим шляхом боротьби зі злочинністю» [104, с. 10].

Як зазначалося нами вище, науковці у публікаціях вважають за доцільне розрізняти профілактику (виявлення та усунення причин і умов злочинів), запобігання (усунення осіб, які намагаються вчинити злочин, і застосування до них певних заходів для недопущення реалізації їх задумів) і припинення

злочинів (виявлення осіб, які готуються вчиняти злочини та вжиття заходів для недопущення переростання підготовчих дій в замах і закінчений злочин) [6, с. 4].

У дисертаційному дослідженні, вимога всебічності й комплексності зобов'язує визначити всі можливі заходи запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних. Метою та завданням дослідження відповідає детальний розгляд запобіжних заходів аналізованого виду злочинів, на підставі цього запобіжні заходи поділяються залежно від ієрархій причин і умов злочинності на: загальносоціальні, спеціальні й індивідуальні.

При цьому, загальносоціальне запобігання – великий комплекс заходів впливу на причини, умови не тільки злочинів та інших правопорушень, але й всі соціальні патології, різні форми і види так званих відхилень у поведінці, включаючи алкоголізм, наркоманію, проституцію, політичний, релігійний та інший екстремізм, суїцид та інше, що порушує не тільки правові, але й моральні та інші норми людського співіснування [6, с. 13]. На думку В. М. Кудрявцева – «найвищим рівнем загальної профілактики є здійснення значних соціальних заходів у масштабах всієї країни» [229, с. 88]; О. С. Шляпочников вважає, що «загально-соціальні заходи спрямовані на забезпечення здорового морального клімату здійснюються на одиничному рівні» [431, с. 8-9]; а І. І. Карпець свого часу вказував, що оскільки злочинність – негативне соціальне явище, то у «боротьбі з нею головне значення мають соціальні заходи, спрямовані на подальший розвиток і вдосконалення суспільних відносин. Отже, зазначені заходи не спрямовані безпосередньо проти злочинності, але ці заходи опосередковано чинять суттєвий вплив на стан злочинності. Злочинність перемагається, насамперед, шляхом заходів економічного, виховного та іншого, у тому числі й правового, порядку» [146, с. 139].

Вибудовування системи кримінологічного запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних

передбачає створення й впровадження в практику суб'єктів такого запобігання найсучасніших методів роботи, зокрема, таких знань, умінь і прийомів, які, з одного боку, були б позбавлені ідеологічних нашарувань попередніх десятиліть, надій і мрій про ліквідацію таких злочинів та повне викорінювання причин і умов, які їх породжують, а з іншого боку – активно впливали б на виявлення, нейтралізацію або усунення явищ і процесів, що детермінують незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, на зміцнення й розвиток антикриміногенних факторів.

Загальновідомо, що спланована, скоординована й забезпечена ресурсами робота із запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних не дасть очікуваного результату, якщо не будуть розроблені її тактичні основи, не одержить розвиток і збагачення продумана, відповідаюча сучасним життєвим реаліям система методів дієвої попереджувальної діяльності. Різноманіття методів впливу на стрижневу основу злочинності в цілому та незаконне відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, зокрема, на швидкозмінливі соціальні умови, які продукують злочинність і окремі її види, вимагає від суб'єктів запобігання, кожного практичного працівника знання того, що розуміється під методами його роботи, їх особливостей у сучасних, досить складних умовах, форми й змісту пропонованих до них вимог. Досліджуючи питання про заходи запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних в сучасних умовах, треба використовувати розумну вітчизняну практику, вивчати й впроваджувати вже досить багатий закордонний досвід, який, як показують вивчені нами публікації цілком виправдав себе.

Погоджуючись з точкою зору окремих науковців, зазначимо, що основними завданнями запобігання злочинам є утримання злочинності на соціально толерантному рівні; усунення, нейтралізація та мінімізація дії причин та умов злочинності; протидія найнебезпечнішим способам задоволення потреб та інтересів, які унеможливають задоволення потреб та інтересів інших осіб;

захист прав і свобод громадян від злочинних посягань; сприяння зміцненню у суспільстві атмосфери стабільності та злагоженості; контроль за існуючим злочинним середовищем з метою обмеження його продуцентів; створення необхідних організаційних умов для існування дієвого взаємозв'язку між загальною організацією боротьби зі злочинністю та правоохоронною діяльністю; мобілізація усіх позитивних сил суспільства для боротьби зі злочинами, сприяння формуванню у суспільстві атмосфери нестерпності до злочинної поведінки тощо [250, с. 74-75].

У вчених нами кримінологічних публікаціях зустрічається трирівневий підхід до запобігання злочинності, заснований на вертикальній диференціації. При цьому перший рівень (вищий) передбачає вирішення значимих соціальних, економічних та інших проблем життєдіяльності суспільства, тобто має на меті удосконалення суспільних відносин на даному етапі розвитку суспільства. Другий, тобто середній рівень, включає запобіжний вплив на конкретні соціальні групи населення, які піддаються впливу негативних тенденцій. А третій рівень, найнижчий, пов'язаний з індивідуально-запобіжним впливом на конкретних осіб [426, с. 97-98].

У системі заходів запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, в нашій дисертації, ми виділяємо загальносоціальне та спеціально-кримінологічне запобігання – поділ, що найчастіше використовується науковцями-кримінологами [384, с. 30-40; 250, с. 22-23; 161, с. 54; 80, с. 13-14; 31, с. 93].

При цьому ми погоджуємося, що загальносоціальне запобігання спрямоване на вирішення загальних завдань, тобто економічних, моральних, політичних та інших, і саме ці заходи спрямовані на те, щоб запобігти формуванню особи злочинця який вчиняє незаконне відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, вони ж складають умови для усунення чи ослаблення криміногенних факторів, що детермінують злочинність. Поширеною є точка зору, згідно до якої загальносоціальні заходи

запобігання злочинності утворюють усі соціально-економічні перетворення нашого суспільства на сучасному етапі [249, с. 13; 225, с. 140].

Залежно від ієрархії причин і умов злочинності в кримінологічних публікаціях виділяють три основні рівні її попередження, а саме – загальносоціальний, спеціально-кримінологічний та індивідуальний.

При цьому загальносоціальне попередження здійснюється через усю сукупність масштабних заходів, які забезпечують прогресивний розвиток суспільства, відносин людей в економічній, політичній, духовній, сімейно-побутовій і іншій сферах. Такі заходи переслідують набагато більш широку мету, ніж боротьба зі злочинністю, відповідно таке попередження охоплює глобальні, довгострокові види соціальної практики.

В ході підготовки дисертаційного дослідження розробці заходів попередження незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних нами приділена значна увага. Зокрема, з цією метою проводилося опитування працівників правоохоронних органів, які брали участь у виявленні та розслідуванні незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних. На запитання про те, які, на їх погляд, основні заходи доцільно провести з метою попередження аналізованих нами злочинів, *серед організаційних заходів* ними були вказані:

а) здійснювати більш тісну взаємодію з професійними організаціями, правовласниками з питань співробітництва у виявленні, розкритті й розслідуванні незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних (вказали 45,3 % опитаних респондентів);

б) підвищувати кваліфікацію працівників правоохоронних органів в області протидії злочинним порушенням авторських прав (41,5 % респондентів);

в) повніше контролювати підприємства, які здійснюють виготовлення й обіг носіїв комп'ютерних програм і баз даних захищених авторським правом (35,8 %);

г) здійснювати проведення конференцій і семінарів з питань протидії незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних для органів законодавчої й судової влади, правоохоронних органів (32,1 %);

д) здійснювати координацію діяльності спеціалізованих органів по протидії незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних (26,4 %);

е) прийняти загальнодержавну та регіональні (обласні) програми протидії злочинності в сфері інтелектуальної власності (17 %);

ж) здійснювати постійний моніторинг ринку комп'ютерних програм і баз даних (15,1 %);

з) сприяти в підготовці профілактичних матеріалів для засобів масової інформації з метою підвищення рівня правової свідомості споживачів комп'ютерних програм і баз даних (17 %).

Опитані експерти вказали також на ефективніше здійснення *технічних заходів захисту* об'єктів інтелектуальної власності (на це вказало 20,8 % респондентів).

До *економічних заходів попередження* аналізованих в дисертації злочинів опитані експерти віднесли оптимізацію оподаткування виробництва й реалізації продукції масового попиту (15,1 %). Серед таких заходів, зокрема, вказувалася також доцільність зниження правовласниками цін на легальні комп'ютерні програми і бази даних.

Серед *правових заходів попередження* незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних респонденти вказали на більше ефективне й широке застосування адміністративних санкцій за такі правопорушення (24,5 %), а також запропонували внести зміни в законодавство, спрямовані на жорсткість санкцій за незаконне відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних (60,4 %), а 9,4 % опитаних працівників указали на інші заходи. До них були віднесені такі: закріпити підслідність ст. 176 КК України за органами внутрішніх справ; підвищити

грошове утримування працівникам міліції, які протидіють незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних. Прокоментуємо ці й ряд інших положень.

Організаційні заходи попередження злочинів у сфері виключних прав проводяться для впорядкування роботи органів усіх галузей державної влади, прийняття різноманітних рішень із приводу забезпечення контролю й нагляду за сферою інтелектуальної власності. Виділення питання загальної організації попередження злочинів у зазначеній сфері служить передумовою для вирішення питання про визначення кола суб'єктів, які займаються цією діяльністю й ін.

Особливістю попередження незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних є те, що чим ефективніше профілактика, тим вище рівень захисту виключних прав і *приватних інтересів правовласників*. Тому саме автори, власники авторських прав і їх законні представники сприяють розробці основних напрямів попередження аналізованих нами злочинів, без активної участі яких профілактична робота в цьому напрямі була б неефективною.

На нашу думку доцільно широко використовувати можливості й активно співробітничати зі спеціальними компаніями, які займаються на основі агентських угод із правовласниками, виявленням контрафактних примірників комп'ютерних програм і баз даних.

Слід підтримати думку, що правовласники є одними з основних суб'єктів профілактики й припинення незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних. Вони повинні активно використовувати наявні можливості для захисту своїх порушених прав.

Однак, слід констатувати, що існують і такі правовласники, які самі не вживають жодних зусиль у протидії комп'ютерному піратству. Через те, що величезні тиражі контрафактних комп'ютерних програм і баз даних забезпечують їм значну рекламу. Тому у випадку виявлення на ринках або в «підпільних» фабриках продукції з ознаками контрафакції, права на здобутки

якої належать правовласникам, ті не визнають себе потерпілими й, природно, не допомагають слідству й суду.

Захист прав інтелектуальної власності, зокрема на комп'ютерні програми і бази даних ґрунтується, насамперед, на активній ініціативі самих правовласників в особі їх юридичних служб і служб розслідування, яким українське законодавство надає право вибору звертання за захистом своїх прав: до суду, в адміністративний або правоохоронний орган з дотриманням передбачених процедур. З іншого боку, і держава має право в певних випадках застосовувати зі своєї ініціативи кримінальне або адміністративне законодавство у відношенні комп'ютерних піратів, це передбачено відповідними кодексами України. Але й у цих випадках необхідна ініціатива потерпілого, якому заподіюється шкода. Саме він повинен заявити про порушення його прав, про своє бажання звернутися до допомоги держави.

Держава втручається з двох причин. Насамперед, тому, що правопорушення в сфері інтелектуальної діяльності можуть набути такого розмаху або мати таку небезпеку, коли торкаються вже не тільки інтересів двох суб'єктів – порушника й того, чийм правам наноситься шкода, але й інтереси багатьох громадян і держави. Завдання держави – вчасно вловити той момент, коли, та або інша протиправна дія починає являти загрозу інтересам багатьох громадян, суспільству або їй самій й коли виникає необхідність регулювати правовідносини вже методами примусу, у тому числі – кримінального. У цих випадках відносини вже переходять зі сфери приватного права в сферу публічного права.

Крім цього, зазначені правопорушення нерідко пов'язані із прямим обманом споживачів, введенням їх в оману щодо походження й, що дуже важливо, якості товарів. У випадку використання, наприклад, контрафактних комп'ютерних програм і баз даних громадяни отримують підробки гіршої якості (з комп'ютерними вірусами; на носіях які погано зчитують інформацію при встановленні програми; з вирізнаними компонентами програми; з нав'язливою рекламою і т.п.), чим наноситься шкода, як легальному

виробникові (імідж, неотриманий прибуток та ін.), так і обманутим покупцям таких програм і баз даних.

Також слід враховувати, що в тих випадках, коли має місце масовий нелегальний обіг продукції інтелектуальної діяльності, за усім цим стоять великі добре організовані злочинні угруповання, з якими можуть впоратися тільки правоохоронні органи.

Враховуючи усі ці обставини, держава не може не втручатися в регулювання відносин між авторами комп'ютерних програм і баз даних і їх користувачами. Однак таке втручання повинне бути продуманим і мати певні межі.

Серед окремих науковців та практиків поширено думку про доцільність покласти на органи внутрішніх справ усю ініціативу й відповідальність за захист інтересів правовласників комп'ютерних програм і баз даних, тобто по суті перевести майже повністю в сферу публічного обвинувачення справи про порушення в сфері інтелектуальної власності. З погляду економічних інтересів правовласників це – безумовно, вигідно, оскільки немає необхідності затрачати значні кошти на послуги юристів. Однак в усьому світі діяльність поліцейських органів здійснюється в певному правовому полі, яке певною мірою перетинається, але ніяк не підмінює поле дії самих правовласників і їх законних представників. Ні в країнах Європи, ні Америки публічне обвинувачення по справах цієї категорії не підмінює приватне обвинувачення.

Так, наприклад, у США переважну більшість матеріалів про такі злочини (більше 80 %) надходить від представників правовласників у майже готовому виді, тобто з документальним підтвердженням протиправної діяльності аж до попередніх експертних висновків. Аналогічний підхід до організації таких розслідувань у ФРН та Угорщині.

У США кримінальні справи по статтях, які передбачають відповідальність за порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних, порушуються далеко не завжди. Рішення про те, чи порушувати кримінальну справу по таких статтях приймає сам прокурор, виходячи із суто

суб'єктивних критеріїв: завантаженість роботою, рівень злочинності в даному регіоні й т.ін. Постраждалому авторіві можуть відмовити в порушенні кримінальної справи, навіть якщо всі ознаки злочину в наявності, і запропонувати вирішення його проблем за допомогою цивільного судочинства [387; 388].

Слід мати на увазі, що органи внутрішніх справ в жодному разі не повинні виступати в якості пугала й тим більше посередника втягуватися в процеси вирішення претензійних суперечок між порушниками й правовласниками або тими, хто діє з їх доручення.

Слід врахувати, що не можна створити ефективно працюючу ринкову структуру за рахунок держави, міліції. Однак це зовсім не означає, що протидія незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних повинна бути приватною справою лише самих правовласників, при пасивній участі держави. Просто рівень координації й взаємодії усіх суб'єктів реалізації «антипіратських» заходів повинен бути іншим, більш адекватним криміногенній ситуації й можливостям даних суб'єктів.

Однією з проблем, яка тією чи іншою мірою існує у взаємодії із правовласниками є те, що в Україні, або її окремих регіонах відсутні представники правовласників, експертні центри, які можуть проводити дослідження за матеріалами перевірок.

Як ми вже відзначали, одним з основних заходів попередження незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, опитані працівники правоохоронних органів назвали *повніший контроль за підприємствами, які виробляють і здійснюють обіг комп'ютерних програм і баз даних*, до якого можна віднести контроль за підприємствами, що виготовляють і тиражують продукцію, місцями, де здійснюється реалізація носіїв з комп'ютерними програмами і базами даних, а також на маршрутах їх переміщення й ін.

З цією метою правоохоронцями разом з контролюючими органами, об'єднаннями правовласників і інших зацікавлених організацій здійснюються

спільні оперативно-профілактичні заходи в торговельних і ринкових комплексах і інших об'єктах ринкової інфраструктури з метою припинення обігу контрафактної продукції.

Проводяться перевірки торговельних павільйонів, примикаючих до них технічних приміщень з метою виявлення підпільних цехів по тиражуванню контрафактної продукції і т.ін., за результатами яких правопорушники притягуються до відповідальності відповідно до Кодексу про адміністративні правопорушення, вилучається контрафактна продукція, відносно організаторів злочинів порушуються кримінальні справи [242; 243 та ін.].

Найбільша кількість злочинів даної категорії виявляється в Києві, Одесі, Дніпропетровську, Львові і інших мегаполісах, що пов'язане з великою щільністю населення, наявністю міжнародних морських портів, ринків збуту, транспортних вузлів і близькістю кордонів.

На нашу думку, проведенню «антипіратських» заходів повинна передувати якісна аналітична робота, метою якої є:

а) вивчення чинного законодавства й вироблення на цій основі пропозицій по усуненню загроз комп'ютерним програмам і базам даних, захищеним авторським правом, рекомендацій з коректування законодавства;

б) організація комплексного аналізу й прогнозування розвитку криміногенної обстановки в зазначеному сегменті ринку, аналіз основних тенденцій розвитку досліджуваних процесів, вивчення ефективності реалізації управлінських рішень в аналізованій сфері;

в) прогнозування появи нових форм і методів вчинення незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних і інших правопорушень у зазначеній сфері;

г) виявлення криміногенних факторів, які сприяють вчиненню зазначених правопорушень, причин, які породили сформовану ситуацію;

д) оцінка обсягів неформального сектора «тіньової економіки» й ін.

Інформаційне забезпечення аналітичної діяльності можливе на основі формування внутрішніх (відомчих) і зовнішніх (міжвідомчих) інформаційних

потоків, а також пошуку й використання інших джерел інформації (засоби масової інформації, Інтернет і т.ін.). З метою виконання такого завдання необхідне створення єдиного банку даних «контрафакт-фальсифікат», який поєднує інформаційні ресурси правоохоронних, контролюючих органів і правовласників. Вихідними даними можуть служити відомості, отримані в результаті пошуку в мережі Інтернет рекламних оголошень підприємств, що здійснюють виготовлення певних об'єктів інтелектуальної власності, їх складових (упакувань і т.ін.), відворюючи апаратуру. Такого роду відомості завжди містять інформацію про найменування організації, її адреси, телефони, настановні дані керівника й ін.

В окремих регіонах України напрацьовується своя практика попередження незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних. Так, наприклад, на книжковому ринку «Петрівка» у м. Києві, в інших населених пунктах на «радіо» і змішаних ринках здійснюється оголошення по голосному зв'язку про неприпустимість торгівлі контрафактною продукцією, орієнтування служб безпеки на виявлення таких порушень, розміщення на території ринку агітаційних плакатів.

Позитивний досвід протидії незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних є в Російській Федерації, наприклад у м. Москва прийнято низку нормативно-правових актів, які закріплюють конкретні заходи й норми по протидії «інтелектуальному піратству» при реалізації об'єктів інтелектуальної власності. Так, зокрема, постановою Уряду Москви «Про впорядкування ринкової торгівлі в м. Москві й затвердженні правил роботи ринків» зазначений перелік товарів, заборонених до реалізації на ринках міста, куди входять товари інтелектуальної власності, зокрема і носії з комп'ютерними програмами і базами даних [331], постановою Уряду Москви від 27.07.1999 р. уведений захисний ідентифікаційний знак на комп'ютерні інформаційні носії, лазерні й компакт-диски. Відповідно до зазначеного Положення не допускаються: а) оприбуткування й прийом на зберігання й реалізацію роздрібними торговельними ятками комп'ютерних

інформаційних носіїв, яким не привласнені знаки; б) роздрібна торгівля або прокат комп'ютерних інформаційних носіїв, яким не привласнені знаки.

Відповідно до п. 1.5 Положення відповідальність за здійснення роздрібною реалізації комп'ютерних інформаційних носіїв без знаків покладається на торговельні ятки.

У Російській Федерації вважають, що введення «регіональної марки» є першим кроком на шляху до подальшого вдосконалювання системи контролю за дотриманням авторських прав в області відтворення й поширення на території держави носіїв з комп'ютерними програмами і базами даних, що відповідно активно використовується за межами Російської Федерації і зокрема в країнах Європейського Союзу.

Крім того, розпорядженням керівництва Москви встановлений новий порядок реалізації комп'ютерних інформаційних носіїв, лазерних і компакт-дисків.

Комітетом з телекомунікацій і ЗМІ при Уряді м. Москви, ГУВС м. Москви розроблений Порядок видачі дозволів на реалізацію комп'ютерних інформаційних носіїв, елементів їх оформлення й ідентифікації. Названим комітетом затверджені також Правила тиражування й поширення комп'ютерних інформаційних носіїв, елементів їх оформлення й ідентифікації.

Розроблено й здійснюється комплекс оперативно-профілактичних заходів, спрямованих на попередження й припинення яткової торгівлі контрафактною продукцією на вулицях, проїзних частинах, у переходах і інших місцях масового перебування жителів і гостей столиці. З урахуванням поширеності окремих видів «інтелектуального піратства», зокрема комп'ютерного, на думку дисертанта, було б доцільним в Україні розробити окреме Положення про порядок реалізації комп'ютерних програм і баз даних на території України, де повинні бути встановлені вимоги до організації роздрібною торгівлі товарами даного виду, а саме: а) місця торгівлі такою продукцією повинні бути оснащені роз'яснювальними плакатами про ознаки контрафакції комп'ютерних програм і баз даних; б) торговельні ятки повинні

бути обладнані відповідною апаратурою для перевірки якості реалізуємих об'єктів захищених авторськими правами; в) повинне проводитися обов'язкове регулярне навчання правилам поширення комп'ютерних програм і баз даних керівників підприємств і продавців; г) на кожній торговельній ятці повинні бути накладні з поіменною вказівкою назв об'єктів інтелектуальної власності і їхніх правовласників на території України й т.ін.

Крім цього, з метою підвищення ефективності правоохоронних заходів протидії незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, варто поліпшити якість заходів, які проводяться щодо виявлення основних каналів надходження й збуту контрафактної продукції, у тому числі відносно великих підприємств по виробництву легальної продукції з погляду виявлення фактів їх незаконної діяльності; підвищити контроль за підприємствами, які тиражують продукцію, а також у місцях її зберігання й на маршрутах перевезення.

З метою встановлення суворого контролю за технологією виготовлення й «чистотою» тиражів продукції на великих підприємствах можуть бути ефективними такі заходи організаційно-технічного характеру:

а) безперешкодний доступ правоохоронних і контролюючих органів на територію підприємств, де здійснюється тиражування такої продукції, включаючи режимні об'єкти;

б) введення загальнодержавної марки на всіх матеріальних носіях, що буде підтвердженням легальності продукції, і певною мірою забезпечить попередження злочинності в сфері поширення комп'ютерних програм і баз даних, і істотно полегшить роботу правоохоронним і контролюючим органам;

в) до введення загальнодержавної марки доцільне активне впровадження й стимулювання добровільного маркування продукції або інших засобів ідентифікації (наприклад, приховане маркування, яке не видаляється і т.ін.).

Органами внутрішніх справ разом з установами по керуванню державною нерухомістю варто вирішити питання по перевірці правомірності здачі в оренду площ керівництвом режимних і особливо режимних підприємств з метою

виявлення й припинення незаконної діяльності комерційних компаній, які займаються виготовленням, реалізацією й зберіганням контрафактної продукції, а надалі вирішити питання про заборону здачі в оренду площ на території режимних об'єктів.

Доцільно також ширше використовувати можливості прокурорського нагляду за дотриманням законодавства про охорону авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних.

Захист власників прав на комп'ютерні програми і бази даних в межах своєї компетенції в Україні покладається також на митні органи. Показовою в даному випадку є активізація роботи у даному напрямі й більш тісна взаємодія із правовласниками на інтернет-сайті Федеральної митної служби Росії, де розміщений митний реєстр об'єктів інтелектуальної власності з передбачуваним відновленням не рідше одного разу у квартал і поданням огляду судової практики. У результаті відзначається збільшення заяв у митні органи про вживання заходів по припиненню порушень законодавства про інтелектуальну власність, що свідчить про зростаючу зацікавленість учасників зовнішньоекономічної діяльності в захисті прав і зменшенні обсягів переміщуваних через митний кордон контрафактних товарів.

На нашу думку, з метою більш успішного вирішення завдань у протидії «інтелектуальному піратству» поряд з іншими здійснюваними заходами, зокрема, необхідно: а) приділяти особливу увагу об'єктам кримінологічного впливу, а саме, виявленню юридичних і фізичних осіб, які розміщують в Україні й за її межами замовлення на виготовлення контрафактних компакт-дисків, поліграфічної продукції на програмне забезпечення й бази даних, організовують їх оптове складування й реалізацію; б) виявляти й перекривати канали надходження контрафактних товарів залізничним, повітряним, водним шляхом.

Вимагають рішення й окремі вже давно перезрілі проблеми, до яких можна віднести, наприклад те, що іноземні виробники, поставляючи товар в Україну сертифікують продукцію у своїх сертифікаційних центрах, критерії

оцінки якості яких, не завжди збігаються з вітчизняними. Контроль (облік і аналіз сертифікатів відповідності) за діями іноземних сертифікаційних організацій і іспитових лабораторій, акредитованих у системі державних стандартів не проводиться.

Необхідно також відзначити, що вартість досліджень і експертиз, в акредитованих лабораторіях досить висока для правоохоронних і контролюючих органів, у зв'язку із чим затягається розгляд матеріалів і правопорушники уникають відповідальності.

Крім того, роботу із протидії надходженню й реалізації на внутрішньому споживчому ринку контрафактних імпортованих товарів ускладнює відсутність на митних терміналах інспекційних пунктів служб по нагляду в сфері захисту прав споживачів.

Крім цього доцільною є розробка проектів закону або підзаконного акту про порядок утилізації контрафактної продукції. Питання, пов'язані зі зберіганням, утилізацією контрафактної продукції повною мірою поки не врегульовані, що не сприяє своєчасному вилученню її з обігу. У ряді випадків знищення контрафактних екземплярів здійснюється на місцях без рішення суду, шляхом угоди між правовласником і правопорушником. При такій практиці можливі різноманітні зловживання.

У ході виявлення фактів «комп'ютерного піратства» працівники органів внутрішніх справ нерідко зіштовхуються з необхідністю одержання первинної інформації про підозрілу продукцію і її ознаки, які її характеризують. Однак вони не можуть скористатися для цієї мети централізованими базами правовласників, екземплярами контрольної продукції, а також даними про іноземних правовласників, оскільки таких просто немає в Україні.

Працівникам правоохоронних і контролюючих органів через відсутність необхідного централізованого обліку доводиться затрачати багато зусиль для встановлення правовласників, у тому числі й закордонних осіб чий права на комп'ютерні програми і бази даних порушені в Україні. Поряд із цим, на місцях, особливо на периферії відсутні організації або органи, куди могли б

звернутися працівники міліції, слідства або прокуратури для одержання достовірної інформації при виявленні продукції з ознаками контрафакції.

У зв'язку із цим з метою впорядкування торгівлі такою продукцією на території України доцільно було б розробити Єдиний реєстр правовласників об'єктів авторського права й суміжних прав, а також забезпечити обласні експертно-криміналістичні підрозділи зразками легальних екземплярів об'єктів інтелектуальної власності для здійснення порівняльного аналізу в рамках проведення експертиз (досліджень) і методикою їх проведення.

Так, наприклад, в Російській Федерації за рішенням спільного засідання колегій Мінікономрозвитку Росії й МВС Росії передбачена підготовка пропозиції про доцільність включення в перелік заходів Федеральної цільової програми «Електронна Росія (2002 – 2010 р.)» [332] проекту «Розробка й створення першої черги автоматизованої системи інформаційного забезпечення (АСІЗ) кримінально-процесуальної діяльності органів досудового слідства системи МВС Росії в сфері захисту прав інтелектуальної власності, припинення виробництва й поширення фальсифікованої й контрафактної продукції». Цим же рішенням Держторгінспекції доручено створити відкриту базу даних по правопорушеннях на споживчому ринку (локальний зв'язок, сайт у комп'ютерній мережі Інтернет).

Проведене нами дослідження показало, що у роботі з попередження правопорушень у сфері інтелектуальної власності не відповідає пропонованим вимогам *рівень взаємодії* правоохоронних органів з контролюючими, у тому числі з органами виконавчої влади в рамках їх компетенції, у зв'язку із чим опитані експерти вказали на необхідність підвищення координації діяльності органів у компетенцію яких входить реалізація заходів щодо протидії «комп'ютерному піратству».

З цією метою доцільно ширше використовувати взаємні можливості працівників різних відомств для підвищення кваліфікації фахівців, здійснювати обмін інформацією, яка стосується поширення контрафактної продукції.

До організаційних заходів попередження злочинів, які посягають на авторські права варто також віднести створення системи безпеки підприємства (комерційна таємниця, облік зразків оригінал-макетів об'єктів інтелектуальної власності й ін.).

До *технічних заходів попередження злочинів* пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних, відносяться різні засоби й пристосування, які утрудняють вчинення таких злочинів. Такі заходи досить докладно викладені в спеціальних публікаціях.

Технічні заходи протидії комп'ютерному піратству класифікуються залежно від таких критеріїв: а) виду матеріального носія (формату запису) – для DVD, CD і т.п.; б) способу обігу об'єктів інтелектуальної власності (роздрібна й оптова торгівля, імпорт, через мережу Інтернет й ін.); в) особливостей упакування матеріальних носіїв (картонне, пластмасове й т.п.); г) об'єкта захисту (інформація про власника й ін.); д) способів захисту (електронні, візуальні); е) суб'єктів застосування (міжнародні, регіональні, самостійні).

Коротко зупинимося на цих засобах захисту. Стосовно *DVD* існують такі технічні види захисту, які не дозволяють протиправно зчитувати інформацію з даного виду носіїв. Ці види захисту засновані на складних системах ключів (шифрів), які пов'язують записаний вміст із певним унікальним номером диска-носія. Усі пристрої відтворення перевіряють відповідність цих ключів і при виявленні невідповідності або не можуть дешифрувати/програти запис, або здійснюють відтворення з неприпустимими перекручуваннями.

Для захисту *компакт-дисків (CD)* від піратського тиражування застосовуються окремі спеціальні технічні методи й пристрої, зокрема Source Identification Code – код ідентифікації джерела.

Серед технічних засобів протидії «інтелектуальному піратству» можна відзначити такі заходи, як супровід кожного впакування (футляра) матеріального носія (CD, DVD) *спеціальними марками*. Технологія виготовлення знака передбачає його саморуйнування при спробі вторинного наклеювання.

До технічних заходів самозахисту, які використовуються правовласниками, відносяться різного роду «ускладнення» при виготовленні матеріальних носіїв і їх оригінального впакування (футлярів).

Існує низка інших перспективних напрямків технічного захисту об'єктів інтелектуальної власності – комп'ютерних програм і баз даних (наприклад, маркери-ідентифікатори дійсності й ін.), які вже знаходять застосування в окремих країнах.

Слід також зазначити, що обстановка, яка динамічно змінюється, поява нових технологій (Інтернет), розвиток програмного забезпечення й т.ін., вимагають адекватного реагування на складну ситуацію.

Слід зазначити, що певна увага повинна приділятися попередженню незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних розглянутому нами аспекті шляхом здійснення *організаційно-технічних заходів*. Профілактика аналізованих злочинів вимагає комплексного підходу на базі наукових висновків і розробок, які повинні передбачати: а) створення, сертифікацію, ліцензування й впровадження необхідних засобів технічного й програмного захисту інформації; б) створення спеціалізованих організаційних структур (адміністрацій або служб комп'ютерної безпеки), завданням яких є забезпечення надійного функціонування засобів захисту, засобів генерації ключів і паролів, контролю за їх використанням, зміною й знищенням; в) підготовку кваліфікованих кадрів для служб безпеки комп'ютерних систем і мереж і ін.

Як уважають закордонних і вітчизняних фахівців, обов'язковою умовою підвищення ефективності боротьби з комп'ютерними злочинами є ретельний аналіз можливих джерел небезпеки на кожному обчислювальному центрі і розробка дійових заходів з урахуванням результатів цих обстежень. Як правило така робота включає наступні напрями: а) аналіз усіх можливих загроз для комп'ютерної системи; б) операційна безпека; в) особиста безпека; г) безпека комунікацій (засобів зв'язку); д) розробка плану дій у кризових ситуаціях і відповідній готовності виконуючих його працівників.

Основними елементами організації попередження таких злочинів є:

- а) одержання й аналіз інформації, її концентрація й використання для проведення профілактичних заходів;
- б) виявлення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів, і осіб, схильних до їх вчинення;
- в) реалізація заходів, спрямованих на усунення зазначених обставин, і перешкоджання здійсненню кримінальних задумів;
- г) організація тісної взаємодії по обміну інформацією й здійсненню спільних заходів з органами внутрішніх справ, відомствами, на яких покладені контрольні функції в сфері інформатизації, а також з фахівцями в області захисту інформації й власниками ЕОМ;
- д) активне використання спеціальних технічних засобів, експертних систем і інші.

Для одержання інформації і її використання при проведенні профілактичних заходів, фахівці з обчислювальної техніки, програмування, захисту комп'ютерних систем повинні здійснювати:

- а) аналіз документообігу, особливостей застосовуваної технології машинної обробки даних, нормативних актів, що регламентують компетенцію й відповідальність технічних виконавців і посадових осіб, на кожному етапі обробки інформації;

- б) перевірки тих ділянок машинної обробки даних, де можливі різні зловживання. При цьому доцільно з'ясувати: хто зі службовців і в якому порядку здійснює контроль за роботою даної програми; як забезпечується контроль за точністю й повнотою інформації, яка вводиться, обробляється й передається комп'ютерними системами; чи передбачені заходи, які виключають можливість повторного використання оброблених або отриманих даних; чи можливі неправомірні зчитування, зміна або стирання даних у процесі їх передачі або транспортування носіїв інформації, обробка даних за замовленням без відповідної вказівки замовника, безконтрольне уведення даних у систему, можливість несанкціонованої передачі або перехоплення даних із приміщення, де розміщені ЕОМ.

Для встановлення фактів правопорушень фахівці в області захисту інформації повинні аналізувати: а) журнали збійних ситуацій, робочого часу

ЕОМ, по передачі змін операторами; б) засоби захисту й контролю комп'ютерних систем, які реєструють користувачів, моменти включення (активації) системи або підключення до неї абонентів з певним індексом або без такого; в) протоколи вечірньої обробки інформації, що проводиться після закінчення кожного операційного дня; програмне забезпечення ЕОМ; г) постійно запам'ятовувальні пристрої, мікропроцесори й інше [57]. До завдання фахівців з обслуговування комп'ютерної техніки входить не тільки виявлення порушень і недоліків, але й розробка заходів щодо їх усунення. У результаті перевірки виявляються «слабкі» із кримінологічних позицій місця в конкретній автоматизованій системі, рекомендуються засоби й заходи щодо посилення контролю на всіх етапах технологічного процесу обробки інформації. У зв'язку із цим, на основі аналізу уразливих місць розробляються рекомендаціями з усунення таких місць [355], у тому числі по створенню систем розмежування доступу до інформаційних ресурсів і адміністрування автоматизованих систем управління [422].

Аналізуючи проблеми профілактики злочинів у сфері обігу комп'ютерних програм і баз даних не можна відкидати той факт, що поки економічними методами не відбудеться залучення на свою сторону масового споживача контрафактної продукції, домогтися серйозних зрушень у скороченні обсягів попиту на контрафактні компакт-диски з комп'ютерними програмами і базами даних, а, отже, стимулів для цього протиправного бізнесу й пов'язаних з ним кримінальних явищ, навряд чи буде можливо.

Вище було вказано, що серед *економічних заходів попередження* незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних опитані працівники правоохоронних органів вказали на зниження цін на легальну продукцію, а також оптимізацію оподаткування виробництва й реалізації такої продукції масового попиту.

На нашу думку, для розвитку ринку й нормального обігу комп'ютерних програм і баз даних правовласники повинні ширше застосовувати економічні методи, зокрема знижувати роздрібні й оптові ціни на продукцію,

здишевлювати вартість її оформлення, проводити цінову регіональну політику, розширювати дистриб'юторські мережі й т.ін.

Слід враховувати, що саме функціонування тіньового ринку практично повністю визначається соціально-економічною політикою транснаціональних монополій, які викидають на ринок нові програмні продукти, нові ефективні компактні носії продукції індустрії розваг, товарів широкого вжитку. Якби ці компанії не були монополістами на ринках інтелектуальної власності або вели більш соціально орієнтовану цінову політику, спрямовану не на отримання максимальної вигоди, а на задоволення потреб максимально широких верств населення, то багато тіньових виробництв були б природно втягнені у виробництво легальної продукції. Вони б випускали продукцію, ціна якої була б доступна не тільки для населення високорозвинених країн, і проблема «комп'ютерного піратства» на державному рівні була б природним чином вирішена.

Адже сьогодні в Україні існують об'єктивні причини функціонування «піратського ринку» – легальний бізнес у цій сфері має рентабельність 4-5%, тоді як в «комп'ютерних піратів» рентабельність 80-90%. Однак, якщо тиражування копій комп'ютерних програм і баз даних поставити на легальну основу, то в Україні, по-перше, додасться значна кількість робочих місць, по-друге, з'являться додаткові фінансові джерела для розширення соціальних завдань певних регіонів або областей, по-третє, можна буде знизити ціни на легальну продукцію в сфері інтелектуальної власності, зокрема на комп'ютерні програми і бази даних.

Слід врахувати й те, що крім зазначеного, тут можуть зіграти свою роль державні заходи підтримки цього бізнесу в Україні, у тому числі інвестиції в створення нових технологій. Світовий досвід показує, що оптимальний шлях вирішення цього питання пов'язаний також з наданням різного роду податкових пільг відповідним підприємствам і інвесторам, суб'єктам малого підприємництва, пільгового кредитування за рахунок коштів, передбачених державними й регіональними програмами підтримки малого підприємництва.

На нашу думку, *ідеологічні й інформаційні методи профілактики* незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних охоплюють комплекс прийомів і способів впливу на свідомість груп людей і окремих індивідуумів, спрямованих на усунення в них антигромадських установок, на розвиток активності, формування суспільної правової свідомості й культури. До такого роду засобів відносять різноманітні форми пропаганди – за допомогою засобів масової інформації (висвітлення певних проблем), шляхом організації показових заходів (великомасштабних «антипіратських» акцій – «роздавлення тракторами великої кількості вилучених контрафактних компакт-дисків з програмним забезпеченням та базами даних»), проведення спецкурсів і інших освітніх курсів і програм. Зазначені засоби дозволяють суспільству контролювати формування й існування різних груп населення, забезпечують усунення антигромадських проявів і «піратських» ідей, поглядів, традицій і т.д. і в такий спосіб служать соціальними інструментами попередження конкретних проявів злочинності шляхом заохочення й стимулювання покупок легальних комп'ютерних програм і баз даних, громадського осуду й критики фактичної підтримки «комп'ютерних піратів».

Отже, підводячи підсумки, слід зазначити таке.

1. До основних заходів попередження відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних варто віднести:

– *організаційні*, серед яких – більш тісна взаємодія із цих питань усіх суб'єктів профілактики, які беруть участь у попередженні й припиненні «комп'ютерного піратства», зокрема, державних правоохоронних органів – із об'єднаннями авторів і власників авторських прав, іншими професійними й громадськими організаціями, які представляють інтереси правовласників і самих правовласників; підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів в області протидії «комп'ютерному піратству»; більш повне здійснення контролю за підприємствами які здійснюють виготовлення й оборот об'єктів інтелектуальної власності; проведення конференцій і семінарів для органів

законодавчої й судової влади, правоохоронних органів; здійснення координації діяльності спеціалізованих відомств і організацій по протидії «комп'ютерному піратству»; здійснення моніторингу ринку масової продукції інтелектуальної власності;

– *технічні заходи захисту* комп'ютерних програм і баз даних, які захищені авторськими правами;

– *ідеологічні й інформаційні* з метою – підвищення рівня правової свідомості споживачів комп'ютерних програм і баз даних.

2. Для розвитку ринку комп'ютерних програм і баз даних, які захищені авторським правом і включених у товарний обіг, повинні ширше застосовуватися економічні методи по зниженню ціни на таку продукцію, державна підтримка її виробництва в Україні, включаючи інвестиції в створення нових технологій, надання податкових пільг відповідним підприємствам і інвесторам, суб'єктам малого підприємництва, пільгового кредитування.

3.2. Спеціально-кримінологічне запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних

Стрімке зростання в останні десятиліття в Україні незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних викликане сукупністю різнорівневих криміногенних факторів, які є як загальними для всієї економічної злочинності в нашій державі в період становлення ринкової економіки, так і специфічними для злочинної діяльності у сфері порушення авторських прав на окремі об'єкти.

Характер та зміст таких факторів багато в чому визначають вид і рівень профілактичного реагування з метою усунення чи нейтралізації їх негативного впливу. Так, загальнопопереджувального впливу у вигляді прийнятих

державними органами, у тому числі з ініціативи органів внутрішніх справ, економічних, організаційних, правових заходів вимагають такі, що впливають на динаміку незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних як: а) розвиток інфляційних процесів в економіці; б) посилення диференціації життєвого рівня внаслідок зосередження високих доходів у вузькому прошарку населення й падіння їх у більшості громадян країни; в) залучення в сферу підприємництва значного контингенту осіб з корисливою антигромадською орієнтацією, в тому числі і таких, що мають навички та досвід злочинної або іншої незаконної діяльності в економіці, в умовах недосконалості правового регулювання, наявності пробілів і неузгодженості законодавства в сфері економічної діяльності; г) істотне підвищення віктимності поведінки основної маси людей у сфері економічних відносин внаслідок відсутності в переважній більшості населення навичок економічної поведінки, низької поінформованості про правила й процедури здійснення угод і інших операцій.

Залежно від спрямованості й характеру попереджувальної діяльності заходи запобігання прийнято розділяти на заходи загального й індивідуального запобігання. Якщо заходи індивідуального запобігання, як це видно з їх назви, повністю підпорядковуються завданню недопущення конкретних злочинів з боку певних осіб, які можуть стати на злочинний шлях, то заходи загального запобігання застосовуються з більш широкою метою – для впливу на обставини, які можуть породжувати або сприяти вчиненню багатьох злочинів. Разом із зазначеними заходами загального запобігання можуть виявлятися й усуватися причини й умови конкретних злочинів. Між цими заходами немає протиставлень, твердих меж. Маючи чимало загального, вони доповнюють, розвивають один одного, оскільки «мають внутрішню специфіку, яка обумовлюється спрямованістю їх на попередження окремих категорій злочинів або окремих груп криміногенних факторів, загальних для багатьох злочинів» [133, с. 62]. Разом з тим кожна із цих груп відрізняється від іншої, проявляє свої специфічні особливості відносин, зв'язків, явищ. Вони залежать

від рівня їх реалізації (загальнодержавні, регіональні, місцеві), від повноважень органа, який приймає й здійснює рішення, і інших факторів.

Переходячи до висвітлення спеціально-кримінологічного запобігання, зазначимо, що це реалізація заходів, які прямо чи опосередковано спрямовані на усунення, ослаблення, нейтралізацію криміногенних факторів соціального середовища, причин та умов конкретних злочинів, окремих груп або видів злочинів, виправлення осіб, схильних до вчинення злочинів [78; 142, с. 9-10; 353].

Заходи спеціально-кримінологічного запобігання досить різноманітні і можуть бути класифіковані за різними критеріями. Зокрема, за механізмом дії, виділяють загальне та індивідуальне запобігання. Такий погляд, на думку окремих науковців, враховує природу злочинності та особливості її детермінації, а також має особливу практичну значимість під час розробки прийомів та способів профілактичного впливу, підготовки фахівців правоохоронних органів за їх спеціалізацією, аналізу ефективності запобігання злочинам [6, с. 39].

Об'єктом спеціально-кримінологічного запобігання незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних є: 1) криміногенні фактори соціального середовища; 2) причини і умови незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних; 3) індивідуальна поведінка особи, яка може вчинити або вже вчинила такий злочин.

Важливим уявляється питання щодо визначення суб'єктів цієї запобіжної діяльності. Більшість кримінологів суб'єктами спеціально-кримінологічного запобігання вважають державні органи, громадські організації та громадян, які направляють свою пізнавально-практичну діяльність на розробку заходів з запобігання злочинам, на управління цими заходами чи їх безпосереднє виконання та таких, що мають у цьому зв'язку необхідні права та обов'язки [77, с. 14]. В наукових публікаціях також пропонуються різноманітні класифікації таких суб'єктів, зокрема: а) органи та організації, які керують, спрямовують,

координують запобіжну діяльність (органи державної влади і управління); б) органи та організації, які безпосередньо здійснюють запобіжні заходи (МВС, прокуратура, суд, спеціально створені громадські формування) [177]; в) суб'єкти, у функції яких частково входить реалізація запобіжних заходів, – заклади освіти, адміністрації підприємств, установ, організацій тощо [238, с. 145].

Ефективність заходів спеціально-кримінологічного запобігання незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, особливо організованих форми такої злочинної діяльності багато у чому залежить від повноти реалізації основних положень: Указу Президента України «Про Концепцію подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності»» № 742 від 11 вересня 2006 року; виконання та дотримання законів України: «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 року, «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про міліцію», «Про Службу безпеки України», «Про прокуратуру», Концепції Державної програми профілактики правопорушень на період до 2015 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2010 р. № 1911-р.

Проведений вище аналіз наукових публікацій дозволяє розглянути наявні спеціально-кримінологічні заходи запобігання незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних за такими основними напрямками: а) загальні заходи запобігання формуванню злочинної мотивації; б) вплив на причини та умови злочинної поведінки; в) заходи, спрямовані на покращення роботи правоохоронних органів, як основних суб'єктів запобігання; г) віктимологічні заходи спеціально-кримінологічного запобігання.

Обов'язковим елементом запобігання злочинності в цілому і безпосередньо незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних є заходи спеціально-кримінологічного запобігання.

Безпосередньо перед вчинення незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних має місце доволі тривалий

процес формування особи злочинця, його антисоціальних поглядів та інтересів, які надалі стають причиною злочинної поведінки. Також вчиненню незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних передуює етап формування злочинного умислу, в процесі якого особа ставить перед собою конкретну злочинну мету, визначає шляхи її досягнення, уточнює деталі, а іноді також складає план вчинення такого злочину, що характерно наприклад для організованих злочинних угруповань, які займаються незаконним відтворенням і розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних в межах значного за територією регіону або виконують замовлення на відтворення комп'ютерних програм і баз даних для інших угруповань, які розповсюджують їх на певній території однієї країни або навіть декількох як правило сусідніх за територіальним розміщенням країн. У таких випадках злочинний намір уточнюється, конкретизується протягом різних підготовчих дій (вивчення попиту на певні комп'ютерні програми і бази даних, прийняття рішення на виготовлення контрафактної продукції, закупівля та встановлення необхідного обладнання, створення мереж розповсюдження контрафактної продукції та ін.).

Кожна зазначена стадія характеризується своєю специфікою, на кожній з них діє певний комплекс різноманітних факторів, які неможливо ігнорувати в ході організації і безпосереднього проведення запобіжної діяльності. На кожній із зазначених стадій змінюються характер та зміст запобіжної діяльності, а також зміст відповідних запобіжних заходів [278].

Спеціально-кримінологічне запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних можна визначити як цілеспрямоване виявлення та усунення причин злочинності й умов, які їй сприяють, а також причин та умов конкретних злочинів, окремих груп і видів злочинів. Такі причини й умови усуваються або нейтралізуються у процесі діяльності відповідних суб'єктів, для яких функція запобігання злочинам є основним професійним обов'язком.

Спеціально-кримінологічна профілактика незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних спрямована перш за все на запобігання самій можливості вчинення таких злочинів за допомогою створення нормальних умов існування людей і зміни тих якостей особи, які зможуть спричинити вчинення конкретного злочину.

Заходи спеціально-кримінологічного запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних здійснюються у формі розробки відповідних планів та програм, які спрямовані на вдосконалення і посилення заходів боротьби з такою злочинністю.

Основи протидії незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних передбачають виділення головних напрямів запобігання виходячи з його структури і тенденцій, причинного комплексу, а також небезпеки наслідків.

Досягнення мети запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних можливо лише за рахунок вдало відібраних засобів і способів, позбавлених внутрішніх протиріч і відмінних від інших, які мають сталий історичний розвиток, і дозволяють вести мову про усталеність і повторюваність виявлених закономірностей. До таких заходів як правило відносять законодавство, систему покарання, діяльність системи кримінальної юстиції, некаральні заходи впливу, а також правову обізнаність учасників правовідносин у сфері обігу об'єктів інтелектуальної власності.

Отже, з огляду на вищевикладене потрібно скоординувати діяльність низки різних спеціалізованих органів і установ, зокрема: суду, прокуратури, органів внутрішніх справ, юстиції, податкової служби, наукових і освітніх юридичних навчальних закладів та ін. В обов'язковому порядку до проведення заходів щодо запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, крім правоохоронних органів залучаються спеціалізовані громадські об'єднання, а також адвокатура, приватні служби безпеки установ, державні департаменти інтелектуальної власності та інші.

Значна роль серед спеціалізованих суб'єктів запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних надається органам внутрішніх справ, які здійснюють: виявлення незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних та осіб, які їх вчиняють, а також потерпілих (у нашому випадку правовласників) від таких злочинів; аналіз таких злочинів; вивчення осіб, які вчинили зазначені злочини, їх групування за статтю і віком, а також іншими значимими критеріями, систематизація їх з урахуванням характерних якостей і особливостей; вивчення потерпілих та оцінка наслідків незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних (шкоди, втрат, збитків), як правило матеріальних; виявлення та вивчення причин та умов, їх класифікація і нейтралізація; запобігання задуманим незаконним відтворенням і розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних; запобігання злочинам, які готуються; забезпечення контролю та адміністративного нагляду за особами, схильними до вчинення аналізованих злочинів через їх відповідну поведінку.

Серед основних методів запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, які використовуються органами внутрішніх справ у взаємодії з громадськими об'єднаннями по захисту авторських прав правовласників, можуть бути:

а) економічні (контроль за дотриманням законодавства у сфері обігу інтелектуальної власності);

б) удосконалення системи економічного аналізу та обліку, використання сучасних інструментів ринкових відносин у процесі попередження незаконного відтворення і розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних;

в) соціально-політичні (боротьба з впливом криміногенних факторів, посилення активності громадян у правоохоронній діяльності, сприяння розвитку попереджувальних функцій соціальних громад);

г) державно-правові (ефективна профілактична діяльність державних органів, установ, організацій та службових осіб, розвиток та вдосконалення законодавства, поліпшення правозастосовної діяльності);

д) соціально-психологічні (долання елементів антисуспільної психології, сприяння морально-психологічній нетерпимості до правопорушників, формування здорової моральної атмосфери в трудових колективах, утвердження соціально позитивних моральних міжособистісних стосунків);

є) культурно-виховний (підвищення рівня моральної та правової культури населення, формування поваги до норм моралі та права);

ж) спеціальні (вдосконалення профілактичної діяльності державних органів, до функцій яких належить боротьба зі злочинністю у сфері обігу інтелектуальної власності) [278].

До основних питань загальної профілактики незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, виходячи із загальних завдань органів внутрішніх справ з профілактики злочинів, на нашу думку, доцільно віднести такі:

1) систематичне виявлення та аналіз факторів, які сприяють вчиненню незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, розробка заходів щодо їх усунення, нейтралізації чи позитивного перетворення;

2) вивчення протиріч і конфліктів на загальносоціальному рівні, які призводять до виникнення і реалізації злочинних намірів, а також до формування особи злочинця, який вчиняє незаконне відтворення і розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних;

3) обов'язкове залучення до діяльності із запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних громадських об'єднань і підрозділів Державної служби інтелектуальної власності України;

4) систематичне інформування громадян (споживачів) – потенційних жертв незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і

баз даних про способи вчинення таких злочинів, заходи протидії зазначеним злочинним проявам, ознаки контрафактної продукції.

Вищевикладені проблеми можливо вирішувати за допомогою вжиття органами внутрішніх справ заходів загальної профілактики незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, зокрема:

а) здійснення моніторингу соціальних явищ, процесів, які виникають у суспільстві у зв'язку з обігом об'єктів інтелектуальної власності, так і на ринку комп'ютерних програм і баз даних зокрема, які сприяють вчиненню незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, їх оцінка та прогнозування;

б) створення і оновлення інформаційної бази профілактичної роботи, включаючи до неї відомості не тільки про осіб, які вчиняють, вчинили чи мають намір вчинити злочині порушення авторських прав на комп'ютерні програми і баз даних, але й відомості про конкретні причини та умови, які сприяють вчиненню таких злочинів;

в) постійне узагальнення досвіду запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, визначення на його основі поширених методів та засобів вчинення злочинних порушень авторських прав на зазначені об'єкти;

г) шляхом проведення необхідних оперативно-профілактичних й інших заходів, створення умов які ускладнюють чи перешкоджають вчиненню незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних;

д) обмін інформацією, яка суттєва для здійснення органами внутрішніх справ діяльності щодо запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, з іншими правоохоронними і державними органами, установами, а також громадськими організаціями, які здійснюють захист прав власності авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних;

є) розроблення, прийняття та реалізація в ході практичної діяльності органів внутрішніх справ цільових комплексних програм запобігання злочинності в цілому, включаючи до них і заходи щодо запобігання злочинним порушенням авторських та суміжних прав, зокрема авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних;

ж) підготовки необхідних методичних та практичних рекомендацій (аналітичними підрозділами органів внутрішніх справ, науково-дослідними установами та навчальними закладами МВС України) щодо запобігання злочинним порушенням авторських та суміжних прав, включаючи незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних;

з) вжиття заходів, спрямованих на підвищення рівня правової освіти населення, що відповідно сприятиме зниженню ризику (можливості) стати жертвою незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних (як щодо споживачів так і правовласників авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних), наприклад, за допомогою виступів працівників ДСБЕЗ МВС України в засобах масової інформації про способи вчинення таких злочинів, роз'яснень законодавства, яке регулює право власності на комп'ютерні програми і бази даних, проведення публічних лекцій на підприємствах і в організаціях шляхом залучення представників громадськості;

к) інформування організацій та посадових осіб шляхом направлення відповідних пропозицій щодо усунення причин і умов, які сприяють вчиненню незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, і виявлені під час розслідування таких злочинів, здійснення реального контролю щодо їх нейтралізації;

л) постійний контроль за вчасним розглядом та прийняттям рішення за заявами і повідомленнями про факти злочинних порушень авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних, а також умовами, які можуть сприяти вчиненню таких злочинів;

м) систематичне проведення органами внутрішніх справ комплексних оперативно-профілактичних заходів за участю інших державних органів (наприклад Державної служби інтелектуальної власності України), громадських об'єднань (BSA, ІПА та ін.), які здійснюють захист прав учасників ринку інтелектуальної власності на комп'ютерні програми і бази даних, з метою виявлення причин і умов, які сприяють вчиненню незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, інших злочинів у сфері обігу на ринку інтелектуальної власності, адміністративних правопорушеннях, які вчиняються в сфері авторського та суміжних прав.

Звідси, діяльність органів внутрішніх справ має зводитись, насамперед, до виконання прийнятих загальнодержавних рішень, внесенню у відповідні органи державної влади пропозицій і рекомендацій за результатами їх виконання, безперечно, співпраця з населенням. Тому, запобігання вчиненню незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, у формі загальної профілактики, повинне стати найважливішим напрямом загальної стратегії діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі зі злочинами у сфері порушення авторських і суміжних прав.

Важливою є проблема визначення компетенції (пріоритету у виявленні й профілактиці незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних) підрозділів органів внутрішніх справ з запобігання і, відповідно, профілактики аналізованої нами злочинності. Найбільшу частку незаконних відтворень і розповсюджень комп'ютерних програм і баз даних, як правило, виявляють підрозділи по боротьбі з економічною злочинністю. Тому вважаємо, що запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, має входити до компетенції підрозділів ДСБЕЗ, тому що встановити (виявити) і задокументувати злочинні дії осіб, які займаються такою злочинною діяльністю, без застосування оперативно-розшукових заходів і можливостей досить складно. Крім цього, зазначені підрозділи вже накопичили і узагальнили в цілому достатній досвід запобігання

різним видам злочинних проявів в ході оперативного обслуговування об'єктів споживчого ринку.

Тому до основних заходів з профілактики незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, які проводяться працівниками підрозділів ДСБЕЗ, слід віднести:

а) здійснення оперативно-розшукових заходів спрямованих на виявлення фактів незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, які вчиняються на споживчому комп'ютерному ринку;

б) вивчення та узагальнення практики виявлення, розкриття і профілактичної діяльності щодо незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних;

в) формування системи обліку і контролю за наявністю і функціонуванням ринків з продажу об'єктів інтелектуальної власності, підприємств які здійснюють виготовлення комп'ютерних носіїв інформації, відповідної упаковки готової продукції, засобів маркування та ідентифікації об'єктів інтелектуальної власності, за місцем їх реєстрації і фактичним місцезнаходженням;

г) постійне проведення профілактичних заходів, із залученням інших організацій, які здійснюють захист прав власників комп'ютерних програм і баз даних, комплексна і систематична перевірка структур які реалізують об'єкти захищені авторським правом, у випадку наявності інформації про систематичні порушення чинного законодавства у сфері інтелектуальної власності.

У практичній діяльності органів внутрішніх справ загальна профілактика завжди з індивідуальною профілактикою незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних.

Індивідуальна профілактика незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, є цілеспрямованою роботою з конкретними особами, які припускають юридично значущі відхилення від норм поведінки, що здійснюється на основі поєднання соціального контролю, виховання і надання допомоги.

Серед заходів індивідуальної профілактики, які доцільно застосовувати органами внутрішніх справ до осіб, які вчинили або схильні вчиняти незаконні відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, слід віднести: постановку на профілактичний облік, профілактичну бесіду, офіційне застереження, профілактичну допомогу, притягнення до адміністративної або кримінальної відповідальності.

До основних напрямів індивідуальної профілактики незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних можна віднести:

- а) виявлення осіб, схильних до вчинення аналізованих злочинів;
- б) вивчення таких осіб, шляхом збиранням необхідних відомостей про них, отримання інформації про несприятливі фактори навколишнього середовища, які сприяють формуванню у них злочинної мотивації;
- в) безпосередня профілактична роботи з особами, які раніше вчиняли злочинні порушення авторських і суміжних прав і зокрема, незаконне відтворенню і розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних;
- г) контроль, перевірка та оцінка органами внутрішніх справ результатів індивідуальної профілактики незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних та її коректування.

Виявлення осіб, схильних до вчинення незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, здійснюється, як правило, у процесі безпосередньої перевірки підрозділами органів внутрішніх справ учасників ринку інтелектуальної власності. Важливим елементом такої діяльності є вчасне отримання інформації про таких осіб.

Особливу увагу правоохоронних органів слід звертати саме на ініціативне виявлення осіб, які схильні до вчинення незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних. Дієвими засобами виявлення осіб, які вчиняють чи мають намір вчинити такий злочин, а також несприятливих факторів навколишнього середовища, які впливають на формування протиправної мотивації, є комплексні оперативно-профілактичні

операції, які проводяться органами внутрішніх справ у сфері обігу об'єктів інтелектуальної власності [278].

Метою оперативно-профілактичних операцій, які можуть проводитися підрозділами органів внутрішніх справ в сфері обігу об'єктів інтелектуальної власності, мають стати такі: а) зниження криміногенної обстановки на ринку об'єктів інтелектуальної власності в цілому; б) підвищення ефективності діяльності органів внутрішніх справ з протидії та профілактики злочинності у сфері обігу об'єктів інтелектуальної власності; в) виявлення і розшуку осіб, які переховуються від органів дізнання, слідства та суду; г) ініціативне виявлення осіб які мають схильність до вчинення незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних чи цивільних правопорушень у сфері авторських та суміжних прав, а також причин і умов, які сприяють вчиненню таких злочинів і правопорушень.

Такі профілактичні операції з виявлення фактів вчинення незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних мають проводитись у тісній взаємодії з державними і громадськими організаціями.

Зазначені операції є дієвим заходом не тільки загальної, а й індивідуальної профілактики незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, тому що під час їх проведення здійснюється первинне виявлення осіб які схильні до вчинення аналізованого злочину, з метою подальшої профілактичної роботи з ними.

Отже, основні зусилля щодо запобігання незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних необхідно зосередити на таких напрямках: усунення причин і умов вчинення цього різновиду порушення авторських прав; запобігання негативним наслідкам таких злочинів; своєчасне виявлення, розкриття і розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням авторських прав та суміжних прав, і, основне, це підвищення правової освіти учасників ринку об'єктів інтелектуальної власності.

3.3. Зарубіжний досвід запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних

За кордоном серед об'єктів інтелектуальної власності комп'ютерні програми (або, як їх ще називають – програмне забезпечення або програмні продукти) вважаються одним з найбільш вразливих з огляду порушення прав на них.

Одним з прикладів, які демонструють масштаби злочинної діяльності у цій сфері, стала проведена у липні 2007 р. спільна операція ФБР США і Бюро громадської безпеки Китаю з ліквідації найбільшої у світі злочинної організації, члени якої займались виготовленням та реалізацією контрафактного програмного забезпечення у 27 різних країнах світу. Згідно з наведеними даними, оборот цієї кримінальної структури становив понад два млрд. дол. США, а найбільш популярні продукти корпорацій Microsoft і Symantec виготовлялись злочинцями вісьмома мовами [20, с. 5].

Фахівці провідних країн Європейського Союзу та США вважають, що найбільш типовими формами комп'ютерного піратства є: а) виготовлення і розповсюдження контрафактних носіїв з копіями програмних продуктів; б) продаж комп'ютерної техніки з програмним забезпеченням, встановленим з порушенням ліцензійних угод; в) встановлення неліцензійних комп'ютерних програм за замовленням користувача; г) відтворення неліцензійного програмного забезпечення на персональних комп'ютерах кінцевими користувачами, включаючи випадки встановлення більшої кількості копій, ніж це передбачено умовами ліцензійної угоди; д) інтернет-піратство – надання доступу до неліцензійних копій програмних продуктів з використанням мережі загального доступу Інтернет.

На думку розробників програмного забезпечення у США комп'ютерне піратство спричиняє значну шкоду державі, зокрема: а) позбавляє ІТ-індустрію як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій; б) сприяє втраті державою своїх

вітчизняних фахівців, які не можуть бути забезпеченні гідними умовами праці на батьківщині та вимушені працювати за кордоном; в) позбавляє шансу додаткового створення високооплачуваних робочих місць (згідно із дослідженнями міжнародної аналітичної компанії IDC, зниження в країні рівня піратства лише на 10 % додатково створить 5000 високооплачуваних робочих місць, забезпечить зростання ВВП на 1,5 мільярдів доларів США, збільшить податкових надходжень до державного бюджету на 108 мільйонів доларів); г) сприяє втраті можливості росту економіки (у розвинутих країнах частка інтелектуальної власності у ВВП складає до 12%), фінансовим втратам, технологічному відставанню від інших держав.

Щодо бізнесу, то розробники програмного забезпечення у США вважають, що комп'ютерне піратство сприяє: а) низькому рівню надійності і безпеки ІТ-інфраструктури підприємства; б) відсутності інтегрованих бізнес-рішень та завдань; в) відсутності кваліфікованої технічної підтримки та постійних оновлень; г) високій вірогідності зараження персонального комп'ютера вірусами та витоку конфіденційної інформації; д) значним фінансовим збиткам та притягненню до відповідальності за законом про порушення авторських прав; е) розвитку кримінальних структур при придбанні і використанні неліцензійного програмного забезпечення [15, с. 10-11].

Згідно дослідження IDC, компанії з високим рівнем використання неліцензійного програмного забезпечення в два рази частіше стикаються з ризиковими ситуаціями, ніж суб'єкти господарювання з низьким рівнем. Критичні збої інформаційних систем на підприємствах з високим рівнем використання неліцензійного програмного забезпечення виникають у три рази частіше, ніж на підприємствах з низьким рівнем. Частота критичних і дрібних збоїв систем прямо пропорційна частці неліцензійного програмного забезпечення в компанії. Отже, чим більше неліцензійного програмного забезпечення використовує підприємство, тим вищим економічним і фінансовим ризикам воно піддається [15, с. 10-11; 16, с. 6].

На думку зарубіжних фахівців, які протидіють поширенню комп'ютерного піратства будь-яка людина, як кінцевий користувач, у разі використання неліцензійного програмного забезпечення відчуває: а) втрачені можливості, пов'язані з використанням піратського програмного забезпечення; б) відсутність безкоштовних оновлень, технічної підтримки, а також гарантій якості і безпеки; в) високу вірогідність зараження персонального комп'ютера вірусами і пошкодження жорсткого диску комп'ютера; г) можливість доступу до персональної інформації з боку третіх осіб при користуванні Інтернет [16, с. 6].

Вдаючись до запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних представники провідних зарубіжних розробників програмного забезпечення вважають своїм основним завданням здійснювати *навчання учасників ринкових відносин за допомогою системного інформування про негативні наслідки піратства й переваги ліцензійних комп'ютерних програм.*

Основними напрямками роботи в цьому контексті є: а) інформування керівництва й персоналу суб'єктів господарювання про ризики, пов'язані з використанням піратського програмного забезпечення; б) інформування користувачів про широкі можливості, які надають їм ліцензійні програми; в) інформування суспільства про шкоду, яку спричиняють пірати економіці й інтелектуальному потенціалу країни; г) підтримка державних органів у зміцненні механізмів захисту авторських прав.

Зарубіжні розробники програмного забезпечення активно протидіють комп'ютерному піратству *ринковими методами, пропонуючи гнучкі схеми ліцензування, які надають можливість підприємствам, установам і організаціям максимально мінімізувати витрати на придбання необхідного пакета ліцензій.*

Крім того, на постійній основі *вдосконалюються технологічні засоби захисту*, одним із прикладів яких є технологія активації програм, що дозволяє захищати програмний продукт від незаконного копіювання. Не менш цікавою й

ефективною технологією, що надає право одержувати оновлення лише легальним користувачам, визначаючи при цьому легальність використовуваної ними операційної системи, є технологія Windows Genuine Advantage.

Зарубіжні виробники програмного забезпечення активно об'єднуються в асоціації з метою протидії комп'ютерному піратству. Такою найбільш відомою є асоціація BSA (заснована в 1988 р.). Сьогодні до асоціації BSA входять такі всесвітньо відомі компанії, як Adobe, Apple, Autodesk, Avid, Bentley Systems, Borland, CA, CNC Software/Mastercam, EMC, Internet Security Systems, Macromedia, McAfee, Microsoft, Monotype Imaging PTC, SolidWorks, Sybase, Symantec, Tekla Group, UGS і VERITAS Software. На даний час асоціація BSA активно працює більш ніж в 80-ти країнах світу [15, с. 9-10].

Програми і ініціативи, які реалізує BSA, спрямовані на формування середовища, яке б сприяло подальшому розвитку інноваційних продуктів і технологій, що приносять користь бізнесу, державі і суспільству. Спільні зусилля учасників Асоціації BSA спрямовані на усунення проблем, які перешкоджають реалізації всього потенціалу ІТ-економіки.

BSA активно співпрацює зі споживачами, комерційними підприємствами й урядами, оскільки вважає, що лише спільними зусиллями можна створити клімат, сприятливий для подальшого створення інновацій. Асоціація BSA та її учасники використовують весь свій досвід, знання і ресурси з метою формування безпечного та легального середовища у цифровому світі.

Асоціація BSA інвестує значні кошти в реалізацію освітніх і просвітницьких програм, спрямованих на популяризацію в суспільстві таких цінностей, як авторське право, кібербезпека і електронна комерція, без яких неможливо уявити нормальний розвиток інноваційних технологій.

Найважливіше завдання BSA – це захист інтересів і прав на інтелектуальну власність компаній – членів асоціації. Діяльність асоціації BSA зосереджена на захисті авторського права та прав на об'єкти інтелектуальної власності. BSA співпрацює з національними та регіональними урядами, лобіюючи ухвалення законів, що забезпечують ефективний захист авторських

прав і формування середовища, яке б сприяло подальшому розвитку індустрії програмного забезпечення [15, с. 9-10; 19, с. 2].

Крім того, асоціація BSA підтримує жорсткі законодавчі ініціативи і ефективно правозастосування в сфері боротьби з кіберзлочинністю. Інтернет-слідчі асоціації регулярно проводять моніторинг глобальної мережі в пошуках Інтернет-піратів. «Мішенню» BSA є не тільки постачальники піратських програм, але й дистриб'юторські мережі, заводи-виробники контрафактних дисків. Крім того, BSA співпрацює з ФБР, Інтерполом і Європолом при проведенні широкомасштабних антипіратських операцій, які охоплюють відразу кілька держав, і позиціонують як акції по боротьбі з організованою злочинністю [15, с. 9-10].

BSA тісно співпрацює з регіональними, державними та міжнародними правоохоронними органами, надаючи їм підтримку в ході розслідування і порушення справ про незаконне використання і розповсюдження нелегального програмного забезпечення. Освітні програми BSA, які реалізуються в усьому світі, спрямовані на пропаганду таких цінностей, як інтелектуальна власність і авторське право. Програми асоціації BSA підвищують рівень знань суспільства в області законодавчих норм захисту авторських прав, а також розповідають про ті переваги, які несе в собі дотримання принципів авторського права та інтелектуальної власності [15, с. 9-10].

У зарубіжних країнах асоціація BSA надає необхідну юридичну підтримку правоохоронним органам та приватним юридичним компаніям під час проведення судових розглядів, надає допомогу у виявленні випадків порушення закону про авторське право і використання неліцензійного програмного забезпечення учасників BSA.

Крім того, BSA веде активну просвітницьку діяльність, організує тренінги та навчальні семінари для правоохоронних органів (прокуратури, міліції, суддів, митниці і т.д.), присвячені питанням правозастосування в сфері порушення закону про авторське право, а також методикам виявлення й доказування подібних порушень.

Організація круглих столів є частиною регіональної ініціативи BSA. Кампанія передбачає проведення цілого комплексу освітніх, юридичних, медіа-та PR-активностей. Серед головних цілей круглих столів є так:

1. Привернути увагу до проблеми використання неліцензійного програмного забезпечення представників державних органів, які можуть сприяти її вирішенню (регіональна влада, прокуратура, правоохоронні органи).

2. Сприяти поліпшенню механізму реалізації регіональної політики у сфері інформатизації суспільства, відповідно до чинного законодавства країни.

3. Обговорити специфічні проблеми областей у сфері охорони авторських прав на ліцензійне програмне забезпечення, окреслити можливі шляхи їх вирішення.

4. Звернути увагу правоохоронних органів на необхідність посилення діяльності, спрямованої на виявлення фактів використання неліцензійного програмного забезпечення.

5. Поставити питання про необхідність створення міжвідомчих робочих груп із захисту прав інтелектуальної власності в регіонах, до складу яких включити представників регіональної адміністрації, правоохоронних органів, бізнес-структур, а також провідних науковців, які спеціалізуються у сфері захисту авторських прав.

6. Надати засобам масової інформації інформацію про переваги ліцензійного програмного забезпечення, а також про юридичні та технічні ризики, на які наражаються кінцеві користувачі контрафактних комп'ютерних програм.

7. Сприяти формуванню пошани до об'єктів інтелектуальної власності [19, с. 2].

BSA активно працює з державними структурами, надаючи необхідну інформацію й юридичну підтримку в питаннях, пов'язаних із правозастосуванням і кращими світовими практиками у сфері захисту прав на інтелектуальну власність [15, с. 9-10].

Так, основними напрямками діяльності асоціації BSA в Російській Федерації є: а) правозастосування в сфері порушення авторського права (юридична, освітня та інформаційна підтримка правоохоронних органів); б) представлення інтересів учасників асоціації в суді; в) лобіювання інтересів виробників програмного забезпечення з точки зору захисту авторських прав на державному рівні, зокрема участь у підготовці законопроектів, які стосуються питань авторського права; г) освітня діяльність (обмін досвідом і кращими практиками з правоохоронними органами, навчання системних адміністраторів і IT-менеджерів методикам аудиту та легалізації програмного забезпечення, популяризація використання легального програмного забезпечення, роз'яснювальна робота в області ризиків для бізнесу, які спричиняє використання неліцензійних копій такого забезпечення [18, с. 11].

Як правило, BSA закликає уряди країн вживати наступні заходи заради досягнення максимального ефекту від зниження рівня комп'ютерного піратства: а) удосконалювати національне законодавство в області авторських прав та виконувати свої зобов'язання перед Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (World Intellectual Property Organization, WIPO); б) створити ефективний правоохоронний механізм, що здатний захищати авторські права в Україні та боротися з правопорушеннями в цій сфері; в) виділити значні державні ресурси для вирішення цієї проблеми, в тому числі створити спеціальні національні підрозділи у справах інтелектуальної власності, налагоджувати міжнародне співробітництво, організовувати навчання для своїх співробітників; г) підвищувати рівень освіти та обізнаності в цьому питанні; д) показати приклад іншим, використовуючи в роботі державних органів виключно легальне програмне забезпечення [18, с. 8; 19, с. 2].

Стратегія BSA, мета якої – захист прав інтелектуальної власності на програмне забезпечення, передбачає наступний комплекс заходів:

1. Юридичні майстер-класи для представників засобів масової інформації, по типу – «Авторське право на комп'ютерні програми в законодавстві Іспанії».

2. Круглі столи за участю представників влади, бізнесу, фахівців в області захисту авторських прав і засобів масової інформації – «Неліцензійне програмне забезпечення – загроза місцевій економіці. Стратегія боротьби».

3. Програма «Таємний покупець», метою якої є перевірка точок роздрібної торгівлі на предмет установаження і несанкціонованого продажу неліцензійного програмного забезпечення.

4. Попереджувальні листи, які інформують власників підприємств про юридичні наслідки використання неліцензійного програмного забезпечення.

5. Ініціювання перевірки підприємств правоохоронними і контролюючими органами на предмет дотримання законодавства у сфері захисту авторських прав [18, с. 7].

Отже, можна зробити висновок, що найважливіше завдання BSA – захист інтересів і прав на інтелектуальну власність компаній – учасниць цієї асоціації. А діяльність асоціації зосереджена на таких основних напрямках:

1. Захист авторського права і прав на об'єкти інтелектуальної власності. BSA співпрацює з національними і регіональними урядами, лобіює ухвалення законів, що забезпечують більш ефективний захист авторських прав і формування середовища, яке б сприяло подальшому розвитку індустрії програмного забезпечення.

2. Інформаційна безпека і кіберзлочинність. BSA підтримує жорсткі законодавчі ініціативи й ефективне правозастосування в сфері боротьби з кіберзлочинністю. Фахівці асоціації регулярно здійснюють моніторинг глобальної мережі у пошуках Інтернет-піратів. BSA виявляє не тільки постачальників піратських програм, але і дистриб'юторські мережі, заводи-виробники контрафактних дисків. Крім того, BSA співпрацює з ФБР, Інтерполом і Європолом під час проведення широкомасштабних антипіратських операцій.

3. Піратство і правозастосування. BSA тісно співпрацює з регіональними, національними і міжнародними правоохоронними органами, надає їм

підтримку в ході розслідування і порушення справ про незаконне використання і поширення нелегального програмного забезпечення.

4. Електронна комерція. BSA активно співпрацює з Всесвітньою Торговою Організацією, здійснюючи свій внесок у розвиток міжнародних норм, які регулюють ринок електронної комерції.

5. Просвітницька діяльність. Освітні й просвітницькі програми, які реалізує BSA у всьому світі, спрямовані на пропаганду таких цінностей, як інтелектуальна власність і авторське право. Програми асоціації підвищують рівень освіти суспільства в області законодавчих норм захисту авторських прав, а також розповідають про ті переваги, які пов'язані з дотриманням принципів авторського права та інтелектуальної власності.

За кордоном заходи щодо запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, *вживаються безпосередньо і самими виробниками програмного забезпечення*. Так, через своїх юридичних представників компанія Microsoft розсилає попереджувальні листи керівникам малого та середнього бізнесу з метою проінформувати їх про ризики використання неліцензійних програм.

В таких листах йдеться про те, що з кожним наступним кроком у динамічному розвитку бізнесу, багато керівників вітчизняних компаній, вирішуючи завдання зі створення надійної та ефективної інформаційної інфраструктури свого підприємства, все частіше ставлять під сумнів твердження про низьку ціну неліцензійного програмного забезпечення та, нібито, його значну схожість з ліцензійним. Ці ілюзії, як правило, безслідно зникають при різносторонній об'єктивній оцінці головою компанії всього комплексу складових ризику, пов'язаного з неліцензійним програмним забезпеченням [16, с. 7-8].

Використовуючи неліцензійне програмне забезпечення, керівництво ставить під загрозу не тільки репутацію, але й наражає підприємство на низку небезпек технічного та юридичного характеру [16, с. 7-8].

Неліцензійне програмне забезпечення характеризується частими збоями, обмеженою функціональністю, несумісністю чи відсутністю необхідних драйверів, проблемами із встановленням та переінсталяцією, високою вірогідністю зараження персонального комп'ютера вірусами, а також можливістю отримання безперешкодного мережевого доступу третіх осіб до приватних даних на персональному комп'ютері [16, с. 6].

Надійність і безпека інформаційної інфраструктури компанії при інсталяції неліцензійного програмного забезпечення зводиться нанівець, формуючи одне з «болючих місць» сучасного бізнесу. Підтримуючи такі дії, керівництво повинно розуміти, що це аналогічно передачі конфіденційної інформації про підприємство та його клієнтів невизначеній кількості користувачів.

У листах представники компанія Microsoft роз'яснюють, що при використанні піратських копій програмного забезпечення, разом із різким зниженням рівня надійності та безпеки, не може бути й мови про кваліфіковану технічну підтримку та доступ до регулярних оновлень.

Не менш небезпечні юридичні ризики використання нелегального програмного забезпечення, як для керівників підприємства, так і для осіб, які відповідають за його інформаційну інфраструктуру. Разом з керівниками компанії ІТ-спеціалісту пропонується завжди пам'ятати, що відповідно до діючого законодавства, він, як особа, що має спеціальні знання в області ІТ і функціонально відповідає за ІТ-інфраструктуру компанії, може бути суб'єктом притягнення до встановленої законом відповідальності.

Саме тому при виявленні нестачі чи відсутності ліцензій на програмне забезпечення, яке використовується у компанії, ІТ-спеціалісту, представники компанія Microsoft рекомендують одразу, в письмовому вигляді, проінформувати про це директора підприємства, зберігши при цьому матеріали, що підтверджують обізнаність керівництва про наявну проблему.

Представники компанія Microsoft також роз'яснюють – важливим є ще один юридичний та соціально-економічний аспект проблеми комп'ютерного

піратства. Адже фактично, підприємства, які користуються неліцензійним програмним забезпеченням, мимоволі підтримують розвиток кримінальних структур, що спеціалізуються на виготовленні та розповсюдженні неліцензійної продукції.

Ще одним важливим заходом запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних в зарубіжних країнах є відкриття *сайтів компаній – виробників програмного забезпечення, присвячених проблемам антипіратської діяльності* в країні.

Такі сайти, наприклад, відкриті в Інтернеті компанією Microsoft, їх метою є більш повне висвітлення різноманітних аспектів діяльності компанії з захисту авторських прав на власні програмні продукти. Зокрема, в розділі про законодавство можна знайти огляд нормативно-правової бази країни, з переліком відповідних документів, а також тлумачення основних юридичних формулювань [16, с. 9].

Перевагам використання ліцензійного програмного забезпечення компанії присвячений на сайті розділ «Контрафактне або справжнє програмне забезпечення», який містить інформацію про програму Windows Genuine Advantage, яка допомагає користувачам перевіряти справжність програмних продуктів на своїх комп'ютерах [16, с. 9].

Розділ сайту «Новини і події» висвітлює діяльність юридичного представника корпорації на території країни та основні події в країні, пов'язані із тематикою захисту авторських прав відповідної компанії, яка розробляє програмне забезпечення.

Партнерам корпорації Microsoft є корисним розділ сайту «Матеріали для партнерів», в якому періодично публікуються антипіратські бюлетені, спеціальні партнерські видання, корисні дослідження і статті, присвячені аналізованим у дисертації питанням. Разом з цим, в даному розділі сайту можна знайти докладну інформацію про згадану вище програму управління ліцензіями (Software Asset Management) компанії Microsoft, яка є корисною під час

легалізації програмного забезпечення на підприємствах і при оптимізації витрат на придбання програмних продуктів [16, с. 9].

Зарубіжні компанії-виробники програмного забезпечення проводять *тренінги з працівниками підрозділів, які протидіють комп'ютерному піратству*. Так, компанія Microsoft проводить тижневі тренінги у сфері високих комп'ютерних технологій для працівників підрозділів боротьби з економічною злочинністю країн СНД. Які спрямовані на підвищення технічного рівня підготовки персоналу таких підрозділів. У рамках проведення тренінгів розглядаються як теоретичні, так і практичні питання, пов'язані із функціонуванням різноманітних комунікативних інструментів мережі загального доступу Інтернет, основними загрозами та правопорушеннями у цій сфері, а також джерелами збору фактичних даних під час документування злочинів зазначеної категорії. Це дозволяє завдяки отриманим знанням, більш якісно підходити до процесу доказування протиправної діяльності злочинних груп та окремих осіб, причетних до організації та вчинення злочинних порушень авторських прав на програмне забезпечення [16, с. 10].

Іноколи зарубіжні компанії-виробники програмного забезпечення самі *подають судові позови проти продавців неліцензійних програм*. Так, 31 жовтня 2006 року корпорація Microsoft оголосила про подання 55 судових позовів у всьому світі проти он-лайн продавців, які реалізовували неліцензійне програмне забезпечення через популярні Інтернет-аукціони. В США за фактами Інтернет-піратства подано 15 позовних заяв, у Нідерландах та Німеччині по 10, у Франції та Великій Британії по 5, також позовні заяви проти комп'ютерних піратів було подано в Аргентині, Австралії, Австрії, Бельгії, Кореї, Мексиці та Польщі. Ці позови стали продовженням широкомасштабної компанії із захисту корпоративних клієнтів та звичайних користувачів від ризиків, пов'язаних з використанням неліцензійних комп'ютерних програм [14, с. 2].

У рамках зазначеного широкомасштабного заходу судові позови було подано проти піратів, які продавали контрафактну продукцію через eBay та інші Інтернет-аукціони, не повідомляючи покупців про нелегальність

придбаного ними програмного забезпечення. Більшість підозрюваних спочатку отримали офіційне попередження з вимогою припинити протиправну діяльність. У кожному з випадків розслідування шляхом контрольної закупівлі доводився факт порушення авторських прав [14, с. 2].

Такі зарубіжні широкомасштабні компанії боротьби з комп'ютерними піратами не можуть не торкатися України, де за сприянням виробників програмного забезпечення також проводиться боротьба з комп'ютерним піратством у мережі Інтернет. Так, у Луганській області суд визнав винним у вчиненні злочину (ст. 203-1 КК України «Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування») громадянина, який реалізовував контрафактні копії програмних продуктів замовникам із США, Великої Британії, Мексики та Японії за допомогою мережі Інтернет. Оплата за контрафактну продукцію здійснювалася через електронні платіжні системи PayPal, EGold та Western Union. У правопорушника було вилучено понад 700 примірників контрафактної продукції, обладнання та матеріали для її виготовлення. Встановлено, що за період існування цього інтернет-магазину було продано понад 3 тисячі компакт-дисків з нелегальним програмним забезпеченням. Тільки встановлений прибуток, отриманий внаслідок протиправної діяльності, становив 20 тис. доларів США.

Вдаючись до запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, у зарубіжних країнах, компанії – виробники програмного забезпечення ініціюють проведення *заходів під назвою Mystery Shopper («Таємничий покупець»)*. Так, корпорація Microsoft реалізовує в країнах де продається її програмне забезпечення комплексну програму Mystery Shopper («Таємничий покупець»), яка діє на регулярній основі. Мета програми – забезпечити захист споживача від недобросовісного продажу персональних комп'ютерів та надати допомогу продавцям комп'ютерної техніки [20, с. 6; 307].

У рамках програми незалежні аудитори, які пройшли спеціальну підготовку, відвідують пункти роздрібного продажу персональних комп'ютерів.

У ході своїх візитів до магазинів аудитори цікавляться умовами придбання таких комп'ютерів, висуваючи як одну з вимог наявність встановленої операційної системи [17, с. 7].

З метою захисту споживачів та продавців комп'ютерної техніки від недобросовісних конкурентів юридичні представники корпорації Microsoft інформують правоохоронні органи про ознаки порушення авторських прав недобросовісними продавцями комп'ютерної техніки [17, с. 7].

В ході таких перевірок встановлено, що найбільш поширеними є наступні порушення: а) демонстрація комп'ютера зі встановленою операційною системою, але без наявності сертифікату достовірності (COA) на системному блоці; б) пропозиція продажу персонального комп'ютера зі встановленою операційною системою, але при цьому покупцеві повідомляється, що працівник магазину «забуде» деінсталювати її; в) пропозиція продати програмне забезпечення без встановленої операційної системи, проте з обіцянкою, що протягом 2-х днів працівник сервісного центру встановить за символічну винагороду повноцінну операційну систему; г) продаж персонального комп'ютера зі встановленою нібито «безкоштовною демонстраційною» версією операційної системи [392].

Кожна з вищезгаданих дій вступає в суперечність з умовами ліцензійної угоди, партнерської угоди, а також піддає компанію-продавця комп'ютерної техніки ризикам порушення законодавства та юридичного переслідування.

Отже, в провідних країнах Європейського Союзу та США найбільш типовими формами комп'ютерного піратства вважають: виготовлення і поширення контрафактних носіїв (дисків) з копіями програмних продуктів; продаж комп'ютерної техніки з програмним забезпеченням встановленим з порушенням ліцензійних угод; встановлення неліцензійного програмного забезпечення за замовленням користувача; відтворення неліцензійного програмного забезпечення на персональних комп'ютерах кінцевим користувачем, включаючи випадки встановлення більшої кількості копій, ніж це передбачено умовами ліцензійної угоди; інтернет-піратство – надання

доступу до нелегальних копій програмних продуктів з використанням Інтернету.

Значна увага по запобіганню комп'ютерного піратства зосереджена на роз'ясненні користувачам нелегального програмного забезпечення юридичних основ захисту авторських прав, які встановлюють правила і процедури що запобігають відтворенню і поширенню нелегальних копій комп'ютерних програм і призводять таким чином до зниження ризиків юридичного переслідування.

Зарубіжними компаніями, які виготовляють програмне забезпечення поширюються рекомендації по запобіганню порушень авторських прав на комп'ютерні програми, в яких дається алгоритм виявлення та легалізації комп'ютерних програм: а) перевірити чи ліцензійне програмне забезпечення встановлене в установі чи організації; б) регулярно проводити інвентаризацію комп'ютерних програм які використовуються; в) при виявленні нестачі ліцензій негайно закупити їх необхідну кількість; г) надійно зберігати ліцензійну документацію; д) вести політику використання ліцензійного програмного забезпечення та повідомити працівників компанії про юридичні ризики у разі використання неліцензійного програмного забезпечення.

Крім цього керівникам підприємств і організацій роз'яснюють, що критичні збої в інформаційних системах вникають в три рази частіше на підприємствах з високим рівнем використання неліцензійного програмного забезпечення. При цьому частота критичних і дрібних збоїв систем, кількість втрат або пошкоджень даних, а також непередбачених витрат на програмне забезпечення прямо пропорційна долі неліцензійного програмного забезпечення в компанії.

Компаніями, які випускають програмне забезпечення та громадськими організаціями, що захищають авторські права роз'яснюється недоліки неліцензійного програмного забезпечення: відсутність надійності і безпеки; відсутність сервісної технічної підтримки; обмеженість в отриманні поновлень; висока ймовірність зараження комп'ютера вірусами; виток персональної

(конфіденційної інформації); значні фінансові втрати через збої; ризик бути притягнутим до юридичної відповідальності.

За кордоном значна увага приділяється технічному захисту програмних продуктів.

На основі вивчення зарубіжного досвіду, можемо запропонувати такі заходи спрямовані на зниження рівня комп'ютерного піратства: удосконалення національного законодавства в області авторських прав та виконання своїх зобов'язань перед Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (WIPO); створення ефективного правоохоронного механізму, який здатний захищати авторські права в Україні та протидіяти правопорушенням в цій сфері; виділяти необхідні державні ресурси для вирішення цієї проблеми, в тому числі створення спеціальних національних підрозділів у справах інтелектуальної власності, налагодження міжнародного співробітництва, організація навчання співробітників; підвищення рівня освіти та обізнаності з цих питань; використання в роботі державних органів виключно легального програмного забезпечення.

Висновки до розділу 3

1. До організаційних заходів запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерні програм і баз даних віднесено такі:

- а) здійснювати більш тісну взаємодію з професійними організаціями, правовласниками з питань співробітництва у виявленні, розкритті й розслідуванні незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних;
- б) підвищувати кваліфікацію працівників правоохоронних органів в області протидії злочинним порушенням авторських прав;
- в) повніше контролювати підприємства, які здійснюють виготовлення й обіг носіїв комп'ютерних програм і баз даних захищених авторським правом;
- г) здійснювати проведення конференцій і семінарів з питань протидії

незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних для органів законодавчої й судової влади, правоохоронних органів; д) здійснювати координацію діяльності спеціалізованих органів по протидії незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних; є) прийняти загальнодержавну та регіональні (обласні) програми протидії злочинності в сфері інтелектуальної власності; ж) здійснювати постійний моніторинг ринку комп'ютерних програм і баз даних; з) сприяти в підготовці профілактичних матеріалів для засобів масової інформації з метою підвищення рівня правової свідомості споживачів комп'ютерних програм і баз даних.

2. Опитані експерти вказали також на ефективніше здійснення технічних заходів захисту об'єктів інтелектуальної власності.

3. До економічних заходів запобігання аналізованих в дисертації злочинів слід віднести оптимізацію оподатковування виробництва й реалізації продукції масового попиту, а також доцільність зниження правовласниками цін на легальні комп'ютерні програми і бази даних.

4. Серед правових заходів запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних респонденти вказали на більш ефективне й широкє застосування адміністративних санкцій за такі правопорушення (24,5%), а також запропонували внести зміни в законодавство, спрямовані на жорсткість санкцій за незаконне відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних (60,4%), а 9,4% опитаних працівників указали на інші заходи. До них були віднесені такі: закріпити підслідність ст. 176 КК України за органами внутрішніх справ; підвищити грошове утримування працівникам міліції, які протидіють незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних.

5. Проведенню «антипіратських» заходів повинна передувати якісна аналітична робота, метою якої є: а) вивчення чинного законодавства й вироблення на цій основі пропозицій по усуненню загроз комп'ютерним програмам і базам даних, захищеним авторським правом, рекомендацій з

коректування законодавства; б) організація комплексного аналізу й прогнозування розвитку криміногенної обстановки в зазначеному сегменті ринку, аналіз основних тенденцій розвитку досліджуваних процесів, вивчення ефективності реалізації управлінських рішень в аналізованій сфері; в) прогнозування появи нових форм і методів вчинення незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних і інших правопорушень у зазначеній сфері; г) виявлення криміногенних факторів, які сприяють вчиненню зазначених правопорушень, причин, які породили сформовану ситуацію; д) оцінка обсягів неформального сектора «тіньової економіки» й ін.

6. З метою встановлення суворого контролю за технологією виготовлення й «чистотою» тиражів продукції на великих підприємствах можуть бути ефективними такі заходи організаційно-технічного характеру: а) безперешкодний доступ правоохоронних і контролюючих органів на територію підприємств, де здійснюється тиражування такої продукції, включаючи режимні об'єкти; б) введення загальнодержавної марки на всіх матеріальних носіях, що буде підтвердженням легальності продукції, і певною мірою забезпечить попередження злочинності в сфері поширення комп'ютерних програм і баз даних, і істотно полегшить роботу правоохоронним і контролюючим органам; в) до введення загальнодержавної марки доцільне активне впровадження й стимулювання добровільного маркування продукції або інших засобів ідентифікації (наприклад, приховане маркування, яке не видаляється і т.ін.).

7. Проведене дослідження показало, що у роботі із запобігання правопорушень у сфері інтелектуальної власності не відповідає пропонованим вимогам рівень взаємодії правоохоронних органів з контролюючими, у тому числі з органами виконавчої влади в рамках їх компетенції, у зв'язку із чим опитані експерти вказали на необхідність підвищення координації діяльності органів у компетенцію яких входить реалізація заходів щодо протидії «комп'ютерному піратству».

8. До технічних заходів запобігання злочинів пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних, відносяться різноманітні засоби й пристосування, які утрудняють вчинення таких злочинів.

9. До основних заходів запобігання відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних можна віднесено: *організаційні*, серед яких – більш тісна взаємодія із цих питань усіх суб'єктів профілактики, які беруть участь у попередженні й припиненні «комп'ютерного піратства», зокрема, державних правоохоронних органів – із об'єднаннями авторів і власників авторських прав, іншими професійними й громадськими організаціями, які представляють інтереси правовласників і самих правовласників; підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів в області протидії «комп'ютерному піратству»; більш повне здійснення контролю за підприємствами які здійснюють виготовлення й оборот об'єктів інтелектуальної власності; проведення конференцій і семінарів для органів законодавчої й судової влади, правоохоронних органів; здійснення координації діяльності спеціалізованих відомств і організацій по протидії «комп'ютерному піратству»; здійснення моніторингу ринку масової продукції інтелектуальної власності; *технічні заходи захисту* комп'ютерних програм і баз даних, які захищені авторськими правами; *ідеологічні й інформаційні* з метою – підвищення рівня правової свідомості споживачів комп'ютерних програм і баз даних.

10. Об'єктом спеціально-кримінологічного запобігання незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних визначено: 1) криміногенні фактори соціального середовища; 2) причини і умови незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних; 3) індивідуальна поведінка особи, яка може вчинити або вже вчинила такий злочин.

11. Спеціально-кримінологічне запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних спрямоване перш за все на

запобігання самій можливості вчинення таких злочинів за допомогою створення нормальних умов існування людей і зміни тих якостей особи, які зможуть спричинити вчинення конкретного злочину. Заходи спеціально-кримінологічного запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних здійснюються у формі розробки відповідних планів та програм, які спрямовані на вдосконалення і посилення заходів боротьби з такою злочинністю.

12. Серед основних методів запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, які використовуються органами внутрішніх справ у взаємодії з громадськими об'єднаннями по захисту авторських прав правовласників, доцільно використовувати:

- а) економічні (контроль за дотриманням законодавства у сфері обігу інтелектуальної власності);
- б) удосконалення системи економічного аналізу та обліку, використання сучасних інструментів ринкових відносин у процесі попередження незаконного відтворення і розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних;
- в) соціально-політичні (боротьба з впливом криміногенних факторів, посилення активності громадян у правоохоронній діяльності, сприяння розвитку попереджувальних функцій соціальних громад);
- г) державно-правові (ефективна профілактична діяльність державних органів, установ, організацій та службових осіб, розвиток та вдосконалення законодавства, поліпшення правозастосовної діяльності);
- д) соціально-психологічні (долання елементів антисуспільної психології, сприяння морально-психологічній нетерпимості до правопорушників, формування здорової моральної атмосфери в трудових колективах, утвердження соціально позитивних моральних міжособистісних стосунків);
- є) культурно-виховний (підвищення рівня моральної та правової культури населення, формування поваги до норм моралі та права);
- ж) спеціальні (вдосконалення профілактичної діяльності державних органів, до функцій яких належить боротьба зі злочинністю у сфері обігу інтелектуальної власності)

13. До основних завдань загального запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, виходячи із загальних завдань органів внутрішніх справ із запобігання злочинів, на нашу думку, доцільно віднести такі: 1) систематичне виявлення та аналіз факторів, які сприяють вчиненню незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, розробка заходів щодо їх усунення, нейтралізації чи позитивного перетворення; 2) вивчення протиріч і конфліктів на загальносоціальному рівні, які призводять до виникнення і реалізації злочинних намірів, а також до формування особи злочинця, який вчиняє незаконне відтворення і розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних; 3) обов'язкове залучення до діяльності із запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних громадських об'єднань і підрозділів Державної служби інтелектуальної власності України; 4) систематичне інформування громадян (споживачів) – потенційних жертв незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних про способи вчинення таких злочинів, заходи протидії зазначеним злочинним проявам, ознаки контрафактної продукції.

14. Дисертантом виокремлені найбільш доцільні заходи загального запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних органами внутрішніх справ, зокрема: а) здійснення моніторингу соціальних явищ, процесів, які виникають у суспільстві у зв'язку з обігом об'єктів інтелектуальної власності, так і на ринку комп'ютерних програм і баз даних зокрема, які сприяють вчиненню незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, їх оцінка та прогнозування; б) створення і оновлення інформаційної бази профілактичної роботи, включаючи до неї відомості не тільки про осіб, які вчиняють, вчинили чи мають намір вчинити злочині порушення авторських прав на комп'ютерні програми і баз даних, але й відомості про конкретні причини та умови, які сприяють вчиненню таких злочинів; в) постійне узагальнення досвіду запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних

програм і баз даних, визначення на його основі поширених методів та засобів вчинення злочинних порушень авторських прав на зазначені об'єкти та ін.

15. До основних заходів запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, які проводяться працівниками підрозділів ДСБЕЗ, автором віднесено: а) здійснення оперативно-розшукових заходів спрямованих на виявлення фактів незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, які вчиняються на споживчому комп'ютерному ринку; б) вивчення та узагальнення практики виявлення, розкриття і профілактичної діяльності щодо незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних; в) формування системи обліку і контролю за наявністю і функціонуванням ринків з продажу об'єктів інтелектуальної власності, підприємств які здійснюють виготовлення комп'ютерних носіїв інформації, відповідної упаковки готової продукції, засобів маркування та ідентифікації об'єктів інтелектуальної власності, за місцем їх реєстрації і фактичним місцезнаходженням; г) постійне проведення профілактичних заходів, із залученням інших організацій, які здійснюють захист прав власників комп'ютерних програм і баз даних, комплексна і систематична перевірка структур які реалізують об'єкти захищені авторським правом, у випадку наявності інформації про систематичні порушення чинного законодавства у сфері інтелектуальної власності.

16. До основних напрямів індивідуального запобігання незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних віднесено: а) виявлення осіб, схильних до вчинення аналізованих злочинів; б) вивчення таких осіб, шляхом збиранням необхідних відомостей про них, отримання інформації про несприятливі фактори навколишнього середовища, які сприяють формуванню у них злочинної мотивації; в) безпосередня профілактична роботи з особами, які раніше вчиняли злочинні порушення авторських і суміжних прав і зокрема, незаконне відтворенню і розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних; г) контроль, перевірка та

оцінка органами внутрішніх справ результатів індивідуальної профілактики незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних та її коректування.

17. За кордоном значна увага по запобіганню комп'ютерного піратства зосереджена на роз'ясненні користувачам нелегального програмного забезпечення юридичних основ захисту авторських прав, які встановлюють правила і процедури що запобігають відтворенню і поширенню нелегальних копій комп'ютерних програм і призводять таким чином до зниження ризиків юридичного переслідування. Зарубіжними компаніями, які виготовляють програмне забезпечення поширюються рекомендації по запобіганню порушень авторських прав на комп'ютерні програми, в яких дається алгоритм виявлення та легалізації комп'ютерних програм: а) перевірити чи ліцензійне програмне забезпечення встановлене в установі чи організації; б) регулярно проводити інвентаризацію комп'ютерних програм які використовуються; в) при виявленні нестачі ліцензій негайно закупити їх необхідну кількість; г) надійно зберігати ліцензійну документацію; д) вести політику використання ліцензійного програмного забезпечення та повідомити працівників компанії про юридичні ризики у разі використання неліцензійного програмного забезпечення.

18. На основі вивчення зарубіжного досвіду, можемо запропонувати такі заходи спрямовані на зниження рівня комп'ютерного піратства: удосконалення національного законодавства в області авторських прав та виконання свої зобов'язання перед Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (WIPO); створення ефективного правоохоронного механізму, який здатний захищати авторські права в Україні та протидіяти правопорушенням в цій сфері; виділяти необхідні державні ресурси для вирішення цієї проблеми, в тому числі створення спеціальних національних підрозділів у справах інтелектуальної власності, налагодження міжнародного співробітництва, організація навчання співробітників; підвищення рівня освіти та обізнаності з цих питань; використання в роботі державних органів виключно легального програмного забезпечення.

ВИСНОВКИ

1. Комп'ютерне піратство – протиправне використання інтелектуальної власності на комп'ютерні програми і бази даних злочинними угрупованнями, як правило організованими, з метою систематичного одержання прибутку.

Однієї з основних причин високого рівня незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних є загальносвітовий науково-технічний прогрес. З одного боку інтелектуальна власність на комп'ютерні програми і бази даних набула значної цінності, а з іншого – сучасна технологія дозволяє з мінімальними видатками створити незаконну копію об'єкта авторських прав, який не відрізняється за якістю від аналогічної легальної.

2. Незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних має такі негативні наслідки: 1) підриває індустрію інтелектуальної власності, що у свою чергу негативно позначається на можливості реалізації творчого потенціалу конкретних авторів-розробників програмного забезпечення і баз даних; 2) підриває економічну міць України, тому що в бюджет не надходять значні суми податків; 3) підриває міжнародний авторитет України – цивілізованими країнами вона не сприймається як правова держава й надійний діловий партнер, що перешкоджає інвестуванню в економіку України іноземних капіталів; 4) масове порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних сприяє правовому нігілізму, тому що є для населення наочним прикладом відкритої зневаги законом з боку комп'ютерних піратів і нездатності держави переломити ситуацію; 5) надприбутки, які утворюються в ході злочинної діяльності контролюються й використовуються організованою злочинністю.

3. З метою удосконалення ст. 176 КК України, примітку до цієї статті слід доповнити першим абзацом такого змісту: *«Розмір завданої суб'єкту*

авторського права матеріальної шкоди визначається як сума коштів (винагороди), яку б отримав (мав отримати) суб'єкт авторського права у разі, якщо б зазначені у диспозиції ст. 176 КК України дії були вчинені з дотриманням чинного законодавства України, тобто як сума втраченої (упущеної) вигоди. З метою точного та об'єктивного визначення розміру даної матеріальної шкоди призначається судова експертиза» і далі другий абзац за діючим текстом примітки.

Матеріальна шкода повинна бути завдана саме суб'єктам авторського права, які мають бути визнані потерпілими та/або цивільними позивачами у відповідній кримінальній справі по обвинуваченню за ст. 176 КК України. Тому, пропонуємо, частину першу ст. 176 КК України викласти так: «Незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав *фізичної або юридичної особи, які набули таких прав за законом або договором*, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі» і далі за текстом.

4. Найтипівішими мотивами вчинення незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних є корисливість і кар'єризм. Проте, такі злочини може бути вчинені з найрізноманітніших мотивів, зокрема тих, що не мають низинного, зокрема, корисливого мотиву. Мета злочину у більшості випадків збігається з його мотивами, хоча іноді набуває самостійного значення. Мотиви порушення авторського права не мають значення для кваліфікації злочину.

5. Дослідження показало, що у країнах СНД існує різний підхід до визначення місця норми про кримінальну відповідальність за порушення

авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних у системі Кримінального Кодексу, конструювання диспозиції норми як матеріальної й формальної, розмежування відповідальності за замаху на аналізовані нами об'єкти інтелектуальної власності.

Уніфікація й гармонізація кримінального законодавства держав-учасників СНД про відповідальність за замаху на інтелектуальну власність в цілому, і комп'ютерні програми і бази даних зокрема, є найважливішим засобом створення єдиної нормативно-правової бази міждержавного співробітництва країн СНД у цій області.

6. На підставі результатів аналізу можна констатувати, що на початку досліджуваного періоду (2003 р.), рівень комп'ютерного піратства становив 91 %. Надалі спостерігалось певне зменшення цього рівня (у 2007 р. він становив 83 %). Але починаючи з 2008 р. спостерігається поступове зростання рівня комп'ютерного піратства, і, у 2011 р. він досягнув 86 %. Це красномовно свідчить про недостатність і недовірливість боротьби з комп'ютерним піратством в Україні.

Виробники в Україні несуть великі збитки від діяльності комп'ютерних піратів. Згідно отриманих даних найбільші збитки вони мали у 2008 р. Далі намітилася незначна тенденція до зменшення таких збитків, але вони і надалі продовжують обчислюватися сотнями мільйонів доларів США.

Лідерами по кількості виявлених злочинів у сфері інтелектуальної власності являються такі регіони, як м. Київ, Донецька область, Дніпропетровська область, Харківська область, Одеська область. На другому місці після них ідуть Запорізька, Львівська, Івано-Франківська та Луганська області. Структура розподілу хоча і змінюється з роками, але якісних змін не відбувається. Регіони-лідери так ними й залишаються. Порівняно велика кількість злочинів у деяких регіонах в порівнянні з іншими пов'язана як з кількістю населення у цих регіонах, так і з обставинами, які сприяють вчиненню таких злочинів.

7. Проведене дослідження дозволяє включити до основних економічних криміногенних факторів незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних в Україні: а) надвисоку рентабельність таких злочинів, що в 3-10 разів (залежно від виду) перевищує прибутковість легального бізнесу; б) несформованість ринку комп'ютерних програм і баз даних, що насамперед виражається в низькій купівельній спроможності 80% зайнятого населення; в) критично високий рівень оподатковування легального бізнесу; г) відносна економічна слабкість найбільших легітимних учасників національного ринку комп'ютерних програм і баз даних, які мають недолік засобів для економічного «видавлювання» з ринку комерційних організацій здійснюючих, сприяючих або свідомо допускаючи порушення авторських прав на зазначені охоронювані об'єкти; д) занадто велика кількість дрібних продавців комп'ютерних програм і баз даних; є) менша «уразливість» незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних перед несприятливими економічними факторами (інфляцією, падінням кон'юнктури ринку й т.п.) у порівнянні з легальними формами відповідного виду бізнесу.

Криміногенні політичні фактори комп'ютерного піратства, на думку автора, такі: а) нестабільність курсу соціальних реформ; б) критично високий рівень корумпованості правоохоронної системи, системи податкового й іншого видів контролю за підприємницькою діяльністю (у тому числі, пов'язаної з обігом комп'ютерних програм і баз даних); в) незаконне лобіювання вузькокорпоративних інтересів окремих найбільш великих економічних суб'єктів і фінансово-промислових груп на шкоду інтересам індивідуальних підприємців, дрібних і середніх підприємств; г) необґрунтована орієнтація на закордонні моделі економічного устрою, що істотно відрізняється від вітчизняних умов; д) зловживання принципом «дозволене все, що не заборонено законом»; є) самоусунення держави від керування багатьма

сферами економіки (у тому числі, підприємництвом); ж) протидія іноземних держав просуванню вітчизняної продукції на закордонні ринки.

Серед криміногенних психологічних факторів незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних виокремлено: 1) прагнення до наживи (64%); 2) зневага чужою інтелектуальною власністю (31%); 3) упевненість у безкарності (29%); 4) надія на безкарність (26%); 5) презирство до незначного покарання (14%); 6) марнославство (12%); 7) незнання про існування конкретного захищеного авторського або суміжного права (11%); 8) ігрова пристрасть (зокрема, хакерство в основному побудоване на ігровому мотиві) (8%); 9) відновлення справедливості (допомога малозабезпеченим споживачам, які не мають достатніх засобів для користування дорогими комп'ютерними програмами і базами даних (8%).

Основними організаційними факторами незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних є: 1) перевага в системі органів, наділених повноваженнями по захисту інтелектуальної власності, структур, які забезпечують застосування заходів відповідальності за порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних (нерідко на шкоду застосуванню заходів профілактики); 2) відсутність комплексної державної програми посилення захисту інтелектуальної власності, яка б включала систему правових (цивільно-правових, адміністративно-правових, фінансових, податкових, кримінально-правових, кримінально-процесуальних, оперативно-розшукових і інших), а також організаційно-правових заходів підвищення ефективності боротьби з інтелектуальним піратством; 3) малоефективний механізм моніторингу (збору інформації, аналізу, оцінки, прогнозу) стану незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, його факторів і ефективності заходів боротьби з такими злочинними проявами; 4) недоліки у системі органів законодавчої, виконавчої й судової влади, підрозділів (посадових осіб), які спеціалізуються на захисті

інтелектуальної власності (зокрема, як показало проведене нами опитування експертів, у правоохоронних органах, уповноважених на проведення розслідування по кримінальних справах про порушення авторських і суміжних прав, у край рідко (лише в кожному чотирнадцятому випадку) забезпечується відповідна спеціалізація); 5) у край низький рівень реального розкриття незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних. У значній мірі високий рівень латентності незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних обумовлений відсутністю на сьогодні чітких якісно-кількісних розходжень між адміністративно-карними й кримінально-карними порушеннями в аналізованій області; б) слаборозвинена система професійної підготовки й підвищення кваліфікації фахівців в області протидії незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних; 7) малоефективний механізм взаємодії недержавних структур по забезпеченню протидії незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних (насамперед, підрозділів служби безпеки компаній) з державними правоохоронними органами; 8) низький рівень кооперації національних і закордонних правоохоронних органів, які здійснюють функції щодо протидії незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних.

Найбільш значимі технічні фактори незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних на думку автора такі: 1) недоліки засобів ефективного маркування оригіналів комп'ютерних програм і баз даних, що дозволяють однозначно ідентифікувати автора або правовласника; 2) відносна простота знищення або заміни авторських знаків і знаків правовласників без ушкодження основного об'єкта інтелектуальної власності; 3) низький рівень спеціальної технічної оснащеності правоохоронних органів, що не дозволяє з високою ефективністю виявляти й фіксувати факти

незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних.

8. Проведене дослідження дозволило у загальному виді описати основні соціально-демографічні, соціально-рольові, соціально-психологічні й правові характеристики особи. Найбільшу частину осіб, які займаються незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних, становлять чоловіки (82% у середньому), що дещо нижче аналогічного показника для середньостатистичного злочинця в нашій країні. Даний феномен, на наш погляд, може бути пояснений тим, що серед осіб, які займаються незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних, досить великий прошарок жінок, які займаються незаконним поширенням комп'ютерних програм і баз даних.

Середньостатистичний вік осіб, які займаються незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних, становить 34 роки, що, насамперед, обумовлено статусними вимогами до осіб, залученими у сферу обігу комп'ютерних програм і баз даних. Частка осіб у віці старше 60 років серед осіб, які займаються незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних, відносно велика (8%), що обумовлено тими ж статусними вимогами.

Рівень освіти осіб, які займаються незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних, у середньому майже в 2 рази вище освітнього рівня середньостатистичного злочинця (84% порушників авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних мали вищу освіту (включаючи незакінчену)).

Проведене дозволило описати на основі критерію переважаючого мотиву кримінальної поведінки таку типологію особи, яка порушує авторські права на комп'ютерні програми і бази даних: 1) корисливий тип (30%); 2) економічний тип (24%); 3) ігровий тип (14%); 4) хуліганський тип (12%); 5) випадковий тип

(4%); б) марнолюбний тип (4,5%); 7) донкіхотський тип (0,5%); 8) невизначений (11%).

9. До організаційних заходів запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерні програм і баз даних віднесено такі:

- а) здійснювати більш тісну взаємодію з професійними організаціями, правовласниками з питань співробітництва у виявленні, розкритті й розслідуванні незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних (вказали 45,3% опитаних респондентів);
- б) підвищувати кваліфікацію працівників правоохоронних органів в області протидії злочинним порушенням авторських прав (41,5% респондентів);
- в) повніше контролювати підприємства, які здійснюють виготовлення й обіг носіїв комп'ютерних програм і баз даних захищених авторським правом (35,8%);
- г) здійснювати проведення конференцій і семінарів з питань протидії незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних для органів законодавчої й судової влади, правоохоронних органів (32,1%);
- д) здійснювати координацію діяльності спеціалізованих органів по протидії незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних (26,4%);
- є) прийняти загальнодержавну та регіональні (обласні) програми протидії злочинності в сфері інтелектуальної власності (17%);
- ж) здійснювати постійний моніторинг ринку комп'ютерних програм і баз даних (15,1%);
- з) сприяти в підготовці профілактичних матеріалів для засобів масової інформації з метою підвищення рівня правової свідомості споживачів комп'ютерних програм і баз даних (17%).

Серед правових заходів запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних респонденти вказали на більш ефективне й широкое застосування адміністративних санкцій за такі правопорушення (24,5%), а також запропонували внести зміни в законодавство, спрямовані на жорсткість санкцій за незаконне відтворення та

розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних (60,4%), а 9,4% опитаних працівників указали на інші заходи. До них були віднесені такі: закріпити підслідність ст. 176 КК України за органами внутрішніх справ; підвищити грошове утримування працівникам міліції, які протидіють незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних.

10. До основних заходів запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних віднесено: *організаційні*, серед яких – більш тісна взаємодія із цих питань усіх суб'єктів профілактики, які беруть участь у попередженні й припиненні «комп'ютерного піратства», зокрема, державних правоохоронних органів – із об'єднаннями авторів і власників авторських прав, іншими професійними й громадськими організаціями, які представляють інтереси правовласників і самих правовласників; підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів в області протидії «комп'ютерному піратству»; більш повне здійснення контролю за підприємствами які здійснюють виготовлення й оборот об'єктів інтелектуальної власності; проведення конференцій і семінарів для органів законодавчої й судової влади, правоохоронних органів; здійснення координації діяльності спеціалізованих відомств і організацій по протидії «комп'ютерному піратству»; здійснення моніторингу ринку масової продукції інтелектуальної власності; *технічні заходи захисту* комп'ютерних програм і баз даних, які захищені авторськими правами; *ідеологічні й інформаційні* з метою – підвищення рівня правової свідомості споживачів комп'ютерних програм і баз даних.

11. Серед основних методів запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, які використовуються органами внутрішніх справ у взаємодії з громадськими об'єднаннями по захисту авторських прав правовласників, можуть бути: а) економічні (контроль за дотриманням законодавства у сфері обігу інтелектуальної власності);

б) удосконалення системи економічного аналізу та обліку, використання сучасних інструментів ринкових відносин у процесі попередження незаконного відтворення і розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних; в) соціально-політичні (боротьба з впливом криміногенних факторів, посилення активності громадян у правоохоронній діяльності, сприяння розвитку попереджувальних функцій соціальних громад); г) державно-правові (ефективна профілактична діяльність державних органів, установ, організацій та службових осіб, розвиток та вдосконалення законодавства, поліпшення правозастосовної діяльності); д) соціально-психологічні (долання елементів антисуспільної психології, сприяння морально-психологічній нетерпимості до правопорушників, формування здорової моральної атмосфери в трудових колективах, утвердження соціально позитивних моральних міжособистісних стосунків); є) культурно-виховний (підвищення рівня моральної та правової культури населення, формування поваги до норм моралі та права); ж) спеціальні (вдосконалення профілактичної діяльності державних органів, до функцій яких належить боротьба зі злочинністю у сфері обігу інтелектуальної власності)

12. До основних завдань загального запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, виходячи із загальних завдань органів внутрішніх справ із запобігання злочинам віднесено такі: 1) систематичне виявлення та аналіз факторів, які сприяють вчиненню незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, розробка заходів щодо їх усунення, нейтралізації чи позитивного перетворення; 2) вивчення протиріч і конфліктів на загальносоціальному рівні, які призводять до виникнення і реалізації злочинних намірів, а також до формування особи злочинця, який вчиняє незаконне відтворення і розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних; 3) обов'язкове залучення до діяльності із запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню

комп'ютерних програм і баз даних громадських об'єднань і підрозділів Державної служби інтелектуальної власності України; 4) систематичне інформування громадян (споживачів) – потенційних жертв незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних про способи вчинення таких злочинів, заходи протидії зазначеним злочинним проявам, ознаки контрафактної продукції.

13. Дисертантом запропоновані заходів загального запобігання незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, які доцільно реалізовувати органам внутрішніх справ, зокрема: а) здійснення моніторингу соціальних явищ, процесів, які виникають у суспільстві у зв'язку з обігом об'єктів інтелектуальної власності, так і на ринку комп'ютерних програм і баз даних зокрема, які сприяють вчиненню незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, їх оцінка та прогнозування; б) створення і оновлення інформаційної бази профілактичної роботи, включаючи до неї відомості не тільки про осіб, які вчиняють, вчинили чи мають намір вчинити злочині порушення авторських прав на комп'ютерні програми і баз даних, але й відомості про конкретні причини та умови, які сприяють вчиненню таких злочинів; в) постійне узагальнення досвіду запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, визначення на його основі поширених методів та засобів вчинення злочинних порушень авторських прав на зазначені об'єкти; г) шляхом проведення необхідних оперативно-профілактичних й інших заходів, створення умов які ускладнюють чи перешкоджають вчиненню незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних; д) обмін інформацією, яка суттєва для здійснення органами внутрішніх справ діяльності щодо запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, з іншими правоохоронними і державними органами, установами, а

також громадськими організаціями, які здійснюють захист прав власності авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних; є) розроблення, прийняття та реалізація в ході практичної діяльності органів внутрішніх справ цільових комплексних програм запобігання злочинності в цілому, включаючи до них і заходи щодо запобігання злочинним порушенням авторських та суміжних прав, зокрема авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних; ж) підготовки необхідних методичних та практичних рекомендацій (аналітичними підрозділами органів внутрішніх справ, науково-дослідними установами та навчальними закладами МВС України) щодо запобігання злочинним порушенням авторських та суміжних прав, включаючи незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних; з) вжиття заходів, спрямованих на підвищення рівня правової освіти населення, що відповідно сприятиме зниженню ризику (можливості) стати жертвою незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних (як щодо споживачів так і правовласників авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних), наприклад, за допомогою виступів працівників ДСБЕЗ МВС України в засобах масової інформації про способи вчинення таких злочинів, роз'яснень законодавства, яке регулює право власності на комп'ютерні програми і бази даних, проведення публічних лекцій на підприємствах і в організаціях шляхом залучення представників громадськості; к) інформування організацій та посадових осіб шляхом направлення відповідних пропозицій щодо усунення причин і умов, які сприяють вчиненню незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, і виявлені під час розслідування таких злочинів, здійснення реального контролю щодо їх нейтралізації; л) постійний контроль за вчасним розглядом та прийняттям рішення за заявами і повідомленнями про факти злочинних порушень авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних, а також умовами, які можуть сприяти

вчиненню таких злочинів; м) систематичне проведення органами внутрішніх справ комплексних оперативно-профілактичних заходів за участю інших державних органів (наприклад Державної служби інтелектуальної власності України), громадських об'єднань (BSA, ІПА та ін.), які здійснюють захист прав учасників ринку інтелектуальної власності на комп'ютерні програми і бази даних, з метою виявлення причин і умов, які сприяють вчиненню незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, інших злочинів у сфері обігу на ринку інтелектуальної власності, адміністративних правопорушеннях, які вчиняються в сфері авторського та суміжних прав.

Серед основних заходів запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, які доцільно проводити працівниками підрозділів ДСБЕЗ, автором віднесено: а) здійснення оперативно-розшукових заходів спрямованих на виявлення фактів незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних, які вчиняються на споживчому комп'ютерному ринку; б) вивчення та узагальнення практики виявлення, розкриття і профілактичної діяльності щодо незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних; в) формування системи обліку і контролю за наявністю і функціонуванням ринків з продажу об'єктів інтелектуальної власності, підприємств які здійснюють виготовлення комп'ютерних носіїв інформації, відповідної упаковки готової продукції, засобів маркування та ідентифікації об'єктів інтелектуальної власності, за місцем їх реєстрації і фактичним місцезнаходженням; г) постійне проведення профілактичних заходів, із залученням інших організацій, які здійснюють захист прав власників комп'ютерних програм і баз даних, комплексна і систематична перевірка структур які реалізують об'єкти захищені авторським правом, у випадку наявності інформації про систематичні порушення чинного законодавства у сфері інтелектуальної власності.

14. До основних напрямів індивідуального запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних дисертантом віднесено: а) виявлення осіб, схильних до вчинення аналізованих злочинів; б) вивчення таких осіб, шляхом збиранням необхідних відомостей про них, отримання інформації про несприятливі фактори навколишнього середовища, які сприяють формуванню у них злочинної мотивації; в) безпосередня профілактична роботи з особами, які раніше вчиняли злочинні порушення авторських і суміжних прав і зокрема, незаконне відтворенню і розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних; г) контроль, перевірка та оцінка органами внутрішніх справ результатів індивідуальної профілактики незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних та її коректування.

15. За кордоном значна увага по запобіганню комп'ютерного піратства зосереджена на роз'ясненні користувачам нелегального програмного забезпечення юридичних основ захисту авторських прав, які встановлюють правила і процедури що запобігають відтворенню і поширенню нелегальних копій комп'ютерних програм і призводять таким чином до зниження ризиків юридичного переслідування. Зарубіжними компаніями, які виготовляють програмне забезпечення поширюються рекомендації по запобіганню порушень авторських прав на комп'ютерні програми, в яких дається алгоритм виявлення та легалізації комп'ютерних програм: а) перевірити чи ліцензійне програмне забезпечення встановлене в установі чи організації; б) регулярно проводити інвентаризацію комп'ютерних програм які використовуються; в) при виявленні нестачі ліцензій негайно закупити їх необхідну кількість; г) надійно зберігати ліцензійну документацію; д) вести політику використання ліцензійного програмного забезпечення та повідомити працівників компанії про юридичні ризики у разі використання неліцензійного програмного забезпечення.

На основі вивчення зарубіжного досвіду, можемо запропонувати такі заходи спрямовані на зниження рівня комп'ютерного піратства: удосконалення національного законодавства в області авторських прав та виконання свої зобов'язання перед Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (WIPO); створення ефективного правоохоронного механізму, який здатний захищати авторські права в Україні та протидіяти правопорушенням в цій сфері; виділяти необхідні державні ресурси для вирішення цієї проблеми, в тому числі створення спеціальних національних підрозділів у справах інтелектуальної власності, налагодження міжнародного співробітництва, організація навчання співробітників; підвищення рівня освіти та обізнаності з цих питань; використання в роботі державних органів виключно легального програмного забезпечення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. АВВУУ Україна підводить підсумки першого етапу антипіратської діяльності // Інтелектуальна власність. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvlas.com.ua>

2. IDC: Рекордне падіння комп'ютерного піратства в Україні. Проте збитки правовласників зросли // Інтелектуальна власність. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvlas.com.ua>

3. Авдеева Г. К. Об исследовании программных продуктов с целью установления признаков контрафактности / Г. К. Авдеева, И. В. Яковлева // Теория і практика судової експертизи і криміналістики: зб. матер. конф. – Харків: Право, 2004. – Вип. 4. – С. 615-620.

4. Авторське право в Інтернеті: [навч. посіб.] / [відп. ред. О. А. Підпригора] ; Акад. правових наук України, НДІ інтелект. власності. – К.: Школа, 2004. – 142, [1] с. – (Юридична освіта).

5. Александров Ю. В. Детермінація злочинності / Юрій Володимирович Александров // Криминологія: [підруч.] / відп.ред. Я. Ю. Кондратьєв, заг.ред. О. М. Джужи. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – С. 59-70.

6. Алексеев А. И. Криминологическая профилактика: теория, опыт, проблемы / Алексеев А. И., Герасимов С. И., Сухарев А. Я. – М.: изд-во НОРМА, 2001. – 496 с.

7. Алексеев А. И. Криминология: [курс лекц.] / А. И. Алексеев. – М.: Щит-М, 1998. – 340 с.

8. Алексеев А. И. Причины преступлений и их устранение органами внутренних дел: [лекц.] / А. И. Алексеев, А. Б. Сахаров. – М.: МВШМ МВД СССР, 1982. – 48 с.

9. Алексеев А. И. Специальное предупреждение преступлений: Правовые проблемы / Анатолий Иванович Алексеев // Профилактика

правонарушений: Правовые проблемы. – М.: Акад. МВД СССР, 1977. – Вып. 6. – С. 125-128.

10. Амелина О. Ю. Защита интеллектуальной собственности как фактор экономического роста / О. Ю. Амелина // Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки. – 2008. – № 5. – С. 27-32.

11. Андрушко П. П. Законодавча техніка кримінального кодексу України 2001 р. та її вплив на тлумачення його норм / П. П. Андрушко // Новий кримінальний кодекс України: питання застосування та вивчення: матер. міжнар. наук.-практ. конф. [Харків, 25-26 жовт. 2001 р.] / ред. кол.: Сташис В. В. та ін. – К. – Х.: «Юрінком Інтер», 2002. – С. 24-30.

12. Андрушко П. П. Злочини, що посягають на право інтелектуальної власності (статті 176, 177, 229, 231 та 232 КК України) / П. П. Андрушко // Законодавство України. Науково-практичні коментарі. – № 9 / 2003. – С. 16-67.

13. Анісімов Ю. Хто ж його посадить?! Він же «пірат», хоча й авторський / Ю. Анісімов // Бухгалтерія. – № 13/2 (480). – 4 квітня 2002 р.

14. Антипіратський бюлетень. Майкрософт Україна. – 2006. – листопад. – 21 с.

15. Антипіратський бюлетень. Майкрософт Україна. – 2007. – вересень. – 24 с.

16. Антипіратський бюлетень. Майкрософт Україна. – 2007. – жовтень. – 31 с.

17. Антипіратський бюлетень. Майкрософт Україна. – 2007. – листопад. – 15 с.

18. Антипіратський бюлетень. Майкрософт Україна. – 2008. – лютий-березень. – 13 с.

19. Антипіратський бюлетень. Майкрософт Україна. – березень-квітень. – 2008. – 15 с.

20. Антипіратський бюлетень. Майкрософт Україна. – 2007. – липень-серпень. – 20 с.

21. Антипіратський бюлетень. Майкрософт Україна. – 2007. – липень-серпень. – 20 с.
22. Антипіратський бюлетень. Майкрософт Україна. – 2008. – квітень-травень. – 9 с.
23. Антологія української юридичної думки: в 6 т. / заг. ред. Ю. С. Шемшученко ; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К.: Видавничий Дім «Юридична книга», 2002 . – Т. 7: Кримінальне право. Кримінальний процес / упорядкув. О. М. Костенко, О. О. Кваша ; відп. ред. О. М. Костенко. – [Б. м.]: [б.в.], 2004. – 615 с.
24. Антонян Ю. М. Кримінальна мотивація: [монограф.] / Антонян Ю. М., Гульдман В. В., Кудрявцев В. Н. / отв.ред. В. Н. Кудрявцев. – М.: Наука, 1986. – 302 с.
25. Антонян Ю. М. Личність корыстного преступника / Ю. М. Антонян, В. П. Голубев, Ю. Н. Кудряков. – Томск: изд-во Томского ун-та, 1989. – 160 с.
26. Антонян Ю. М. Проблемы индивидуальной профилактики преступлений / Юрий Миранович Антонян // Пути усовершенствования мер по предупреждению преступности: сб.тр. – М.: б/и, 1988. – С. 64-70.
27. Антонян Ю. М. Профилактика правонарушений / Ю. М. Антонян, Г. М. Миньковский. – М.: Знание, 1978. – 41 с.
28. Ахметшин Х. М. Современное уголовное законодательство КНР. Уголовный кодекс КНР / Ахметшин Х. М., Ахметшин Н. Х., Петухов А. А. – М.: изд. дом «Муравей», 2000. – 432 с.
29. Бабак І. М. Інтелектуальна власність в ІТ-проектах: [навч. посіб.] / І. М. Бабак, Є. А. Дружинін, О. К. Погудіна ; М-во освіти і науки України, Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т» – Х.: ХАІ, 2009. – 35 с.

30. Багрій-Шахматов Л. В. Організована злочинність та корупція / Леонід Васильович Багрій-Шахматов // Вісник Одес.ін-ту внутр.справ. – 1999. – № 2. – С. 3-5.

31. Бандурка А. М. Преступность в Украине: причины и противодействие / А. М. Бандурка, Л. М. Давиденко ; Национальный ун-т внутренних дел. – Х.: «Основа», 2003. – 368 с.

32. Белов В. В. Практическая реализация прав владельцев интеллектуальной собственности. – М.: Международная Академия информатизации, 1995. – 185 с.

33. Бенгли Д. Право интеллектуальной собственности: Авторское право / Д. Бенгли, Б. Шерман. – СПб.: изд-во «Юридический центр Пресс», 2004. – 576 с.

34. Березанська В. BSA та Майкрософт посилюють боротьбу з нелегальним використанням програмного забезпечення в Україні / В. Березанська // Інтелектуальна власність. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvlas.com.ua>

35. Березанська В. Піратство шкодить кожному із нас / В. Березанська // Інтелектуальна власність. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvlas.com.ua>

36. Березанська В. Флагман світової індустрії програмного забезпечення оголосив війну українським піратам / В. Березанська // Інтелектуальна власність. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvlas.com.ua>

37. Берзін П. С. Незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг: аналіз складів злочину, передбаченого ст. 229 КК України: [монограф.] / П. С. Берзін. – К.: Атіка, 2004. – 316 с.

38. Бернская Конвенция об охране литературных и художественных произведений: Парижский Акт от 24 июля 1971 года. – М.: Кн. палата, 1994. – 32 с.
39. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів: (Паризький акт від 24 лип. 1971 р., змінений 2 жовт. 1979 р.). – Офіц. вид. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 2004. – 37 с.
40. Білоус В. Т. Організаційно-правове забезпечення боротьби з відмиванням доходів незаконного походження : [монографія] / Білоус В. Т., Попович В. М., Попович М. В. – К., 2001. – 449 с.
41. Близнац И. Пираты XXI века (о нарушении авторских и смежных прав в аудиовизуальной сфере) // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права. – 2000. – № 3. – С. 6-10.
42. Блувштейн Ю. Д. Введение в курс криминологии: [учеб.пособ.] / Ю. Д. Блувштейн, А. М. Яковлев. – Минск: Минск.высш.шк., 1983. – 83 с.
43. Богуславский М. М. Участие СССР в международной охране авторских прав / М. М. Богуславский. – М.: Юрид. лит., 1974. – 104 с.
44. Болат Айбек. Уголовно-правовая характеристика и предупреждение преступлений против авторских и смежных прав: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Болат Айбек. – С.-Пб., 2007. – 20 с.
45. Борисов И. Н. Сущность и виды организованной преступной деятельности / И. Н. Борисов // Вопросы организованной преступности и борьбы с ней : [сб. науч. тр.]. – М., 1993. – С. 22–29.
46. Бородин С. В. Борьба с преступностью: теоретическая модель комплексной программы / отв ред. В. Н. Кудрявцев ; АН СССР. Ин-т государства и права. – М.: Наука, 1990. – 272 с.
47. Браєн Джонс. Порушення авторських прав у сфері програмного забезпечення і світова економіка / Браєн Джонс // Економічні реформи сьогодні. – 1999. – № 20. – С. 35-38.

48. Буцан О. П. Особливості початкового етапу розслідування порушень авторського права у сфері програмного забезпечення в Україні / О. П. Буцан // Збірник наукових праць Харківського центру по вивченню організованої злочинності спільно з Американським університетом у Вашингтоні: [зб. пр.]. – Харків: Східн.-регіон.центр гуманітар.-освітн. ініціатив, 2003. – Вип. 7. – С. 84-105.

49. Быков В. Виды преступных групп / Виктор Михайлович Быков // Рос.юстиц. – 1997. – № 12. – С. 19–20.

50. Быков В. М. Лидерство в преступных группах / Виктор Михайлович Быков // Законность. – 1997. – № 12. – С. 37-40.

51. В Україні кількість нелегальних програм зросла за рік до 85% // Інтелектуальна власність. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvas.com.ua>

52. Валетт Б. Роль правосудия в сфере охраны прав интеллектуальной собственности во Франции. Выбор санкцій / Б. Валетт // Правовая охрана интеллектуальной собственности. Научное издание. – М.: Рос. акад. правосудия, 2003. – С. 219-229.

53. Вартилецька І. А. Кримінальне право України: альбом схем / І. А. Вартилецька, В. С. Плугатир ; заг. ред. В. Я. Горбачевський ; Національна академія внутрішніх справ України. – К.: Атіка, 2003. – 207 с.

54. Варчук Т. В. Криминология / Т. В. Варчук. – М.: Инфра-М, 2002. – 296 с.

55. Ващинець І. І. Цивільно-правова охорона авторських прав в умовах розвитку інформаційних технологій: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03. / НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2006. – 20 с.

56. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол.ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.

57. Вихорев С. В. Борьба с преступлениями в банковских информационно-вычислительных системах / С. В. Вихорев, В. Г. Герасименко // Режим доступа в мережі Интернет: www.nns.ru/archive/banks/1998/02/05/evening/24.html

58. Власов А. А. Основные проблемы борьбы с нарушениями прав интеллектуальной собственности в сети Интернет (вопросы теории и практики) / А. А. Власов // Юрист. – М.: Юрист, 2002. – № 2. – С. 41-45.

59. Волженкин Б. В. Экономические преступления / Б. В. Волженкин. – СПб.: Юридический центр Пресс, 1999. – 296 с.

60. Волобуев А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва : [монографія] / Волобуев А. Ф. – Х., 2000. – 335 с.

61. Воцинский М. Уголовная ответственность за нарушение авторских и смежных прав по новой редакции статьи 146 УК / М. Воцинский // Российская юстиция. – 2003. – № 6. – С. 61-63.

62. Воцинский М. В. Уголовно-правовые меры противодействия нарушению авторского и смежных прав: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Воцинский М. В. – М., 2005. – 25 с.

63. Всеволодов В. Н. Учет социально-психологических особенностей организованных преступных групп в предупреждении и пресечении их деятельности / В. Н. Всеволодов // Социально-психологические проблемы органов внутренних дел: [межвуз. сборн. науч. тр.]. – К.: УАВД, 1993. – С. 175-185.

64. Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року. – К.: вид. дім «Ін Юре», 2004. – 26 с.

65. Гаврилов Э. П. Основные направления развития советского авторского права: автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра юрид. наук / Гаврилов Э. П. – М., 1985. – 41 с.

66. Галанов В. А. Взаимодействие органов следствия и дознания в процессе расследования уголовно наказуемых нарушений авторских прав:

[учеб. пособ.] / В. А. Галанов ; под ред. Комиссарова В. И. – Саратов: изд-во Саратов. гос. акад. права, 2003. – 60 с.

67. Галузин А. Уголовно-правовая защита авторских и смежных прав / А. Галузин // Законность. – 2001. – № 5. – С. 23-25.

68. Гальченко А. Сбор иных документов по уголовным делам о нарушении авторских прав / А. Гальченко // Законность. – 2004. – № 7. – С. 12-15.

69. Гацולהва А. Х. Криминологическая характеристика и предупреждение преступлений в сфере интеллектуальной собственности: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Гацולהва А. Х. – Кисловодск, 2004. – 191 с.

70. Глоба Л. С. Признаки компьютерной программы как объекта авторского права и ее охраноспособности / Глоба С. Л., Доровских А. В., Кот Т. Н. // Судова експертиза. Сучасний стан та перспективи розвитку: тези доповід. міжнар. наук. практ. конф. – К.: МЮ України, 2010. – С. 410-411.

71. Глухова Г. Необходима самостоятельная глава в УК РФ о преступлениях против интеллектуальной собственности / Г. Глухова // Уголовное право. – М.: Интел-Синтез, 2003. – № 2. – С. 20-21.

72. Глухова Г. Уголовная ответственность за нарушение авторских и смежных прав / Г. Глухова // Законность. – 2003. – № 10. – С. 30-32.

73. Глухова Г. О. Охрана авторских и смежных прав уголовно-правовыми нормами: [лекц.] / Г. О. Глухова. – М.: ИПК РК Ген. Прокуратуры РФ, 2004. – 47 с.

74. Глушков В. О. Стан боротьби з організованою злочинністю в Україні / Глушков В. О., Долженков О. Ф., Суценко В. Д. // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України: наук.-теорет.журн. – К.: НАВСУ, 1999. – С. 39-48.

75. Глущенко В. А. Криміналістична характеристика особи порушника авторського та суміжних прав / В. А. Глущенко // Держава і право. – К., 2003. – Вип. 21. – С. 526–529.

76. Голина В. В. Криминологическая профилактика, предотвращение и пресечение преступлений / В. В. Голина. – К.: УМК ВО при Минвузе УССР, 1989. – 72 с. – (Учебное пособие).

77. Голина В. В. Работа органов внутренних дел, суда и прокуратуры по предупреждению преступности / В. В. Голина. – Харьков: Юридический институт, 1981. – 77 с. – (Учебное пособие).

78. Голина В. В. Современные тенденции тяжкой насильственной преступности против личности и основные направления борьбы с нею / В. В. Голина // Проблеми боротьби з насильницькою злочинністю в Україні. – Харків: Лествиця Марії, 2001. – С. 54-60.

79. Голина В. В. Запобігання злочинності в Україні: [навч. посіб.] / В. В. Голина. – Х.: Нац. юрид. акад., 2007. – 107 с.

80. Голина В. В. Спеціально-кримінологічне попередження злочинів (теорія і практика): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія ; кримінально-виконавче право» / В. В. Голина. – Харків, 1994. – 44 с.

81. Головина Г. В. Личность участника организованной преступной деятельности / Г. В. Головина // Следователь. – 2004. – № 1. – С. 40-42.

82. Головній Б. М. Кримінологічні проблеми умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері / Б. М. Головкін. – Харків: ППВ «Нове слово», 2004. – 252 с.

83. Горбаньов І. М. Особливості методики розслідування порушень авторського права щодо незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. / Акад. адвокатури України. – К., 2007. – 20 с.

84. Горев А. И. Противодействие незаконному обороту программ для ЭВМ (административно- и информационно-правовой аспекты): автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук / Горев А. И. – Омск, 2003. – 22 с.

85. Гороховський О. І. Інтелектуальна власність в галузі комп'ютерних технологій: [навч. посіб. для студ. спец.: «Комп'ютер. системи і технології», «Інтелект. системи прийняття рішень» та ін.] / О. І. Гороховський, І. С. Колесник ; М-во освіти і науки, Вінниц. нац. техн. ун-т. – Вінниця, 2007. – 145 с.

86. Гринчак В. М. Особа злочинця // Кримінологія: [підруч.] / В. М. Гринчак, А. Й. Міллер / за заг.ред. О. М. Джужи / О. М. Джужа, П. П. Михайленко, В. В. Василевич та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 416 с.

87. Гулкевич В. Технічні засоби захисту авторського права і суміжних прав / В. Гулкевич // Прокуратура. Людина. Держава. – 2005. – № 8 (50). – С. 41-50.

88. Гулкевич В. Д. Кримінально-правова охорона авторського права і суміжних прав: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Гулкевич Володимир Дмитрович ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2008. – 20 с.

89. Гуторова Н. О. Кримінально-правова охорона державних фінансів України : [монографія] / Гуторова Н. О. – Х., 2001. – 384 с.

90. Даньшин І. Організована злочинність: поняття, кримінологічна характеристика, чинники, шляхи протидії / Іван Даньшин // Вісник Акад. прав. наук України. – 1998. – № 1. – С. 98-111.

91. Даньшин І. М. Актуальні теоретичні і практичні питання боротьби з організованою злочинністю в Україні / Іван Миколайович Даньшин // Проблеми боротьби з організованою злочинністю в регіоні (на матеріалах Харківської та Полтавської областей). – Харків: Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 1999. – С. 34-36.

92. Дворянкин О. А. Защита авторских и смежных прав. Ответственность за их нарушение. Уголовно-правовой аспект / О. А. Дворянкин. – М.: изд-во «Весь Мир», 2002. – 464 с.

93. Денисова Р. О. Сучасна роль Бернської конвенції в міжнародній охороні авторських прав / Р. О. Денисова // Проблеми законності. – Х., 2005. – Вип. 76. – С. 51–55.

94. Десятый Конгресс Организации Объединенных Наций по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями, Вена, Австрия, 10-17 апреля 2000 года: сборник документов / сост. А. Г. Волеводз. – М.: Юрлитинформ, 2001. – 496 с. – (Библиотека международного права).

95. Джужа О. Фактори злочинності / О. Джужа, В. Василевич // Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10-ти т. Том. IV: Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі засади поліцейської діяльності, / НАВСУ. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, АПрН України; відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, Є. М. Моїсеєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. – К.: Ін-Юре, 2007. – С. 860.

96. Джужа О. Щодо механізму злочинної поведінки / Джужа О. Василевич В. Кирилюк А. // Право України. – 2005. – № 6. – С. 66-71.

97. Джужа О. М. Феномен – організована злочинність / О. М. Джужа, В. В. Василевич // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика): наук.-практ.журн. – 2001. – № 3. – С. 15-25.

98. Дзіс С. А. Проблеми авторського права в сфері новітніх комп'ютерних технологій: Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.03. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2004. – 16 с.

99. Дишовий Р. Деякі аспекти авторського права на об'єкти комп'ютерних технологій / Р. Дишовий // Збірник наукових праць. – Львів, 2010. – № 3. – С. 156–161.

100. Дмитришин В. С. Набуття та передавання авторських прав на комп'ютерні програми: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / Дмитришин Володимир Степанович; НАН Укораїни, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2008. – 20 с.

101. Дмитришин В. С. Набуття та передання авторських прав на комп'ютерні програми: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Дмитришин Володимир Степанович ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2008. – 189 арк.

102. Дмитришин В. С. Суб'єкти прав інтелектуальної власності на комп'ютерні програми та їх суб'єктивні авторські права / В. С. Дмитришин // Держава і право. – К., 2004. – Вип. 26: Юридичні і політичні науки. – С. 331–340.

103. Долгова А. И. Преступник и его криминологическое изучение // Криминология: [учебн.] / [Алексеев А. И., Аргунова Ю. Н., Ванюшкин С. В. и др.] / под ред. А. И. Долговой. – М.: изд-кая гр. ИНФРА*М – НОРМА, 1997. – 784 с.

104. Долгова А. И. Преступность, ее организованность и криминальное общество / А. И. Долгова. – М.: Российская криминологическая ассоциация, 2003. – 572 с.

105. Долженков О. Ф. Ознаки і різновиди організованих злочинних структур / Олександр Федорович Долженков // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: [зб. наук. стат.]. – Донецьк: Донец.ін-т внутр.справ, 2002. – № 2. – Ч. 1. – С. 117–121.

106. Дроб'язко В. С. Охорона баз даних: міжнародні, регіональні, національні аспекти. / В. С. Дроб'язко ; Акад. правових наук України, НДІ інтелектуальної власності. – К.: Лазурит-Поліграф, 2008. – 129 с.

107. Дубинин Г. П. Генетика, поведение, ответственность: О природе антиобщественных поступков и путях их предупреждения: [монограф.] / Дубинин Г. П., Карпец И. И., Кудрявцев В. Н. – 2-е изд., перераб.и доп. – М.: Политиздат, 1989. – 351 с.

108. Дубинський М. І. Особливості кримінально-правової охорони прав інтелектуальної власності / М. І. Дубинський, А. М. Коваль // Адвокат. – № 5. – 2004. – С. 3-6.

109. Европейское сообщество: законодательный опыт в сфере интеллектуальной собственности. Европейская комиссия. – Тасис, 1995. – 66 с.

110. Ермаков С. В. Судебное следствие по делам о нарушении авторских и смежных прав: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / Ермаков С. В. – Владимир, 2004. – 25 с.

111. Єрмоленко В. А. Методика розслідування порушень авторського права і суміжних прав: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.09. / Єрмоленко Вікторія Анатоліївна ; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2010. – 20 с.

112. Жалинский А. Э. Система специального предупреждения преступлений (Пределы, структура, внешние связи) / Альфред Эрнестович Жалинский // Советское государство и право. – 1973. – № 9. – С. 85-91.

113. Жалинский А. Э. Специальное предупреждение преступлений в СССР. Вопросы теории / Альфред Эрнестович Жалинский / науч. ред. В. П. Лисицын. – Львов: Вища шк. Изд-во при Львов.ун-те, 1976. – 194 с.

114. Женунтий В.И. Криминологические проблемы предупреждения преступных посягательств на нравственное и физическое развитие несовершеннолетних / В. И. Женунтий, В. В. Витвицкая. – Донецк: Донецкий юридический ин-т МВД при Донецком национальном ун-те, 2005. – 280 с.

115. Журавльов В. П. Кримінологічна та психологічна характеристика організованих злочинних форм об'єднань у новому Кримінальному кодексі України / В. П. Журавльов, П. М. Муженко // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика): наук.-практ.журн. – 2001. – № 4. – С. 44-57.

116. З початку року за установку неліцензійного програмного забезпечення порушено 24 кримінальні справи // Інтернет видання «Інтелектуальна власність». Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvlas.com.ua>

117. Зав'ялов С. М. Спосіб вчинення злочину: сучасні проблеми вивчення та використання у боротьбі зі злочинністю: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Зав'ялов Сергій Михайлович. – К.: 2005. – 232 с.

118. Завидов Б. Криминалистическая характеристика преступлений, связанных с нарушением авторских и смежных прав / Б. Завидов, Е. Миронова // Законность. – 2000. – № 3. – С. 34-35.

119. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: В 3-х кн. / Анатолій Петрович Закалюк. – К.: Видав. Дім «Ін Юрі», 2007. – Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 424 с.

120. Закалюк А. П. Прогнозирование и предупреждение индивидуального преступного поведения: [монограф.] / Анатолій Петрович Закалюк. – М.: Юрид.лит-ра, 1986. – 191 с.

121. Закон об авторском праве. С изложением рассуждений и материалов, на коих он основан / сост. Коптев Д. А. – С.-Пб.: изд. юрид. кн. магазина Н. К. Мартынова, 1911. – 444 с.

122. Закон України «Про авторське право і суміжні права»: офіц. вид. – К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2002. – 55 с.

123. Закон України «Про особливості державного регулювання діяльності, суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування»: за станом на 20 трав. 2002 р.: офіц. вид. / Верх. Рада України. – К.: Парлам. вид-во, 2002. – 12, [2] с. – (Закони України).

124. Закон України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» (за станом на 01.03.04 р.): Офіційне видання / ВР України. – К.: Парламентське вид-во, 2004. – 16 с.

125. Законодавство України про охорону інтелектуальної власності: За станом на 25 черв. 2007 р. / Верх. Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2007. – 201 с.

126. Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування / [Орлюк О. П. та ін. ; за ред. О. П. Орлюк] ; Акад. правових наук України, НДІ інтелектуальної власності. – К.: Лазуріт-Поліграф, 2009. – 239 с.

127. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування: практ. посіб. / [Доріс Лонг, Патриція Рей, Жаров В. О. та ін.]. – К.: К.І.С., 2007. – 448 с.

128. Защита авторских и смежных прав по законодательству России. Научно-практическое пособие для работников правоохранительных органов и правообладателей / Ананьева Е. В., Гусев О. Б., Завидов Б. Д., Исаенко В. Н. и др. ; под общ. ред. Савельева И. В. – М.: InterMedia, 2001. – 303 с.

129. Защита авторских и смежных прав по законодательству России. Научно-практическое издание / Ананьева Е. В., Гусев О. Б., Завидов Б. Д., Исаенко В. Н. и др. ; под ред. Савельева И. В. – М.: Экзамен, 2002. – 288 с.

130. Защита прав создателей и пользователей программ для ЭВМ и баз данных. Комментарии российского законодательства / Виталиев Г. В., Волчинская Е. К., Карелина М. М., Лаптева А. Н., и др. ; отв. науч. ред. Карелина М. М. – М.: изд-во РПА МЮ РФ, 1996. – 323 с.

131. Звіт 301: санкцій США проти України не буде // Інтелектуальна власність. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvlas.com.ua>

132. Зелінський А. Ф. Кримінологія / А. Ф. Зелінський. – Х.: Рубікон, 2000. – 239 с. – (Навчальний посібник).

133. Игошев К. Е. Введение в курс профилактики правонарушений: учеб. пособ. / К. Е. Игошев, В. С. Устинов ; МВД СССР. Горьковская высшая школа. – Горький: Горьковская ВШ МВД СССР, 1977. – 93 с.

134. Игошев К. Е. Типология личности преступника и мотивация преступного поведения: [учеб. пособ.] / Константин Еремеевич Игошев. – Горький: изд-во ГВШ МВД СССР, 1974. – 168 с.
135. Интерпол создал новую базу данных по международному пиратству. Режим доступа в мережі Інтернет: <http://www.cnews.ru>
136. Информационное письмо Генеральной прокуратуры РФ от 30.03.01 г. № 36-15-01 «О практике применения законодательства по защите интеллектуальной собственности, состоянию прокурорского надзора и мерах по усилению борьбы с пиратством в аудиовизуальной сфере». – М.: Генеральная прокуратура РФ. – 15 с.
137. Иншаков С. М. Зарубежная криминология: [учеб. пособ.] / Сергей Михайлович Иншаков. – М.: ИНФРА–Норма- М, 1997. – 383 с.
138. Иншаков С. М. Криминология: [учебн.] / Сергей Михайлович Иншаков. – М.: Юриспруденция, 2002. – 352 с.
139. Исправников В. О. Теневая экономика в России: иной путь и третья сила / В. О. Исправников, В. В. Куликов. – М., 1998. – 192 с.
140. Інтелектуальна власність в Україні: норматив. база: [збірник] / [упоряд. Роїна О. М. ; ред. Кривенко О. А.]. – К.: КНТ, 2003. – 438, [1] с.
141. Кайзер Г. Криминология: Введение в основы / отв. ред. К. Ф. Скворцов ; пер. с нем. В. Д. Балакиной. – М.: Юрид. лит., 1979. – 320 с.
142. Кальченко Т. Л. Запобігання злочинності неповнолітніх в Україні спеціальними органами та установами: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія ; кримінально-виконавче право» / Т. Л. Кальченко. – К., 2004. – 19 с.
143. Капіца Ю. М. Питання адаптації законодавства з охорони комп'ютерних програм України до законодавства Європейського Союзу / Ю. М. Капіца // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К., 2005. – Вип. 53, ч. 2. – С. 102–106.

144. Карчевський М. В. Злочини у сфері використання комп'ютерної техніки : [навч. посіб.] / Карчевський М. В. – К., 2010. – 168 с.
145. Кареклас С. Кримінальне право ЄС: навч. посіб. / С. Кареклас, М. І. Пашковський ; Програма Tacis Європейського Союзу в Україні. – К.: ІМВ КНУ ім. Т. Шевченка, 2004. – 162 с.
146. Карпец И. И. Проблема преступности / И. И. Карпец. – М.: Юрид. лит., 1969. – 167 с.
147. Карпец И. И. Современные проблемы уголовного права и криминологии: [монограф.] / Игорь Иванович Карпец. – М.: Юрид.лит-ра, 1976. – 223 с.
148. Карпов Н. С. Злочинна діяльність: науков.-практ.посіб. / Н. С. Карпов, С. В. Євдокименко / за ред. В. П. Бахіна. – К.: НАВСУ. – 59 с.
149. Кваша О. О. Організована злочинність: поняття та характерні ознаки / Оксана Олександрівна Кваша // Держава і право: щорічник наукових праць молодих вчених. – К.: Ін Юре, 1999. – Вип. 2. – С. 314-321.
150. Київ більше не пірат // Інтелектуальна власність. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvlas.com.ua>
151. Кіберзлочинності бій! // Інтелектуальна власність. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvlas.com.ua>
152. Коваль А. М. Кримінальна відповідальність за порушення авторського права і суміжних прав: теорія та практика / А. М. Коваль. – К.: Юстініан, 2005. – 317 с.
153. Коваль А. М. Особливості кримінально-правової охорони прав інтелектуальної власності / А. М. Коваль // Актуальне проблеми охорони інтелектуальної собствениости: матер. 8-й междунар. науч.-практ. конф. (Алушта, 6-11 сентября 2004 г.). – Алушта, 2004. – С. 307-312.
154. Коваль А. М. Як визначити шкоду, завдану «кримінальним» порушенням прав інтелектуальної власності? Відсутність у кримінальному законі методики визначення розміру матеріальної шкоди, завданої порушенням

прав інтелектуальної власності, виявляє низку проблем у цій сфері // Юридична газета. – № 7 (19), 8 квітня 2004 р. – С. 12-13.

155. Коваль И. Имущественная ответственность за нарушение авторских прав / И. Коваль // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 2. – С. 58-62.

156. Козубенко Ю. В. Защита авторских прав на программы для ЭВМ в уголовном, административном и гражданском судопроизводстве / Ю. В. Козубенко. – М.: Волтерс Клувер, 2009. – 344 с.

157. Колісник А. С. Технічні засоби захисту авторських прав на комп'ютерне програмне забезпечення / А. С. Колісник // Актуальні проблеми формування громадянського суспільства та становлення правової держави: зб. наук. пр. – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – С. 265–271.

158. Колісник А. С. Цивільно-правовий захист комп'ютерного програмного забезпечення: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Колісник Артем Семенович ; Одеська національна юридична академія. – О., 2007. – 18 с.

159. Колотушкин С. М. Криминалистическая характеристика преступлений в сфере нарушения авторских и смежных прав / С. М. Колотушкин, О. Б. Дронова // Вісник Луганської академії внутрішніх справ. – 2005. – Спец. випуск: у 2-х ч. – С. 3-7.

160. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / отв. ред. А. В. Наумов. – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: Юрист, 2000. – 864 с.

161. Комплексное изучение системы воздействия на преступность: (Методологические и теоретические основы) / [под ред. П. П. Осиповой]. – Л.: изд-во Ленинградского ун-та, 1978. – 150 с.

162. Конак С. А. Причини та наслідки зростання на споживчому ринку України обсягів контрафактної продукції / С. А. Конак // Судова експертиза. Сучасний стан та перспективи розвитку: тези допов. міжнар. наук. практ. конф. – К.: МЮ України, 2010. – С. 424-426.

163. Кондратьєв Я. Ю. Боротьба із організованою злочинністю – першочергове завдання правоохоронних органів / Ярослав Юрійович Кондратьєв // Проблеми боротьби з організованою злочинністю, корупцією і хабарництвом: доповіді (наук.-практ. конф., м. Львів, 25-26 лютого 1993 р.). – Львів: Львів.держ.ун-т ім. І. Франка, 1993. – С. 8-16.

164. Кондратьєв Я. Ю. Стратегія і тактика боротьби з організованою злочинністю / Кондратьєв Я. Ю., Романюк Б. В., Глушков В. О. // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика): наук.-практ.журн. – К.: Міжвід.наук.-дослід.центр при Координаційному комітеті по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю, 2000. – № 2. – С. 60–84.

165. Кондрашков Н. Н. Специальное предупреждение преступлений в СССР. (Вопросы теории): [моногрф.] / Н. Н. Кондрашков, А. С. Жалинский. – Львов: Львов.ун-т, 1976. – 132 с.

166. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів / М. Й. Коржанський. – К.: ЮрІнком Інтер, 1998. – 415 с.

167. Коржанський М. Й. Кримінальне право і законодавство України. Частина загальна: курс лекцій / М. Й. Коржанський. – К.: Атіка, 2001. – 432 с.

168. Коржанський М. Й. Кримінальне право і законодавство України. Частина особлива: курс лекцій / М. Й. Коржанський ; ред. М. Й. Коржанський. – К.: Атіка, 2001. – 542 с.

169. Коржанський М. Й. Популярний коментар Кримінального кодексу України / Микола Йосипович Коржанський. – К.: Наукова думка, 1997. – 695 с.

170. Користін О. Є. Відповідальність за порушення авторських та суміжних прав: [метод. рек.] / О. Є. Користін, Л. В. Герасименко, Р. П. Томма. – К.: КНУВС 2008. – 37 с.

171. Корнієнко М. В. Організована злочинність / Михайло Васильович Корнієнко // Курс кримінології: Особлива частина: [підручник]: у 2 кн. /

[Корнієнко М. В., Романюк Б. В., Мельник І. М. та ін.] / за заг.ред. О. М. Джузи. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – С. 5-23.

172. Костюченко Н. П. Пресечение финансирования террористической деятельности как важное направление борьбы с терроризмом / Н. П. Костюченко, А. А. Паненков // Следственная практика. – № 3. – 2003. – С. 48-52.

173. Костицкий М. В. Особенности профилактики правонарушений учащейся молодежи / М. В. Костицкий, М. И. Настюк. – Львов: ЛГУ, 1983. – 88 с.

174. Костицкий М. В. Злочин можна попередити / М. В. Костицкий. – К.: Тов-во «Знання» УРСР, 1989. – 48 с.

175. Котельников Н. В. Права на программы для ЭВМ и базы данных как объекты гражданско-правовой защиты: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук / Котельников Н. В. – Волгоград, 2003. – 21 с.

176. Кравченко О. С. Криміналістична характеристика злочинів у сфері інтелектуальної власності / О. С. Кравченко // Теорія та практика криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах: тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. – К.: НАВСУ, 2001. – Ч. I. – С. 169-171.

177. Красноокий О. Прокурорський нагляд і запобігання правопорушенням / О. Красноокий // Право України. – 2004. – № 2. – С. 93-95.

178. Красноступ Г. М. Організаційні та правові засади регулювання суспільних відносин щодо комп'ютерних програм: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Красноступ Ганна Миколаївна; Національний ун-т держ. податкової служби України. – Ірпінь, 2009. – 19 с.

179. Криминологические проблемы профилактики правонарушений молодежи. (Опыт конкретно-социологического исследования) / [Лопушанский Ф. А., Крупка Ю. Н., Туркевич И. К. и др.]. – К.: Наукова думка, 1986. – 208 с.

180. Криминология (основные понятия в схемах ; словарь терминов ; биографический и библиографический словари) / под ред. В. Е. Эминова. – М.: Инфра-М - Норма, 1997. – 160 с.
181. Криминология и профилактика преступлений: [учебн.] / [Аванесов Г. А., Алексеев А. И., Антонян Ю. М., Вицин С. Е., и др.] / под ред. А. И. Алексеев. – М.: изд-во ВШ МВД СССР, 1989. – 430 с.
182. Криминология: [курс лекц.] / под ред. В. Н. Бурлакова, С. Ф. Милукова, С. И. Сидорова, Л. И. Спиридонова. – СПб., 1995. – 424 с.
183. Криминология: [учеб.] / под ред. Б. В. Коробейникова и др. – М.: Юрид. лит., 1988. – 384 с.
184. Криминология: [учеб.] / под ред. В. Н. Кудрявцева, В. Е. Эминова. – 2-е перераб. и доп. изд. – М.: Юрист, 1997. – 511 с.
185. Криминология: [учеб.пособ.] / Голоднюк М. Н., Козлов Ю. Г., Кузнецова Н. Ф. / под ред. Н. Ф. Кузнецова. – М.: Зерцало, 1998. – 160 с.
186. Криминология: [учебн.] / [Акутаев Р. М., Бурлаков В. Н., Вандышев В. В. и др.] / под ред. В. Н. Бурлакова, В. П. Сальникова. – СПб.: Санкт-Петербургская академия МВД России, 1998. – 576 с.
187. Криминология: [учебн.] / [Алексеев А. И., Аргунова Ю. Н., Ванюшкин С. В. и др.] / под общ. ред. А. И. Долговой. – М.: ИНФРА-М–НОРМА, 1997. – 784 с.
188. Криминология: [учебн.] / [Алимов С. Б., Антонян Ю. М., Бузынова С. П. и др.] / под ред. В. Н. Кудрявцева, В. Е. Эминова. – М.: Юрист, 1997. – 512 с.
189. Криминология: [учебн.] / [Голоднюк М. Н., Гуров А. И., Козлов Ю. Г. и др.] / под ред. Г. М. Миньковского. – М.: изд-во Московского ун-та, 1994. – 415 с.
190. Криминология: [учебн.] / [Зайналабидов А. С., Зрелов А. П., Кваша Ю. Ф. и др.] / под общ.ред. Ю. Ф. Кваши. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2002. – 704 с. – (Серия «Учебники, учебные пособия»).

191. Криминология: [учебн.] / Г. М. Миньковский, Н. Ф. Кузнецова, Н. Ф. Голоднюк ; под. ред. Н. Ф. Кузнецовой и Г. М. Миньковского. – М.: изд-во МГУ, 1994. – 415 с.
192. Криминология: [учебн.] / под общ.ред. Ю. Ф. Кваши. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2002. – 702 с.
193. Криминология: [учебн.] / под ред. В. Н. Кудрявцева, Н. Ф. Кузнецовой. – М.: Зерцало, ТЕИС, 1996. – 160 с.
194. Криминология: [учебн.] / ред. В. Н. Бурлаков, В. П. Сальников. – Санкт-Петербург: Санкт-Петербургская академия МВД России 1998. – 573 с.
195. Криминология: [учебник для вузов] / Н. Ф. Кузнецова, Г. М. Миньковский, науч. ред. – М.: БЕК, 1998. – 553 с.
196. Криминология: словарь-справочник / [сост. Х.-Ю. Кернер]. – М.: НОРМА, 1998. – 400 с.
197. Кримінальне право і законодавство України. Частина Особлива: [курс лекц.] / за ред. М. Й. Коржанського. – К.: Атіка, 2001. – 544 с.
198. Кримінальне право України (Загальна частина) / П. П. Михайленко [и др.]; ред. П. П. Михайленко; Міжнародна академія фундаментальних основ буття. – К.: [б.в.], 2006. – 440 с.
199. Кримінальне право України: Особлива частина: [підруч.] / Г. В. Андрусів, П. П. Андрушко, С. Я. Лихова та ін.; за ред. П. С. Матишевського та ін. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 896 с.
200. Кримінальне право України: особлива частина: [підруч.] / Ю. В. Александров [та ін.]; ред. М. І. Мельник, В. А. Клименко; Національна академія внутрішніх справ України, Київський міжнародний ун-т. – К.: Юридична думка, 2004. – 655 с.
201. Кримінальне право України: Особлива частина: підруч. / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 544 с.

202. Кримінальне право України. Загальна частина: [підруч.] / за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. – К.: Юридична думка, 2004. – 352 с.
203. Кримінальне право України. Загальна частина: [підруч.] / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, Л. М. Кривоченко та ін.; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Таця. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 496 с.
204. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / М. І. Бажанов [та ін.]; ред. М. І. Бажанов [та ін.]; МОН України. – 2 вид., перероб. та доп. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 480 с.
205. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / Ю. В. Александров [та ін.]; ред. М. І. Мельник, В. А. Клименко; Київський національний ун-т внутрішніх справ, Київський міжнародний ун-т. – Вид. 4-те, перероб. та доп. – К.: Атіка, 2008. – 375 с.
206. Кримінальне право України. Особлива частина: [підруч.] / Г. В. Андрусів [та ін.]; ред. П. С. Матишевський [та ін.]; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Юридичний факультет. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 891 с.
207. Кримінальне право України. Особлива частина: [підруч.] / за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Таця. – Київ-Харків: Юрінком Інтер-Право, 2001. – 494 с.
208. Кримінальне право України. Особлива частина: [підруч.] / М. І. Бажанов [та ін.]; ред. М. І. Бажанов [та ін.]; МОН України. – 2 вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.
209. Кримінальне право України. Особлива частина: [підруч.] / Ю. В. Александров, О. О. Дудоров, В. А. Клименко та ін. / за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. – К.: Юридична думка, 2004. – 656 с.
210. Кримінальне право України. Особлива частина: [підруч.] / Ю. В. Александров [та ін.]; ред. М. І. Мельник, В. А. Клименко; Київський національний ун-т внутрішніх справ, Київський міжнародний ун-т. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: Атіка, 2008. – 712 с.

211. Кримінальне право України. Особлива частина: [підруч.] / Ю. В. Баулін [та ін.] ; ред. В. В. Сташис, В. Я. Тацій. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 622 с.

212. Кримінальне право України. Особлива частина: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Г. М. Анісімов [та ін.] ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – 4-тє вид., перероб. і допов. – Х.: Право, 2010. – 606 с.

213. Кримінальне право України. Судові прецеденти (1864-2007 р.р.) / уклад. П. П. Пилипчук, Є. І. Овчинніков ; ред. В. Т. Маляренко. – К.: Освіта України, 2008. – 1104 с. – (Серія «Судова практика»).

214. Кримінальне право: Особлива частина: [підруч.] / Ю. В. Александров [та ін.] ; Національна академія внутрішніх справ України. – К.: [б.в.], 1998. – 894 с.

215. Кримінальне право. Особлива частина: [підруч.] / Александров Ю. В., Антипов В. І., Володько В. М. та ін. / відпов. ред. Шакур В. І. – К.: НАВСУ – Правові джерела, 1999. – 896 с.

216. Кримінальний кодекс України: [наук.-практ. комент.] / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін. ; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 1196 с.

217. Кримінальний кодекс України: [наук.-практ.комент.] / Баулін Ю. В., Борисов В. І., Гавриш С. Б. та ін. / за заг.ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Харків: Одісей, 2006. – 1183 с.

218. Кримінальний кодекс України: [наук.-практ.комент.] / за заг.ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К.: Концерн «Видав. Дім «Ін Юре»», 2003. – 1190 с.

219. Кримінальний кодекс України: офіц.видан. – К.: Видав. Дім «Ін Юре», 2001. – 336 с.

220. Кримінологія і профілактика злочинів: [курс лекц.]: (Загальна частина) / Александров Ю. В., Гаврилишин А. П., Лихолоб В. Г. та ін. – К.: УАВС, 1996. – 272 с.

221. Кримінологія та профілактика злочинів: Особлива частина / Александров Ю. В., Гаврилишин А. П., Джужа О. М. та ін. – К.: НАВСУ, 2000. – 239 с.

222. Кримінологія: [підруч.] / Джужа О. М., Михайленко П. П., Василевич В. В. та ін. / за заг.ред. О. М. Джужи. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 416 с.

223. Кримінологія. Загальна та Особлива частини / [за ред. І. М. Даньшина]. – Харків: Право, 2003. – 352 с.

224. Кримінологія : навч. посіб. / О.М.Джужа, В.В.Василевич, О.Г.Колб // МОН України ; За заг. ред. О.М.Джужи. – Київ : Атіка, 2010 р. – 311 с.

225. Кримінологія. Особлива частина: [навч. посіб.] / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, О. Г. Кальман ; [за ред. І. М. Даньшина]. – Харків: Право, 1999. – 232 с.

226. Кудрявцев В. Н. Генезис преступления. Опыт криминологического моделирования: [учебн. пособ.] / Владимир Николаевич Кудрявцев. – М.: издат. группа «ФОРУМ-ИНФРА-М», 1998. – 216 с.

227. Кудрявцев В. Н. Объективная сторона преступления / В. Н. Кудрявцев. – М.: Госюриздат, 1960, 244 с.

228. Кудрявцев В. Н. Причинность в криминологии. (О структуре индивидуального преступного поведения) / Владимир Николаевич Кудрявцев. – М.: Юрид. лит., 1968. – 175 с.

229. Кудрявцев В. Н. Причины правонарушений / Владимир Николаевич Кудрявцев / АН СССР, Ин-т государства и права. – М.: Наука, 1976. – 286 с.

230. Кудрявцев В.Н. Проблемы причинности и криминологии // Вопросы философии. – 1971. – № 10. – С. 79-80
231. Кузнецов В. В. Теорія кваліфікації злочинів: [підручн.] / В. В. Кузнецов, А. В. Савченко / за заг ред. В. І. Шакуна. – К.: КНТ, 2011. – 320 с.
232. Кузнецов К. В. Уголовно-правовая характеристика посягательств, нарушающих авторские, смежные, изобретательские и патентные права: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Кузнецов К В. – М., 2007. – 34 с.
233. Кузнецова Н. Ф. Проблемы криминологической детерминации / Н. Ф. Кузнецова ; под ред. В. Н. Кудрявцева. – М.: изд-во МГУ, 1984. – 208 с.
234. Кузнецова Н. Ф. Кодификация норм о хозяйственных преступлениях / Н. Ф. Кузнецова // Вестник Московского государственного университета. Серия 11. Право. – 1993. – № 4. – С. 12–21.
235. Кузьмічов В. Нові види злочинної діяльності: їх аналіз / Володимир Кузьмічов, Світлана Євдокіменко // Право України. – 2000. – № 10. – С. 110–112.
236. Курганов С. И. Основы криминологии: [учеб.пособ.] / Сергей Иванович Курганов. – М.: Nota bene, 1998. – 142 [1] с.
237. Курс кримінології: особлива частина: [підруч.]: у 2 кн. / [Корнієнко М. В., Романюк Б. В., Мельник М. І. та ін.] / за заг.ред. О. М. Джужи. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 479 с.
238. Курс кримінології. Загальна частина: підручник: у 2 кн. / [Джужа О. М., Михайленко П. П., Кулик О. Г. та ін.] / за заг.ред. О. М. Джужи. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 352 с.
239. Курс советской криминологии: Предмет. Методология. Преступность и ее причины. Преступник. / [Дашков Г. В., Кудрявцев В. Н., Панкратов В. В. и др.] / под ред. В. Н. Кудрявцева и др. / Всесоюз.ин-т по

изуч. причин и разраб. мер предупреждения преступности. – М.: Юрид.лит-ра, 1985. – 416 с.

240. Курс советской криминологии. Предупреждение преступности / [Алимов С. Б., Антонов-Романовский Г. В., Дашков Г. В., Ермаков В. Д., и др.] / под ред. И. И. Карпеца, Б. В. Коробейникова, В. Н. Кудрявцева. – М.: Юрид.лит., 1986. – 352 с.

241. Курс советского уголовного права. – Л.: изд-во ЛГУ, Том 1: Часть общая / отв. ред. Н. А. Беляев, М. Д. Шаргородский; Ленинградский государственный университет им. А. А. Жданова. – 1968. – 646 с.

242. Лапин С. Дела о нарушении авторских прав / С. Лапин // Законность. – 1998. – № 11. – С. 16-20.

243. Лапин С. Ю. Осмотр места происшествия, обыск и выемка по делам о преступных нарушениях авторских и смежных прав (ст. 146 УК РФ) / С. Ю. Лапин // Российский следователь. – 1999. – № 6. – С. 44-50.

244. Лащук Є. В. Предмет злочину в кримінальному праві України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Є. В. Лащук; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2005. – 20 с.

245. Лейленд П. Кримінальне право: злочин, покарання, судочинство: Англійський підхід / П. Лейленд. – К.: Основи, 1996. – 207 с.

246. Лепина Т. Г. Противодействие нарушениям авторских и смежных прав (уголовно-правовой аспект): автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук.: спец. 12.00.08 / Лепина Т. Г. – М., 2010. – 21 с.

247. Липчик Д. Авторское право и смежные права: перевод с французского / Droit d'auteur et droit voisins / Д. Липчик. – М.: Ладомир; изд-во ЮНЕСКО, 2002. – 788 с.

248. Лисенко В. В. Криміналістичне забезпечення діяльності податкової міліції (теорія та практика): [монографія] / Лисенко В. В. – К., 2004. – 322 с.

249. Литвинов А. Н. Профилактика преступлений. От теории к практике: [науч.-практ.пособ.] / А. Н. Литвинов, Т. С. Гавриш. – М.: ИКФ «ЭКМОС», 2003. – 160 с.

250. Литвинов О. М. Сучасні проблеми управління профілактикою злочинів в Україні / О. М. Литвинов. – Херсон: ОЛДІ-плюс, 2003. – 311 с.

251. Лихова С. Я. Вплив міжнародно-правових норм про охорону інтелектуальної власності на сучасне кримінальне законодавство України / С. Я. Лихова // Держава і право: [збірн. наук. пр.] ; Юридичні і політичні науки. Спецвипуск. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. – С. 333-337.

252. Лихова С. Я. Кримінально-правова охорона права на результати інтелектуальної діяльності / С. Я. Лихова // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали ІХ регіональної науково-практичної конференції: 13-14 лютого 2003 р. – Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2003. – С. 423-428.

253. Личность преступника: [монограф.] / [Кондрашков Н. Н., Кудрявцев В. Н., Лейкина Н. С. и др.] / отв.ред. В. Н. Кудрявцев. – М.: Юрид.лит., 1971. – 354 с.

254. Логвинов Ю. В. Интеллектуальное пиратство / Ю. В. Логвинов. – М.: Пенаты, 2002. – 61 с.

255. Лопатин В. Н. Проблемы административной охраны и защиты интеллектуальной собственности / В. Н. Лопатин // Право и политика. – 2001. – № 3. – С. 145-148.

256. Лопатин В. Н. Проблемы реализации прав государства на объекты интеллектуальной собственности / В. Н. Лопатин // Тезисы научных докладов на заседании Ученого Совета НИИ Генеральной прокуратуры Российской Федерации (Москва, 18.12.02 г.). – М.: НИИ Генеральной прокуратуры Российской Федерации, 2002. – С. 87-88.

257. Лукин Е. В. Актуальные вопросы организации оперативного обслуживания подразделениями БЭП объектов экономики по линии защиты авторских и смежных прав / Е. В. Лукин // Российский следователь. – 2003. – № 5. – С. 24-26.

258. Лунеев В. В. Индивидуальная профилактика преступлений с учетом их мотивации / Виктор Васильевич Лунев // Вопросы борьбы с преступностью. – М.: Юрид.лит., 1988. – № 47. – С. 162-164.

259. Лунеев В. В. Преступность XX века. Мировые, региональные и российские тенденции / Виктор Васильевич Лунев. – М.: изд-во НОРМА, 1997. – 525 с.

260. Маліновська І. Правові засоби охорони баз даних: сучасний стан та шляхи удосконалення / І. Маліновська // Право України. – 2010. – № 7. – С. 196-203.

261. Малыковцев М. М. Уголовная ответственность за создание, использование и распространение вредоносных программ для ЭВМ: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Малыковцев М. М. – М., 2006. – 24 с.

262. Маноха О. Є. Системний аналіз в кримінології: [наук.-метод.видан.] / Олександр Євгенович Маноха. – К.: УАВС, 1996. – 100 с.

263. Мартынюк С. В. Защита авторских прав в современном мире / С. В. Мартынюк. – М.: Компания Спутник+, 2008. – 80 с.

264. Марцев А. И. Специальное предупреждение преступлений: [учеб.пособ.] / Альберт Иванович Марцев. – Омск: Ом. ВШ МВД СССР, 1977. – 84 с.

265. Марцев А. И. Теоретические вопросы общего и специального предупреждения преступлений: автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра юрид.наук: спец. 12.00.08 / А. И. Марцев. – Свердловск, 1975. – 33 с.

266. Маслакова Е. А. Незаконный оборот вредоносных компьютерных программ: уголовно-правовые и криминологические аспекты: автореф. дис. на

соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Маслакова Е. А. – М., 2008. – 23 с.

267. Матвеев Ю. Г. Международная охрана авторских прав / Ю. Г. Матвеев. – М.: Юрид. лит., 1987. – 224 с.

268. Матвеев Ю. Г. Международные конвенции по авторскому праву / Ю. Г. Матвеев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Междунар. отношения, 1978. – 176 с.

269. Матвеев А. А. Использование экономической информации при выявлении и предупреждении организованных преступлений : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 “Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза” / А. А. Матвеев. – Н. Новгород, 1999. – 20 с.

270. Материалы к заседанию Правительства Российской Федерации «Об обстановке, сложившейся в сфере оборота объектов интеллектуальной собственности. Деятельность органов внутренних дел». – М., 2002. – 180 с.

271. Матишевський П. С. Кримінальне право України: Загальна частина: [підруч.] / П. С. Матишевський. – К.: А.С.К., 2001. – 352 с.

272. Матишевський П. С. Кримінальне право України. Загальна частина: підруч. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 272 с.

273. МВС України: 80% контрафактної продукції в Україні виготовлено в Росії // РБК-Україна, від 28 лютого 2007 року. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.rbc.ua>

274. Медведько О. Боротьба з організованою злочинністю та корупцією (проблеми та законодавче забезпечення) / Олександр Медведько // Вісник прокуратури. – 2002. – № 5 (17). – С. 6-8.

275. Международные конвенции об авторском праве. Комментарий / под ред. Гаврилова Э. П. – М.: Прогресс, 1982. – 423 с.

276. Механизм преступного поведения / Антонян Ю. М., Барановский Н. А., Дагель П. С. и др. ; отв. ред. Кудрявцев В. Н. – М.: Наука, 1981. – 248 с.

277. Мещеряков С. В. Меры противодействия интеллектуальному пиратству и распространению контрафактной продукции. Проблемы экспертно-криминалистического исследования контрафактной аудиовидеопродукции / С. В. Мещеряков // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. – 2006. – № 4. – С. 275-279.

278. Микитчик А. В. Кримінологічні засади запобігання шахрайству з нерухомістю: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / А. В. Микитчик. – К., 2008. – 201 с.

279. Миньковский Г. М. Профилактика правонарушений среди молодежи / Г. М. Миньковский. – К.: Вища школа, 1985. – 56 с.

280. Миненок М. Г. Личность расхитителя. Криминологическая характеристика и типология / Миненок М. Г. – Калининград, 1980. – 72 с.

281. Миронова Е. Криминологическая характеристика преступлений, связанных с нарушением авторских и смежных прав / Е. Миронова, Б. Завидов // Интеллектуальная собственность. – 2000. – № 3. – С. 34-35.

282. Михайленко П. П. Кримінальне право, кримінальний процес та кримінологія України: [статті, доповіді, рецензії]: у 3 т. / П. П. Михайленко. – К.: Генеза, 1999. – 942 с.

283. Модель регионального криминологического и уголовно-правового прогноза / Максимов С. В., Миньковский Г. М., Пономарев П. Г. и др. / под ред. А. И. Алексеева. – М.: Академия МВД РФ, 1994. – 90 с.

284. Модельный Уголовный кодекс для государств-участников Содружества Независимых Государств // Правоведение. – 1996. – № 1. – С. 121-122.

285. Молчанова Т. Противодействие отмыванию денег: украинско-российский опыт: [монография] / [Т. Молчанова, В. Некрасов, С. Корсун та ін.]. – К., 2007. – 237 с.

286. Мойэ Р. Антипиратские правила и меры в сфере права на механическое воспроизведение / Рональд Мойэ, Лаура Магерини // Бюллетень по авторскому праву. – 1997. – № 4. – С. 24-28

287. Морозов А. Г. Преступления в сфере авторских и смежных прав: общественная опасность и правила квалификации: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Морозов А. Г. – Нижний Новгород, 2004. – 29 с.

288. Навроцький В. О. Злочини проти особи: [лекц.] / В. О. Навроцький. – Львів: [б/в.], 1997. – 48 с.

289. Навроцький В. О. Кримінальне право України. Особлива частина: курс лекцій / В. О. Навроцький. – К.: Знання, 2000. – 771 с. – (Вища освіта ХХІ століття).

290. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / [Александров Ю. В., Андрушко П. П., Андрусів Г. В. та ін.] / відп.ред. В. Ф. Бойко, Я. Ю. Кондратьєв, С. С. Яценко. – К.: «А.С.К.», 2000. – 1118 с.

291. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / [Александров Ю. В., Андрушко П. П., Антипов В. І. та ін.] / відп.ред. С. С. Яценко. – К.: А.С.К., 2006. – 848 с.

292. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / [Александров Ю. В., Андрушко П. П., Антипов В. І. та ін.] / відп.ред. С. С. Яценко. – К.: А.С.К., 2002. – 936 с.

293. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К.: Каннон, А. С. К., 2001. – 1104 с.

294. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: за станом законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України на 1 грудня 2001 р. / за ред. С. С. Яценка. – К.: А.С.К., 2002. – 936 с. – (Економіка, Фінанси. Право).

295. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: у 2-х ч. / [Андрушко П. П., Арсенюк Т. М., Атаманюк О. Г. та ін.] / під. заг.ред. М. О. Потєбенька, В. Г. Гончаренка. – К.: «ФОРУМ», 2001. – Ч. 1: Загальна частина. – 393 с.

296. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: у 2-х ч. / [Андрушко П. П., Арсенюк Т. М., Атаманюк О. Г. та ін.] / під. заг.ред. М. О. Потєбенька, В. Г. Гончаренка. – К.: «ФОРУМ», 2001. – Ч. 2: Особлива частина. – 942 с.

297. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: у 2 т. / [Андрушко П. П. та ін.]; за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. Ф. Фесенка. – 3-є вид., переробл. та допов. – К.: Правова єдність [та ін.], 2009. – Т. 2, 2009. – 620 с.

298. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Бойко А. М., Брич Л. П., Грищук В. К. та ін.]. – К., 2001. – 1102 с.

299. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: у 2-х ч. / за заг. ред. М. О. Потєбенька, В. Г. Гончаренка. – Особлива частина. – К.: Форум, 2001. – 940 с.

300. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. – 4-те вид., переробл. та доповн. / відп. ред. С. С. Яценко. – К.: А. С. К., 2005. – 848 с.

301. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К.: Атіка, 2003. – 1210 с.

302. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К.: Каннон, А.С.К., 2001. – 1104 с.

303. Научно-практический комментарий Уголовного кодекса Украины от 5 апреля 2001 года / под ред. Н. И. Мельника, Н. И. Хавронюка. – К.: изд-во А. С. К., 2004. – 1216 с.

304. Нижник В. М. Економічна безпека України в системі євроатлантичних інтеграційних процесів : [навч. посіб.] / В. М. Нижник, М. В. Ніколайчук. – Хмельницький, 2008. – 439 с.

305. Неліцензійне ПЗ доставлялося в Україну поїздом з Інтернету // Інтелектуальна власність. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvlas.com.ua>

306. Нешко А. Н. Научно-методическое и организационное обеспечение судебной экспертизы компьютерных баз данных: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук / Нешко А. Н. – Саратов, 2007. – 27 с.

307. Новини з «павутини» // Урядовий кур'єр». – 26.07.07. – 132 (3545).

308. Обсяг ринку піратських програм в Україні наполегливо зростає // Інтернет видання «Інтелектуальна власність». Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvlas.com.ua>

309. Опришко І. В. Місце та роль міліції у сфері захисту авторського права в Україні / І. В. Опришко // Науковий вісник НАВСУ. – 2004. – С.142–147.

310. Омельченко О. Є. Процесуальна діяльність слідчого по попередженню злочинів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія ; кримінально-виконавче право» / О. Є. Омельченко. – К., 2004. – 15 с.

311. Опарина М. В. Авторское право в системе интеллектуальной собственности и ответственность за нарушение авторских прав: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук / Опарина М. В. – М., 2002. – 26 с.

312. Основы расследования преступлений против авторских и смежных прав. Научно-практическое издание / Гусев О. Б., Завидов Б. Д., Ибрагимова З. А., Исаенко В. Н., и др. ; под ред. Исаенко В. Н. – М.: Экзамен, 2002. – 256 с.

313. Панов Н. И. Основные проблемы способа совершения преступления в советском уголовном праве: автореф. дисс. на соискание учен.

степени д-ра. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Николай Иванович Панов. – Харьков, 1987. – 26 с.

314. Панов Н. И. Способ совершения преступлений и уголовная ответственность: [монограф.] / Николай Иванович Панов. – Харьков: Вища.шк. Изд-во при Харьк.ун-те, 1982. – 161 с.

315. Панов Н. И. Уголовно-правовое значение способа совершения преступления: [учеб. пособ.] / Николай Иванович Панов. – Харьков: изд-во Харьк.юрид.ин-та, 1984. – 111 с.

316. Пастухов О. М. Авторське право у сфері функціонування всесвітньої інформаційної мережі Інтернет: Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.03 / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2002. – 18 с.

317. Перетятко М. Американські правовласники вимагають нового строку санкцій проти України / М. Перетятко // Інтелектуальна власність. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvlas.com.ua>

318. Перетятко М. Звіт 301: санкцій США проти України не буде / М. Перетятко // Інтелектуальна власність. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvlas.com.ua>

319. Перетятко М. Україна вийшла на друге місце серед країн з найвищим рівнем комп'ютерного піратства / М. Перетятко // Інтелектуальна власність. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvlas.com.ua>

320. Петров Е. Н. Особенности правовой охраны объектов авторского права и смежных прав при выявлении их контрафактного использования / Е. Н. Петров. – М.: ИНИЦ «Патент», 2010. – 72 с.

321. Петров Е. Н. Правовое регулирование охраны объектов авторского права и смежных прав от незаконного воспроизводства: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук / Петров Е. Н. – М., 2007. – 26 с.

322. Пиленко А. Новый закон об авторском праве. Текст закона, сопоставление с прежде действовавшим правом, подготовительные материалы / А. Пиленко. – С.-Пб.: изд. А. С. Суворина, 1911. – 168 с.
323. Піратству – бій у державних масштабах // Інтелектуальна власність. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvlas.com.ua>
324. Подшибихин Л. И. Правовая охрана программ для ЭВМ / Л. И. Подшибихин. – М.: ИНИЦ «Патент», 2010. – 152 с.
325. Погорецький М. А. Проблеми використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності в кримінальному процесі : [монографія] / М. А. Погорецький. – К. : РВВ НА СБУ, 2004. – 336 с.
326. Понікаров В. Д. Авторські права та інтелектуальна власність: [підруч.] / Понікаров В. Д., Єрмоленко О. О., Медведєв І. А. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2008. – 299 с.
327. Пономарев Н. П. Уголовно-правовое значение способа совершения преступления : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 “Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право” / Н. П. Пономарев. – М., 1970. – 24 с.
328. Попова И. В. Программа для ЭВМ в системе объектов авторского права: Автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук: 12.00.03 / НАН Беларуси, Ин-т философии и права. – Минск, 1999. – 20 с.
329. Попович В. М. Тіньова економіка як предмет економічної криминології / Попович В. М. – К., 1998. – 477 с.
330. Порядок виробництва, зберігання, видачі контрольних марок та маркування примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп’ютерних програм, баз даних // Офіційний вісник України. – 2004. – № 12. – Ч. 1.: Затв. постан. КМ України від 24 березня 2004 р. № 369. – Ст. 741.
331. Постановление Правительства г. Москвы от 03.07.2001 г. № 580-ПП (в редакции от 16.04.2002 г. № 284-ПП) «Об упорядочении рыночной торговли в г. Москве и утверждении правил работы рынков».

332. Постановление Правительства РФ от 28 января 2002 г. № 65 «О Федеральной целевой программе «Электронная Россия (2002-2010 годы (в ред. Постановлений Правительства РФ от 08.10.2002 № 743, от 26.07.2004 № 380, с изм., внесенными распоряжением Правительства РФ от 21.10.2004 № 1355-р).

333. Правила роздрібної торгівлі, прокату примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних // Офіційний вісник України. – 2004. – № 12. – Ч. 1.: Затв. постан. КМ України від 24 березня 2004 р. № 369. – Ст. 741.

334. Право інтелектуальної власності: [академ. курс]: [підруч. для студ. вищ. навч. закладів] / [Орлюк О. П., Андрощук Г. О., Бутнік-Сіверський О. Б. та ін.]; за ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького; Акад. правових наук України, НДІ інтелектуал. власності. – К.: Ін Юре, 2007. – 691 с.

335. Право інтелектуальної власності: [підруч.] / за ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. – 624 с.

336. Предборський В. А. Трансформаційна модель української економіки та проблеми її детінізації / Валентин Антонович Предборський // Формування ринкових відносин в Україні: зб.пр. – К.: [б/в.], 2005. – Вип. 2 (45). – С. 76-80.

337. Про Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю: Указ Президента України від 26 листопада 1993 р. // Уряд.кур'єр. – 1993. – 2 груд. – С. 5.

338. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 червня 1993 р. № 3341-ХІІ із змін. і доп. // Довідник працівника міліції: у 2-х книгах – Книга 1: Законодавчі та інші нормативно-правові акти з питань діяльності органів внутрішніх справ / Довід. видання. – Відп.ред. М. В. Білоконь / [упоряд. С. М. Гусаров, В. Г. Слободянюк, С. М. Калюк]. – К.: видавнича компанія «Воля», 2004. – С. 121-137.

339. Проблеми права інтелектуальної власності: тези доп. круглого столу, 14 берез. 2008 р. / М-во освіти і науки України, Одес. нац. юрид. акад.,

Каф. права інтелектуал. власності та корпорат. права ; [відп. ред. О. І. Харитоновна]. – О.: Фенікс, 2008. – 75 с.

340. Продовжується активна регіональна кампанія з боротьби з комп'ютерним піратством в Україні: серія перевірок проведена в Дніпропетровській області // Інтелектуальна власність. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvlas.com.ua>

341. Проти директора підприємства у Вінниці порушено кримінальну справу за продаж комп'ютерів з неліцензійним програмним забезпеченням Microsoft // Інтелектуальна власність. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvlas.com.ua>

342. Протидія злочинам у сфері інтелектуальної власності (ст.ст. 176, 177, 227, 229 КК України): [наук.-практ. посіб.] / С. І. Ніколаюк, Д. Й. Никифорчук, Р. П. Томма, В. І. Барко. – К.: КНТ, 2006. – 190 с.

343. Пшеничний І. В. Основні напрями злочинної діяльності організованих транснаціональних організацій / Ігор Валерійович Пшеничний // Наук.вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 1999. – № 1. – С. 145-148.

344. Расследование преступлений о нарушении авторских и смежных прав. Особенности / Завидов Б. Д., Исаенко В. Н., Лапин С. Ю., Миронова Е. А. ; под общ. ред. Боголюбова Т. А. – М.: Приор, 2001. – 64 с.

345. Ратинов А. Р. Личность преступника и проблема ценности // Вопросы борьбы с преступностью: [сб. тр.] / Александр Рувимович Ратинов. – М.: Юрид.лит., 1978. – Вып. 29. – С. 101-113.

346. Результати дослідження у блозі BSA TechPost // BSA TechPost. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.bsa.org>

347. Рівень комп'ютерного піратства в Україні виріс на 1% // Інтелектуальна власність. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvlas.com.ua>

348. Рівень пропозиції піратського програмного забезпечення в магазинах різко знизився // Інтелектуальна власність. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvlas.com.ua>

349. Розслідування порушень авторського права щодо незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм: [практ. посіб.] / І. М. Горбаньов, А. Б. Марченко, Р. М. Гупал, О. М. Бірюков ; М-во внутр. справ України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка, СВ ЛМУ УМВС України в Луган. обл. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2009. – 94, [1] с.

350. Розовский Б. Г. Ненаучные заметки о некоторых научных проблемах уголовного процесса: Эссе / Розовский Б. Г. – Луганск. – 2004. – 600 с.

351. Романов В. В. Юридическая психология: [учебн.] / Владимир Владимирович Романов. – М.: Юристъ, 2002. – 488 с.

352. Российское уголовное право. Особенная часть / под ред. В. Н. Кудрявцева, А. В. Наумова. – М.: Юристъ, 1997. – 496 с.

353. Рощина І. Нове у законодавстві України і перспективи запобігання злочинності / І. Рощина // Право України. – 2004. – № 3. – С. 60-63.

354. Руденко В. Д. Бази даних в інформаційних системах: навч. посіб. для студ. пед ун-тів. / В. Д. Руденко ; за ред. В. Ю. Бикова. – К.: Фенікс, 2010. – 235 с.

355. Руководство по борьбе с компьютерными преступлениями. Национальная информационно-статистическая служба уголовной юстиции Консультативного управления по исполнению законов Министерства юстиции США. США. Федеральный округ Колумбия. Вашингтон. 1979.

356. Рябов К. И. Исключительное право на программу для ЭВМ и распоряжение им: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук / Рябов К. И. – С.-Пб., 2011. – 21 с.

357. Савельева И. В. Охрана программного обеспечения ЭВМ: аналитический обзор / И. В. Савельева. – М.: Интерквадро, 1989. – 67 с.

358. Савченко А. В. Кримінальне законодавство України та федеральне кримінальне законодавство Сполучених Штатів Америки: комплексне порівняльно-правове дослідження: [монограф.] / А. В. Савченко ; Київський національний ун-т внутрішніх справ. – К.: КНТ, 2007. – 596 с.

359. Самойленко О. А. Особливості технології злочинної діяльності, пов'язаної з порушенням авторського права у мережі Інтернет (у контексті транснаціональної злочинності) / О. А. Самойленко, А. А. Савчук // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 2. – С. 261-268.

360. Самохина А. В. Функции лидера в организованной преступной группе / А. В. Самохина // Следователь. – 2000. – № 3. – С. 18-19.

361. Сафронов С. Профілактична діяльність слідчого органів внутрішніх справ України / С. Сафронов // Право України. – 2002. – № 2. – С. 82-86.

362. Сахаров А. Б. История криминологической науки: лекц. / Александр Борисович Сахаров. – М.: изд-во МВШМ МВД СССР, 1994. – 23 с.

363. Сахаров А. Б. О личности преступника и причинах преступности в СССР / А. Б. Сахаров. – М.: Госюриздат, 1961. – 279 с.

364. Сахаров А. Б. Ответственность за должностные злоупотребления по советскому уголовному праву / А. Б. Сахаров ; Всесоюзный институт юридических наук Министерства юстиции СССР. – М.: Госюриздат, 1956. – 211 с.

365. Сахаров А. Б. Причины и условия индивидуального преступного поведения: лекц. / Александр Борисович Сахаров. – М.: изд-во МВШМ МВД России, 1995. – 30 с.

366. Сахаров А. Б. Учение о личности преступника и его значение в профилактической деятельности органов внутренних дел: [лекц.] / Александр Борисович Сахаров. – М.: МВШМ МВД СССР, 1984. – 43 с.

367. Сборник материалов семинара по интеллектуальной собственности, проведенного в Москве 26-28 февраля 2001 г. для прокуроров РФ. – М.: ООО Издательство «Оригами-М», 2001. – 146 с.

368. Севідов О. А. Способи порушення авторського та суміжного прав як елемент криміналістичної характеристики злочинних порушень авторського та суміжного прав / О. А. Севідов // Вісник Університету внутрішніх справ. – Х., 2008. – Вип. 42. – С. 133–140.

369. Селіванов М. В. Захист права на комп'ютерну програму (авторсько-правовий аспект): Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.03. / Нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2002. – 20 с.

370. Селіванов М. В. Проблеми правової охорони комп'ютерних програм / М. В. Селіванов // Вісник Університету внутрішніх справ. – Х., 2007. – Вип. 37. – С. 292–299.

371. Семикаленова А. И. Некоторые правовые вопросы, решаемые при установлении контрафактности информационно-программных продуктов / А. И. Семикаленова // Криминалистика. XX век: матер. науч.-практ. конф. В 2 т. – М.: ГУ ЭКЦ МВД России, 2001. – Т. 1: разд. 1-3. – С. 238-224.

372. Симкин Л. Как бороться с «сетевыми» пиратами / Л. Симкин // Российская юстиция. – М.: Юрид. лит., 2002. – № 7. – С. 62-64.

373. Симкин Л. С. Программы для ЭВМ: правовая охрана. Правовые средства против компьютерного пиратства / Л. С. Симкин. – М.: Городец, 1998. – 208 с.

374. Соболев С. В. Расследование преступлений, связанных с контрафактной продукцией / С. В. Соболев // Криминалистика, криминология и судебные экспертизы в свете системно-деятельностного подхода: сб. тр. – Ижевск: Детектив-Информ, 2001. – Вып. 3. – С. 81-89.

375. Спасович В. Права авторские и контрафакция / В. Спасович. – С.-Пб.: изд. М. О. Вольфа, 1865. – 106 с.

376. Старушкевич А. В. Закордонний досвід протидії порушенню авторського та суміжних прав: криміналістичний аналіз злочинної діяльності та

особливості організації розслідування / А. В. Старушкевич, О. В. Таран // Право і суспільство. – 2005. – № 2. – С. 121-135.

377. Старушкевич А. В. Криміналістичний аналіз злочинної діяльності у сфері порушення авторського та суміжних прав / А. В. Старушкевич, О. В. Таран // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: збірн. матер. міжнар. наук.-практ. конф. – Харків: Право, 2002. – Вип. 2. – С. 131-137.

378. Сташис В. В. Проблеми боротьби з організованою злочинністю і корупцією в Україні / Володимир Володимирович Сташис // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 2 (25). – С. 163-168.

379. Стерлинг Дж. ЭЛ. Соглашение ТРИПС – Соглашение по Торговым Аспектам Прав Интеллектуальной Собственности / Дж. ЭЛ. Стерлинг // Авторское право и смежные права. European Commission (год издания не указан).

380. Стусенко М. Л. Охорона авторських прав на комп'ютерне програмне забезпечення: вітчизняний та міжнародний досвід / М. Л. Стусенко // Вісник. – О., 2010. – Т. 15, вип. 1: Правознавство. – С. 79–84.

381. Сухарев А. Я. Основы государственной политики борьбы с преступностью в России (теоретическая модель) / А. Я. Сухарев, А. И. Алексеев, М. П. Журавлев // Формирование государственной политики борьбы с преступностью. – М., 1999. – С. 111.

382. Сучасне кримінальне право України: нормативно-правові документи та судово-слідча практика: [хрестоматія] / упоряд. П. П. Андрушко [та ін.]; ред. В. В. Кузнецов; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка, Національна академія внутрішніх справ України, Київський юридичний ін-т МВС України. – К.: Видавець Паливода А. В., 2005. – 496 с.

383. Таран О. В. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинної діяльності у сфері порушення авторського і суміжних прав: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Таран Олена Вікторівна; Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2005. – 283 арк.

384. Тарарухин С. А. Преступное поведение. Социальные и психологические черты / Святослав Андреевич Тарарухин. – М.: Юрид.лит-ра, 1974. – 221 с.

385. Таций В. Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве / Таций В. Я. – Харьков: Вища шк. Изд-во при Харьк. ун-те, 1988. – 198 с.

386. Теоретические основы предупреждения преступности: [монограф.] / [Антонян Ю. М., Жалинский А. Э., Звирбуль В. К., Клочков В. В. и др.] / отв. ред. В. К. Звирбуль, В. В. Клочков, Г. М. Миньковский. – М.: Юрид.лит., 1977. – 256 с.

387. Терещенко Б. Л. Интеллектуальное пиратство в Российской Федерации / Б. Л. Терещенко // Вестник МВД РФ. – 1997. – № 6. – С. 62-66.

388. Терещенко Б. Л. Нулевая отметка в борьбе с «интеллектуальным пиратством» давно пройдена / Б. Л. Терещенко // Юридический мир. – 1997. – № 9. – С. 7-12.

389. Терлецкий В. В. Охрана авторских и смежных прав при использовании охраняемых объектов в цифровых сетях и продуктах мультимедиа: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / Терлецкий В. В. – М., 2003. – 25 с.

390. Тимейко Г. В. Общее учение об объективной стороне преступления / Г. В. Тимейко. – Ростов н/Д: изд-во Рост. ун-та, 1977. – 215 с.

391. Толченова Ю. В. Уголовная ответственность за нарушение авторских и смежных прав: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук.: спец. 12.00.08 / Толченова Ю. В. – М., 2010. – 25 с.

392. Торгівля ПК за правилами і без // ДК Зв'язок. – 19.07.07. – 26 (508)

393. Торік міліція ліквідувала 91 підпільний цент з виробництва піратських дисків // Інтелектуальна власність. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvlas.com.ua>

394. Торчин-Кукаріна І. В. Проблеми дотримання авторських прав на методики використання інформаційних технологій / І. В. Торчин-Кукаріна // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасному світі: досвід, проблеми, перспективи: зб. наук. пр. – Львів: ЛДУ БЖД, 2006 . – С. 497-501.

395. Трофимов Н. И. Обстоятельства, способствующие преступным посягательствам на духовное и физическое развитие несовершеннолетних и меры их предупреждения / Н. И. Трофимов. – Иркутск: Иркутский гос. ун-т им. А. А. Жданова, 1980. – 81 с.

396. Трунцевский Ю. Незаконное использование авторских и смежных прав как продолжаемое преступление / Ю. Трунцевский // Уголовное право. – 2003. – № 1. – С. 79-80.

397. Трунцевский Ю. В. Видеопиратство: Уголовная ответственность, раскрытие и расследование преступлений: пособ. / Ю. В. Трунцевский. – М.: ЮрИнфоР, 2000. – 172 с.

398. Трунцевский Ю. В. Интеллектуальное пиратство: гражданско-правовые и уголовно-правовые меры противодействия / Ю. В. Трунцевский. – М.: ИГ «Юрист», 2002. – 283 с.

399. Трунцевский Ю. В. Уголовно-правовая охрана авторских и смежных прав [монограф.] / Ю. В. Трунцевский. – М.: Академия налоговой полиции ФСНП России, 2003. – 306 с.

400. Турчин-Кукаріна І. В. Проблеми дотримання авторських прав на методики використання інформаційних технологій / І. В. Турчин-Кукаріна // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи. – Л., 2006. – Вип. 1. – С. 497–501.

401. У Києві знищили піратські компакт-диски // Інтелектуальна власність. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvlas.com.ua>

402. У МВС створена робоча група з питань захисту прав Інтернет-користувачів // Інтелектуальна власність. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvlas.com.ua>

403. У центрі Києва викрито цех з виробництва контрафактної продукції // Інтелектуальна власність. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvlas.com.ua>

404. Уголовное законодательство Украинской ССР / [авт. кол.: М. И. Бажанов и др. ; под ред. В. В. Сташиса, С. И. Тихенко]. – М.: Юрид. лит., 1971. – 543 с.

405. Уголовное право Украины. Общая и Особенная части: [учебн.] / под ред. Е. Л. Стрельцова. – Х.: ООО «Одиссей», 2002. – 672 с.

406. Уголовное право. Особенная часть: учебн. / отв. ред. И. Я. Козаченко, З. А. Незнамова, Г. П. Новоселков. – М.: издат. группа ИНФРА М-НОРМА, 1998. – 768 с.

407. Уголовное право. Особенная часть: учебн. / под ред. Н. И. Ветрова, Ю. И. Ляпунова. – М.: Новый Юрист, 1998. – 768 с.

408. Уголовный кодекс Украины: Комментарий / под ред. Ю. А. Кармазина, Е. М. Стрельцова. – Харьков: ООО «Одиссей», 2001. – 959 с.

409. Указ Президента України «Про Комплексну програму профілактики злочинності на 2001-2005 роки» від 25 грудня 2000 р. № 1376/2000 // Юридичний вісник України. – 2001. – 18-24 січня.

410. Указ Президента України «Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією» від 6 лютого 2003 року № 84/2003 // Довідник працівника міліції: у 2-х книгах. – Кн. 1: Законодавчі та інші нормативно-правові акти з питань діяльності органів внутрішніх справ / довід. видан. – відп. ред. М. В. Білоконь / упоряд. С. М. Гусаров, В. Г. Слободянюк, С. М. Калюк. – К.: Видав. комп. «Воля», 2004. – С. 332-337.

411. Україна в чорному списку // Інтелектуальна власність. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvlas.com.ua>

412. Український суд присудив продавця до тюремного ув'язнення за поширення піратського програмного забезпечення // Інтелектуальна власність. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvlas.com.ua>

413. Українські компанії заплатили 4 мільйони гривень за використання неліцензійного ПЗ // Інтелектуальна власність. Режим доступу в мережі Інтернет: <http://www.intelvlas.com.ua>

414. Федосов С. А. Уголовно-правовые и криминологические аспекты защиты авторских прав создателей и пользователей программ для ЭВМ и баз данных: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Федосов С. А. – М., 1999. – 24 с.

415. Филонов В. П. Причины преступности: [монограф.] / Владимир Петрович Филонов. – Днепропетровск: СІЧ, 1996. – 198 с.

416. Фридман В. Э. Охрана частей и структурных элементов произведения как объектов авторского права в России и США: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук / Фридман В. Э. – М., 2005. – 28 с.

417. Фрис П. Л. О ранней профилактике преступлений несовершеннолетних / П. Л. Фрис // Личность преступника и уголовная ответственность. Правовые и криминологические вопросы. – Саратов: изд-во Саратовского ун-та, 1981. – 134 с.

418. Хаметов Р. Б. Расследование преступных нарушений авторских прав: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: 12.00.09 / Р. Б. Хаметов. – Саратов, 1999. – 21 с.

419. Хаметов Р. Б. Расследование преступных нарушений авторских прав: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Хаметов Р. Б. – Саратов, 1999. – 227 с.

420. Харченко В. Б. Захист авторських та винахідницьких прав за Кримінальним кодексом України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / В. Б. Харченко. – Х., 1996. – 23 с.

421. Харченко В. Б. Уголовное право Украины. Особенная часть в вопросах и ответах: [конспект лекций] / В. Б. Харченко, Б. Ф. Перекрестов. – К.: Атика, 2002. – 256 с.

422. Хотько А. Н. Структура подсистемы администрирования и разграничения доступа в распределенных АСУ / А. Н. Хотько, М. В. Функ // Вопросы защиты информации. – 1995. – № 30. – С. 71-73, 99.

423. Черновол В. Использование результатов ОРД при расследовании нарушений авторских и смежных прав / В. Черновол // Законность. – 2001. – № 3. – С. 35-39.

424. Чернявський С. С. Протидія злочинам, пов'язаним з незаконним відшкодуванням податку на додану вартість: [наук.-практ. посіб] / Чернявський С.С., Довбаш Р.С. – К.: Хай-Тек Прес, 2009. – 216 с.

425. Черячукин В. В. Право интеллектуальной собственности на программы для ЭВМ и базы данных в Российской Федерации и зарубежных государствах: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук / Черячукин В. В. – Волгоград, 2003. – 26 с.

426. Четвериков В. С. Криминология / В. С. Четвериков. – М.: Инф-ра-М, 2001. – 160 с. – (Учебное пособие).

427. Шаваев А. Г. Безопасность корпораций: Криминологические, уголовно-правовые и организационные проблемы: Что учитывать при создании общей концепции безопасности предпринимательской деятельности. – М.: Концерн «Банковский Деловой Центр», 1998. – 240 с. – (Советы профи).

428. Шакун В. І. Влада і злочинність / Василь Іванович Шакун. – К.: Пам'ять століть, 1997. – 225 с.

429. Шакун В. І. Суспільство і злочинність / Василь Іванович Шакун. – К.: Атіка, 2003. – 783 с.

430. Шиханцов Г. Г. Криминология: [учебн.] / Г. Г. Шиханцов. – М.: ИКД «Зерцало-М», 2001. – 368 с.

431. Шляпочников А. С. К вопросу о квалификации мер предупреждения преступности / А. С. Шляпочников // Вопросы борьбы с преступностью. – М.: Юрид. лит., 1972. – Вып. 17. – С. 8 - 9.

432. Шнайдер Г. И. Криминология / Ганс Йоахим Шнайдер. – М.: Прогресс - Универс, 1994. – 504 с.

433. Штыров В. Защита авторских прав / В. Штыров, Л. Бертовский // Законность. – 2007. – № 2. – С. 28-30.

434. Щамхалова Н. А. Современные аспекты в правовой регламентации создания и охраны компьютерных программ: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук / Щамхалова Н. А. – М., 2001. – 23 с.

435. Щерба С. Проблемы уголовно-правовой охраны авторских и смежных прав в государствах-участниках СНГ / С. Щерба // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права. – М., 2001. – № 6. – С. 66-71.

436. Эминов Е. В. Борьба с незаконной предпринимательской деятельностью. Уголовно-правовой и криминологический аспекты / Е. В. Эминов. – М.: Пенатес-Пенаты, 1999. – 176 с.

437. Экономическая преступность / [под ред. В. В. Лунеева, В. И. Борисова]. – М., 2002. – 269 с.

438. Як захищає корпорація «Майкрософт» авторські права в Україні // Інтеллектуальна власність. – 2004. – № 1. – С. 29-32.

439. Яковлев А. М. Преступность и социальная психология (социально-психологические закономерности противоправного поведения) / А. М. Яковлев. – М.: Юридлит., 1971. – 271 с.

440. Яркіна Н. Є. Правова охорона баз даних: режими авторсько-правовий і «sui-generis» / Н. Є. Яркіна // Проблеми законності. – Х., 2008. – Вип. 99. – С. 81–90.

ДОДАТКИ

Додаток А

Статистичний аналіз

Аналіз було проведено за допомогою методів описової статистики, часових рядів та регресійного аналізу з використанням вбудованих засобів статистичного аналізу даних програми MS Excel. Для оцінок тенденції використовувалися методи аналізу часових рядів та регресійний аналіз.

А.1 Аналіз динаміки рівня комп'ютерного піратства в Україні

Динаміка рівня комп'ютерного піратства в Україні, за дослідженнями Business Software Alliance (BSA) (тобто станом на 2011 р. на 86 перевірених комп'ютерах зі 100 встановлено неліцензійне програмне забезпечення) наведено у табл. А.1 та графічно представлено на рис. А.1.

Таблиця А.1 – Динаміка рівня комп'ютерного піратства в Україні

Роки	Рівень комп.піратства, %
2003	91,0
2004	91,0
2005	85,0
2007	83,0
2008	84,0
2009	85,0
2010	85,0
2011	86,0

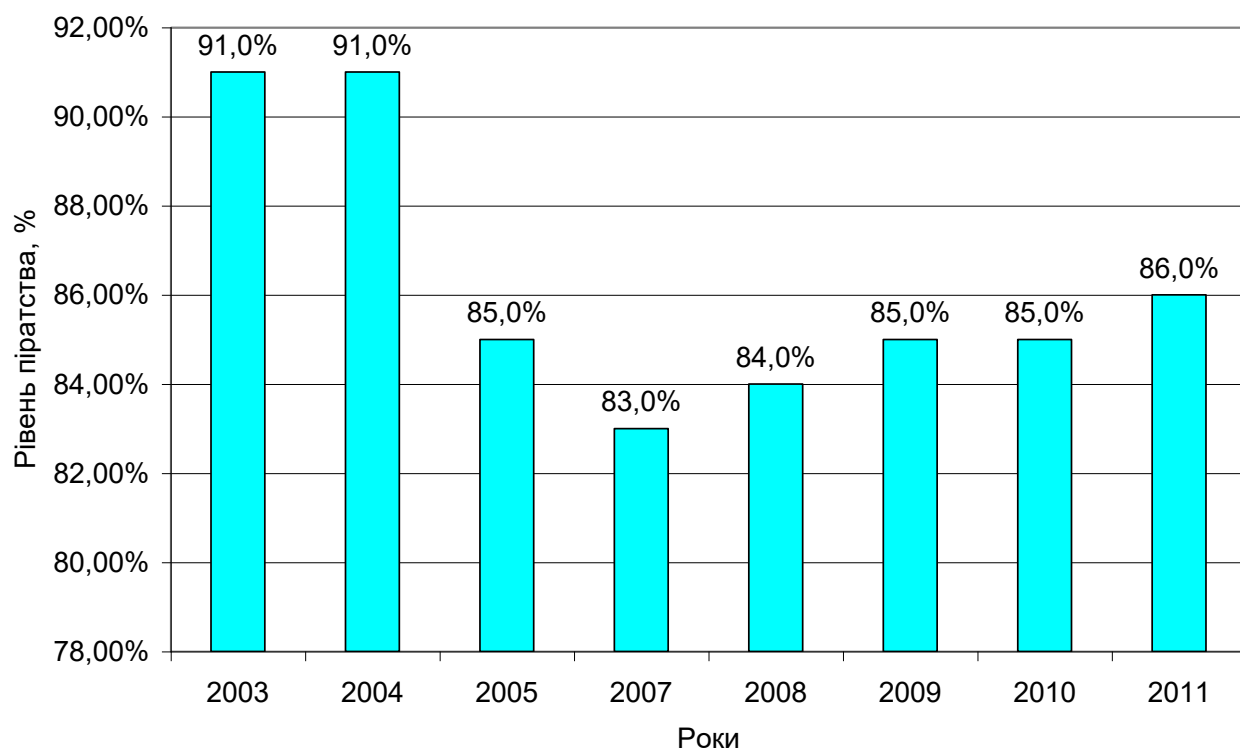

Рис. А.1 – Динаміка рівня комп'ютерного піратства в Україні

Висновок.

На підставі результатів аналізу (табл. А.1 та рис. А.1) можна констатувати, що на початку досліджуваного періоду (2003 р.), рівень комп'ютерного піратства становив 91 %. Надалі спостерігалось певне зменшення цього рівня (у 2007 р. він становив 83 %). Але починаючи з 2008 р. спостерігається поступове зростання рівня комп'ютерного піратства, і, у 2011 р. він досягнув 86 %. Це свідчить про недостатність і недовість боротьби с комп'ютерним піратством в Україні.

А.2 Аналіз збитків виробників від діяльності комп'ютерних піратів

Згідно з дослідженнями Business Software Alliance (BSA) виробники несуть багатомільйонні збитки від діяльності комп'ютерних піратів. Результати аналізу динаміки збитків виробників в Україні від комп'ютерного піратства наведено у табл. А.2 і на рис. А.2.

Таблиця А.2 – Динаміка збитків виробників
від діяльності комп'ютерних піратів

Роки	Збитки, млн. доларів США%
2004	107,0
2005	239,0
2006	320,0
2008	535,0
2009	272,0

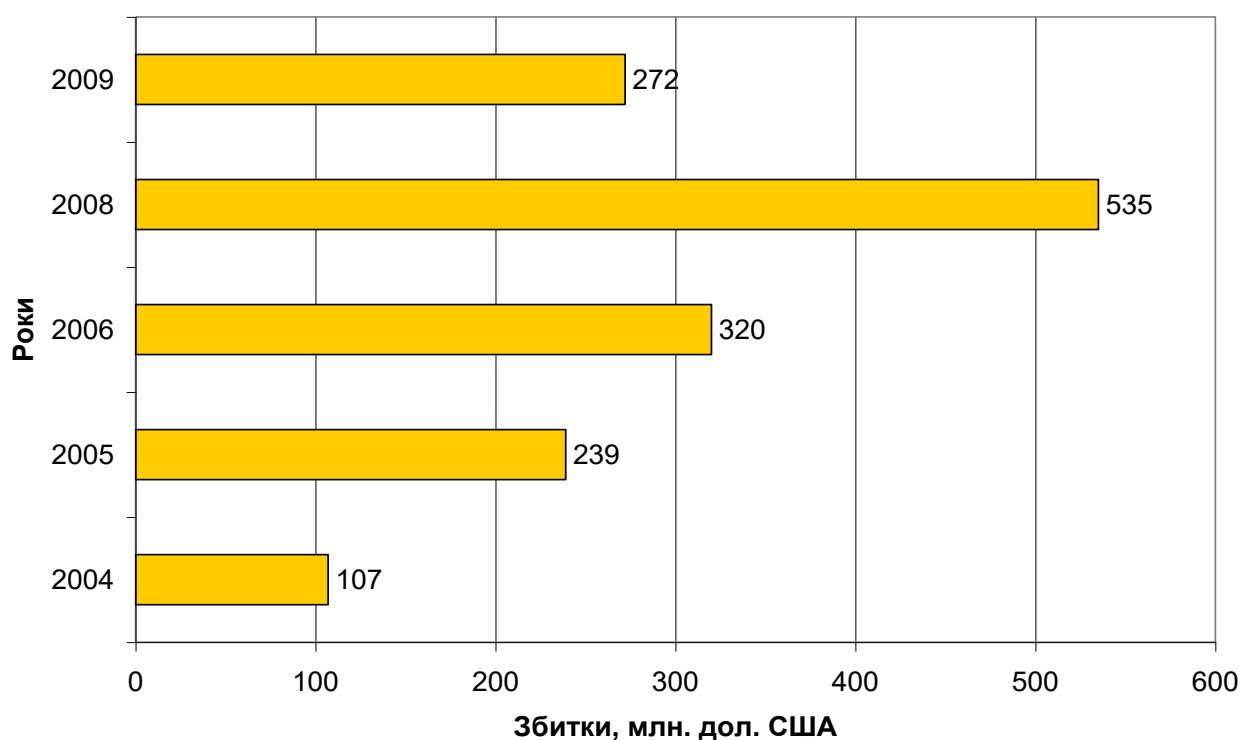

Рис. А.2 – Графічна інтерпретація динаміки збитків виробників від діяльності комп'ютерних піратів

Висновок.

Виробники в Україні несуть великі збитки від діяльності комп'ютерних піратів. Згідно даних (табл. А.2 і рис. А.2) найбільші збитки вони мали у 2008 р. Далі намітилася незначна тенденція до зменшення таких збитків, але вони і надалі продовжують обчислюватися сотнями мільйонів доларів США.

А.3 Аналіз динаміки виявлених злочинів у сфері інтелектуальної власності (ст.ст. 176, 177, 229 та 2031 КК України) за 2002-2007 рр.

Вихідні дані для аналізу наведено у табл. А.3. Динаміка кількості виявлених злочинів, що кваліфікуються статтями 176, 177, 229 та 203-1 КК України, представлена у вигляді стовпчикової діаграми на рис. А.3. Для оцінки тенденції на діаграмі додано лінію тренда на рівняння поліноміальної регресії для цього тренду.

Таблиця А.3 – Вихідні дані та аналіз приросту/зменшення кількості виявлених злочинів у сфері інтелектуальної власності

Роки	Виявлено злочинів	Абсолютний приріст		Відносний приріст	
		кільк	%	кільк	%
2002	371	--	--	--	--
2003	374	3	0.81%	3	0.81%
2004	374	3	0.81%	0	0.00%
2005	483	112	30.19%	109	29.14%
2006	812	441	118.87%	329	68.12%
2007	1058	687	185.18%	246	30.30%
2008*	749	378	101.89%	-309	-29.21%

* За перші 8 місяців.

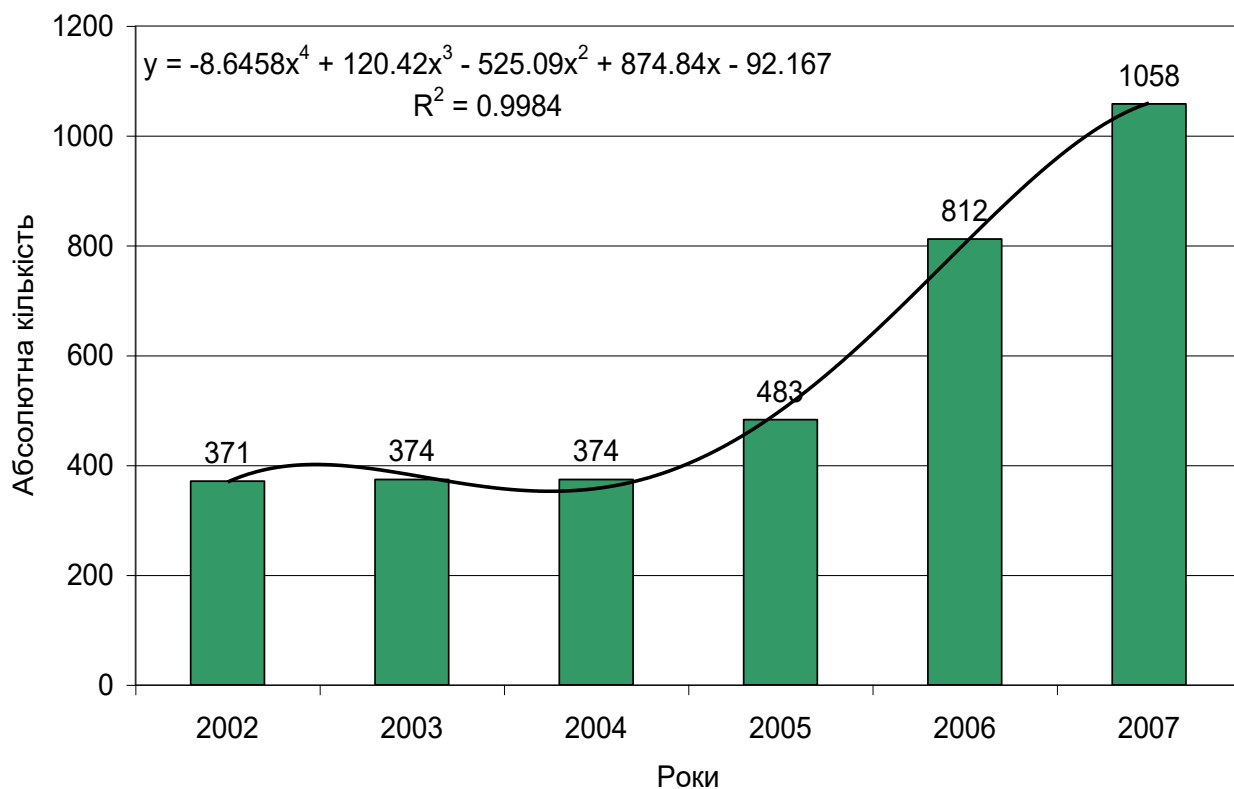
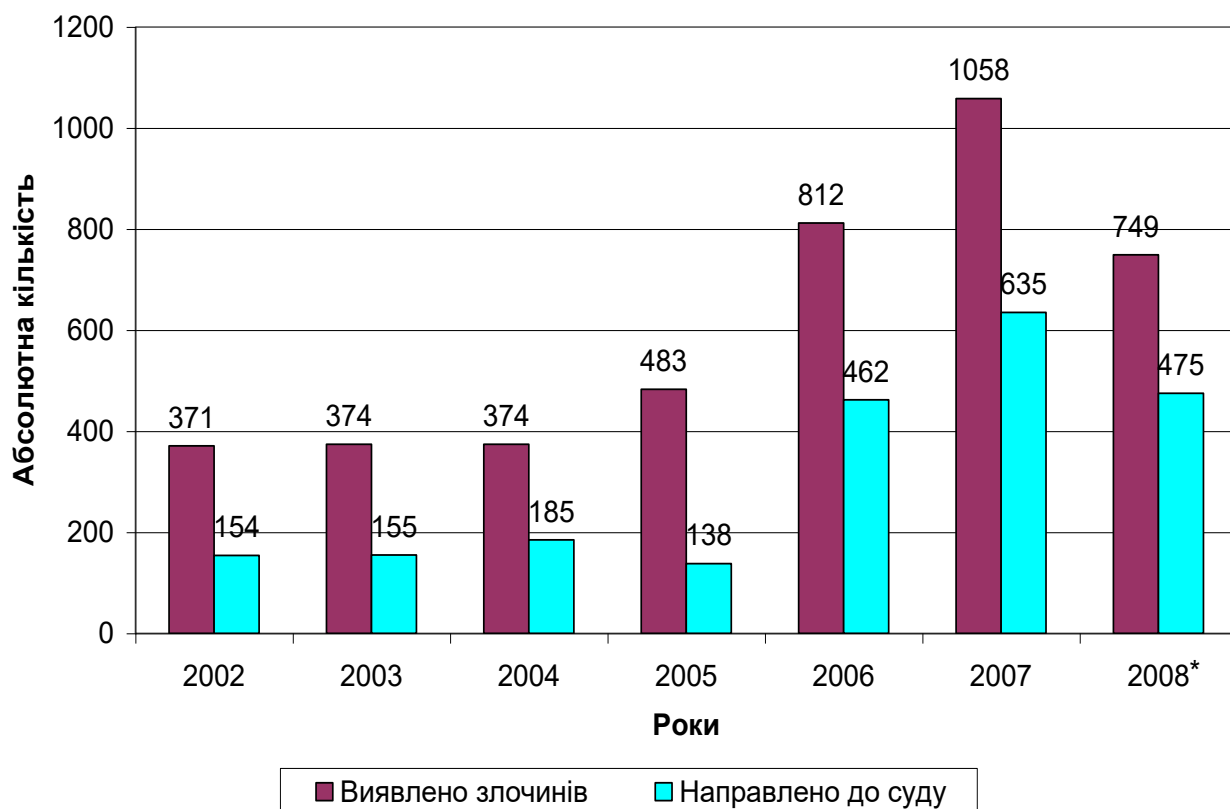

Рис. А.3 – Динаміка загальної кількості злочинів проти інтелектуальної власності за період 2002-2007 рр. і лінія тренду

На рис. А.4 за допомогою стовпчикової порівняльної діаграми представлено динаміку кількості направлених до суду кримінальних справ щодо злочинів проти інтелектуальної власності в порівнянні з кількістю виявлених злочинів за відповідні звітні періоди.

* Дані для 2008 року наведені лише за перші 8 місяців

Рис. А.4 – Порівняльна діаграма динаміки виявлених злочинів, що вчинені у сфері інтелектуальної власності і кількості направлених до суду кримінальних справ за період 2002 р. – 8 міс. 2008 р.

Результати постатейного аналізу динаміки злочинів, що кваліфікуються статтями 176, 177, 229 та 203¹ КК України за період 2001-2008 рр. методами описової статистики наведено у табл. А.4. Динаміка структури злочинів, що аналізуються, за статтями протягом періоду 2001-2008 рр. наведено на рис. А.5 у вигляді стовпчикової стрічкової діаграми.

Таблиця А.4 – Результати аналізу динаміки злочинів,
що кваліфікуються статтями 176, 177, 229 та 203¹ КК України

Роки	Статті КК України								Всього	
	ст. 176		ст. 177		ст. 229		ст. 203 ¹			
	Кіль- кість	Частка у %	Кіль- кість	Частка у %	Кіль- кість	Частка у %	Кіль- кість	Частка у %	Кільк ість	Частка у %
2001	80	93,02%	3	3,49%	3	3,49%	0	0,00%	86	100,00%
2002	378	81,82%	22	4,76%	62	13,42%	0	0,00%	462	100,00%
2003	479	76,89%	36	5,78%	106	17,01%	2	0,32%	623	100,00%
2004	386	81,78%	25	5,30%	61	12,92%	0	0,00%	472	100,00%
2005	351	63,02%	21	3,77%	70	12,57%	115	20,65%	557	100,00%
2006	380	34,86%	26	2,39%	66	6,06%	618	56,70%	1090	100,00%
2007	417	39,41%	15	1,42%	77	7,28%	549	51,89%	1058	100,00%
2008 *	334	44,59%	10	1,34%	32	4,27%	373	49,80%	749	100,00%

* Дані за 2008 рік взяті за перші 8 місяців.

Графічно динаміку злочинів, що аналізуються, за кожною статтею КК України, у вигляді стовпчикової діаграми наведено:

- на рис. А.6 для ст. 176 КК України;
- на рис. А.7 для ст. 177 КК України;
- на рис. А.8 для ст. 229 КК України;
- на рис. А.9 для ст. 203¹ КК України.

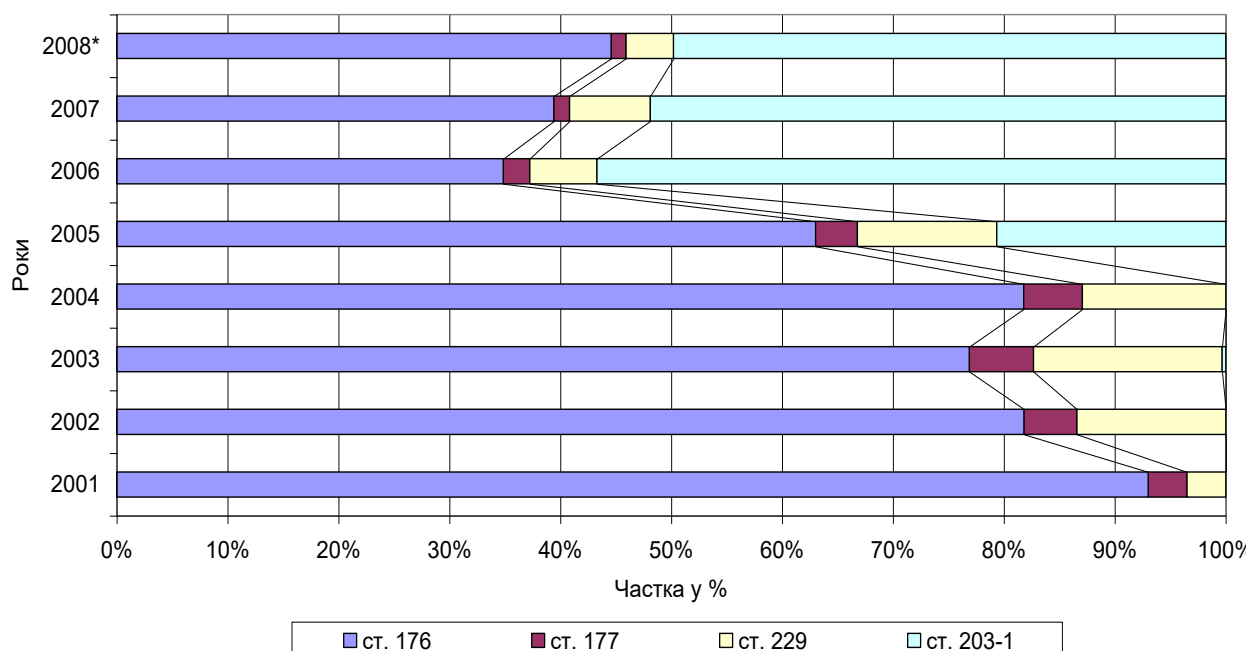

Рис. А.5 – Структурна діаграма динаміки розподілу злочинів, що вчиняються проти інтелектуальної власності, за статтями КК України, якими вони кваліфікуються за період 2001-8 міс. 2008 рр.

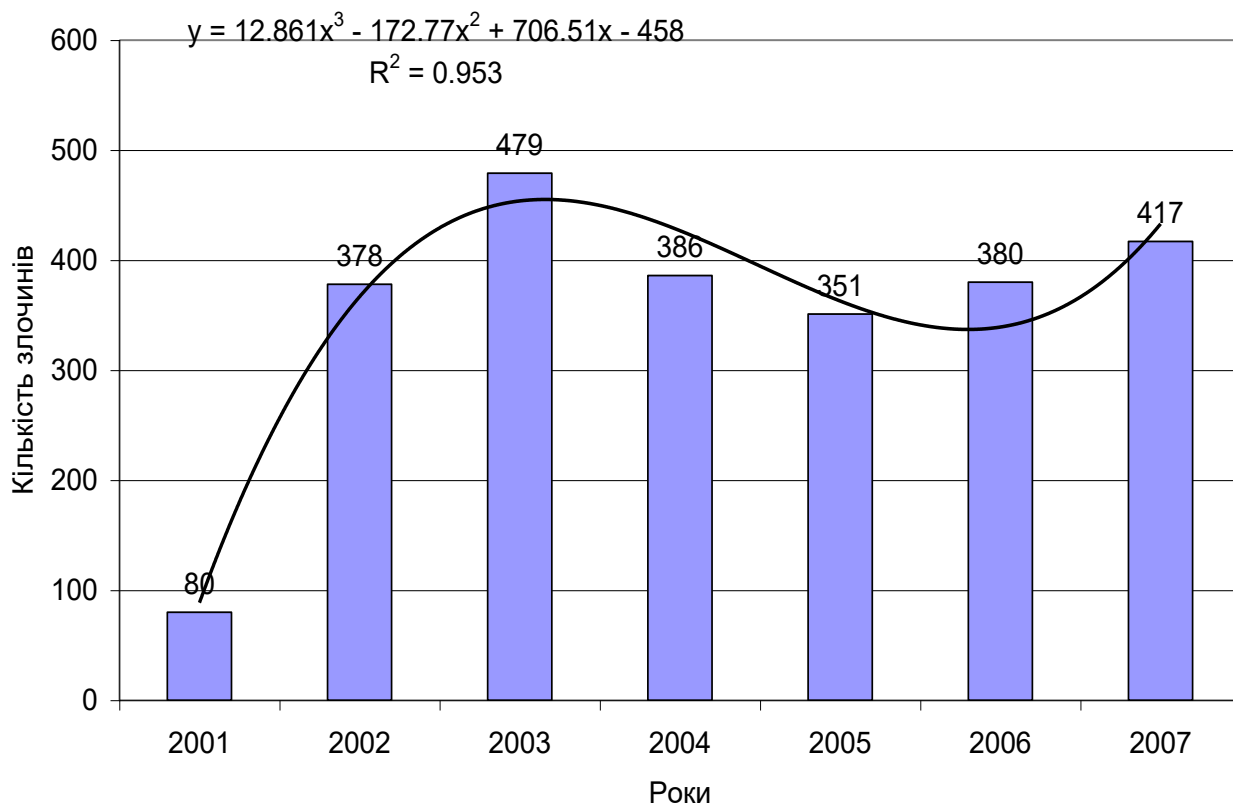

Рис. А.6 – Динаміка злочинів, що кваліфікуються ст. 176 КК України, за період 2001-2007 рр. та лінія тренду

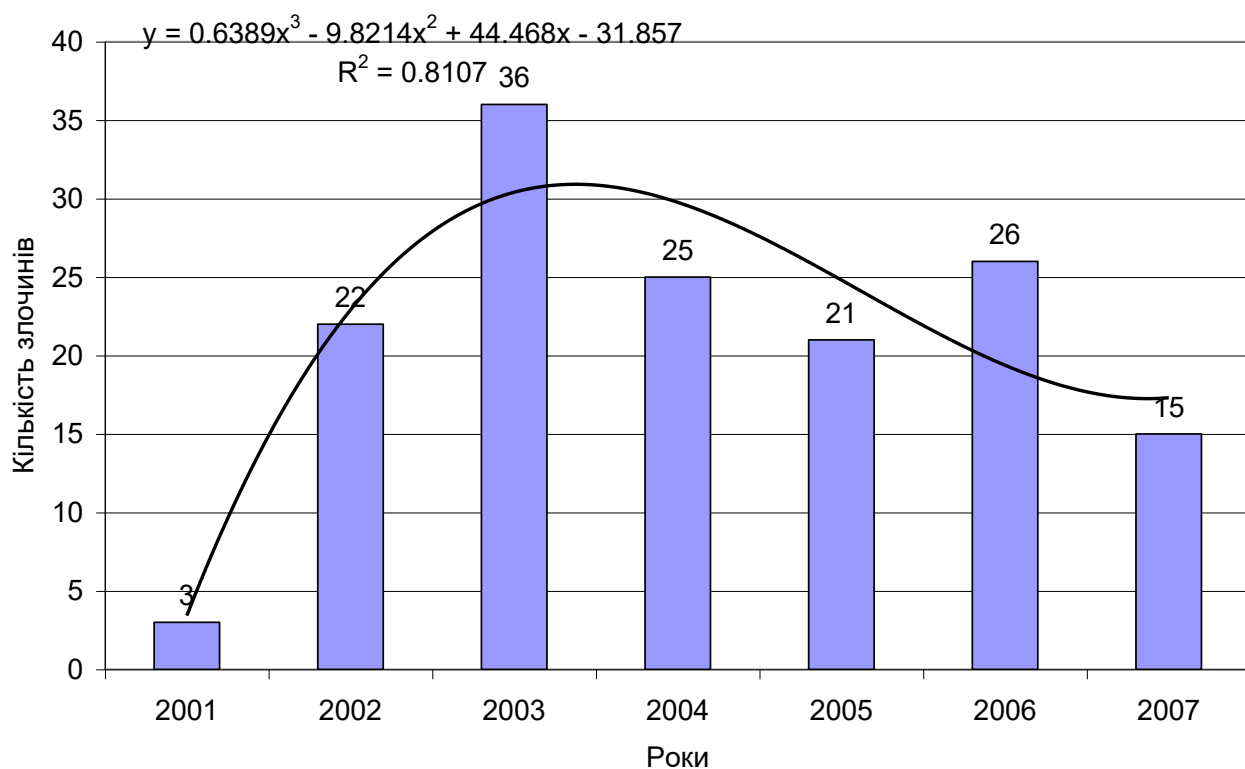

Рис. А.7 – Динаміка злочинів, що кваліфікуються ст. 177 КК України, за період 2001-2007 рр. та лінія тренда

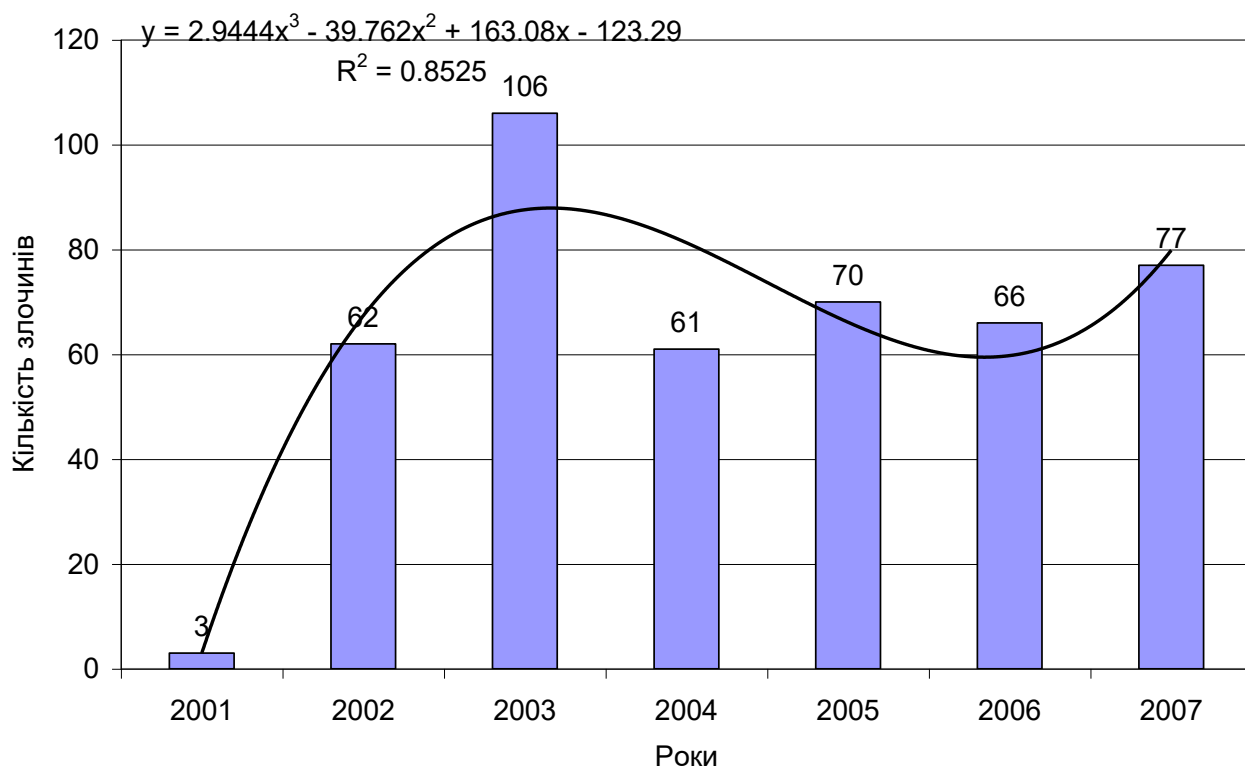

Рис. А.8 – Динаміка злочинів, що кваліфікуються ст. 229 КК України, за період 2001-2007 рр. та лінія тренда

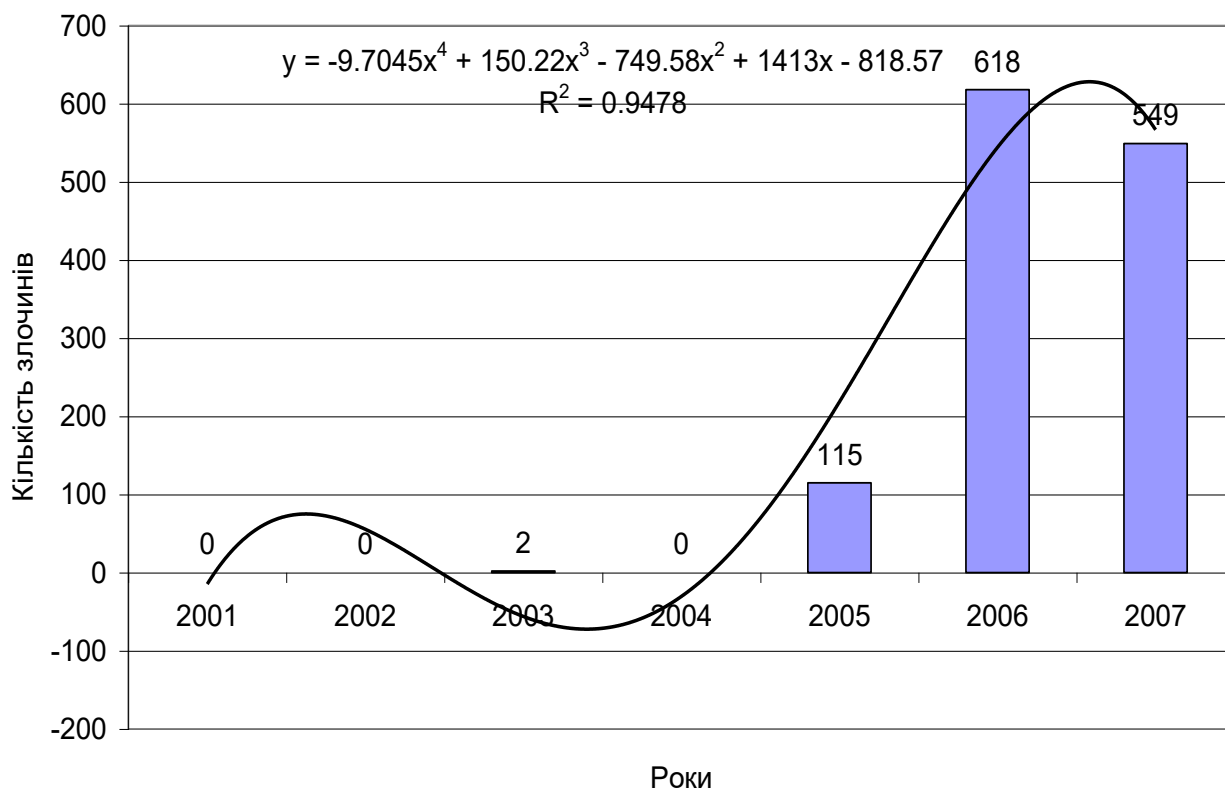

Рис. А.9 – Динаміка злочинів, що кваліфікуються ст. 203¹ КК України, за період 2001-2007 рр. та лінія тренда

Висновки.

На підставі результатів аналізу, наведених у табл. А.3, табл. А.4 та на рис. А.3 – рис. А.9 можна зробити наступні висновки.

1. Ґрунтуючись на результатах, представлених на рис. А.3, можна зробити висновок, що в період 2002 – 2004 рр. кількість виявлених злочинів, що аналізуються з року в рік була стабільною. Але, починаючи з 2005 р. кількість таких злочинів стала стрімко зростати. Це зростання продовжується і на теперішній час.
2. Ґрунтуючись на результатах аналізу, представлених на рис. А.4, можна зробити висновок, що кількість злочинів, які кваліфікуються ст. 203¹ КК України почала різко збільшуватися починаючи з 2005 р. Такі злочини стали займати у структурі злочинів проти інтелектуальної власності понад 50 %.

А.4 Аналіз злочинів вчинених у сфері інтелектуальної власності по областях

Вихідні дані для аналізу розподілу злочинів, що були вчинені в сфері інтелектуальної власності, по областях наведені у табл. А.5.

Таблиця А.5 – Вихідні дані для аналізу

Області	Роки					
	2002	2003	2004	2005	2007	2008
АР Крим	17	16	21	14	38	28
Вінницька	6	4	4	9	27	25
Волинська	4	4	3	4	16	8
Дніпропетровська	36	34	32	50	76	70
Донецька	19	34	45	52	77	65
Житомирська	0	4	6	2	20	14
Закарпатська	10	4	4	2	11	14
Запорізька	18	18	14	25	41	46
Івано-Франківська	4	10	13	36	27	13
Київська	5	11	6	13	26	21
м. Київ	44	59	37	58	110	61
Кіровоградська	9	2	5	10	8	6
Луганська	10	20	17	31	41	39
Львівська	34	25	36	29	40	37
Миколаївська	17	9	2	4	22	23
Одеська	19	22	19	34	99	56
Полтавська	7	15	12	11	36	17
Рівненська	2	1	4	4	19	8
м. Севастополь	9	10	5	7	21	14
Сумська	6		2	6	17	10
Тернопільська	9	6	4	7	15	14
Харківська	26	34	30	38	75	49
Херсонська	4	1	2	5	10	1
Хмельницька	4	3	7	7	30	19
Черкаська	5	4	9	3	32	27
Чернігівська	2	2	4	2	14	2

Чернівецька	2	3	8	5	20	8
-------------	---	---	---	---	----	---

Графічна інтерпретація зображення розподілу по областях в залежності від року наведено:

- на рис. А.10 для 2002 р.
- на рис. А.11 для 2003 р.
- на рис. А.12 для 2004 р.
- на рис. А.13 для 2005 р.
- на рис. А.14 для 2007 р.
- на рис. А.15 для 2008 р.

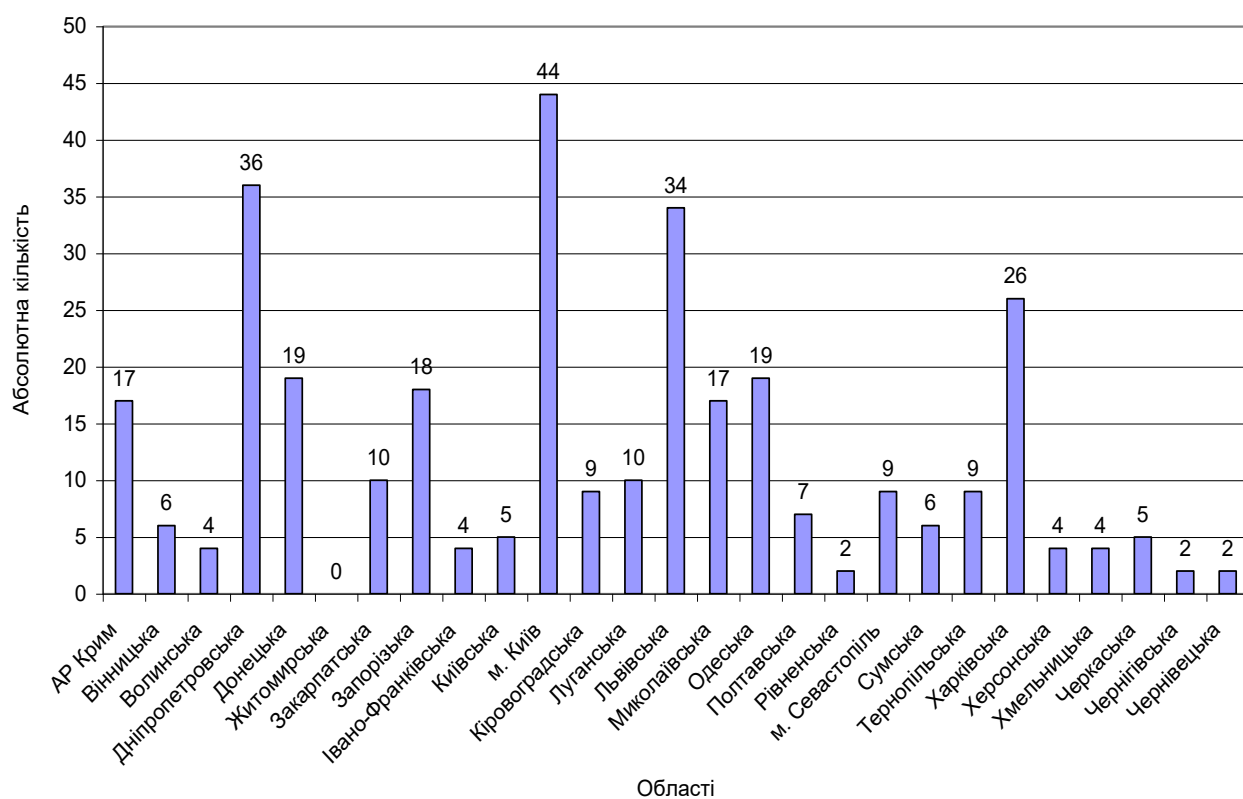

Рис. А.10 – Розподіл виявлених злочинів, що були вчинені у сфері інтелектуальної власності, по областях у 2002 р.

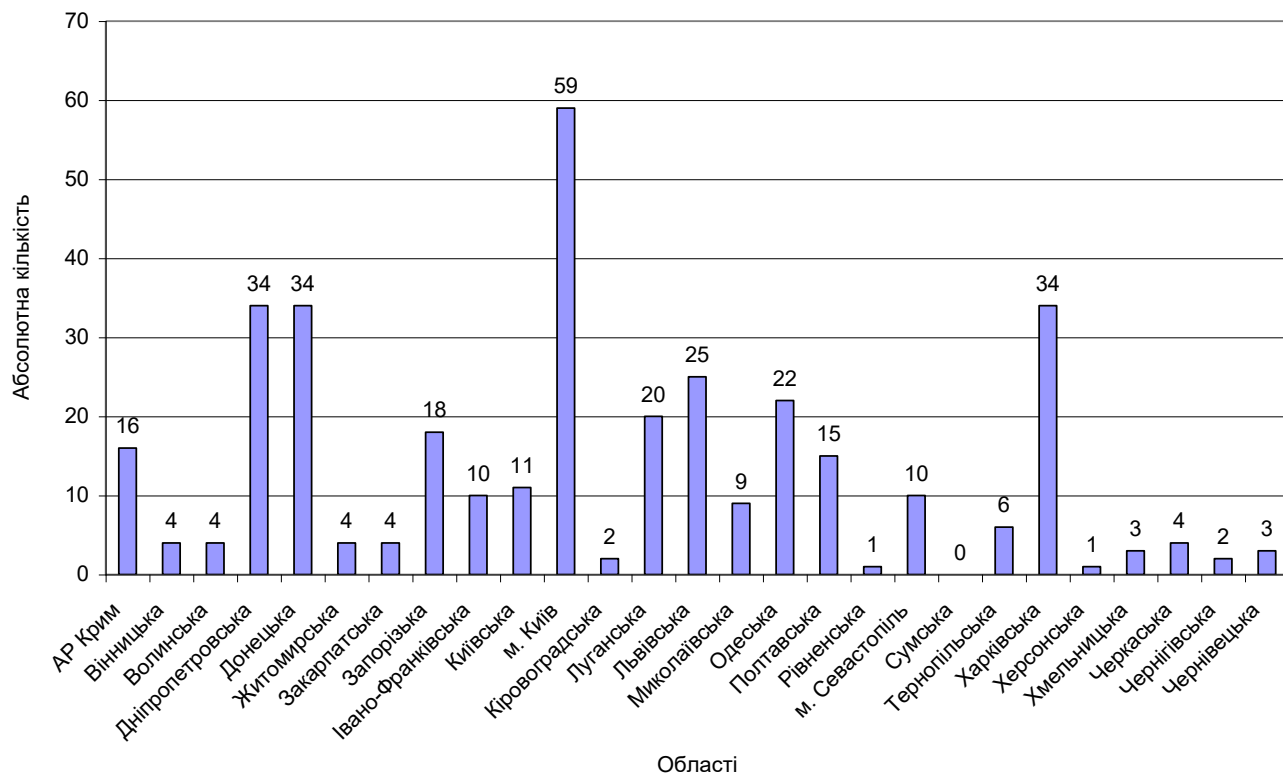

Рис. А.11 – Розподіл виявлених злочинів, що були вчинені у сфері інтелектуальної власності, по областях у 2003 р.

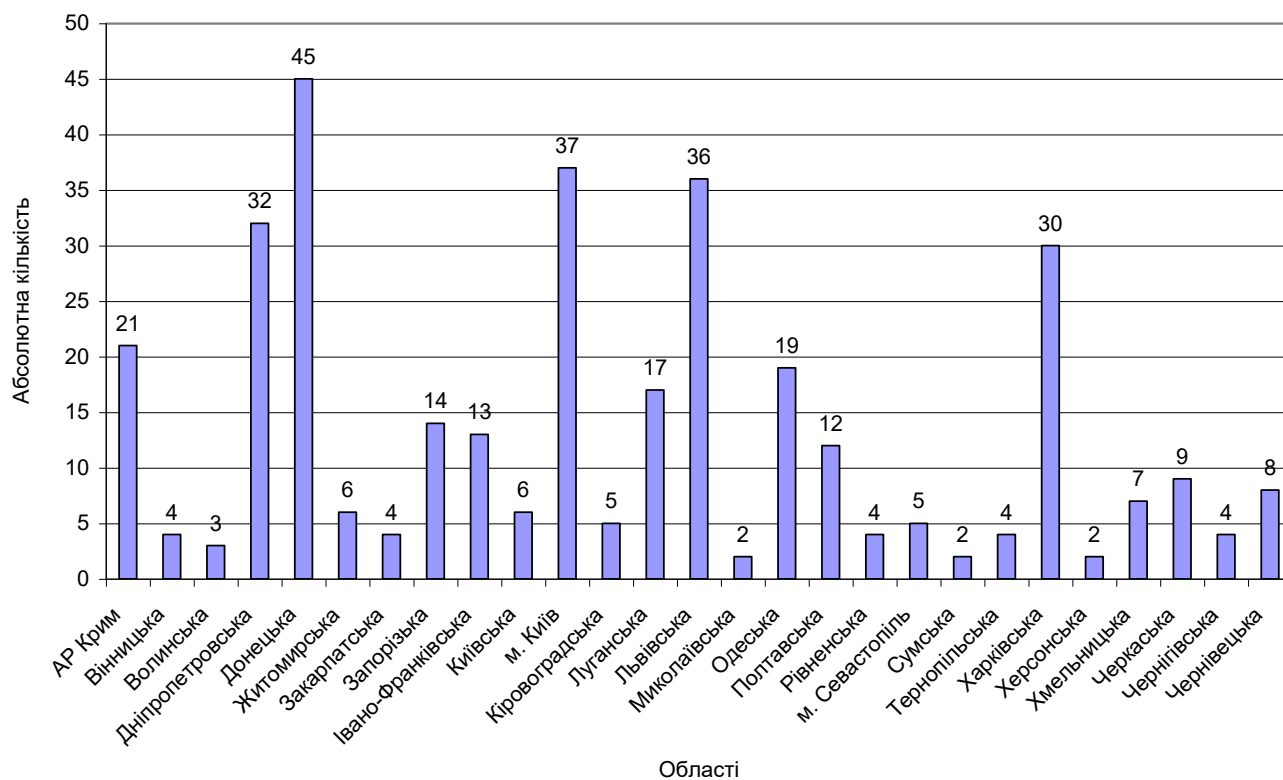

Рис. А.12 – Розподіл виявлених злочинів, що були вчинені у сфері інтелектуальної власності, по областях у 2004 р.

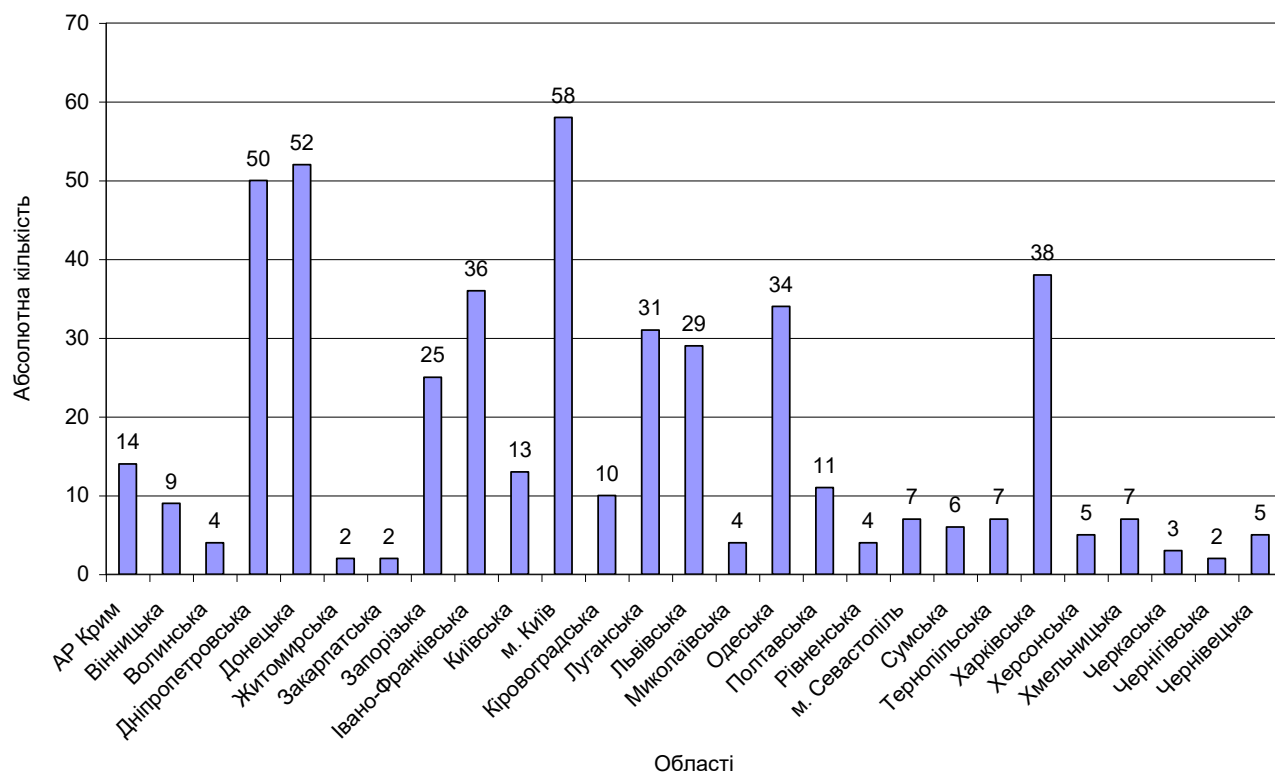

Рис. А.13 – Розподіл виявлених злочинів, що були вчинені у сфері інтелектуальної власності, по областях у 2005 р.

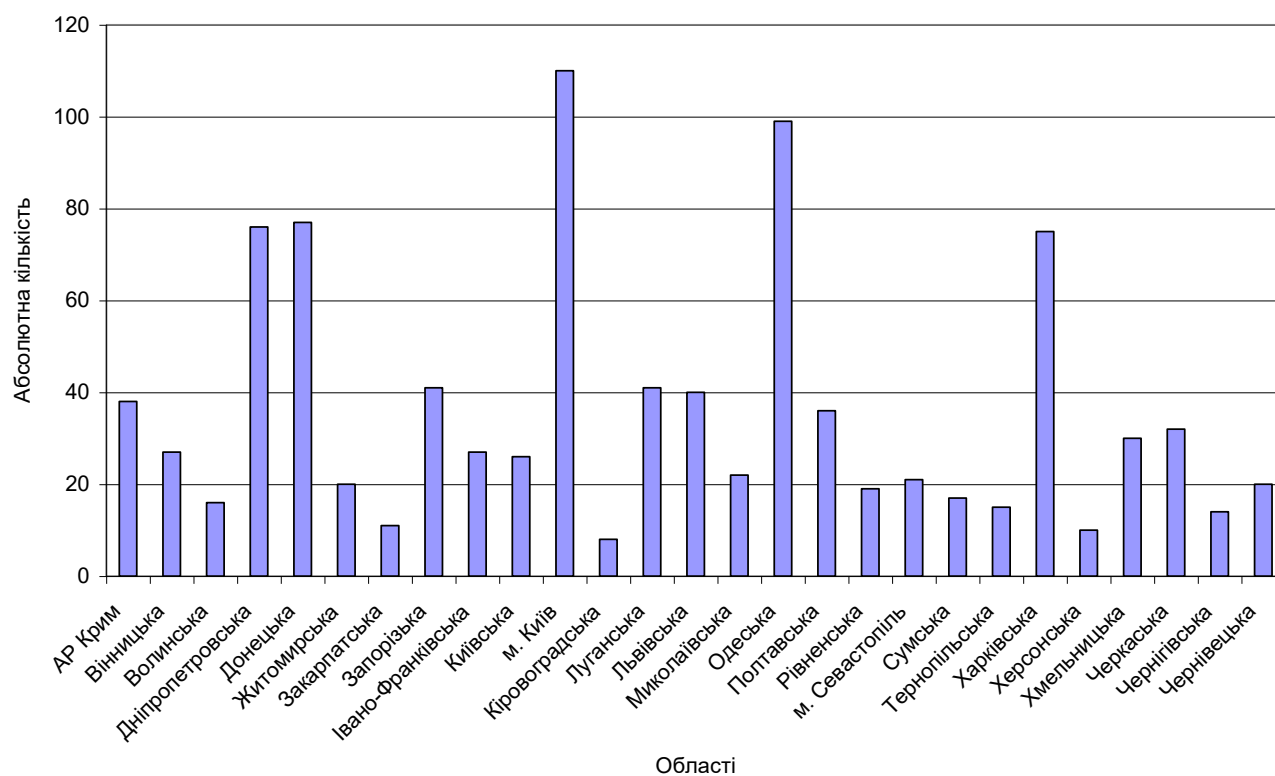

Рис. А.14 – Розподіл виявлених злочинів, що були вчинені у сфері інтелектуальної власності, по областях у 2007 р.

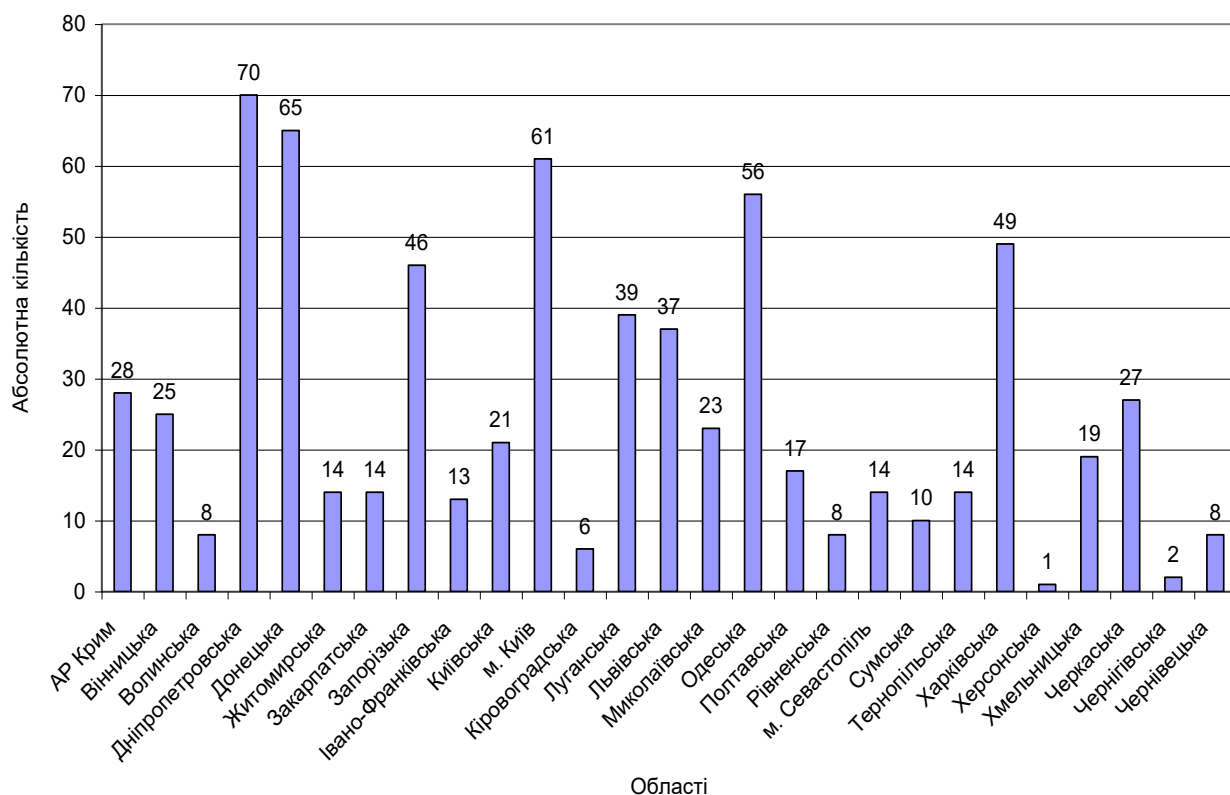

Рис. А.15 – Розподіл виявлених злочинів, що були вчинені у сфері інтелектуальної власності, по областях у 2008 р.

Висновки.

Грунтуючись на результатах статистичного аналізу даних, представлених у табл. А.5 та на рис. А.10 – А.15 можна зробити такі висновки.

1. Лідерами по кількості виявлених злочинів являються такі регіони, як м. Київ, Донецька область, Дніпропетровська область, Харківська область, Одеська область. На другому місці після них ідуть Запорізька, Львівська, Івано-Франківська та Луганська області.
2. Структура розподілу хоча і змінюється з роками (наприклад, у 2004 р. абсолютним лідером по кількості виявлених злочинів була Донецька область, а у 2005 р. – м. Київ), але якісних змін не відбувається. Регіони-лідери так ними й залишаються.
3. Порівняно велика кількість злочинів у деяких регіонах в порівнянні з іншими пов'язана як з кількістю населення у цих регіонах, так і з обставинами, які сприяють вчиненню таких злочинів.

А.5 Аналіз результатів викриття, розслідування та судового розгляду кримінальних справ у сфері інтелектуальної власності за 2002-2007 рр.

Підсумкові результати аналізу методами аналізу часових рядів динаміки кількісних результатів викриття, розслідування та судового розгляду кримінальних справ у сфері інтелектуальної власності за 2002 – 2007 рр. наведено:

- у табл. А.6 для кількості викритих злочинів;
- у табл. А.7 для кількості кримінальних справ, спрямованих до суду;
- у табл. А.8 для кількості осіб, засуджених за результатами судового розгляду.

Таблиця А.6 – Результати аналізу динаміки кількості викритих злочинів в сфері інтелектуальної власності за період 2002 – 2007 рр.

Рік	Абсолютна кількість	Абсолютний приріст в %	Відносний приріст в %
2002	351	–	–
2003	374	6,55	6,55
2004	374	6,55	0,00
2005	483	37,61	29,14
2006	812	131,34	68,12
2007	1058	201,42	30,30

Таблиця А.7 – Результати аналізу динаміки кількості кримінальних справ, спрямованих до суду, в сфері інтелектуальної власності за період 2002-2007 рр.

Рік	Абсолютна кількість	Абсолютний приріст в %	Відносний приріст в %
2002	154	–	–
2003	155	0,65	0,65
2004	185	20,13	19,35
2005	138	-10,39	-25,41
2006	462	200,00	234,78
2007	635	312,34	37,45

Таблиця А.8 – Результати аналізу динаміки кількості засуджених в сфері інтелектуальної власності за період 2002 – 2007 рр.

Рік	Абсолютна кількість	Абсолютний приріст в %	Відносний приріст в %
2002	11	–	–
2003	30	172,73	172,73
2004	42	281,82	40,00
2005	28	154,55	-33,33
2006	115	945,45	310,71
2007	457	4054,55	297,39

Графічно часові ряди динаміки кількісних результатів викриття, розслідування та судового розгляду кримінальних справ у сфері інтелектуальної власності за 2002 – 2007 рр. наведено:

- на рис. А.16 для кількості викритих злочинів в сфері інтелектуальної власності;
- на рис. А.17 для кількості кримінальних справ, спрямованих до суду;
- на рис. А.18 для кількості осіб, засуджених за результатами судового розгляду.

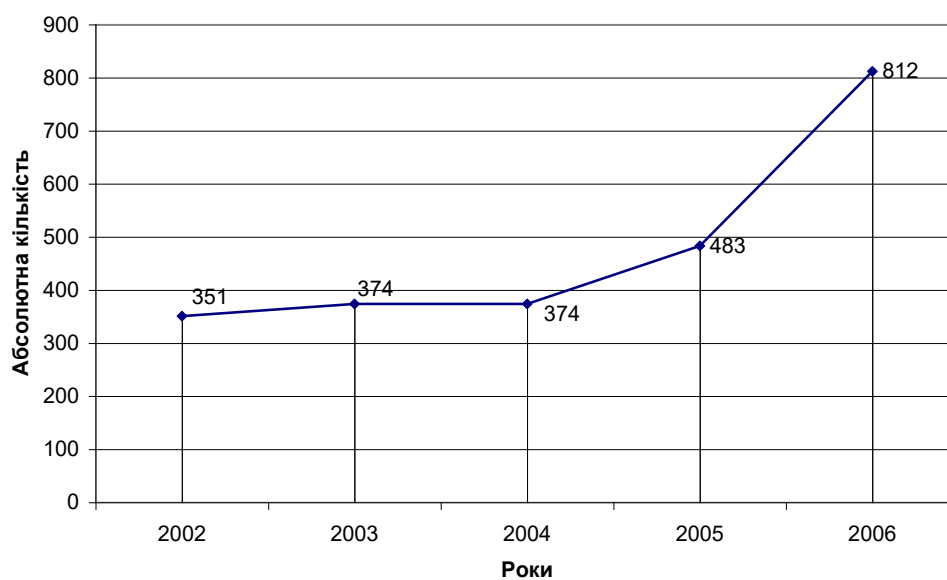

Рис. А.16 – Динаміка кількості викритих злочинів в сфері інтелектуальної власності за період 2002 – 2007 рр.

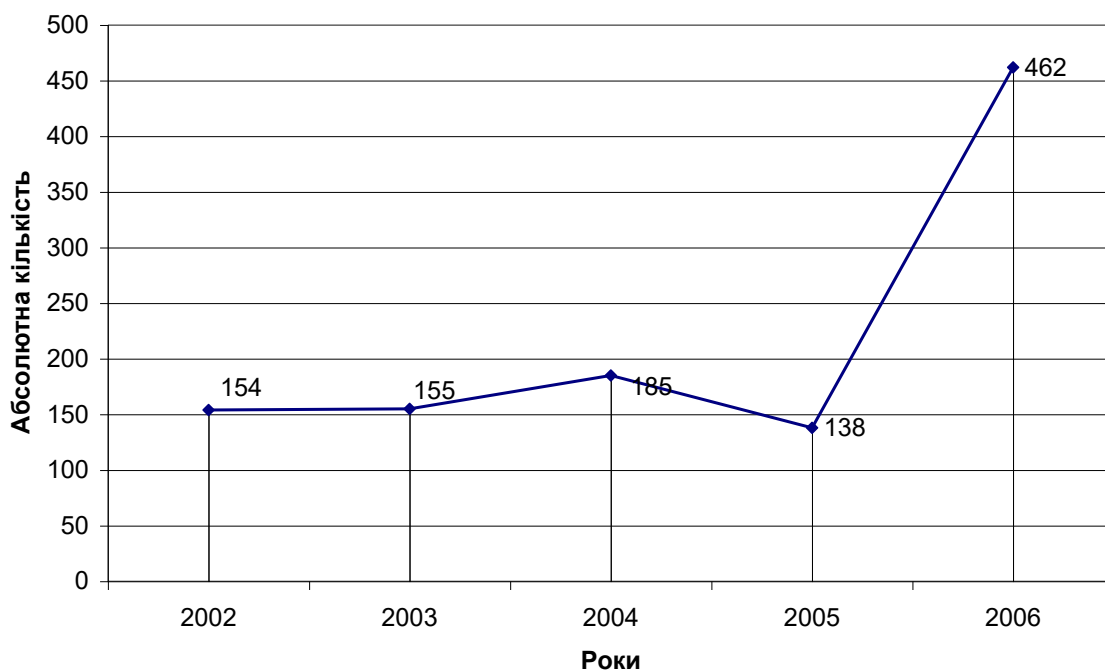

Рис. А.17 – Динаміка кількості кримінальних справ, спрямованих до суду в сфері інтелектуальної власності за період 2002–2007 рр.

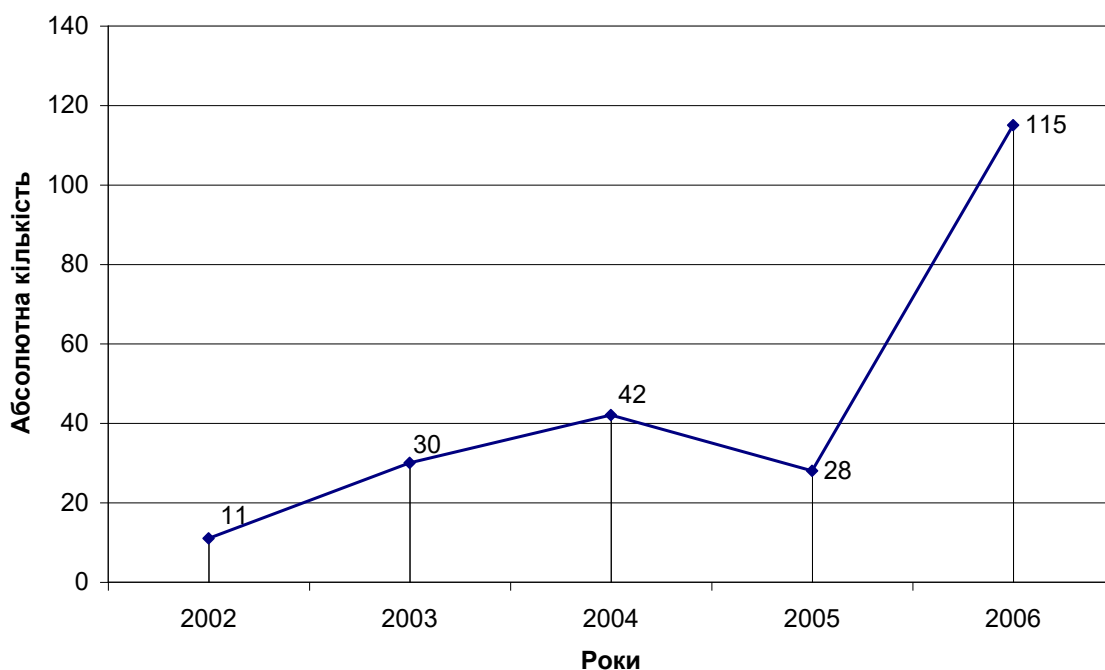

Рис. А.18 – Динаміка кількості осіб, засуджених за результатами судового розгляду кримінальних справ в сфері інтелектуальної власності за період 2002 – 2007 рр.

Висновки.

На підставі результатів аналізу, наведених у табл. А.6 – табл. А.8 та на графіках (рис. А.16 – рис. А.18) можна зробити наступні висновки.

1. Кількість розкритих злочинів в сфері інтелектуальної власності невинно зростає (приріст в 2007 р. в порівнянні з 2002 р. становив 201,42%).
2. Кількість кримінальних справ, спрямованих до суду, в сфері інтелектуальної власності за період 2002 – 2007 рр. збільшилася у 2007 р. в більше ніж три рази (312%) в порівнянні з 2002 р.
3. Кількість осіб, засуджених за результатами судового розгляду за злочини, вчинені у сфері інтелектуальної власності, у 2007 р. значно зросла в порівнянні з 2002 р. на 4054,55%, тобто в сорок разів.

Додаток Б

Анкета для вивчення матеріалів кримінальної справи про незаконне вдтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних

1. Фабула справи: (опис часу, місця, способів підготовки, вчинення і приховування злочину, конкретних мотивів, склад учасників та інші обставини)

2. Вік обвинувачуваного:

- 2.1) 14 – 17 років -----
- 2.2) 18 – 29 років -----
- 2.3) 30 – 39 років -----
- 2.4) 40 – 49 років -----
- 2.5) 50 років і старше -----

3. Стать обвинувачуваного:

- 3.1 Чоловік -----
- 3.2 Жінка -----

4. Освіта обвинувачуваного:

- 4.1 початкова -----
- 4.2 неповна середня -----
- 4.3 середня -----
- 4.4 середньо-професійна -----
- 4.5 вища -----

5. Сімейний стан обвинувачуваного:

- 5.1 Не одружений -----
- 5.2 Одружений -----
- 5.3 Розведений -----
- 5.4 У цивільному шлюбі -----

6. Наявність в обвинувачуваного неповнолітніх дітей:

- 6.1 немає -----
- 6.2 1 дитина -----
- 6.3 2 дитини -----
- 6.4 3 дитини і більше -----

7. Рід занять обвинувачуваного:

- 7.1 Робітник -----
- 7.2 Службовець -----
- 7.3 Учень -----
- 7.4 Безробітний -----
- 7.5 Комерсант, приватний підприємець -----
- 7.6. Військовослужбовець -----
- 7.7. Співробітник міліції -----
- 7.8 Без постійного джерела доходу -----
- 7.9 Інше -----

8 Місце роботи (зазначити) _____**9 Місце проживання обвинувачуваного:**

- 9.1 Місто -----
- 9.2 Селище міського типу -----
- 9.3 Село -----
- 9.4 Без певного місця проживання -----

10. Злочин вчинив:

- 10.1 За місцем проживання -----
- 10.2 На робочому місці -----
- 10.3 Інше -----

11. Поведінка обвинувачуваного до вчинення злочину

- 11.1 Застосовувалися до учасника адміністративні, дисциплінарні покарання -
- 11.2 Були приводи до міліції -----
- 11.3 Зловживав алкогольними напоями -----
- 11.4 Вживав наркотики -----
- 11.5 Інше -----

12. Характеристика обвинувачуваного за місцем роботи і проживання:

- 12.1 Негативна -----

- 12.2 Задовільна -----
- 12.3 Позитивна -----

13. Роль обвинувачуваного у вчиненні злочину:

- 13.1 Виконавець -----
- 13.2 Організатор -----
- 13.3 Посібник -----

14. Минулі судимості

- 14.1 Має 1 судимість -----
- 14.2 Має 2 судимості -----
- 14.3 Має 3 і більше судимостей -----
- 14.4 Злочин вчинив вперше -----

15. Вид раніше вчиненого злочину (вказати статтю та пункт)

16 Конкретні цілі і мотиви злочину

- 16.1 Прагнення до наживи -----
- 16.2 Зневага чужою інтелектуальною власністю -----
- 16.3 Упевненість в безкарності -----
- 16.4 Надія на безкарність -----
- 16.5 Презирство до незначного покарання -----
- 16.6 Марнославство -----
- 16.7 Незнання про існування конкретного захищеного авторського або суміжного права -----
- 16.8 Ігрова пристрасть (зокрема, хакерство в основному побудоване на ігровому мотиві) -----
- 16.9 Відновлення справедливості (допомога малозабезпеченим споживачам, які не мають достатніх засобів для користування дорогими комп'ютерними програмами і базами даних) -----
- 16.10 Інше _____ -----

17 Склад учасників злочину

- 17.1 Особа – одинак -----
- 17.2 Група з двох учасників -----
- 17.3 Група 3 – 5 чоловік -----
- 17.4 Група 6 чоловік і більше -----

Додаток В

Результати статистичної обробки анкет для вивчення матеріалів кримінальної справи про незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних (понад 82 кримінальних справи)

За анкетною, наведеною у Додатку Б, було вивчено 82 кримінальних справи. Згідно з цими кримінальними справами було проаналізовано 163 учасника. У табл. В.1 наведено підсумкові результати статистичної обробки даних, одержаних за даною анкетною.

Таблиця В.1 – Підсумкова таблиця результатів статистичної обробки відповідей на запитання анкети для вивчення матеріалів кримінальної справи про вбивство з корисливих мотивів

Запитання анкети та варіанти відповідей	Статистичний показник	
	N	%
1. Фабула справи: (опис часу, місця, способів підготовки і вчинення і злочину, конкретних мотивів, склад учасників та інші обставини) – статистично не оброблявся	–	–
2. Вік обвинувачуваного:		
2.1) 14 – 17 років	24	15%
2.2) 18 – 29 років	41	25,%
2.3) 30 – 39 років	60	37%
2.4) 40 – 49 років	24	15%
2.5) 50 років і старше	13	8%
3. Стать обвинувачуваного:		
3.1) Чоловік	134	82%
3.2) Жінка	29	18%
4. Освіта обвинувачуваного:		
4.1) Початкова	3	2%
4.2) Неповна середня	5	3%
4.3) Середня	5	3%
4.4) Середня професійна	13	8%
4.5) Вища	137	84%
5. Сімейний стан обвинувачуваного:		

Запитання анкети та варіанти відповідей	Статистичний показник	
	N	%
5.1) Не одружений	33	20%
5.2) Одружений	95	58%
5.3) Розведений	20	12%
5.4) У цивільному шлюбі	16	10%
6. Найвність в обвинувачуваного неповнолітніх дітей		
6.1) немає	39	24 %
6.2) 1 дитина	83	51 %
6.3) 2 дитини	24	15 %
6.4) 3 дитини і більше	16	10 %
7. Рід занять обвинувачуваного:		
7.1 Робітник	8	5 %
7.2 Службовець	5	3 %
7.3 Учень	11	7 %
7.4 Безробітний	49	30 %
7.5 Комерсант, приватний підприємець	16	10 %
7.6. Військовослужбовець	5	3 %
7.7. Співробітник міліції	5	3 %
7.8 Без постійного джерела доходу	49	30 %
7.9 Інше	15	9 %
8. Місце роботи обвинувачуваного (зазначити) – статистично не оброблялося	–	–
9. Місце проживання обвинувачуваного:		
9.1 Місто	139	85 %
9.2 Селище міського типу	16	10 %
9.3 Село	7	4 %
9.4 Без певного місця проживання	2	1 %
10. Злочин обвинувачуваний вчинив:		
10.1 За місцем проживання	98	60 %
10.2 На робочому місці	41	25 %
10.3 Інше	24	15 %
11. Поведінка обвинувачуваного до вчинення злочину:		
11.1) Застосовувалися до учасника адміністративні, дисциплінарні покарання	11	7 %
11.2) Були приводи до міліції	8	5 %
11.3) Зловживав алкогольними напоями	0	0 %
11.4) Вживав наркотики	0	0 %
11.5) Інше	16	10 %

Запитання анкети та варіанти відповідей	Статистичний показник	
	N	%
12. Характеристика обвинувачуваного за місцем роботи і проживання:		
12.1 Негативна	16	10 %
12.2 Задовільна	82	50 %
12.3 Позитивна	65	40 %
13. Роль обвинувачуваного у вчиненні злочину:		
13.1) Виконавець	73	45 %
13.2) Організатор	49	30 %
13.4) Посібник	41	25 %
14. Минулі судимості обвинувачуваного:		
14.1 Має 1 судимість	11	7 %
14.2 Має 2 судимості	0	0 %
14.3 Має 3 і більше судимостей	0	0 %
14.4 Злочин вчинив вперше	152	93 %
15. Вид раніше вчиненого злочину (вказати статтю та пункт) – статистично не оброблявся:	–	–
16. Психологічні фактори незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних:		
16.1 Прагнення до наживи	104	64 %
16.2 Зневага чужою інтелектуальною власністю	51	31 %
16.3 Упевненість в безкарності	47	29 %
16.4 Надія на безкарність	42	26 %
16.5 Презирство до незначного покарання	23	14 %
16.6 Марнославство	20	12 %
16.7 Незнання про існування конкретного захищеного авторського або суміжного права	18	11 %
16.8 Ігрова пристрасть (зокрема, хакерство в основному побудоване на ігровому мотиві)	13	8 %
16.9 Відновлення справедливості (допомога малозабезпеченим споживачам, які не мають достатніх засобів для користування дорогими комп'ютерними програмами і базами даних)	13	8 %
16.10 Інше		
17. Склад учасників злочину:		
17.1 Особа – одинак	12	15 %
17.2 Група з двох учасників	49	60 %
17.3 Група з 3 – 5 чоловік	16	20 %
17.4 Група з 6 і більше чоловік	4	5 %

Додаток Г

АНКЕТА

для опитування працівників підрозділів боротьби з економічною злочинністю та слідчих органів внутрішніх справ, що мають досвід розкриття і розслідування незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних

Шановний колего!

У Національній академії внутрішніх справ проводиться дослідження питань вдосконалення розкриття та розслідування справ про незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних. У зв'язку з цим важливим є врахування Вашої думки з приводу даної проблеми, а також шляхів її вирішення.

До більшості запитань анкети надано перелік можливих відповідей, однак відповіді необхідно обвести або відповісти у довільній формі запису. Дякуємо Вам за надану допомогу.

1. Загальний стаж роботи на посаді слідчого (оперативного працівника):

- 1.1) до 2-х років -----
- 1.2) від 2-х до 5 років -----
- 1.3) від 5 до 10 років -----
- 1.4) понад 10 років -----

2. Чи є в оперативному (слідчому) підрозділі спеціалізація по розслідуванню справ, пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних?

- 2.1) Так -----
- 2.2) Ні -----

3. Протягом якого часу займалися розкриттям (розслідуванням) справ, пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних:

- 3.1) від півроку до 1 року -----
- 3.2) від 1 до 3 років -----
- 3.3) більше 3-х років -----

3.4) приймав участь у проведенні окремих слідчих дій-----

4. Чи достатньо, на Вашу думку, розроблено заходи запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних у кримінології?

4.1) так -----

4.2) ні -----

5. Вкажіть на найбільш перспективні форми взаємодії слідчих та оперативних працівників під час розслідування справ, пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних?

5.1) участь у слідчо-оперативній групі (бригаді) -----

5.2) особисті контакти-----

5.3) спільне планування дій -----

5.4) спільне висунення версій та робота над їх перевіркою -----

5.5) спільні офіційні засідання у керівництва підрозділу -----

5.6) обмін інформацією (слідчою та оперативною) -----

5.7) спільне проведення слідчих дій -----

5.8) інше, вкажіть _____ -----

6. Як часто Ви використовуєте допомогу спеціаліста при розслідуванні справ, пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних?

6.1) завжди-----

6.2) іноді -----

6.3) не використовую -----

7. Які, на Ваш думку, організаційні заходи доцільно вжити з метою попередження злочинів, пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних?:

7.1) здійснювати більш тісну взаємодію з професійними організаціями, правовласниками з питань співробітництва у виявленні, розкритті й розслідуванні незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних -----

7.2) підвищувати кваліфікацію працівників правоохоронних органів в області протидії злочинним порушенням авторських прав -----

7.3) повніше контролювати підприємства, які здійснюють виготовлення й обіг носіїв комп'ютерних програм і баз даних захищених авторським правом -----

7.4) здійснювати проведення конференцій і семінарів з питань протидії незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних для органів законодавчої й судової влади, правоохоронних органів -----

7.5) здійснювати координацію діяльності спеціалізованих органів по протидії незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних-----

7.6) прийняти загальнодержавну та регіональні (обласні) програми протидії злочинності в сфері інтелектуальної власності -----

7.7) здійснювати постійний моніторинг ринку комп'ютерних програм і баз даних -----

7.8) сприяти в підготовці профілактичних матеріалів для засобів масової інформації з метою підвищення рівня правової свідомості споживачів комп'ютерних програм і баз даних-----

7.9) ефективніше здійснення технічних заходів захисту об'єктів інтелектуальної власності -----

8. Які, на Ваш думку, економічні заходи доцільно вжити з метою попередження злочинів, пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних?:

8.1) оптимізацію оподаткування виробництва й реалізації продукції масового попиту -----

8.2) зниження правовласниками цін на легальні комп'ютерні програми і бази даних -----

9. Які, на Ваш думку, правові заходи доцільно вжити з метою попередження злочинів, пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних?:

9.1) застосування адміністративних санкцій -----

9.2) внести зміни в законодавство, спрямовані на жорсткість санкцій за незаконне відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних -----

9.3) інші -----

10. На Вашу думку, які причини вчинення злочинних дій пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних?:

- 10.1 Гостра економічна криза -----
- 10.2 Надмірний тиск „податкового пресу” -----
- 10.3 Неузгоджена міжрегіональна цінова політика -----
- 10.4 Низький рівень попиту на ринку зайнятості -----
- 10.5 Більш високий рівень прибутковості в порівнянні з легальним підприємництвом -----
- 10.6 Необґрунтовано високий рівень плати за реєстрацію підприємств і ліцензування окремих видів підприємницької діяльності-----
- 10.7 Інше _____

Додаток Д

Результати статистичної обробки анкет для опитування працівників підрозділів боротьби з економічною злочинністю та слідчих органів внутрішніх справ, що мають досвід розкриття і розслідування незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних

За анкетною, наведеною у Додатку Д, було опитано 420 працівників підрозділів боротьби з економічною злочинністю та слідчих органів внутрішніх справ, що мають досвід розкриття і розслідування справ про незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних. У табл. Д.1 наведено підсумкові результати статистичної обробки даних, одержаних за даною анкетною.

Таблиця Д.1 – Підсумкова таблиця результатів статистичної обробки відповідей на запитання анкети для опитування слідчих органів внутрішніх справ та оперативних працівників карного розшуку, що мають досвід розкриття і розслідування справ про незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних

Запитання анкети та варіанти відповідей	Статистичний показник	
	N	%
1. Загальний стаж роботи на посаді слідчого (оперативного працівника):		
1.1) до 2-х років	126	30,0%
1.2) від 2-х до 5 років	158	37,5%
1.3) від 5 до 10 років	84	20,0%
1.4) понад 10 років	53	12,5%
2. Чи є в оперативному (слідчому) підрозділі спеціалізація по розслідуванню справ, пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних?:		
2.1) Так	139	33,0%
2.2) Ні	281	67,0%
3. Протягом якого часу займалися розкриттям (розслідуванням) справ, пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних:		

Запитання анкети та варіанти відповідей	Статистичний показник	
	N	%
3.1) від півроку до 1 року	155	37,0%
3.2) від 1 до 3 років	185	44,0%
3.3) більше 3-х років	42	10,0%
3.4) приймав участь у проведенні окремих слідчих дій	38	9,0%
4. Чи достатньо, на Вашу думку, розроблено заходи запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних у кримінології?:		
4.1) так	223	53,0%
4.2) ні	197	47,0%
5. Вкажіть на найбільш перспективні форми взаємодії слідчих та оперативних працівників під час розслідування справ, пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних?:		
5.1) участь у слідчо-оперативній групі (бригаді)	412	98,0%
5.2) особисті контакти	420	100,0%
5.3) спільне планування дій	370	88,0%
5.4) спільне висунення версій та робота над їх перевіркою	365	87,0%
5.5) спільні офіційні засідання у керівництва підрозділу	160	38,0%
5.6) обмін інформацією (слідчою та оперативною)	395	94,0%
5.7) спільне проведення слідчих дій	370	88,0%
5.8) Інше	193	46,0%
6. Як часто Ви використовуєте допомогу спеціаліста при розслідуванні справ, пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних?		
6.1) завжди	386	92,0%
6.2) іноді	34	8,0%
6.3) не використовую	0	0,0%
7. Які, на Ваш думку, організаційні заходи доцільно вжити з метою попередження злочинів, пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних?:		
7.1) здійснювати більш тісну взаємодію з професійними організаціями, правовласниками з питань співробітництва у виявленні, розкритті й розслідуванні незаконного відтворення та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних	190	45,3%
7.2) підвищувати кваліфікацію працівників правоохоронних органів в області протидії злочинним порушенням авторських прав	174	41,5%
7.3) повніше контролювати підприємства, які здійснюють виготовлення й обіг носіїв комп'ютерних програм і баз даних	150	35,8%

Запитання анкети та варіанти відповідей	Статистичний показник	
	N	%
захищених авторським правом		
7.4) здійснювати проведення конференцій і семінарів з питань протидії незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних для органів законодавчої й судової влади, правоохоронних органів	135	32,1%
7.5) здійснювати координацію діяльності спеціалізованих органів по протидії незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних	111	26,4%
7.6) прийняти загальнодержавну та регіональні (обласні) програми протидії злочинності в сфері інтелектуальної власності	71	17,0%
7.7) здійснювати постійний моніторинг ринку комп'ютерних програм і баз даних	63	15,1%
7.8) сприяти в підготовці профілактичних матеріалів для засобів масової інформації з метою підвищення рівня правової свідомості споживачів комп'ютерних програм і баз даних	71	17,0%
7.9) ефективніше здійснення технічних заходів захисту об'єктів інтелектуальної власності	87	20,8%
8. Які, на Ваш думку, економічні заходи доцільно вжити з метою попередження злочинів, пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних?:		
8.1) оптимізацію оподаткування виробництва й реалізації продукції масового попиту	63	15,1%
8.2) зниження правовласниками цін на легальні комп'ютерні програми і бази даних	128	30,5%
9. Які, на Ваш думку, правові заходи доцільно вжити з метою попередження злочинів, пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних?:		
9.1) застосування адміністративних санкцій	103	24,5%
9.2) внести зміни в законодавство, спрямовані на жорсткість санкцій за незаконне відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних	254	60,4%
9.3) інші	39	9,4%
10. На Вашу думку, які причини вчинення злочинних дій пов'язаних з з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних?:		
10.1) Гостра економічна криза	244	58 %
10.2) Надмірний тиск „податкового пресу”	202	48 %
10.3) Неузгоджена міжрегіональна цінова політика	147	35 %
10.4) Низький рівень попиту на ринку зайнятості	134	32 %

Запитання анкети та варіанти відповідей	Статистичний показник	
	N	%
10.5) Більш високий рівень прибутковості в порівнянні з легальним підприємництвом	126	30 %
10.6 Необґрунтовано високий рівень плати за реєстрацію підприємств і ліцензування окремих видів підприємницької діяльності	92	22 %
10.7 Інше	67	16 %

Додаток Ж

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності

01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-35-06

№ 04-19/14-1150"22" травня 2014р.

Здобувачу кафедри
кримінології та кримінально-
виконавчого права
Національної академії
внутрішніх справ
Безуглому Л.А.

Шановний Леоніде Анатолійовичу!

Розглянувши пропозиції щодо внесення змін та доповнень до кримінально-процесуального законодавства, підготовлені Вами в ході виконання дисертаційного дослідження на тему: "Запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних", повідомляємо, що запропоновані зміни до законодавства можуть бути враховані у законодавчій роботі Комітету.

З повагою

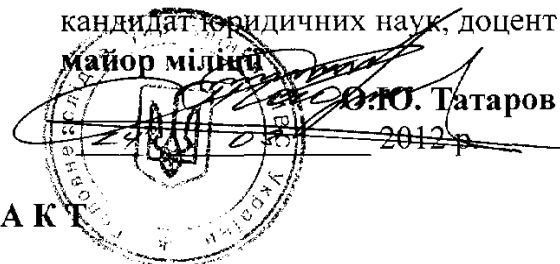
Голова Комітету

В.Швець

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник начальника
Головного слідчого управління
МВС України
кандидат юридичних наук, доцент
майор міліції

О.Ю. Татаров
2012 р.

А К Т

**про впровадження у практичну діяльність органів внутрішніх справ
матеріалів дисертаційного дослідження здобувача докторантури та
ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ
майора міліції Безуглого Леоніда Анатолійовича
на тему: "Запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню
комп'ютерних програм і баз даних"**

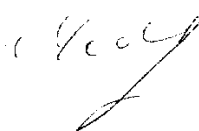
Комісія у складі: начальника відділу ГСУ МВС капітана міліції Цуцкірідзе М.С., старшого слідчого в ОВС ГСУ МВС старшого лейтенанта міліції Шевчишена А.В., старшого слідчого в ОВС ГСУ МВС старшого лейтенанта міліції Мірковця Д.М. склала цей акт про впровадження у практичну діяльність органів внутрішніх справ результатів проведеного здобувачем кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ майором міліції Безуглим Леонідом Анатолійовичем дисертаційного дослідження на тему: "Запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних".

Пропозиції та висновки дисертаційного дослідження використовуються працівниками в роботі слідчих підрозділів при розробці відомчих нормативно-правових актів та вдосконаленні методичних розробок; під час проведення занять з особовим складом у системі службової підготовки.

**Начальник відділу
ГСУ МВС України
кандидат юридичних наук
капітан міліції**

М.С. Цуцкірідзе

**Старший слідчий в ОВС
ГСУ МВС України
старший лейтенант міліції**

А.В. Шевчишен

**Старший слідчий в ОВС
ГСУ МВС України
старший лейтенант міліції**

Д.М. Мірковець

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор Національної
академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук,
професор

О.М. Джука

АКТ

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
здобувача кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ Безуглого Леоніда Анатолійовича
«Запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних
програм і баз даних» у науково-дослідну діяльність та навчальний процес
Національної академії внутрішніх справ**

Комісія у складі начальника кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права, кандидата юридичних наук, доцента **Василевича В.В.**; начальника відділу організації науково-дослідної роботи, кандидата юридичних наук **Бодюла Є.М.** та начальника докторантури та ад'юнктури, кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника **Сербина Р.А.** склала цей акт про те, що комісією вивчені матеріали підготовлені здобувачем Національної академії внутрішніх справ Безуглим Леонідом Анатолійовичем «Запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних» за спеціальністю 12.00.08.

1. Результати дисертаційного дослідження Безуглого Л.А. відображені у навчально-методичних матеріалах з кримінології та профілактики злочинів для курсантів, студентів та слухачів магістратури, де в якості джерел рекомендовано такі публікації:

– Безуглий Л. А. Кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють незаконні відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних / Л. А. Безуглий // Право і суспільство. – 2011. – № 3. – С. 110–116.

– Безуглий Л. А. Детермінанти незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних / Л. А. Безуглий // Правова інформатика. – 2011. – № 3-4. – С. 140–151.

– Безуглий Л. А. Законодавство зарубіжних країн щодо кримінально-правової заборони незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних / Л. А. Безуглий // Право і суспільство. – 2011. – № 4. – С. 64–73.

– Безуглий Л. А. Заходи запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних / Л. А. Безуглий // Право і суспільство. – 2012. – № 1. – С. 148 – 154.

– Безуглий Л. А. Організовані групи злочинців та профілактична діяльність щодо них / Л. А. Безуглий // Наук.-практ. конф. «Формування громадянського суспільства та правової держави в контексті Європейської інтеграції» (Київ, 21-22 квітн. 2006 р.). – К., 2006. – С. 193 – 195.

– Безуглий Л. А. Проблеми встановлення причин і умов, які сприяють вчиненню злочинних порушень прав інтелектуальної власності / Л. А. Безуглий // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Науковий потенціал сучасної

юриспруденції» (Тернопіль, 15 груд. 2009 р.). – Тернопіль : Юридична лінія, 2009. – С. 6–7.

– Безуглий Л. А. Проблеми експертного дослідження при злочинному порушенні авторського права на комп'ютерні програми і бази даних / Л. А. Безуглий // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Проблеми правотворчості очима науковців» (Тернопіль, 9 лют. 2010 р.). – Тернопіль : Юридична лінія, 2010. – С. 4–6.

– Безуглий Л. А. Проблеми протидії порушенням авторського права на комп'ютерні програми і бази даних / Л. А. Безуглий // Матеріали наук.-практ. конф. «Проблеми розбудови держави та громадянського суспільства в Україні» (Київ, 16-17 квітн. 2010 р.). – К., 2010. – С. 126–127.

– Безуглий Л. А. Сучасні тенденції комп'ютерного піратства / Л. А. Безуглий // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Стан та перспективи розвитку правової культури в Україні» (Тернопіль, 25 лют. 2011 р.). – Тернопіль : Юридична лінія, 2011. – С. 86–87.

– Безуглий Л. А. Кримінологічна характеристика злочинних порушень прав інтелектуальної власності на комп'ютерне програмне забезпечення / Л. А. Безуглий // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Напрямки вдосконалення міжнародного та національного права на сучасному етапі», (Тернопіль, 8 грудня 2011 р.). – Тернопіль : Юридична лінія, 2011. – С. 54–55.

2. Автором розроблено методичні рекомендації щодо запобігання правоохоронними органами незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних в Україні на основі зарубіжного досвіду та діяльності міжнародних правоохоронних органів.

3. Матеріали підтвердили належний теоретичний рівень і практичну обґрунтованість за результатами використання під час підготовки та проведення усіх видів занять з курсів «Кримінологія», «Профілактика злочинів» та «Кримінальна віктимологія», а також у рамках перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників слідчих органів та оперативних підрозділів міліції.

Члени комісії дійшли спільного висновку, що представлені здобувачем **Безуглим Леонідом Анатолійовичем** матеріали щодо розроблення на основі законодавства, наукових джерел результатів узагальнення правоохоронної практики науково обґрунтованих правових та організаційних засад запобігання злочинам у сфері незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних виявили належний науковий та практичний рівень. ґрунтуються на значній кількості опрацьованих автором під час дослідження законодавчих, наукових та емпіричних джерел.

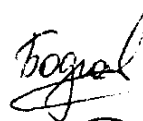
Члени комісії:

начальник кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права НАВС
кандидат юридичних наук, доцент

В.В. Василевич

начальник відділу організації
наукової роботи НАВС
кандидат юридичних наук

Є.М. Бодюл

начальник докторантури та ад'юнктури НАВС
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

Р.А. Сербин